

שבוע פרשת צו

(16 – 22 March 08)

ט' – ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ  
שלשלת האור

שער  
שלישי

היכל  
תשיעי

# דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

## קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֹל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כְּלִי-תְהִלָּתוֹ:  
 ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל-עֵת: ד זַכְרֵנִי יְהוָה בְּרָצוֹן עֲמָךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעֶתְךָ:  
 ה לְרָאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחַ בְּשִׂמְחַת גִּוְיָךְ לְהַתְהַלֵּל עִם-נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטֵאֵנוּ עִם-אֲבֹתֵינוּ  
 הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא-הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת-רַב חֲסִדֶיךָ וַיֹּמְרוּ עֲלֵיהֶם  
 בְּיַם-סוּף: ח וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת-גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם-סוּף וַיַּחַרֵּב וַיִּזְלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת  
 בַּמִּדְבָּר: י וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּנְאַלֵּם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ-מַיִם צָרִיהֶם אַחַד מֵהֶם לֹא נֹתַר:  
 יב וַיֹּאמְרוּ בְּדַבְּרוֹ יִשְׁירוּ תְהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ שִׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא-חֲכּוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר  
 וַיִּנְסוּ-אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רֶזֶן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן  
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח-אַרְץ וַתִּבְלַע דָּתָן וְאֶתְכֶם עַל-עֲדַת אֲבִירָם: יח וַתִּבְעֶר-אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכָּה  
 תְּלַהֲטֵי רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ-עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיֹּמְרוּ אֶת-כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל  
 עֵשֶׂב: כא שִׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בְּאַרְץ חָם גְּזֵרָאוֹת עַל-יַם-סוּף:  
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלִי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמְּךָ בַּפָּרָץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֶסוּ  
 בְּאַרְץ חֲמֹדָה לֹא-הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יְדוֹ לָהֶם  
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזֹרוֹתָם בְּאַרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פַּעוֹר וַיֹּאכְלוּ  
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ-אֶפְסָם מִגִּפָּת: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֹל וַתַּעֲצֹר הַמִּגִּפָּת:  
 לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדֹר וָדֹר עַד-עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל-מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:  
 לג כִּי-הִמְרוּ אֶת-רוּחוֹ וַיִּבְכּוּא בִּשְׁפָתָיו: לד לֹא-הִשְׁמִידוּ אֶת-הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:  
 לה וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת-עֲצֵבֵיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ  
 אֶת-בְּנֵיהֶם וְאֶת-בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׁדִּים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם-בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֵבֵי כְנָעַן  
 וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְּעַב  
 אֶת-נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד-גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻעוּ תַּחַת יָדָם:  
 מג פְּעָמֵם רַבּוֹת יִצְלִיָּם וַהֲמָה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת-רִנָּתָם:  
 מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדָּיו: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל-שׁוֹבֵיהֶם: מח הוֹשִׁיעֵנו |  
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן-הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתִהְלָתְךָ: מח בְּרוּךְ-יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן-הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל-הָעָם אֲמֵן הַלְלוּהָ:

## קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים לתודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:  
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב  
 לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם  
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יֵצִילוּם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו  
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שְׁקָקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ  
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצָו: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם  
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד וַיֵּצִיאוּם מִחֹשֶׁךְ  
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת  
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדְּעַ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֲכָל תִּתַּעֲב  
 נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח  
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ  
 זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד הִמָּה  
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוֹמָם גָּלְיוּ: כו יַעֲלוּ  
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תַהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשָׁפוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע:  
 כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיֵּצִיאוּם: כט יָקָם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:  
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מִחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:  
 לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹכוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם  
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרֵעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה  
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִרְמִים וַיַּעֲשׂוּ  
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעְצָר רָעָה  
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתַהוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן  
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמֹר־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ  
 חֲסִדֵי יְהוָה:

## מפתח כללי

- (א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ..... ב
- (ב) מאמר ד"ה מגילה נקראת ש"פ צו, שושן פורים, ה'תשי"ד ..... ה
- (ג) שיחת שבת פרשת צו, שושן פורים, ה'תשי"ד ..... יא
- (ד) לקוטי שיחות פרשת צו (בלה"ק) ..... ל
- (ה) חידושים וביאורים בהל' מלכים סימן ג ..... לה
- (ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת צו ..... מה
- (ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת צו ..... נא
- (ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... נג

### שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

- (ט) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת צו ..... נה
- (י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת צו ..... עג
- (יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת צו ..... עט

### מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (יב) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן ..... פב
- (יג) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן ..... פג
- (יד) תורה אור מבואר - ד"ה חייב אינש - אדמו"ר הזקן ..... פד
- (טו) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי ..... פו
- (טז) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... פז
- (יז) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש ..... פח
- (יח) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב ..... פט
- (יט) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ ..... צ
- (כ) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ ..... צא
- (כא) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ ..... צג

- (כב) נביאים וכתובים יהושע פרק ב - דברי הימים א פרק ב ..... צד
- (כג) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת צו ..... קג
- (כד) לוח זמנים לשבוע פרשת צו ..... קיט

## בס"ד. ש"פ צו, שושן פורים, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

מגילה: נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו, כרכין המוקפין חומה קורין בט"ו, וכפרים ועיירות גדולות קוראים בי"ד, אלא שהכפרים מקדימים ליום הכניסה<sup>2</sup>. והיינו, שבכללות נחלקת קריאת המגילה לב' זמנים, י"ד וט"ו, ושאר הזמנים אינם אלא מה שהכפרים מקדימין ליום הכניסה, אם לתועלת הכפרים אם לתועלת הכרכים<sup>3</sup>. וצריך להבין טעם התחלקות הזמנים במקרא מגילה, דהנה, בפורים כתיב<sup>4</sup> קיימו וקבלו היהודים, ואמרו רז"ל<sup>5</sup> קיימו מה שקבלו כבר, והיינו שפורים הוא אותו הענין דמתן תורה, ויתרה מזה, שפורים הוא גמר וקיום הענין דמ"ת, דבמ"ת קבלו ישראל את התורה בדרך כפי', ובפורים קבלו ברצון ובמס"נ, ואז נתחדש (האָט זיך אויפגעטאָן) חיוב קיום התומ"צ ברצון על כל הדורות, וא"כ אינו מובן טעם התחלקות הזמנים בפורים, שהרי במ"ת כתיב<sup>6</sup> ויחן שם ישראל נגד ההר, ויחן לשון יחיד, ואיתא במכילתא<sup>7</sup> דכאשר יצאו ישראל ממצרים היו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, אבל כאן השוו לב אחד, ומסיים במדרש אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני, והיינו שענין מ"ת הוא באחדות והעדר ההתחלקות דוקא, ואף שבמ"ת הי' משה מחיצה בפ"ע אהרן מחיצה בפ"ע כו'<sup>8</sup>, מ"מ, לא הי' התחלקות דזמנים, לפי שענין מ"ת הוא באחדות דוקא, ומזה מובן שבפורים שהוא גמר וקיום הענין דמ"ת הרי בודאי לא שייך ענין ההתחלקות. וא"כ צריך להבין מהו הטעם שבפורים יש התחלקות הזמנים בין כרכים לכפרים.

(ב) ויובן זה בהקדים תחילה ההפרש בין כרך לכפר ברוחניות ובעבודה בנפש האדם, שזהו (ענין העבודה) כל התכלית, כמאמר<sup>9</sup> אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני, דגם בעבודה יש הפרש בין כפר לכרך, כמאמר רז"ל<sup>10</sup> כל שראה יחזקאל ראה ישעי', אלא אינו דומה בן כפר שראה את המלך לבן כרך שראה את מלך, והיינו שיש הפרש בין כרך לכפר בעבודה הרוחנית. וביאור ההפרש בין כרך לכפר ברוחניות יובן ממאמר זה גופא בנוגע להחילוק שבין ישעי' ליחזקאל. דהנה<sup>11</sup>, בישעי' כתיב<sup>12</sup> ואראה את אד' יושב על כסא גו', דכסא הוא עולם הבריאה<sup>13</sup> שנקרא כורסא, שמאיר שם ספירת הבינה, כמאמר<sup>14</sup> אימא עילאה מקנא בכורסא,

(1) על העתק ההנחה שבספריית אגודת חסידי חב"ד – ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתיב: "ד"ה זה דמהרשנ"ע" [כנראה הכוונה לד"ה זה דשנת תרכ"ט (נדפס בסה"מ תרכ"ט (קה"ת, תשנ"ב) ע' פג ואילך)]. "ד"ה לעומת המסגרת רס"ה" [נסה"מ תרס"ה ע' קמח ואילך. ס"ע קנח ואילך].

(2) מגילה ב, א.

(3) ראה מגילה שם. וש"נ.

(4) אסתר ט, כז.

(5) שבת פח, א.

(6) יתרו יט, ב.

(7) עה"פ. וראה פדר"א פמ"א. ויק"ר פ"ט, ט. תנחומא

(באבער) יתרו ט. ילקוט שמעוני יתרו רמז רעג. ועוד.

(8) מכילתא, ילקוט שמעוני (יתרו רמז רפה), פרש"י יתרו כ, כד.

(9) משנה וברייתא סוף קידושין ע"פ הגירסא בש"ס כת"י

(אוסף כתבי-היד של תלמוד הבבלי – ירושלים, תשכ"ד). וכ"ה

במלאכת שלמה למשנה קידושין שם.

(10) חגיגה יג, ב.

(11) ראה לקו"ת ברכה צז, א ואילך.

(12) ישעי' ו, א.

(13) פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"ג. עץ חיים שער מז (שער

כסא הכבוד) פ"א. פ"ה. שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ה.

(14) תקוני זהר ת"ו (כג, א). עץ חיים שער מז (שער סדר

דבינה הו"ע ההשגה, דכשם שבאדם למטה ענינם של הכחות חב"ד הוא השגה, כמו"כ ענינה של ספירת הבינה למעלה הוא השגה, וזהו נבואת ישעי' שראה את המרכבה בעולם הבריאה, שהוא עולם השרפים. משא"כ נבואת יחזקאל היא למטה יותר, מקום עמידת האופנים.

והנה בעולם הבריאה ששם מקנא אימא עילאה שענינה השגה, הרי זה כמו בענין ההשגה למטה שהיא בפנימיות, דכאשר משיג את הענין בהשגה גמורה הרי הוא מקיף אותו ותופסו בשכלו, והיינו, דאף שבתחילה הוא משיג רק את שטחיות הענין בלבד ואז הוא מוקף מהשכל, הרי זה דוקא בתחילה כאשר אינו עומד עדיין על המושכל, אבל אח"כ הרי הוא מקיף את השכל ותופסו בפנימיות<sup>15</sup>, וכיון שהשגה היא בפנימיות, הנה גם למעלה בעולם הבריאה ששם מאיר חב"ד של א"ס ב"ה, אזי ההארה והגילוי הוא בפנימיות. ולהיות שהוא בפנימיות הרי זה בא בגילוי בסדר מסודר, היינו בהסדר דעשר ספירות, כפי שנחלקים בכללות לג' בחינות, חב"ד חג"ת נה"י.

ג) וביאור הענין בפרטיות, הנה, השגת השרפים שבעולם הבריאה היא לא רק בחיותם, אלא גם בעילת ומקור חיותם, והיינו שהשגתם היא לא רק בחיותם כמו שהוא בבריאה, אלא גם בעילתם כמו שהוא באצילות שהוא בהבדלה מהם, שהרי באצילות איהו וחיה וגרמוהי חד<sup>16</sup>. והיינו, שאף שמקור חיותם הוא בהבדלה מהם, שהרי אפילו חיותם שבבריאה הוא בהבדלה מהם, ובפרט מקור חיותם שבאצילות הרי הוא בהבדלה מהם, מ"מ, להיותם בעלי השגה, והשגה הו"ע הפנימיות כנ"ל, לכן הנה גם האור והחיות שבהבדלה מהם מאיר בהם בפנימיות, והיינו שנרגש בהם (זיי הערן אן) בפנימיות שהוא מובדל מהם. וזהו מ"ש שרפים עומדים ממעל לו<sup>17</sup>, היינו ממעל לחיותם, לפי שגם מקור ועילת חיותם נרגש בהם בפנימיות. וכיון שעם היותו בהבדלה מהם הרי הם משיגים את ההבדלה, לכן אומרים קדוש גו'<sup>18</sup>, דקאי בכללות על אור הממכ"ע, לפי שהאור נרגש בהשגה בפנימיות. והנה, תכלית ההשגה היא שתהי' התעוררות המדות, דכאשר לא יש התעוררות המדות הרי זה הוראה שגם ההשגה אינה אמיתית, והשגה אמיתית הוא שנרגשת בהמדות, שזהו תכלית ההשגה, וכמ"ש<sup>19</sup> שמע גו' אחד ואהבת, שמע הוא מלשון השגה, אבל לא מספיק ההשגה בלבד, אלא צריך להיות ואהבת דוקא. ולכן השגת המלאכים פועלת בהם התעוררות המדות, שעומדים באהבה כרשפי אש, שלכן נקראים שרפים, על שם שנשרפים<sup>20</sup> בהשגתם. והנה, כשם שלא מספיק ענין ההשגה, שמע גו', אלא צ"ל גם התעוררות המדות, ואהבת גו', כמו כן לא מספיק גם התעוררות המדות, אלא צריך להיות גם קיום התומ"צ בפועל, שזהו מ"ש<sup>21</sup> וקשרתם גו', דקאי גם על כל המצוות, כמארז"ל<sup>22</sup> הוקשה כל התורה לתפילין, והיינו שלא מספיק בחי' חב"ד (השגה) וחג"ת (התעוררות המדות), אלא התכלית היא

אבי"ע) פ"ג. תניא פל"ט (נב, א).

(15) בענין זה נתבאר איזה דיוק לשון בתניא פ"ה (וראה גם סה"מ תרס"ה ע' שלב).

(16) תקוני זהר בהקדמה (ג, ב).

(17) ישעי' ו, ב.

(18) שם, ג. וראה גם סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שצב.

(19) ואתחנן ו, ד ואילך.

(20) ראה לקו"ת נשא כח, סע"ד. וראה שם פנחס עז, ד.

(21) ואתחנן שם, ח.

(22) קידושין לה, א.

שיומשך גם בבחי' נה"י (עשי' בפועל). וכמו"כ הוא במלאכים העליונים, שלא מספיק ההשגה והתעוררות המדות, אלא צריך להיות נמשך בנה"י דוקא. ואף שאצל מלאכים לא שייך ענין של עשי' בפועל, מ"מ, יש גם אצלם בחי' נה"י, והו"ע אמירת השירה שלהם, שזהו הדביקות בפועל שבאה מצד התעוררות האהבה, והיינו, שהאהבה כרשפי אש הו"ע הרצוא ואמירת השירה הו"ע השוב, שזהו בחינת נה"י. וזהו מה שאומרים קדוש קדוש קדוש הוי' צבאות מלא כל הארץ כבודו, דקדוש גו' הוא בחי' רצוא, ומכה"כ הוא בחי' שוב. וכללות הענין הוא שהשגת השרפים היא באור הממכ"ע, שהוא אור פנימי שבא בכל ג' הבחי' דחב"ד חג"ת נה"י, ועד שנמשך גם למטה, שזהו"ע מלא כל הארץ כבודו.

ד) אך עבודת האופנים היא ברעש גדול, שהרעש הוא מצד העדר ההשגה וההעלם. והיינו, שאין זה באופן שאינם משיגים כלל, כי אם שאין זה נרגש בפנימיות בהשגה, שזהו סיבת הרעש, וכמו למטה כאשר אדם מבין ומשיג דבר מופלא הרי זה נרגש בפנימיותו, אבל כאשר שומע דבר מופלא ואינו משיג אותו, הנה גם אז פועל עליו הדבר, אבל אין זו פעולה פנימית שנרגש אצלו הדבר, אלא הפעולה היא באופן שמתבטל ממציותו, שזהו ענין הרעש. וכמו"כ הוא גם בהאופנים שעליהם נאמר<sup>23</sup> מתנשאים לעומת השרפים, היינו, שכאשר הם שומעים שירת השרפים שאומרים קדוש קדוש קדוש הוי' צבאות, דג' בחי' קדוש הם כנגד ג' אותיות הראשונות של שם הוי', שאותיות אלו הם באופן של קדושה והבדלה, וצבאות הוא כמארז"ל<sup>24</sup> אות הוא בצבא דילי, היינו שחיות הנבראים היא רק מבחי' ה"א אחרונה, שהוא אתא קלילא דלית בי' מששא<sup>25</sup> (או כהגירסא דלית בי' ממשא), אבל ג' אותיות הראשונות הן בהבדלה<sup>26</sup>, הנה כאשר האופנים שומעים שירת השרפים שהוא בבחי' האלקות שבהבדלה מהעולמות, ואינם משיגים את ההבדלה, הנה זה פועל בהם שמתבטלים ממציותם, והם ברעש גדול.

**אמנם** באמת הנה הביטול והרעש שבעבודת האופנים מגיע למעלה יותר מעבודת השרפים שהיא בהשגה, והיינו שעבודת השרפים באופן של השגה היא באור הממכ"ע כנ"ל, משא"כ עבודת האופנים שהיא ברעש שמצד העדר ההשגה, שאין האור מושג אצלם, הרי זה אור הסוכ"ע שהוא בהבדלה מהם. וזהו שמצינו מעלה באופנים על השרפים, כמארז"ל<sup>27</sup> שהשרפים אין מזכירים את השם אלא לאחר ג' תיבות, ואילו האופנים מזכירים את השם אחר ב' תיבות, והיינו, לפי שעבודת האופנים היא מצד אור הסוכ"ע. וזהו גם מה שבשרפים נאמר קדוש בוא"ו, דקאי על אור הממכ"ע, דאף שהוא קדוש ומובדל, מ"מ הרי זה בוא"ו שמורה על ההמשכה, היינו שנרגש בהשגה, דלא כמו קדש מילה בגרמי<sup>28</sup> שהוא בהבדלה לגמרי. משא"כ האופנים אומרים ברוך כבוד הוי' ממקומו, ממקומו דייקא, דמקום ברוחניות הוא מעלה (כמ"ש הרמב"ם<sup>29</sup>), וזהו ברוך כבוד הוי' ממקומו, היינו שם הוי' כמו שהוא במעלתו, היינו

(23) בברכות ק"ש.

(24) ראה חגיגה טז, א.

(25) פיוט אקדמות לשבועות. וראה תניא אגה"ת פ"ד (צד, ב).

(26) זח"ג צד, ב.

(27) מו"נ ח"א פ"ח. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו. לקו"ת

לקו"ת האזינו ער, ד. אוה"ת חיי שרה קכא, ב. סה"מ תרל"ה

ויקרא הוספות נד, סע"ב. ספר החקירה להצ"צ ער, סע"ב.

ח"ב ע' שפח. ועוד.



בהבדלה, למעלה מסדר השתלשלות, שזהו"ע נעלה יותר ממה שהשרפים אומרים קדוש גו' הוי', שהוא הוי' דהשתלשלות, שהוא באופן דקדוש בוא"ו, ולא באופן דקדש מלה בגרמ' 30. והענין בזה, כמו שהוא בעבודת האדם למטה, שהעבודה שע"פ השגה היא בהגבלה, משא"כ העבודה שאינה ע"פ השגה אינה בהגבלה, ומגעת למעלה יותר, שזהו ההפרש בין בכל נפשך ובכל מאדך 31, דבכל נפשך הוא ע"פ טו"ד, שזהו מ"ש שמע ישראל גו' ואהבת גו', שע"י ההשגה הוא בא לאהבה, ובמילא האהבה היא בהגבלה, וגם כאשר בא לבחי' בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך 32, שהו"ע המס"נ, הנה גם המס"נ היא בהגבלה, דכיון שהמס"נ בא מצד ההשגה, הרי המס"נ היא במציאות, ער איז זיך מוסר נפש, ובהגבלה, משא"כ בכל מאדך, בכל מדה ומדה כו' 32, הוא למעלה מהגבלה לגמרי, דכיון שאין זה מצד השגה, הרי זה בלי גבול. וכמו"כ הוא למעלה, שכיון שעבודת האופנים אינה מצד השגה, הנה הרעש גדול שלהם מגיע בבחי' גדול הוי' ומהולל מאד 33.

ה) והנה כמו"כ בעבודה בנפש האדם ישנם ב' עבודות אלו, עבודת השרפים שהיא העבודה דהשגה, ועבודת האופנים שהיא העבודה דהודאה וביטול. והענין בזה, דהנה, יסוד והתחלת העבודה היא העבודה דהודאה וביטול, וזהו שהתחלת העבודה בכל יום ויום היא מודה אני והודו, שעבודה זו היא העיקר, ובוה גופא יש הודאה שלמטה מטו"ד, ויש הודאה שלמעלה מטו"ד, אבל בכללות הנה יסוד ותכלית העבודה הוא ענין ההודאה והביטול. ובפרטיות יותר, שבתחילה היא עבודת ההודאה למטה מטו"ד, שזהו מודה אני והודו, שהוא למטה מטו"ד, שהרי הודאה זו היא קודם פסוד"ז, ובפרט קודם ברכות ק"ש, וא"כ ההודאה היא למטה מטו"ד. ואף שבודאי יש בזה קצת השגה, שהרי הא גופא שהוא מודה ובטל הוא מצד איזה השגה. וכמשנת"ל בענין הרעש דהאופנים, שאף שהרעש שלהם הוא מצד העדר ההשגה, מ"מ, הרי סיבת הרעש היא מצד זה שהם מתנשאים לעומת השרפים ושומעים השירה שלהם, וכמו"כ הוא למטה בעבודת האדם, שההודאה והביטול הוא מצד איזה השגה, מ"מ, העיקר בזה הוא ענין ההודאה. והוא ע"ד העובר שראשו בין ברכיו 34, דאף שיש לו ראש וכל ציור הגוף, מ"מ, הנה ראשו בין ברכיו, והיינו, דמה שנרגש בגלוי הוא רק בחינת נה"י. וזהו ההפרש בין עבודת ההודאה שהיא עבודת האופנים לעבודה דהשגה שהיא עבודת השרפים 35, דבשרפים יש ג"כ הציור דכל ג' הבחי' חב"ד חג"ת נה"י (כנ"ל ס"ג), אלא שעיקרם הו"ע ההשגה, והיינו, שגם בבחי' חג"ת ונה"י מאיר ההשגה, ומצד ההשגה הנה הסדר דציור חב"ד חג"ת הוא בגלוי, משא"כ בעבודה דהודאה, הנה אף שיש בה ג"כ כל הציור, מ"מ, העיקר הוא ענין ההודאה, וכל שאר הענינים הם בהעלם, שזהו"ע ראשו בין ברכיו. וכל זה הו"ע העבודה דהודאה שלמטה מטו"ד שהיא במודה אני והודו. ואח"כ היא העבודה דפסוד"ז וכו' שהיא העבודה דהשגה,

(30) ראה גם לקו"ת האזינו עז, ב.

(34) נדה ל, ב.

(31) ואתחנן ו, ה.

(35) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' מח ואילך.

(32) משנה ברכות נד, א. ספרי ופרש"י עה"פ.

אוה"ת תרומה ע' א'תסז ואילך. א'תעא ואילך. ד"ה להבין הענין

(33) תהלים מח, ב. וראה סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שצג.

דתלת כלילין גו תלת תשכ"ג.



והוא כמו התינוק היוצא ממעי אמו שיש בו הציור דראש גוף ורגל בגילוי באופן שהגוף הוא למעלה מהרגלים והראש למעלה מהגוף, וכמו"כ הוא בעבודה דהשגה, שהיא מלמטה למעלה, פסוד"ז, ברכות ק"ש וק"ש. ואח"כ היא עבודת ההודאה שלמעלה מטו"ד, שהו"ע בכל מאדך, ובפרט שמו"ע שהוא בביטול במציאות, כעבדא קמי' מרי'<sup>36</sup>, שאינו שום מציאות לעצמו כלל, והוא רק צנור שעל ידו יומשך דבר הוי', כמו שאומרים קודם שמו"ע אד' שפתי תפתח<sup>37</sup>, ובפרט במודים דשמו"ע שהוא בביטול במציאות לגמרי, שעבודה זו היא ההודאה שלמעלה מטו"ד. ועיקר ותכלית העבודה היא העבודה דהודאה, דלהיות שעבודה זו אינה מצד השגה, הרי היא בלי גבול ואין בה הפסק, והיינו, שהעבודה דהשגה היא במציאותו והיא בהגבלה, משא"כ בהודאה שמתבטל ממציאותו ואין בזה הגבלה והפסק. וכמו"כ הוא למעלה ההפרש בין עבודת השרפים ועבודת האופנים, שהשרפים אומרים ג"פ קדוש, שהטעם בזה הוא לפי שי"ב שעות הוי' היום, ולכן בכל ד' שעות אומרים קדוש<sup>38</sup>, והיינו שאמירת קדוש שלהם מספיקה רק על ד' שעות בלבד, והוא לפי שעבודתם היא בהשגה ולכן הם במציאות והעבודה היא בהגבלה, ששייך בזה הפסק, משא"כ האופנים שעבודתם היא בביטול הרי זה באופן של בלי גבול.

(ו) והנה ב' עבודות אלו דהשגה והודאה מחולקים בזמניהם, ובכללות הוא החילוק בין שבת וששת ימי החול, דבששת ימי החול כתיב<sup>39</sup> ששת ימים תעשה מלאכה, תעשה מלשון ציווי<sup>40</sup>, שזהו"ע עבודת הבירורים, ועבודת הבירורים היא דוגמת ענין ההודאה, דכיון שבעבודת הבירורים צריך המברר להתלבש בלבושי המתברר, הרי הוא קשור עם העולם, אלא שמברר אותו כו', ולכן הרי זה כמו ענין ההודאה, שאינו משיג ואין מאיר בו הגילוי, ואין זה אלא שמודה כו'. אך ע"י עבודת הבירורים שבששת ימי החול, הנה מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת<sup>41</sup> בדרך ממילא, דבשבת הו"ע העונג, כמ"ש ישבעו ויתענגו מטובך<sup>42</sup>, שהעונג הוא מצד השגת הגילוי אור. אמנם, הכח על עבודת הבירורים בכלל, ובפרט שעי"ז יהי' יאכל בשבת בדרך ממילא, הוא מצד זה שגם בששת ימי החול יש הארה דשבת, שהו"ע התפלה<sup>43</sup>, והיינו, דעם היות שבתתפלת ימי החול יש גם י"ב ברכות אמצעיות, שהם הבקשות גם על דברים גשמיים, מ"מ, ההתחלה היא ברוך אתה הוי'<sup>44</sup>, היינו שהתחלה היא המשכת האור. אלא שאעפ"כ הרי זה רק הארת השבת שבששת ימי החול, שלכן יש בה י"ב ברכות אמצעיות, שבאים בריבוי אותיות בסדר מסודר כו'. אך עי"ז מגיעים אח"כ לבחי' שבת, ובפרט להתפלה דשבת, שבהתפלה דשבת אין י"ב ברכות אלא רק ברכה אחת, והברכה היא בענין העונג, שהעונג הוא מצד הגילוי אור.

(36) שבת יו"ד, א.

(37) תהלים נא, יז.

(38) תדבא"ר פ"ו. פ"ז. פל"א. תדבא"ז פ"ב.

(39) ויקהל לה, ב.

(40) ראה מכילתא – הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פרשת וישב. ד"ה ויקהל משה תשי"ב פ"ג (סה"מ תשי"ב ע')

רמב. וש"נ.

(41) ע"ז ג, א.

(42) נוסח "ישמחו במלכותך" בתפלת שבת.

(43) ראה תו"א ויקהל פח, א.

(44) ראה לקו"ת שה"ש לב, ג.

ז) ועפ"ז יובן ההפרש בין מ"ת לפורים, וטעם התחלקות הזמנים שבפורים. דהנה, מצד התחלקות העבודות שכל עבודה יש לה זמן מיוחד, לכן צריך להיות התחלקות זמנים, אמנם במ"ת שהי' מצד למעלה, היינו שהגילוי הי' מלמעלה למטה, שזהו"ע כפה עליהם הר כגיגית<sup>45</sup>, כדאיתא בתו"א<sup>46</sup> שהוא התגלות אהבה רבה מלמעלה, לכן לא הי' התחלקות זמנים, והיינו, דעם היות שמצד סדר העבודה למטה צריך להיות התחלקות זמנים, מ"מ, כיון שהגילוי הי' מלמעלה למטה, לכן לא הי' התחלקות זמנים בפורים קיימו וקבלו היהודים<sup>47</sup>, קיימו מה שקבלו כבר<sup>48</sup>, שקבלו ברצון ובמס"נ, ומני אז התחדש ענין העבודה מלמטה למעלה על כל הדורות, הנה כיון שהוא מלמטה למעלה, לכן יש בזה התחלקות זמנים דכפר וכרך. והענין בזה, דכפר הו"ע ההודאה, והיינו, שהוא קשור עם העולם, אלא שמודה כו', וכרך הו"ע ההשגה, שמשיג הגילוי אור, והוא בהבדלה מהעולם, וזהו"ע כרכין המוקפין חומה, שענין החומה הוא כמארז"ל<sup>49</sup> אני חומה זו תורה, שהתורה היא חומה שמבדלת אותו מהעולם. ולכן יש התחלקות זמנים דכפר וכרך, שזהו שמגילה נקראת ב"א וכו', שההתחלה היא מ"א, שהוא אותיות ו"ה, ב' אותיות אחרונות דשם הוי', שהם בגימטריא י"א, ואח"כ מגיעים למעלה יותר, י"ב, י"ג וכו', עד שכרכין המוקפין חומה קורין בט"ו, והיינו, לפי שמוקפין חומה זו תורה, שהתורה היא החומה שמבדלת אותו מהעולם, ועוד יותר פועל בו התורה שגם בהיותו בהעולם הרי הוא ג"כ מובדל מהעולם, שזהו הדיוק דכרכין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון, דיהושע הי' המקבל הראשון, כמאמר<sup>48</sup> משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, והיינו, דענינו של משה הוא באופן שפני משה כפני חמה<sup>49</sup>, שהו"ע שמש הוי"ו<sup>50</sup>, דהוי' הוא למעלה מהעולם, ויהושע הי' ראש לכובשים<sup>51</sup>, והיינו, שהוא הכניס את בני לענין העבודה בל"ט מלאכות דעובדין דחול, ואף שהי' ראש לכובשים, מ"מ כתיב בי"ו<sup>52</sup> לא ימיש מתוך האהל (של משה), דפני משה כפני חמה, שמש הוי' שלמעלה מהעולם, והיינו שענין החומה זו תורה פועל בהאדם שגם בהיותו בעולם יהי' בהבדלה מהעולם, ולכן, בכרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, שהו"ע שלימות העבודה, קורין את המגילה בט"ו, שאז קיימא סיהרא באשלמותא<sup>53</sup>, שהו"ע השם שלם והכסא שלם<sup>54</sup>, שיומשך למטה בהגאולה שלימה, במהרה בימינו, למטה מעשרה טפחים.

|                                                       |                                                       |
|-------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| (45) שבת פח, א.                                       | אור) לתהלים עה"פ. ובכ"מ.                              |
| (46) מגילת אסתר צח, ד.                                | (51) פתיחתא דאסת"ר יו"ד.                              |
| (47) פסחים פז, א.                                     | (52) תשא לג, יא.                                      |
| (48) אבות רפ"א.                                       | (53) זהר ח"ב רטו, א. וראה שם ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. |
| (49) ב"ב עה, א. וראה גם ד"ה כי נער ישראל ואוהבהו      | שמו"ר פט"ו, כו.                                       |
| תשט"ו.                                                | (54) ראה תנחומא ס"פ תצא. פרש"י ס"פ בשלח. וראה תו"א    |
| (50) תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א פ"ד. אוה"ת (יהל | תצוה פה, ב ואילך.                                     |

## בס"ד. שיחת שבת פרשת צו, שושן פורים, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה. צוה לנגן "א פרייליכן ניגון". ואחרי כן אמר:]  
אודות פורים שחל בשבת (היינו בשושן ובשאר ערים המוקפות חומה שבהם יכול פורים לחול בשבת) –  
מצינו בירושלמי<sup>1</sup> שיש כמה דעות כיצד צריך להיות סדר ההנהגה:

קריאת המגילה – אי אפשר לקיים בשבת, כיון ש"אין הכל בקיין במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו  
וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב"<sup>2</sup>. ולכן  
בהכרח לקרותה בי"ד (יום ששי) או בט"ז (יום ראשון). ויש בזה ב' דעות, וההלכה שקורין בי"ד<sup>3</sup>.

סעודת פורים – גם כן אי אפשר לקיים בשבת, כיון שבשבת ישנו ענין השמחה, כמאמר רבותינו ז"ל<sup>4</sup> "וביום  
שמחתכם אלו השבתות", ובפורים יש חיוב "לעשות אותם ימי משתה ושמחה"<sup>5</sup>, "את ששמחתו תלוי" בבית  
דין, יצא זה (שבת) ששמחתו תלוי בידי שמים"<sup>6</sup>. ולכן ההלכה היא שמקיימים את סעודת פורים בט"ז (יום  
ראשון)<sup>7</sup>.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לשני ענינים אלו – קריאת המגילה (ועל דרך זה מתנות לאביונים ששייך לקריאת  
המגילה, "מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה"<sup>2</sup>) שמקדימין ליום ששי, וסעודת פורים (ועל דרך זה  
משלוח מנות, השייך לסעודה<sup>8</sup>) – שמאחרין ליום ראשון; אבל "ועל הנסים" – אומרים בזמנו, ביום השבת<sup>7</sup>.  
והטעם לזה – בפשטות – מכיון שאין שום טעם שלא לאומרו ביום הפורים עצמו (דהיינו ביום השבת), לא משום  
עירוב שמחה התלוי בבית דין בשמחה התלוי בידי שמים, ולא משום חשש הוצאה בשבת (שהרי אין צורך בבקי  
כדי לומר "ועל הנסים", להיותו נוסח ידוע בתפלה), ולכן נשאר ענין זה בזמנו, ביום הפורים (דהיינו בשבת).

ועל פי זה מובן, שכל הענינים שבהם אין שייכים טעמים לשינוי הזמן – נשארים בזמנם, ביום הפורים עצמו.  
והנה, הסדר הרגיל הוא שההתוועדות דיום הפורים<sup>9</sup> קשורה עם אמירת מאמר חסידות. ומכיון שמצד טעמים  
מסוימים לא נאמר מאמר חסידות אתמול – יש לאומרו עתה.

ב. ניגנו ניגון ואחרי כן אמר מאמר דיבור המתחיל מגילה נקראת.

\* \* \*

ג. עיקר הענין דפורים הוא קריאת המגילה. והיינו, שאף שיש בפורים עוד כמה ענינים, משלוח מנות, מתנות  
לאביונים, ועוד, מכל מקום, העיקר הוא קריאת המגילה.

ולכן, בהברכות דפורים – מברכים "על מקרא מגילה", ולא על שאר הענינים. ואף שיש לכוון להוציא גם  
את המצוות דמשלוח מנות ומתנות לאביונים כו"<sup>10</sup> – הרי הברכה בפירוש היא "על מקרא מגילה" דוקא.

ויתרה מזו: גם ב' הברכות "שעשה נסים" ו"שהחיינו", שהן על "עיצומו של יום" (ולכן גם מי שנמצא  
במדבר ואין לו מגילה חייב לברך ב' ברכות אלו) – נתקנו בשעת קריאת המגילה דוקא, כיון שקריאת המגילה  
היא עיקר הענין דפורים, ובה מתבטא הענין ד"עיצומו של יום"<sup>11</sup>.

וכיון שכן הוא הדין על פי נגלה – הרי כן הוא גם בפנימיות הענין.

ד. אודות קריאת המגילה שנינו<sup>12</sup>: "מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו, רבי מאיר אומר  
כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי<sup>13</sup>, רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה<sup>14</sup>".

בתפלה), ולכן נשאר ענין זה בזמנו, ביום הפורים (דהיינו בשבת).

(9) שזמנה בש"ק – ראה לעיל ע' 120. וש"נ.

(10) ראה מג"א או"ח ר"ס תרצב.

(11) ראה המועדים בהלכה (לרש"י זעווין) פורים ע' קצד. וש"נ.

(12) מגילה יט, א.

(13) אסתר ב, ה.

(14) שם ג, א.

(1) מגילה פ"א ה"ג.

(2) מגילה ד, ב.

(3) רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ג. טוש"ע או"ח סתרפ"ח ס"ו.

(4) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.

(5) אסתר ט, כב.

(6) ירושלמי שם ה"ד. הובא בט"ז או"ח שם.

(7) שו"ע שם.

(8) ראה תרומת הדשן כדי לומר "ועל הנסים", להיותו נוסח ידוע

ומבואר בגמרא<sup>12</sup> בטעם הפלוגתא: "וכלן מקרא אחד דרשו, ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף<sup>15</sup>, מאן דאמר כולה – תוקפו של אחשורוש, ומאן דאמר מאיש יהודי – תוקפו של מרדכי, ומאן דאמר מאחר הדברים האלה – תוקפו של המן, ומאן דאמר מבלילה ההוא<sup>16</sup> – תוקפו של נס".

ומכיון שאנו פוסקים<sup>17</sup> "הלכה כדברי האומר כולה" – נמצא שההלכה היא שבקריאת המגילה צריך להודיע גם "תוקפו של אחשורוש".

ופירוש הדברים – שכדי לדעת "תוקפו של נס", ולהבינו כדבעי בכל הפרטים, יש צורך להודיע "תוקפו של אחשורוש"<sup>18</sup>.

ה. וביאור הענין:

אחשורוש כפשוטו – הי' "מלך בכיפה"<sup>19</sup>, שמלך על העולם כולו, ומלכותו היתה באופן של התפשטות – כפי שמצינו<sup>20</sup> שהשתמש בכלי המקדש ובגדי כהונה, וישב על כסא שלמה כו', ומצד גודל התפשטותו הי' ביכולתו לערוך משתה במשך "שמונים ומאת יום"<sup>21</sup> – שלא מצינו במקום אחר משתה שנמשך זמן רב כל כך, מלבד משתה זה, שמטרתו היתה להראות "את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו"<sup>22</sup> של אחשורוש. ונוסף על גדולתו של אחשורוש למטה – הרי זה מורה גם על גדולתו של השר שלו למעלה, שכן, מצד גדולתו של השר למעלה היתה גדולתו של אחשורוש למטה.

[מאמר המוסגר:

המלכים שהיו פעם ברוסיה, הי' ביכולתם לעשות כל מה שלבם חפץ, כיון שלא הי' על גביהם שום "קאנגרעס" וכיוצא בזה. בשנים האחרונות הי' קיסר רוסיה "שיכור", וכשרצו היהודים לפעול עליו בענין מסוים, היו יוצאים לקבל את פניו בספר־תורה.

באותה תקופה כיהן הרד"ץ<sup>22</sup> ברבנות בטשערניגאוו, וכשהגיע הקיסר לביקור בטשערניגאוו, נהג הרד"ץ בהתאם לסדר הנ"ל, ויצא לקראת הקיסר כשהוא לבוש "סירטוק", ונושא ספר־תורה, וכשהגיע בסמיכות לקיסר – עמד על מקומו, הניח את ידו על מצחו [כך הי' סדר הנהגתו של הרד"ץ<sup>23</sup>: לפני שהי' מברך ברכה, הי' מניח את ידו על מצחו ומכוון כוונת הברכה – ש"הוי" הוא "הי' הווה ויהי' כאחד"<sup>24</sup>, "אלוקינו" הוא כוחנו וחיותנו<sup>25</sup> כו'], ובירך "שנתן מכבודו לבשר ודם" בקול רם, כדי שיענו אחריו אמן. הקיסר ראה שעומד לידו יהודי לבוש בצורה מוזרה ("עפעס מאַדנע אָנגעטאַן"), ואחז בידו ספר־תורה, ומרים עליו את קולו ("און שרייט אויף אים")... עד שהסבירו לו את פשר הענין.

לאחר ששב הרד"ץ לביתו, פנה אליו אחיינו – שהי' "משכיל" במקצת ("אַביסל אָן אויפגעקלערטער") – ושאלו לאמר: "פעטער! הרי יודע אתה שהקיסר הוא "שיכור" וכו', ואיך אפשר להתייחס אליו בצורה כזו – לברך ברכה, ולצאת לקראתו עם ספר־תורה וכו'? – ענה לו הרד"ץ: "פעטאַך! הרי יש לו שר למעלה!".

ונוסף לגדולתו של אחשורוש (כנ"ל) – הי' גם רשע, במידה לא פחותה מהמן, וגם הוא חפץ בגזירה על בני ישראל כמו המן<sup>26</sup>, וכפי שאמר למרדכי ואסתר "כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב"<sup>27</sup>.

ואף על פי כן – מבלי הבט על גודל רשעותו של אחשורוש, ועל כך שמלך בכיפה, ולכאורה הי' ביכולתו להוציא לפועל את רשעותו באין מונע – הרי כיון ש"לב מלכים ושרים ביד ה'"<sup>28</sup>, היתה הנהגתו של אחשורוש שלא על פי שכל – ש"הרג אשתו מפני אוהבו והרג אוהבו מפני אשתו"<sup>29</sup>, כיון שכך היתה הכוונה העליונה.

|                                                                                  |                                                                       |
|----------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| (15) שם ט, כט.                                                                   | (23) ראה סה"ש תש"ג ע' 143.                                            |
| (16) שם ו, א.                                                                    | (24) ראה זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיה"א פ"ז (פב, א).      |
| (17) רמב"ם שם ה"ג. טוש"ע שם סתר"צ ס"ג.                                           | (25) ראה טוש"ע ואדה"ז או"ח ס"ה.                                       |
| (18) ראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"ו ואילך (תורת מנחם – התועדויות ח"ח ע' 27 ואילך). | (26) ראה מגילה יד, רע"א.                                              |
| (19) מגילה יא, סע"א.                                                             | (27) אסתר ח, ח.                                                       |
| (20) שם, ב ואילך. תרגום שני לאסתר א, ב. אסתר"ר פ"א, יב.                          | (28) לשון הרגיל – ע"פ משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 285 הערה 1. וש"נ. |
| (21) אסתר א, ד.                                                                  | (29) אסתר"ר פ"א, א.                                                   |
| (22) ראה אודותיו – סה"ש תרצ"א ע' 223 הערה 131. וש"נ.                             |                                                                       |

ו. וזהו הפירוש שעל ידי שמודיעים "תוקפו של אחשורוש" מודיעים את "תוקפו של נס" – שמבלי הבט על "תוקפו של אחשורוש", הרי "לב מלכים ושרים ביד ה'", ובה ניכר "תוקפו של נס". ונקודת הענין – שכאשר מדובר אודות בני ישראל, אזי מתבטלים כל הענינים המנגדים כו', מבלי הבט על החוזק והתוקף שלהם,

ובפרטיות – הן כשמדובר אודות הצלת עם ישראל, והן כשמדובר אודות הרמת בני ישראל למדרגה נעלית יותר<sup>30</sup>, שזהו כללות הענין דפורים, שעל ידי הגזירה נתגלה בבני ישראל כוח המסירות נפש, ועל ידי זה נפעל ענין עמוק יותר בקיום התורה ומצוות לדורות, כיון שעד אז ה' קיום התורה ומצוות באופן ד"אשר החלו לעשות"<sup>31</sup> בלבד, כמאמר רבותינו ז"ל<sup>32</sup> "מכאן מודעא רבה לאורייתא" (שקבלוה באונס), ואילו בפורים ה' הענין ד"וקבל היהודים"<sup>33</sup> ברצון ובמסירות נפש על כל הדורות.

ז. ויש להוסיף בפירוש הודעת "תוקפו של אחשורוש" – בעומק יותר: למרות שאחשורוש "מלך בכיפה" והי' רשע כהמן – הרי לא זו בלבד שכאשר ה' מדובר בנוגע לבני ישראל (באחת מב' התנועות דלעיל – הצלת בני ישראל, והרמתם למדרגה נעלית יותר), נתבטל "תוקפו של אחשורוש", אלא יתירה מזו – שכאשר מדובר על דבר בני ישראל ועל דבר רצונו של הקב"ה, הרי אחשורוש עצמו, שקודם לכן גזר גזירה על בני ישראל, בהיותו עדיין בכל תוקפו ("תוקפו של אחשורוש"), אמר בעצמו "כתבו על היהודים כטוב בעיניכם".

כלומר: אין הכוונה ש"תוקפו של אחשורוש" נתבטל לגבי "תוקפו של נס", אלא "תוקפו של אחשורוש" עצמו טייע והתנהג על פי הכוונה העליונה, דכיון ש"לב מלכים ושרים ביד ה'", הרי העולם עצמו מתנהג באופן שמסייע לקיום התורה ומצוות.

ח. ומכאן הוראה בכל דור ודור:

כאשר טוענים שהנהגת העולם היא סתירה או מניעה לקיום התורה ומצוות, הן בנוגע לפעולה עם עצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת – יש לדעת, שכאשר עומדים בתנועה של מסירות נפש ולא מתפעלים מהעולם, אזי נעשה העולם עצמו – כפי שהוא באופן ד"עולם כמנהגו נוהג"<sup>33</sup> – טייע לעבודת ה'.

וכפי שהי' "בימים ההם" – שעל ידי זה שבני ישראל עמדו במסירות נפש כל השנה כולה, ו"לא עלה על דעת שום אחד מהם מחשבת חוץ ח"ו"<sup>34</sup> (על ידי ההתעוררות שעורר אצלם מרדכי, שעל ידי זה פעל שגם אלו ש"השתחוו כו"<sup>35</sup> עמדו במסירות נפש כל השנה כולה), גילו שאחשורוש עצמו אינו מנגד אלא מסייע,

כן הוא "בזמן הזה" – שכאשר אין מתחשבים ב"גזירות" שמצד העולם שנראה כמניעה לקיום התורה ומצוות, אלא פועלים הן בעצמו והן בהזולת שתהי' ההנהגה כרצונו של הקב"ה במסירות נפש – אזי גם העולם עצמו, באופן ד"עולם כמנהגו נוהג", מסייע לכך.

ט. ענין זה (שתוכנו היציאה מהמצרים וההגבלות של העולם) התחיל בשעת מתן-תורה, שאז עמדו כל נשמות ישראל (אפילו נשמות הגרים)<sup>36</sup>, ושמעו מהקב"ה בכבודו ובעצמו "אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"<sup>37</sup>, שעל ידי זה ניתן הכוח לכל אחד ואחת מישראל לצאת מהמצרים וההגבלות של העולם. אמנם, בשעת מתן תורה היתה רק התחלת הענין, ואילו גמר וקיום הדבר ה' בפורים. ומני אז יש לנו בפנימיות את הכוח שלא להתחשב בהמצרים של העולם ולעמוד במסירות נפש על עניני תורה ומצוות.

וכאשר כל אחד ואחת מישראל פועל בעצמו את הענין ד"יציאת מצרים", שלא להתחשב ב"מצרים" (מיצרים והגבלות) שלו, שאז רואה הוא בגילוי שגם חלקו בעולם מסייע לו בעבודתו (כנ"ל) – אזי יתגלה גם בכללות העולם הענין ד"דירה בתחתונים", כי, התגלות פנימיות הלב שבו, שזהו ענין משיח הפרטי<sup>38</sup> – מהווה הכנה לביאת משיח הכללי, במהרה בימינו.

(34) ראה תו"א מג"א צז, א. צט, ב. הוספות קכ, סע"ד. ובכ"מ.

(35) מגילה יב, א.

(36) ראה שבת קמו, רע"א. פרד"א פמ"א. ועוד.

(37) יתרו כ, ב.

(38) ראה תניא אגה"ק ס"ד.

(30) הענין ד"הרג אוהבו מפני אשתו" – ה' לשם הצלת בני; והענין ד"הרג אשתו מפני אוהבו" – ה' לשם הרמת בני למדרגה נעלית יותר, כיון שע"ז היתה גזירת פורים כו' (אינו בבירור – המו"ל).

(31) אסתר ט, כג.

(32) שבת פח, א (ובפרש"י).

(33) לשון חז"ל – ע"ז נד, ב.

\* \* \*

י. בשנותיו האחרונות של אדמו"ר האמצעי – התחילה כבר הגזירה של חטיפת ילדים יהודיים לצבא. ובענין זה ישנו מאמר מאדמו"ר האמצעי – דיבור המתחיל "להבין ענין לקחת אנשי חיל מישראל ביד נכרים"<sup>39</sup>. ושם מבאר, שאף שאין ביכולתם לקיים מצוות רבות, מכל מקום, היוקר שיש למעלה מאותן מצוות מועטות שהם מקיימים במסירות נפש [שהרי בנוגע לשאר המצוות לא תועיל אפילו מסירת נפש, כיון שאין זה בגדר האפשרות כלל, ורק מצוות מעטות מקיימים הם במסירות נפש], הרי זה שוקל ומכריע ("וועגט איבער") את כל שאר הענינים שאינם מקיימים.

יא. וענין זה הוא תירוץ גם בנוגע ל"תינוק שנשבה לבין העכו"ם"<sup>40</sup>: לכאורה אינו מובן: כיון ש"תינוק שנשבה" אינו מקיים תורה ומצוות, הרי ירידתו לעולם הזה היא לכאורה ללא תכלית, ואם כן, למה ירדה נשמתו לעולם הזה?

בנוגע ליהודי סתם – הרי אפילו אם אינו מקיים תורה ומצוות כראוי, אין מקום לשאול למה ירדה נשמתו לעולם, כי, מה שאינו מקיים תורה ומצוות הרי זה מפני שיש לו בחירה, וכך הוא עושה בבחירתו, אבל כוונת ירידת נשמתו לעולם היא כדי שאכן יקיים תורה ומצוות; מה שאין כן "תינוק שנשבה לבין העכו"ם" ואינו יודע מאומה – הרי אי אפשר לדרוש ממנו לקיים תורה ומצוות, ואם כן אינו מובן, למה ירדה נשמתו לעולם? והתירוץ הוא – על פי הנ"ל:

במשך הזמן – בוודאי יזמינו לו מלמעלה לכל הפחות ענין אחד שייוודע לו אודותיו ותהי' לו היכולת לקיימו. וכיון שכל ימיו (עד אז) לא ידע אודות שום מצוה, וגם מצוה זו (שעתה נודע לו עליי) יעשה מתוך מסירות נפש, כיון שיהי' קשה לו כו' ("סיועט עם אַנקומען שווער") – הרי בוודאי יעשה את המצוה מתוך חיות ביותר. וענין זה הוא יקר ביותר למעלה – שכדאי להוריד נשמה לעולם הזה למשך כמה וכמה שנים, מצד היוקר באותה מצוה יחידה שיקיים בחיות ובמסירות נפש.

יב. ענין זה נוגע לא רק ל"תינוק שנשבה", אלא נוגע גם לכל אחד ואחת מישראל: כיון ש"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"<sup>41</sup> – אפילו להפירוש בתורת החסידות<sup>42</sup> ש"יחטא" הוא מלשון חסרון, ובפרט שאצל חלק גדול מבני ישראל הפירוש הוא כפשוטו... – הרי כל אחד ואחת הוא בבחינת "תינוק שנשבה".

– כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אומר<sup>43</sup>, ששנותיו של יהודי ("אידישע יאָרן") אינן נמנות לפי ה"פאַספּאַרט"; יתכן שב"פאַספּאַרט" נרשם שהוא בן שבעים שנה, אבל לפי שנותיו האמיתיות (השנים שהשתמש בהם לעניני תורה ומצוות) אינו אלא "תינוק" –

ועל זה אומרים ליהודי שאין לו להתיימש.

הן אמת שלא מדובר כאן אודות "תינוק שנשבה" בגשמיות, אלא אודות מי שהביא את עצמו – בבחירתו – למעמד ומצב של "תינוק שנשבה", אבל אף על פי כן, הרי מה שעבר כבר עבר, ומה שנוגע הוא רק מכאן ולהבא, דהיינו ההווה והעתיד, ובנוגע מכאן ולהבא, עליו ליקח מהעבר רק את המעלה והצד הטוב שבו – שמצד היותו במצב של "תינוק שנשבה", שצריך להתחיל "לקחת את עצמו" ("ער דאַרף זיך ערשט נעמען") ללימוד התורה וקיום המצוות – הרי זה יהי' בריבוי חיות ביותר, כמו בתינוק שנשבה בגשמיות.

ונקודת הדברים – שבאיזה מצב שרק נמצאים, אין להתיימש,

– ישנו פתגם על דרך הצחות<sup>44</sup> על יסוד לשון חכמינו ז"ל<sup>45</sup> "יאוש שלא מדעת", ש"יאוש" הוא "שלא מדעת", שכן, אילו הי' בו דעת, לא הי' מתיימש... –

(39) נדפס במאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ.

(40) שבת סח, א. וראה רמב"ם ה' ממרים פ"ג ה"ג.

(41) קהלת ז, כ.

(42) ראה לקו"ת מטות פב, א. נציבים נא, א. ובכ"מ.

(43) ראה גם מכתב כ"ד כסלו שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' עב). ועוד.

(44) ב"מ כא, ב.

(45) ח"ח ע' 58). ח"י ע' 232. וש"נ.

אלא צריכים ללמוד תורה, עוד פסוק ועוד פסוק כו', וכן לקיים מצוה אחת, ו"מצוה גוררת מצוה"<sup>46</sup>, עד שיגיע לשלמות בכל רמ"ח המצוות.

\* \* \*

יג. מסופר במדרש<sup>47</sup> שהמן "הלך לו אצל מרדכי . . והי' יושב ותלמידיו לפניו . . אמר להם במה אתון עסקין, אמרו לו במצות העומר . . הלכות קמיצה<sup>48</sup> . . שהיו קומצין מן העומר . . אמר להו בכמה הוא טימי' ידיד' הו' (כמה שוויים)? אמרו לי' סגין בעשרה מנין, אמר להם קומו דנצחון עשרה מנכון לעשרת אלפי קנטרין דכסף דילי".

מאורע זה – התרחש למטה. ועל דרך זה מסופר במדרש<sup>49</sup> מה שאירע למעלה:

"באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה . . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים. ועמד משה רבנו לפני הקב"ה ואמר, ריבוננו של עולם, לא גדיים ולא טלאים הם, אלא קטני עמך הם, שרויים בתענית היום שלשה ימים ושלשה לילות" (וכמסופר לפני זה, ש"היו אמותיהם מביאות להם לחם ומים . . ונשבעים בחיי מרדכי רבנו לא נאכל ולא נשתה אלא מתוך תעניתנו נמות", והמשיכו לשבת בתענית וללמוד תורה במסירות נפש, באמרם למרדכי "בין לחיים בין כו' עמך אנו"<sup>50</sup>), ועל ידי זה נתבטלה הגזירה.

יד. והענין בזה<sup>51</sup>:

מרדכי היהודי הי' "יושב בשער המלך"<sup>52</sup>, ולכאורה, כאשר מדובר בגזירת המלכות – הי' עליו לחפש קשרי היכרות ("באקאנטשאפט") וכדומה, כדי לבטל את הגזירה?

אלא, מרדכי ידע שהגזירה למטה באה כתוצאה מהגזירה למעלה, ולכן פעל לבטל את הגזירה למעלה, כדי שעל ידי זה תתבטל בדרך ממילא הגזירה למטה.

משל למה הדבר דומה – למחלה רחמנא לצלן שנמצאת באבר מסוים בגלל סיבה מסוימת, ואם הרופא יסתפק בריפוי המסובב (דהיינו האבר הפרטי שבו נמצאת המחלה), ולא ירפא את הסיבה למחלה, עלולה המחלה להתעורר שוב. והרפואה האמיתית היא כאשר מרפאים את הסיבה למחלה. וכמו כן רצה מרדכי היהודי לתקן את הסיבה לגזירה, שהיא הגזירה למעלה.

וכיצד פעל מרדכי ביטול הגזירה למעלה – על ידי זה שקיבץ עשרים ושנים אלף ילדי ישראל ולמד עמהם תורה, ומה למד עמהם – הלכות קמיצה דוקא<sup>53</sup>:

באותו זמן לא היו יכולים לקיים הלכות קמיצה – שהרי לא הי' אז בית המקדש<sup>54</sup>, ולא היו יכולים לחשוב אודות בניית בית המקדש, כיון שהי' אז בתוקף ה"כתב שטנה"<sup>55</sup> שאסר על בניית בית המקדש. ומה גם שהילדים שלמדו עם מרדכי לא היו (בדוקא) כהנים, כך שאפילו לְשִׁפְנָה בית המקדש אין זה ענין שנוגע אליהם.

ואף על פי כן, למד מרדכי עמהם הלכות קמיצה – לכל לראש, מצד עצם מעלת לימוד ענין בתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, גם אם ענין זה אינו נוגע לפועל, ועוד זאת, שעל ידי זה הדריך מרדכי את תלמידיו, שגם בזמנים הקשים והמרים ביותר אין להתייאש, וצריכים להתכונן לבנין בית המקדש, ואז אפשר שיזכו להיות מורי הוראה בישראל שיצטרכו לדעת הלכות קמיצה!

ועל ידי לימוד התורה של אותם תינוקות של בית רבן, שאמרו למרדכי "בין לחיים בין למות עמך אנו", וכשהביאו להם אמותיהם לחם ומים אמרו "מתוך תעניתנו נמות", ובה בשעה שאמרו "מתוך תעניתנו נמות", עסקו בהלכות קמיצה כדי שידעו את הדין לכשיבנה בית המקדש – בטלה הגזירה למעלה, ובמילא בטלה גם הגזירה למטה.

(52) אסתר ב, יט.

(53) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סכ"ג (תורת מנחם – התועודיות ח"ח ריש ע' 39).

(54) ראה גם חזק"ג מהרש"א מגילה שם. פי' יפה ענף לאסתר' שבהערה 47. פי' עץ יוסף לויק"ר שם.

(55) ראה עזרא ד, ו ובפרש"י. מגילה יא, א ובפרש"י. פרש"י אסתר ה, ג. ט, יו"ד.

(46) אבות פ"ד מ"ב.

(47) אסתר פ"י, ד. יל"ש אסתר רמז תתרנח. ויק"ר פכ"ח, ו. יל"ש אמור רמז תרמג. פס"ר פ"ח (פ' העומר).

(48) ראה גם מגילה טז, א.

(49) אסתר ספ"ט.

(50) ויק"ר ויל"ש אמור ופס"ר שם.

(51) ראה גם שיחת פורים תשי"א סכ"ד (תורת מנחם – התועודיות

ח"ב ס"ע 319 ואילך).



טו. ההוראה מהאמור בימינו אלה:

אמרו רבותינו ז"ל<sup>56</sup> "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו". ישנם גזירות גלויות, וישנם גם גזירות נסתרות שאין חשים בהם (על דרך מאמר רבותינו ז"ל<sup>57</sup> "אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו"), אבל, כאשר רבותינו ז"ל פוסקים ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו", אפשר לסמוך עליהם...

וכדי לבטל את הגזירות – העצה אינה להיות "יושב בשער המלך" וכדומה, ואפילו לא לעסוק בענינים של חידושים בתורה,

– וכדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר (בהשיחה שבקונטרס)<sup>58</sup>, שכאשר מחברים חיבור, יש לדעת אם זהו "חיבור" או "חיסור"...

אלא הדרך היחידה היא – לימוד תורה על ידי תינוקות של בית רבן, ודוקא ענין זה בכוחו לבטל את הגזירה. כאשר ילמדו עם תינוקות של בית רבן ללא פשרות והיתרים, מבלי להתחשב עם דעת העולם ("וואָס די וועלט זאָגט"), האם הדבר מתאים למנהג העולם או לא – אזי תתגלה האמת, שהעולם עצמו מתנהג כפי הנדרש על פי תורה (כנ"ל סעיף ח),

וענין זה יביא את הגאולה השלימה, שאז יהי' הענין ד"לתקן עולם במלכות שדי"<sup>59</sup>, "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"<sup>60</sup> – כמבאר בדרושי חסידות<sup>61</sup> ש"כל בשר" יראה שכל מציאות העולם אינה אלא "דבר ה'" המהווה אותו בכל שעה ורגע.

ודבר זה אינו צריך להימשך זמן רב, אלא יכול להיות בשעה ורגע אחד – במכל שכן וקל וחומר מ"מדת פורעניות", שהגיעו לאחרונה למצב שאפשר להחריב את העולם כולו ברגע אחד<sup>62</sup>, ועל אחת כמה וכמה ב"מידה טובה", ש"מרובה ממידת פורעניות"<sup>63</sup>, שבוודאי שברגע אחד יכול להתקיים הענין ד"לתקן עולם במלכות שדי". [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אני מאמין"].

\* \* \*

טז. ישנו מאמר מאדמו"ר האמצעי<sup>64</sup>, שבו מבאר את מעלת לימוד התורה דתינוקות של בית רבן, שהוא "הבל שאין בו חטא", כדברי הגמרא<sup>65</sup> "דידי ודידך מאי היא . . . אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא". ומבאר אדמו"ר האמצעי בהמאמר, שאף על פי שסיבת הלימוד דתינוקות של בית רבן היא "מיראת הרצועה" וכדומה, והיינו, שאין זה לימוד התורה "לשמה", וגם הלימוד עצמו אינו בעיון כמו בלימודם של גדולים, אף על פי כן גדלה מעלת הלימוד דתינוקות של בית רבן – מצד עצם ההבל, שהוא "הבל שאין בו חטא", "לא חטא ממש, רק שהוא מושלל מגשם הגופני החומרי, שבתינוק אין גופו גס כל כך כי לא נתגשם ברוב ימיו . . . מצד שזה מקרוב בא מעולם הרוחני לעולם הגשמי".

וענין זה מתאים להסיפורים על דבר הצדיקים שנהגו ללכת ללימוד ביערות וכו'<sup>66</sup>, מקום שאין שם בני־אדם, והאוויר אינו מעופש כו', ולכן מעלת לימוד התורה במקום זה היא כמו מעלת לימוד התורה דתינוקות של בית רבן, שהוא "הבל שאין בו חטא".

יז. ומזה מובן, שהענין ד"הבל שאין בו חטא" שבתינוקות של בית רבן אינו בהכרח בתינוקות דוקא, אלא יכול להיות גם בגדולים – שכאשר לימוד התורה הוא באופן שמופשטים ("מען איז אויסגעטאָן") מכל עניני העולם – אזי הלימוד הוא "הבל שאין בו חטא", כיון שאין להלומד שייכות עם חומרות העולם. ובכללות הרי זה החילוק בין "בעלי עסק" ל"יושבי אוהל" – שנוסף על מעלת הריבוי בכמות, ש"בעלי עסק" לומדים רק "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"<sup>67</sup>, מה שאין כן "יושבי אוהל" שעיקר עסקם בתורה, הרי לימוד

(56) הגש"פ פיסקא ד"ה והיא שעמדה.

(57) נדה לא, א.

(58) שיחת פורים תש"ב בסופה – י"ל בקונטרס לקראת פורים

תשי"ב (נדפס לאח"ז בסה"ש תש"ב ע' 86).

(59) נוסח תפלת ועל כן נקוה.

(60) ישע"י מ, ה.

(61) ראה לקו"ת ס"פ צו. תו"ח תצוה תפב, א ואילך. שער האמונה

פכ"ה.

(62) ראה גם לקמן סל"ט. וש"נ.

(63) יומא עו, א. וש"נ.

(64) דרך חיים שער התפלה פע"ו.

(65) שבת קיט, ב.

(66) ראה גם סה"ש תש"ו ע' 47. וש"נ.

(67) מנחות צט, ב.

התורה של "יושבי אוהל" הוא לימוד באופן אחר לגמרי ("גאָר אַן אַנדער לימוד"), כמעלת הבל תינוקות של בית רבן.

וכפי שרואים במוחש (לאו דוקא בתינוקות של בית רבן, אלא גם בגדולים), שאלו שנמצאים עדיין בין כותלי הישיבה, או שלא עבר זמן רב מאז צאתם מכותלי הישיבה – נקל לפעול עליהם, וגם להם נקל לפעול על עצמם, יותר מאשר אלו שהם "בעלי עסק".

הן אמת שגם "יושבי אוהל" שייכים קצת לגשמיות, אבל אף על פי כן, כיון שעיקר עסקם בתורה, הרי גם הגשמיות שלהם היא באופן נעלה יותר.

ועל דרך מעשר שני שצריך לאכלו "לפנים מן החומה"<sup>68</sup> דוקא – שָׁעַם היותו כמו כל מאכל גשמי (שהרי אין מקריבין אותו על המזבח), מכל מקום, כיון שאכילתו היא "לפנים מן החומה" הרי זה בכל זאת באופן נעלה יותר ("איז דאָס פאָרט אַנדערש").

ועל דרך זה בענינו: כאשר עיקר העסק הוא בתורה, שהיא בדוגמת "חומה" (כמאמר רבותינו ז"ל<sup>69</sup> "אני חומה זו תורה") – הרי גם הענינים הגשמיים הם "לפנים מן החומה"; וכאשר נמצאים במצב כזה, אזי יש בלימוד התורה המעלה ד"הבל שאין בו חטא".

ית. ישנם כאלו שאינם מרוצים מכך שהם "יושבי אוהל". הם היו מעדיפים לעסוק במסחר, להרוויח ממון רב, ואז יושבו בראש ויכתבו עליהם ב"עיתונים" וכו', ואילו עתה (בהיותם יושבי אוהל) – לא עושים מהם שום "מציאות"!

אך האמת היא – שאשרי להם וטוב חלקם, לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות. עליהם להיות שמחים על כך שזכו להימצא בין כותלי בית-המדרש, ולא באוויר המעופש שבעולם.

ובכלל – צריכה להיות העבודה בשמחה, וכפי שנהג כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לומר<sup>70</sup>: "גיין מיט אַ מאַרש" (לילך עם שיר של ניצחון).

אי לזאת אין לחשוב על שום חשבונות; לא "להתאונן" על כך שאין נמצאים באוויר של חומרות העולם... ואפילו לא לחשוב על מצבו ברוחניות; אודות המציאות שלו – אין לחשוב כלל!

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) ינגנו עתה את הניגון "ממצרים גאלתנו", ויפעלו את היציאה מכל המיצרים – בגוף ובנפש הבהמית ובחלקו בעולם.

\* \* \*

יט. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפר<sup>71</sup>, שלפני נישואיו הכינו עבורו מספר חדרים בדירתו של כ"ק אדמו"ר נ"ע, ולפני כניסתו לדור בדירה – הביאו ילדים מה"תלמוד-תורה" העירוני כדי שילמדו שם, ורק לאחר זה נכנס הרבי לדור בדירה.

והנה, מכיון שרבי הוא נשמה כללית, הרי כל הענינים שהיו אצלו הם ענינים הנוגעים לכל אחד ואחת. ומכיון שהרבי גם סיפר סיפור זה, הרי זה גם הוראה לכל אחד ואחת.

וההוראה היא – שכדי להכין דירה למושב אדם (כלומר: גם מצד אנושיות בלבד, ובפרט דירה כפי שצריכה להיות אצל יהודי), הרי ההתחלה לזה היא בלימוד תורה של תינוקות של בית רבן.

כ. ובפרטיות יותר:

לכאורה יכול משהו לטעון: איזו שייכות יש לו לילדים קטנים, ומדוע עליו להתעסק עמהם? – הרי הוא "אדם", שעליו נאמר<sup>72</sup> "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", ובפרט על פי פתגם הבעל שם טוב<sup>73</sup> שכל יהודי יקר להקב"ה כמו בן יחיד שנוולד להורים זקנים לעת זקנתם, ועוד יותר מזה, ואם כן, מה חסר לו, ומדוע עליו להתעסק עם ילדים קטנים?!

סכ"א ואילך (תורת מנחם – התוודעויות ח"ה ס"ע 40 ואילך).

(72) בראשית א, כו.

(73) ראה תר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקס"ז. וש"נ.

(68) מגילה ט, סע"ב (במשנה). וש"נ.

(69) פסחים פז, א.

(70) ראה סה"ש תש"ז ע' 122. וש"נ.

(71) ראה "רשימות" חוברת קפ ע' 8. וראה גם שיחת פורים תשי"ב

עליו לדעת, שאפילו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שהי' בנו יחידו של נשיא בישראל – לפני שנכנס לגור בדירתו, הביא לשם תינוקות של בית רבן ללמוד תורה, ורק אחרי כן הי' יכול להיכנס לגור בדירה.

ומה שטוען אודות שפלות הזולת כו', ולכן אינו רוצה להתעסק עמו – הרי ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע<sup>74</sup> אודות מאמר רבותינו ז"ל<sup>75</sup> "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו", שמעתה יש לשער עד כמה גדולה הרחמנות על מי שהתורה עצמה פוסקת שאסור לרחם עליו!... ועל דרך זה בנוגע להתעסקות עם הזולת שנמצא בשפל המצב.

ועל ידי זה שמרחם על הזולת, ומתעסק גם עם ילדים קטנים כו' – אזי ניתוסף אצלו, כנ"ל שדוקא על ידי לימוד ילדי ישראל בדירה יכול הי' כ"ק מורי וחמי אדמו"ר להיכנס לדור בה. ועל דרך שמצינו בדברי רבותינו ז"ל<sup>76</sup> בנוגע למשה רבינו, שדוקא על ידי זה שטיפל בכבשים הקטנים כו', נבחר להיות רועה ישראל.

כא. על פי האמור יש לבאר דיוק הלשון "ומתנות לאביונים":  
הלשון בכל מקום<sup>77</sup> הוא "צדקה לעניים", ואינו מובן, מדוע דוקא כאן הלשון הוא "מתנות לאביונים" – (א) "מתנות" ולא "צדקה", (ב) "לאביונים" ולא "לעניים"?  
והביאור בזה<sup>78</sup>:

החילוק בין "צדקה" ל"מתנות" הוא – ש"צדקה" הוא ענין שהאדם אינו צריך ליתן, היינו, שמצד עצמו אינו חייב ליתן, אלא הנתינה היא רק בשביל הזולת; מה שאין כן "מתנה" הוא ענין שנוגע לעצמו, כמאמר רבותינו ז"ל<sup>79</sup> "אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא הוה יהיב לי' מתנתא".

והחילוק בין "עני" ל"אביון" הוא – ש"עני" אין פירושו שאין לו מאומה; יתכן שיש לו דברים אחרים, אלא שבנוגע לענין זה הרי הוא "עני", ועל דרך שמצינו בדברי רבותינו ז"ל<sup>80</sup> "עני בדעת"; מה שאין כן "אביון" פירושו (כפירוש רש"י<sup>81</sup>) ש"תאב לכל דבר".

וזהו דיוק הלשון "מתנות לאביונים" – שגם כאשר עושים טובה (לא רק ל"עני", שהוא במדרגה נעלית יותר, אלא אפילו) ל"אביון", שאין לו מאומה – אין זה ענין של "צדקה", אלא ענין של "מתנה", שנעשה מזה "נייחא לנפשי".

והיינו, שצריך להיות נחת רוח להנותן מזה גופא שהאביון מקבל ממנו את המתנה,

– על דרך שמצינו בדיני קדושין, שאף שבדרך כלל צריך להיות "נתן הוא" דוקא, מכל מקום, ב"אדם חשוב" מקודשת גם באומרת "הילך מנה וְאֶקְדָּשׁ אֲנִי לָךְ", "דבהיהא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא לי' נפשה"<sup>82</sup> –

כאמור לעיל שעשיית טובה להזולת, אפילו לילדים קטנים – נוגעת גם לעצמו.

חשבון זה שייך באמת גם בכל השנה, אלא שבפורים בפרט, שבו צריכים להיות במדרגת "עד דלא ידע"<sup>83</sup>, ולא לעשות חשבונות כו', נרגש יותר מעלת הזולת, וה"נייחא לנפשי" שנעשה על ידי הנתינה לזולת, ולכן דוקא בפורים נאמר הלשון "מתנות לאביונים".

כב. דובר<sup>84</sup> כבר, שתינוקות של בית רבן הם היסוד של בני ישראל.

אודות מעלת הלימוד עם ילדים קטנים דוקא, מצינו בגמרא<sup>85</sup>: "ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו".

מה היתה פעולתו של יהושע בן גמלא?

(74) ראה גם שיחת פורים הנ"ל סכ"ח (תורת מנחם שם ע' 47).  
(75) ראה ברכות לג, א.  
(76) שמו"ר פ"ב, ב.  
(77) ראה (לדוגמא) שבת קנ, א. וש"נ. סוכה מט, ב. ועוד.  
(78) ראה גם "רשימות" חוברת לג ע' 26 ואילך.  
(79) ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.  
(80) כתובות סח, סע"א. וראה נדרים מא, רע"א.  
(81) משפטים כג, ו. פ' ראה טו, ד. תצא כד, יד.  
(82) קידושין ז, א.  
(83) מגילה ז, ב.  
(84) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באדינית), ונדרס בלקו"ש ח"א ע' 114 ואילך.  
(85) ב"ב כא, א.

בתחילה הי' הסדר, ש"מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב – לא הי' למד תורה". אחרי כן "התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים". אחרי כן "התקינו שיהיו מושיבין (מלמדי תינוקות) בכל פלך ופלך", והיו לומדים עם כל אחד ואחד, "כבן ט"ז כבן י"ז". עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שבכל מקום, "בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר", ילמדו תורה בחינם לילדים בני חמש-שש שנים ומעלה<sup>86</sup>. ובגלל תקנה זו זכור הוא לטוב בכל הדורות.

כאשר הייבסקים-בולשביקים אסרו ללמוד תורה – לא אסרו את הלימוד לגמרי. הם טענו שכאשר הילד יגדל, יהי' בר דעת, ויבחר בעצמו ללמוד – מותר ללמוד עימו. האיסור שלהם הי' רק על לימוד עם ילדים קטנים<sup>87</sup>. ועל כך עמדו בתוקף ומסירת נפש הכי גדולים, כיון שכל קיומם של בני ישראל תלוי בחינוך של שנות הילדות דוקא.

וכך גם עתה יש לעמוד בתוקף הכי חזק, שחינוך ילדי ישראל יהי' על פי תורה תמימה, בלי שום פשרות, כיון שבזוה תלוי כל הקיום של בני ישראל.

\* \* \*

כג. אודות הענין הבא לקמן – כבר כתבתי במכתב<sup>88</sup>. אמנם, על פי מה שכתוב בתניא<sup>89</sup> ש"אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראי' וקריאה בספרים" – אחזור בהזדמנות זו על הענין בעל-פה: אף ש"כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות"<sup>90</sup> – הרי מצינו, שבמועדים דפסח, חנוכה ופורים, גם הן חייבות, כיון שמועדים אלו שייכים גם לנשים, ש"אף הן היו באותו הנס"<sup>91</sup>.

ובענין זה יש מעלה יתירה בפורים – שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס", שהלשון "אף" מורה שהן טפלות, הרי בפורים הנשים הם העיקר, כמודגש בכך שכל המגילה נקראת על שמה "מגילת אסתר".

והטעם לזה<sup>92</sup> – לפי שבפורים כתיב "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות", שזהו הגמר והקיום דמתן-תורה (כנ"ל סעיף ט). ולכן, כשם שבמתן תורה נאמר תחילה "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים", ורק אחרי כן "ותגד לבני ישראל" (האנשים)<sup>93</sup> – כך בפורים, שהוא גמר וקיום הדבר דמתן תורה, העיקר הן הנשים. ולכן גם בגשמיות היתה ההצלה על ידי אסתר דוקא.

כד. והנה, אופן הצלת בני ישראל על ידי אסתר הי' על ידי מסירות נפש: בשעה שאסתר שמעה שיש גזירה על בני ישראל – אזי "ותתחלחל המלכה"<sup>94</sup>, וזאת – למרות שהגזירה לא היתה נוגעת אלי' אישית, שהרי היתה בבית המלך, ואחשוורוש לא ידע כלל שמוצאה מבני ישראל (עד המשתה השני), ואף על פי כן, בשמעה שיש גזירה על בני ישראל, אזי "ותתחלחל המלכה"; הענין נגע לה ("עס האָט איר דערנומען")!

ולכן הלכה לעצור את הגזירה מתוך מסירת נפש – דכיון ש"כל איש ואשה גו' אשר לא יקרא אחת דתו גו' ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום"<sup>95</sup>, הרי הליכתה אל אחשוורוש היתה קשורה בסכנת נפשות ודאית, ועל פי דין הי' אסור לה להעמיד את עצמה בסכנה, כיון שעל פי דין<sup>96</sup> אסור לאדם למסור נפשו בשביל אדם אחר!

אילו היתה אסתר שואלת "רב מתנגד" האם מותר לה ללכת אל אחשוורוש – הי' בודאי פוסק לה שהדבר אסור, כיון שעל פי שולחן ערוך חייב אדם לשמור את רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, כפי שנצטוונו<sup>97</sup> "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם";

(86) ראה שם תוד"ה בבציר.

(87) דכיון שאינם בני דעת – הרי זה ענין של כפי' (מהנחה בלתי

מוגה).

(88) מ"ב אדר ב' שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' ערב ואילך).

(89) בהקדמת המלקט (ג, ב).

(90) קידושין כט, א (במשנה).

(91) מגילה ד, א. וש"נ.

(92) ראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"כ ואילך (תורת מנחם –

התועודיות ח"ח ע' 36 ואילך).

(93) יתרו יט, ג (ובמכילתא ובפרש"י).

(94) אסתר ד, ד.

(95) שם, יא.

(96) ראה אנציק' תלמודית ערך הצלת נפשות ס"ב (ע' שמו ואילך).

וש"נ.

(97) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחידא"ג מהרש"א שם.

ה"מזל" היחידי ("דער איינציקער גליק") הי' – שאסתר לא הלכה לשאול, ולא חשבה כלל אם מותר או אסור לעשות זאת, אלא בשעה שהי' מדובר אודות גזירה על בני ישראל – התנהגה באופן של מסירת נפש.

כה. מהיכן נבעה הנהגה כזו אצל אסתר – מהחינוך שקיבלה בביתו של מרדכי, שהי' בעל מסירות נפש ("א' מסירות-נפש איד").

– מרדכי הי' חסיד, שהרי הוא תיקן את הענין ד"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"<sup>83</sup>, ומי הי' מעלה על דעתו לתקן תקנה לדורות שצריך להיות ענין של "עד דלא ידע", אם לא חסיד? ...!

[כדי שתהי' נתינת-מקום גם ל"מתנגדים" – ישנה עצה בשולחן-ערוך<sup>84</sup> לקיים את הענין ד"עד דלא ידע" על ידי שינה... אבל אמיתית הענין הוא – יציאה מהגבלות<sup>85</sup>].

מקודם לכן לא הי' שום מקום בשולחן-ערוך לענין של "עד דלא ידע", שכן, אפילו שמחת יום טוב צריכה להיות במדידה והגבלה<sup>100</sup>. אלא שאצל חסיד ישנו הענין של יציאה ממדידה והגבלה, ולכן, מרדכי שהי' חסיד, תיקן לדורות את הענין ד"עד דלא ידע".

בבית חסידי – אין מתפעלים מהעובדה שאומרים "לחיים" גם באמצע השבוע ("אין א' פשוט'ן מיטוואך"). ... ובפרט בסעודת "מלוה מלכה", ומכל שכן – בפורים.

– בעיר<sup>101</sup> שבה כיהן אאמו"ר ז"ל ברבנות, היו לו מנגדים רבים, כיון שהי' נוהג לחזור חסידות, והנהיג בעיר חומרות והידורים שונים.

פעם אחת הלשין אחד המנגדים בפני מושל המחוז ("גובערנאטאָר"), על כך שהתאספו כמה יהודים ובחרו להם רב – אדם שמשחק וקורע בגדים מעל אנשים! ...

מפקד המשטרה התפלא מאד על כך שרוב יהודי העיר בחרו רב שכזה, ושלח אחד מפקידיו לבית אאמו"ר, כדי לבדוק מה מתרחש שם.

כשהגיע הפקיד לבית אאמו"ר – ראהו יושב ולומד תורה, בלי שום "משקה" על השולחן, והכול בסדר... הפקיד התפלא עוד יותר לפשר הענין ("וואָס פאַר אַ מעשה דאָס איז") וסיפר לאאמו"ר על ה"מסירה", ואאמו"ר ענה שאינו יודע כלל במה מדובר ("ער ווייס ניט פון קיינע מעשיות").

לבסוף התברר, שאכן הי' לסיפור זה יסוד. ומעשה שהי' כך הי': בי"ט כסלו התקיימה התוועדות, והנוכחים התוועדו היטב ("מען האָט זייער גוט פאַרבראַכט"). אאמו"ר חזר הרבה חסידות, הכול היו במצב-רוח מרומם ("אויפגעלייגט"), וההתוועדות נמשכה עד לשעות הלילה המאוחרות. פעם הי' סדר בהתוועדויות של חסידים, שלפנות-בוקר היו פושטים את הבגדים העליונים ("די זופיצעס"), ויוצאים בריקוד ללא הבגד העליון. וכך נהגו גם באותו י"ט כסלו. כנראה שאחד המשתתפים לא רצה לפשוט את בגדו העליון מיד, ואאמו"ר – שלא הי' אז מוטרד מ"דאגות הפרנסה", זמן לא רב קודם לכן הגיע מליובאוויטש, והי' במצב-רוח מרומם... – "סייע" לו להפשיט את ה"סירטוק", כך שהשרוויל נשאר בידיו של אאמו"ר, וה"סירטוק" – אצל אותו אדם...

ונחזור לעניננו:

מרדכי חינך את אסתר באופן כזה, שכאשר מדובר אודות יהודים – אין לחשוב על שום ענינים אחרים, וצריך ללכת במסירת נפש. בשעת הגזירה אמרו מרדכי ואסתר: צומו יהודים בעיצומו של חג הפסח<sup>102</sup>! ...! שכן, כאשר ישנה גזירה על בני ישראל, אין להתחשב בענין הפסח. וכך נהגה אסתר עצמה, שהעמידה את חי' בסכנה והלכה אל אחשוורוש.

ונוסף לזה שמרדכי ואסתר לא חשבו על עצמם, והתנהגו במסירות נפש – אספו גם עשרים ושנים אלף ילדי ישראל, ועוררו אותם שילמדו תורה במסירות נפש, ועל ידי תינוקות של בית רבן עוררו את כוח המסירות נפש

<sup>83</sup>ס"ס תקכט.

<sup>101</sup> ראה גם התוועדויות תשמ"ה ח"ג ע' 1482 ואילך.

<sup>102</sup> ראה מגילה טו, א. הובא בפרש"י אסתר ד, יז.

<sup>98</sup> רמ"א אור"ח סתרצה"ס ב.

<sup>99</sup> ראה גם שיחת פורים הנ"ל סכ"ד (תורת מנחם שם ע' 39

ואילך).

<sup>100</sup> ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הכ"א. טוש"ע ואדה"ז אור"ח

אצל כל בני ישראל (גם אלו ש"השתחוּו לצלם" דנבוכדנצר, ו"נהנו מסעודתו של אותו רשע" – אחשורוש), ש"לא עלה על דעת שום אחד מהם מחשבת חוץ ח"ר" במשך כל השנה, ודוקא על ידי זה ביטלו את הגזירה.

כו. וענין זה מהווה לימוד והוראה לנשי ובנות ישראל בכלל, ולנשי ובנות חב"ד בפרט<sup>103</sup>:

כאשר מדובר אודות חינוך הילדים – אין לחשוב אודות "תכלית", אלא יש לחנכם ברוח התורה.

ישנן כאלו המסתכלות על חברותיהן, שילדיהן יגדלו "מסודרים" ("פאָרזאָרגטע") – זה יהי "רופא", זה יהי "עורך-דין", וזה יהי לפחות "מצחצח נעליים"...

– ב"אמריקא" ישנו פתגם, ש"מצחצח נעליים" הוא גם דבר חשוב ("איז אויך אַ זאך"), שהרי "ראַקפּעלער" הי' בתחילה "מצחצח נעליים", ואחרי כן נעשה "גביר גדול"...

ואילו הבן שלה – אם תשלח אותו לישיבה, יהי "בטח" – הוא לא יוכל אפילו לצחצח נעליים, כיון שאינו יודע איך לאחוז בידו את המברשת... ולכן חוששת היא לשלחו לישיבה – כי מנין תהי' לו פרנסה? ...!

ובכן: יש לדעת שאין לעשות חשבונות שכאלו. יש לדעת שהקב"ה הוא הון ומפרנס לכל, ואין צורך "לסייע" לו ו"לחסוך לו עבודה" ("מען דאַרף אים ניט העלפן און פאַרשפּאַרן קיין אַרבעט")!

הדבר היחיד שצריך לעשות הוא – לחנך את הילדים בדרך התורה, ועל ידי זה יהי' להם אושר ועושר גם בגשמיות. אין להביט לעבר דלתו של השכן, שבנו של פלוני יהי' לו בית משלו, רכב משלו, וכיוצא בזה, "אַן אַנדער שוואַרץ יאָר"...

אלא יש למסור את הילד ל"מלמד" שאינו יודע את "שפת המדינה", ואפילו אינו יודע את שמו של ה"פרעזידענט" הנוכחי, ומי הי' ה"פרעזידענט" לפניו, ונוסף לזה – מגדל הוא "זקן מלא"... ודוקא "מלמד" זה – יחנך את הילדים בדרך התורה ומצוות.

ודוקא על ידי זה מצילים את הילדים שלהם, ועל ידי זה – גם את כל עם ישראל.

כז. וענין זה מהווה הוראה גם להעסקנים – שעליהם למסור את כל כוחותיהם ויכולת ההשתדלות שלהם לטובת חינוך הכשר.

ואף שאין זה נוגע להם עצמם – עליהם ללמוד את ההוראה האמורה מאסתר, שאף שהגזירה לא היתה נוגעת לה כלל, הרי מיד כששמעה שישנה גזירה על בני ישראל, אזי "ותתחלחל המלכה", והלכה במסירות נפש להגן מהגזירה, כיון שגזירה על בני ישראל (גם כשאינה נוגעת אליה) היתה בעיני' דבר שלה.

ועל דרך זה בעניננו: כאשר רואים כיצד מתחנך הדור הצעיר (שהוא ענין הנוגע לעתיד בני ישראל) – חובה על כל אחד ואחת להתייחס לזה כענין הנוגע אליו, ולפעול בכל כוחותיו בענין החינוך הכשר.

כח. בגלל<sup>104</sup> גודל חשיבות הענין דתינוקות של בית רבן, הרי כל מי שיכול לעשות ולסייע בזה, עליו להתייגע<sup>105</sup> בממונו, בגופו ובנפשו, להרחיב את החינוך הכשר.

ישנם כאלו העושים "חשבונות", שענין זה אינו לכבודו, הוא צריך לעסוק בענין נעלה יותר. ללמוד עם ילדים "אלף-בית" – יכול גם אדם פשוט יותר; לדבר על כסף עבור "חדר" או ישיבה – הוא ענין השייך ל"משולח" ולא אליו, וכדומה. – אומרים לו, שחשבון זה הוא בשנים כתיקונם ("אין נאָרמאַלע צייטן"). בשעת שריפה רחמנא לצלן – אין עורכים "אסיפות" לדון מי יכבה את השריפה, אלא כל אחד עושה, כל אחד חייב לעשות מה שביכולתו כדי לכבות את השריפה<sup>106</sup>.

ישנם הטוענים, שכבר התייגע דיו בענין חינוך הכשר, ועכשיו – שיפעל משהו אחר. אומרים לו: "אדם לעמל יולד"<sup>107</sup>, אדם צריך להתייגע תמיד.

כדי להצדיק את ייסורי הנשמה, שסובלת תמיד על-ידי ירידתה בגוף<sup>108</sup> – עליו להתייגע תמיד, כיון שבמשך הזמן שאינו מתייגע, הרי ייסורי הנשמה הם לחינם.

(106) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 149. וש"נ.

(107) איוב ה, ז.

(108) ראה מכתב יו"ד כסלו שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' מח ואילך).

תורת מנחם – התוועדויות ח"י ע' 178 ואילך.

(103) הבבא לקמן – ראה לקו"ש ח"א ע' 112.

(104) סעיף זה – הוא המשך השיחה המוגהת בלקו"ש הנ"ל (שבעה ערה 84).

(105) ראה גם לקו"ש שם ע' 114 – בענין "עמלנו אלו הבנים".

וכשם שצריך להיות בנוגע לעצמו – כן צריך להיות גם<sup>109</sup> בנוגע לזולתו, ובפרט בענין החינוך: יש להתייגע בענין זה תמיד.

\* \* \*

כט. דובר בפורים בשנה שעברה<sup>110</sup>, שכאשר ישנם "עניינים לראות ואוזניים לשמוע גו"<sup>111</sup> – אפשר ללכת בדרכים חדשות, אבל כאשר ענין זה חסר – מוכרחים לצעוד בדרך סלולה. ולכן – יש לחזק את המנהגים הישנים. ובנדון דידן: כיון שבפורים נהג כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לקבץ מעות עבור עניניו<sup>112</sup> – הרי, אף שלא אערוך עתה מגבית, יגמור כל אחד ואחת עתה במחשבתו כמה בדעתו ליתן.

וכאשר יעשו זאת בשעת ההתוועדות דפורים – יהי זה בהצלחה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "קול ביער"<sup>113</sup>].

\* \* \*

ל. ידוע<sup>114</sup> מענה אדמו"ר הזקן על השאלה מה גדול יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל – שאהבת ישראל גדולה יותר, כיון ש"אוהב מה שהאהוב אוהב". ובפעם אחרת הוסיף<sup>115</sup>, ש"ואהבת לרעך כמוך"<sup>116</sup> הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלוהיך"<sup>117</sup>.

וביאור הענין – על פי מה שמבאר אדמו"ר הזקן בעצמו בתניא<sup>118</sup> ש"העושים גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית (דהיינו – אהבה באופן ד"כמוך", כפי שאוהב את עצמו) ביניהם", כיון שהגופים מחולקים. ורק כאשר עושים נפשם עיקר, דהיינו שמתחשבים עם השורש והכוונה כו' – אזי יכולה להיות אהבה אמיתית, כיון שאין זו אהבה לזולתו, אלא אהבה לעצמו, שהרי "אב אחד לכולנה".

וזהו ביאור הענין ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלוהיך" – כיון שאהבת ישראל קשורה עם הענין ד"אב אחד לכולנה".

ועל פי זה מובן, שאהבת ישראל צריכה להתבטא גם ברוחניות, דהיינו לעשות טובה ליהודי ברוחניות – דכיון שכל הענין דאהבת ישראל הוא מצד שהאדם עושה נפשו עיקר, הרי כן הוא גם בנוגע לזולתו (שהרי הוא אוהבו כמו את עצמו, כנ"ל), שנפשו של הזולת היא העיקר אצלו. ולכן, כאשר רואה יהודי אחר, וביכולתו לעשות לו טובה ורוחנית, דהיינו טובה בנשמתו – ודאי יעשה זאת.

לא. על פי האמור יובן מאמר הגמרא<sup>119</sup> ש"ואהבת לרעך כמוך" "זו היא כל התורה כולה" – דלכאורה קשה להבין<sup>120</sup>, שהרי הענין דאהבת ישראל נוגע, לכאורה, רק ל"מצוות שבין אדם לחברו", ולא ל"מצוות שבין אדם למקום"?

אמנם, על פי ביאור אדמו"ר הזקן הנ"ל – יובן הטעם לכך שאהבת ישראל היא יסוד כל התורה:

על פי ביאור אדמו"ר הזקן בתוכן הענין דאהבת ישראל – הרי היסוד דאהבת ישראל הוא להתפשט ממציותו ("אויסטאן זיך פון דער אייגענער מציאות"), שכל מציאותו תהי' מילוי הכוונה העליונה, שכן, כאשר האדם עומד במציאותו, הרי הוא והזולת הם שני ענינים נפרדים, ואי אפשר שתהי' אהבה לזולת "כמוך"; כדי שיוכל לאהוב את זולתו "כמוך", הרי זה רק כאשר האדם מבטל את מציאותו, כך שכל מציאותו חדורה בביטול לאלקות.

115) אגרות-קודש הנ"ל ח"ד ע' שלו (נעתק ב"היום יום" ו תשרי). ובכ"מ.

116) קדושים יט, יח.

117) ואתחנן ו, ה.

118) רפ"ב.

119) שבת לא, א.

120) ראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל (דרמ"צ כח, א ואילך).

109) להעיר מב"ב ח, ב: הא תליסר שנין כו'.

110) ס"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"ח ע' 31). וש"נ.

111) תבוא כט, ג.

112) ראה סה"ש תורת שלום ע' 243. ע' 248.

113) ראה גם שיחת פורים תשי"א סכ"ח (תורת מנחם – התוועדויות

ח"ב ס"ע 325). ח"ז ע' 336.

114) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תכה (נעתק ב"היום

יום" כ"ח ניסן). ובכ"מ.



— פעם<sup>121</sup> הלכו חסידים בדרכם מהתוועדות חסידית, שנמשכה עד שעה מאוחרת בלילה. בדרכם מהתוועדות, צעדו החסידים באמצע הרחוב — כפי שהיו נזהרים פעם מהליכה "בצדי דרכים"<sup>122</sup> — וניגנו ניגון, שכנראה לא סיימו לנגנו בעת ההתוועדות. בינתיים התקרב אליהם פקיד מהמשטרה, ושאל אותם ברוסית: "קטאָ אידיאָט?" (מיהו ההולך?). אחד החסידים, שידע מעט רוסית והבין את שאלתו של הפקיד, ענה: "ביטול אידיאָט!" ("ביטול הולך"). — החסיד הנ"ל חי' חדור בענינים אודותם דובר בעת ההתוועדות; "ביטול היש", "ביטול במציאות", "אין עוד" וכו', עד כדי כך שזו היתה כל מציאותו, ולכן ענה בפשטות (על שאלתו של הפקיד) — "ביטול" הולך! והפקיד — קיבל את המענה והלך לו...

יש צורך להיות חדורים לחלוטין ("דורכגענומען און דורכגעדרונגען") בענינים אודותם מדברים, עד שגם כאשר מתעסקים עם גוי, שפוגשים גוי ברחוב והוא שואל מיהו ההולך, יש לענות לו "ישר ולענין" ("צום פוינט"), כפי האמת — "ביטול אידיאָט"!

וזוהו שאהבת ישראל (שנעשית על ידי ביטול מציאות) הוא כל ענין התורה ומצוות — שהרי ענין התורה ומצוות הוא עבודת הברורים, בירור הניצוץ האלוקי שבדבר הגשמי, דהיינו שיורגש בדבר הגשמי מציאותו האמיתית, שהיא אלקות.

וכסיפור הידוע<sup>123</sup> על דבר החסיד ר' בנימין קלעצקער, שפעם, כשערך חשבון בעניני עסקיו, הרי לאחר שסיים את החשבון והגיע ל"סך הכול" — רשם "אין עוד מלבדו"! כלומר: אין הכוונה שהוא לא עשה את החשבון עצמו; הוא חישוב נכון את כל המספרים, אלא ש"סך הכול" של המספרים עצמם הי' "אין עוד מלבדו", דהיינו, שבדבר הגשמי עצמו נרגש שמציאותו היא אלקות.

לב. וביאור הענין:

בכל הנבראים שברא הקב"ה בעולם ניכר שיש בהם ענין האחדות. וכפי שרואים במוחש — ששום נברא אינו יכול למלא את תפקידו בעצמו, ללא סיוע של נברא אחר, אלא כל נברא חייב להיזקק לנבראים אחרים, שבזה ניכר שכל הנבראים ממלאים יחד תפקיד אחד.

וטעם הדבר — דמכיון שכל הבריאה נבראה (ונבראת בכל רגע<sup>124</sup>) על ידי הקב"ה, שהוא "הוי' אחד"<sup>125</sup>, הרי ענינה של הבריאה הוא אחד — לפעול ולגלות את ענינו של הבורא, "הוי' אחד".

אלא שענין זה הוא בהעלם בהנבראים, וכדי שיבוא לידי גילוי, הרי זה על ידי פעולתם של בני ישראל, שהם "גוי אחד"<sup>126</sup>, שענין האחדות הוא בגילוי אצלם, ולכן, על ידי זה שבני ישראל מקיימים את התורה, שגם היא "תורה אחת"<sup>127</sup>, ומתאחדים יחד על ידי הענין דאהבת ישראל — מגלים הם גם בנבראים את האחדות שבהם, היינו שהם מגלים את הענין ד"הוי' אחד" שבבריאה. וזהו הפירוש "גוי אחד בארץ"<sup>126</sup> — שהם מגלים את הענין ד"אחד" גם "בארץ"<sup>128</sup>.

לג. נזכר לעיל (סעיף ל), שעל פי פירוש אדמו"ר הזקן שעיקר הענין דאהבת ישראל הוא להגביר את הנשמה על הגוף — הרי ענין זה צריך להתבטא לכל לראש ברוחניות, שכאשר יודעים אודות ענין טוב ברוחניות, יש לספר זאת גם לזולת.

אלא שבענין זה עצמו (הפעולה הנדרשת על הזולת) ישנם שני אופנים — האופן שעל פי שיטת חסידי פולין, והאופן שעל פי חסידות חב"ד:

ולכן ה"ה שייכות זל"ז, ובכל מצוה כלולות כל שאר המצוות (וזהו הטעם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה" (סוכה כה, סע"א. וש"נ) — כיון שבמצוה שעוסק בה כלולה גם המצוה שנזדמנה לו עתה, ולכן הוא פטור ממנה (ראה שיחת פורים דאשתקד סכ"ד (תורת מנחם — התוועדות ח"ח ע' 39. וש"נ)).  
ועד"ז בבניי — ש"כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט, סע"א. וש"נ), כיון שכלולים זה מזה כו'.  
(128) ראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.

(121) ראה סה"ש תרח"ץ ע' 251.  
(122) ראה גם ב"ק ס, ב.  
(123) ראה גם תורת מנחם — התוועדות ח"ז ע' 56. ע' 314. וש"נ.  
(124) ראה תניא שעהי"ה"א בתחלתו.  
(125) ואתחנן ו, ד.  
(126) שמואל ב' ז, כג. ועוד.  
(127) וכמ"ש באזהרות הרס"ג (הובא בפרש"י עה"ת משפטים כד, יב) שכל המצוות כלולות בעשה"ד (ולכן יש בעשה"ד תר"ך אותיות כנגד תר"ך מצוות — ראה תו"ש יתרו (כרך טז) במילואים ס"א. וש"נ)

אחד מאדמו"רי פולין שהי' ביחס פנימי עם אדמו"ר הצמח-צדק, אמר, שהוא זקוק למניין אברכים, כדי שעל ידם יגבי' את העולם כולו. כלומר: גם הוא שָׁאף להגבי' את העולם כולו (היינו לפעול את ענין האחדות ד"גוי אחד), ועל ידי זה לפעול את הענין ד"אחד בארץ"; אלא שרצה לעשות זאת בדרך מקיף – להשפיע על מנין אברכים בלבד, ובדרך ממילא לרומם את כל העולם.

אבל חסידות חב"ד דורשת שבכל הענינים תהי' התעסקות בפנימיות דוקא, ובפרט בענין אהבת ישראל, שהוא יסוד כל התורה – דרשו רבותינו נשיאינו בכל דור ודור מחסידיהם שיהיו מחנכים. והיינו, שכאשר רואים יהודי שאינו יודע על דבר תורת החסידות – יש להתעסק עימו בפנימיות ולהיות מחנך שלו, ללמוד עמו ולבאר לו את הטוב שבתורת החסידות. ועל ידי זה פועלים הענין ד"גוי אחד בארץ" – גילוי אחדות הוי' למטה, ועד שנעשה "דירה בתחתונים".

\* \* \*

לד. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר כותב באחד ממכתביו<sup>129</sup>, שאף שמלאכת אפיית לחם היא "מלאכה הצריכה במאד", שאין העולם יכול להתקיים בלעד' כו' – מכל מקום, מי שמוכשר להיות "נוקב מרגליות" ונעשה "אופה לחם", אינו ממלא את תפקידו. ובפרטיות יותר<sup>130</sup>:

הכישרונות שלו (שבגללם יכול הוא להיות "נוקב מרגליות") – ירש מהוריו, כמאמר רבותינו ז"ל<sup>131</sup> "האב זוכה לבן . . . בחכמה". ונוסף לזה, הרי כדי שהכישרונות יתפתחו עד לידיעת האומנות בפועל – היו לו מלמדים שלימדוהו את האומנות במשך זמן.

ונמצא, שאם אינו משתמש בכישרונות זה (להיות "נוקב מרגליות"), ובמקום זאת נעשה "אופה לחם" – הרי, ככל שאפיית לחם היא מלאכה חשובה כו', נחשב אדם זה פושע – כלפי הוריו, כלפי מלמדיו, וכלפי זמנו שלו (שהשקיע בלימודים), כיון שאינו מנצל את כוחותיו כפי יכולתו!  
וכן הוא ברוחניות:

כאשר אדם יכול לעבוד עבודה נעלית יותר, ומסתפק בעבודה במדרגה תחתונה יותר – הרי הוא פושע, לא רק כלפי עצמו (ש"החובל בעצמו פטור"<sup>132</sup>...), אלא גם כלפי הוריו ורבותיו.

ויתרה מזו: מכיון שכל אחד ואחת מישראל הוא חלק מכללות ישראל (כנ"ל (סעיף ל"ב) שבני ישראל הם "גוי אחד") – הרי בכך שאינו מנצל את כוחותיו וממלא את תפקידו כדבעי, הרי הוא פושע גם לגבי כללות ישראל, וממילא – לגבי כללות הבריא.

לה. כלפי מה הדברים אמורים – כלפי ענין החינוך, שהוא הענין המדובר עתה ("מען רעדט דאָך אַלץ אין ענין החינוך"):

מי שביכולתו להיות מחנך בענינים גדולים יותר, ובמקום זאת מתעסק בענינים פשוטים יותר, כגון: שביכולתו ללמד "חומש", ומתעסק בלימוד "אלף-בי"ת" בלבד – הרי הוא בדוגמת "נוקב מרגליות" שמתעסק ב"אפיית לחם".

לימוד אלף-בי"ת הוא אמנם ענין חשוב ביותר, שהרי הוא התחלת לימוד התורה (כמו בכל חכמה, שההתחלה היא בלימוד הא"ב של אותה חכמה),

– וכמדובר לעיל (סעיף כ"ב) בענין מעלתו של יהושע בן גמלא, שפעל את ענין הלימוד עם ילדים קטנים דוקא. ועל דרך זה נהגו רבותינו נשיאינו, שבכל מקום שבאו אליו ובכל מקום שהגיעו דבריהם, יסדו תחילה ישיבה ותלמוד תורה לילדים, כיון שבזה דוקא תלוי קיום עם ישראל –

אבל אף על פי כן, כאמור, מי שמוכשר ללמד ענינים גדולים יותר – אינו יכול להסתפק בלימוד אלף-בי"ת בלבד.

<sup>129</sup> נדבר בהתועדות דפורים שתא זו כו".

<sup>131</sup> עדיות פ"ב מ"ט.

<sup>132</sup> ב"ק צ, ב (במשנה).

<sup>129</sup> אגרות-קודש שלו ח"ד ע' שמ (נעתק ב"היום יום" כה ניסן).  
וראה גם מכתב ט"ז אדר ב' שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ס"ע רעט ואילך).

<sup>130</sup> ראה מכתב כ"א אדר ב' שנה זו (אגרות-קודש הנ"ל ס"ע רצא):

לו. ועל דרך זה בנוגע ללימוד תורת החסידות:

מי שזכה, מסיבות ידועות, שיש לו שייכות לתורת החסידות, ויש בו ניצוץ חסידי ("א חסיד"ישן פונק") שיש מזקניו, שבוודאי עתיד להתגלות בו,

— אמנם הוא עלול לחשוב: איזו שייכות יש לו לזקניו? הרי זקניו נמצאים כבר בג'עזדו, ואילו הוא נמצא בעולם הזה החומרי! אבל האמת היא שבני ישראל הם מאמיני האחדות, דהיינו שכל הענינים שבעולם הם מאוחדים וישנה שייכות ביניהם, ולכן התפילות וההתעוררות רחמים של אבותינו בג'עזדו פועלים גם בעולם הזה.

והרי "לא ידח ממנו נדח"<sup>133</sup>; הקב"ה עומד וממתין לכל אחד ואחת מישראל עד שייכנס פנימה, וסוף כל סוף ייכנס, אלא, שאם יזכה יגררו אותו פנימה דרך הדלת ("וועט מען אים אריינשלעפן דורכן טיר"), ואם לא, אזי יגררו אותו דרך חלון או דרך ארובה... אמנם הוא יתלכלך קמעא ("ער וועט זיך טאקע פארדזשאדען און אריינשמירן זיך אביסל"), אבל בסופו של דבר ייכנס פנימה —

בוודאי אין הוא יכול להסתפק בלימוד אל"ף-בי"ת בלבד, אלא עליו ללפות ולעורר את "ניצוץ החסידי" שבו, ולנצלו בשלמות, ולא רק לגבי עצמו, אלא שב"ניצוץ" זה יחנך גם את הזולת.

וכאשר כל אחד ואחת לא יסתפק בלימוד אל"ף-בי"ת בלבד, אלא ילפה את "ניצוץ החסידי" שלו וינצלו בשלמותו — הרי על ידי כל ה"ניצוצות" יחד תיעשה "אבוקה" גדולה, שעל ידה יוכלו להגיע לשלמות הכי נעלית.

לז. ובפרטיות יותר:

מבואר בחסידות<sup>134</sup>, שבכללות העולם ישנם ג' ענינים — עולם שנה ונפש. ובכל אחד מענינים אלו ישנה התחלקות לכמה מדרגות: המדרגה הנעלית ביותר ב"עולם" (מקום) — היא בית המקדש, ובבית המקדש גופא — קדש הקדשים; המדרגה הנעלית ביותר ב"שנה" (זמן) — היא יום-הכיפורים; והמדרגה הנעלית ביותר ב"נפש" — היא שבט לוי בכלל, כהנים בפרט, וכוהן גדול — בפרטי פרטיות. ונמצא, שהמדרגה הנעלית ביותר היא מדרגת כהן גדול ביום הכיפורים בקדש הקדשים<sup>135</sup>.

ובכן: כאשר כל אחד ואחת ינצל את כל כוחותיו וכישרונותיו, הן לגבי עצמו והן לגבי חינוך הזולת — ביכולתו להגיע למדרגה שהיא בדוגמת מדרגת כהן גדול ביום הכיפורים בקדש הקדשים (תכלית השלמות בכל ג' הענינים דעולם שנה ונפש).

וכפי שמצינו בהנהגתו של יהושע בן גמלא כהן גדול — שאף שלמד תורה עם ילדים קטנים (כנ"ל), מכל מקום לא הסתפק בזה, אלא השתדל בכל כוחותיו להיות כהן גדול<sup>136</sup> ולעבוד העבודה ביום הכיפורים כו' (כולל הקטרת הקטורת מלא חופניו בידיו הקטנות<sup>137</sup>).

ובאופן כזה צריכה להיות הנהגת כל אחד ואחת — לנצל את כל כוחותיו וכישרונותיו בכלל, ובפרט בענין החינוך.

לח. כבר דובר פעם<sup>138</sup> על דבר פתגם חסידי אדמו"ר הזקן<sup>139</sup>, שסדר בתורה גם הוא תורה, והמצוה הראשונה בתורה היא "פרו ורבו"<sup>140</sup>, היינו, שהדבר הראשון הוא — שיהודי צריך לעשות עוד יהודי ("א איד דארף מאַכן נאָך אַ איד").

ומזה מובן בנוגע להאמור שמי שביכולתו להיות "נוקב מרגליות" אינו יכול לצאת ידי חובתו על ידי "אפיית לחם" — שאם הדברים אמורים אפילו בעבודה עם עצמו, הרי על אחת כמה וכמה בענין ד"פרו ורבו" (עבודה עם הזולת), שזוהי המצוה הראשונה בתורה, שבזה בוודאי שצריך לנצל את כל כוחותיו.

(133) ע"פ ש"ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(134) ראה אוה"ת יתרו ע' תתט. סה"מ תרכ"ח ע' קמד. ועוד.  
(135) ולכן ה' הכה"ג, אחרי גמר עבודתו ביוהכ"פ בקה"ק, "מתפלל תפלה קצרה" (יומא נב, ב (במשנה)) בלבד על כל השנה — כי, מצד גודל מדריגתו, ה' די לו בתפלה קצרה (חסר קצת — המו"ל).

(136) ראה יומא יח, א.

(137) ראה ירושלמי יומא פ"ב ה"א\*.

(138) ראה תורת מנחם — התוועדות ח"ד ס"ע 130 ואילך. ועוד.

(139) ראה סה"ש תרצ"א ע' 262. וש"נ.

(140) בראשית א, כח. וראה לקו"ת שה"ש לח, ריש ע"ד.

(\*) בענין זה נזכר גם שיש חקירה מהגאון הרגז'בי — כיצד ה' יכול לעבוד העבודה (המו"ל).

לט. ועד כדי כך יש לנצל את כל הכוחות – שאפילו יהודי ש"צועק" שאינו מאמין ח"ו, יש לעשותו לירא-שמים ולחסיד, ועד שהוא עצמו יהי' בבחינת "טופח על מנת להטפוח"<sup>141</sup>. ומה שלעת-עתה "צועק" הלה שאינו מאמין – אין מה להתפעל מכך.

ובהקדם מה שמצינו באברהם אבינו, שנקרא בשם "העברי"<sup>142</sup> (ועליו כתיב<sup>143</sup> "בעבר הנהר ישבו אבותיכם"), כיון ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד" (כמו שכתוב במדרש<sup>144</sup>), שהי' היחיד שהאמין באחדות ה', ואף על פי כן בסופו של דבר הוא הי' המנצח, וכמו שכתוב<sup>145</sup> "אחד הי' אברהם (ואף על פי כן) ויירש את הארץ".

וטעם הדבר – כי העיקר בכל דבר הוא האיכות שבו.

וכפי שמצינו בכוח ההולדה, שהוא דבר שאי אפשר למודדו בכמות, שהרי יתכן שבאותה כמות (שעל דרך הרגיל יש בה היכולת להוליד) לא תהי' היכולת להוליד (וכידוע שבחכמת הרפואה אין הסברה על זה) – כיון שזהו ענין התלוי בכוח האין סוף<sup>146</sup>. והיינו, שזהו ענין שאינו נמדד בכמות, אלא באיכות שבדבר.

וכן נתגלה לאחרונה בענין ה"אטום"<sup>147</sup> – שאף שבכמות הוא דבר מועט ביותר, מכל מקום בכוחו להחריב את העולם כולו, מצד האיכות שבו.

ועל אחת כמה וכמה שכן הוא במידה טובה, וכנ"ל – שאף על פי ש"אחד הי' אברהם", מכל מקום "ויירש את הארץ".

ועל דרך זה בענינו – בנוגע להפצת תורת החסידות: אף שבגילוי הזולת הוא מנגד לתורת החסידות – אין להתפעל מזה, ויש להשתדל לעשותו לחסיד. ואף שלעת-עתה נמצא במעמד ומצב ד"מועט" לגבי המנגד – הרי כיון שהוא חזק יותר באיכות (ויתרה מזו – שגם האיכות של המנגד מסכימה לזה, כיון שבפנימיות אינו מנגד כו'), סופו לנצח ולעשות את המנגד לחסיד.

מ. ודאי הדבר שצריכים לגשת אל כל אחד ואחת בהתאם ל"כלים" המתאימים לו.

כשם שאי-אפשר לגשת לילד קטן, ולהסביר לו שעליו ללמוד תורה כיון שהיא חכמה גדולה ביותר, או כיון שהיא חכמתו ורצונו ית' – שהרי הסברים אלו לא ישכנעו אותו ("דאָס וועט אים ניט נעמען"), אלא הגישה לילד קטן צריכה להיות על ידי נתינת ממתקים כו'<sup>148</sup>, ותוך כדי כך מכניסים אותו לחדר – כמו כן כאשר רוצים לפעול על יהודי שילמד חסידות, העיקר הוא לשכנעו שלא יפחד מלימוד החסידות, כיון שאין "נכווים" מזה ("מען בריט זיך ניט אָפּ דערפון")...

– בילדותם<sup>149</sup>, שיחקו פעם אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע ואחיו הרז"א, במשחק של "רבי וחסיד": הרז"א – בתפקיד "רבי", ואדמו"ר נ"ע – בתפקיד "חסיד". התיישב הרז"א על כסא, ואדמו"ר נ"ע ניגש אליו ושאל אותו "שאלה": מכיון שנשמה היא "אש" – מדוע אינני נכוה כשאני נוגע בך? והשיב לו הרז"א: הרי גם אתה הנך "אש", ו"אש" איננו נכוה מ"אש"!...

ועל דרך זה בענינו: חסידות אמנם היא גילוי אלוקי הדורש ביטול (בדוגמת "אש" הגורמת כווי"), אבל נשמות ישראל הם כלים לגילוי זה, ולכן הגילוי אינו מכלה אותם, ואדרבה, מרומם אותם. –

ובמילא, צריכים לגשת לכל אחד ואחת ו"לקחת" אותו, והרי בתורת החסידות ישנם כמה וכמה ענינים שבהם ועל ידם אפשר לפעול כו' ;

(141) ל' חז"ל – ברכות כה, רע"ב. ועוד.

(142) לך לך יד, יג.

(143) יהושע כד, ב.

(144) ב"ר ספמ"ב.

(145) יחזקאל לג, כד.

(146) ראה לקו"ת שה"ש מ, רע"א. סה"מ תרנ"ז ע' קעט. תרע"ח ע' תיד. תרפ"ו ע' קנו. ס"ע רכו ואילך. מלוקט ח"א ע' נד. תורת מנחם

– התוועדויות ח"ח ע' 229.

(147) ראה גם מכתב י"ד שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' קסח).

שיחת פורים תשי"א סי"ט (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 315). וש"נ.

(148) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ה. ובארוכה – פיה"מ סנהדרין

ר"פ חלק.

(149) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 27. וש"נ.

אבל תכלית הכל היא – שבסופו של דבר ייעשה הלה לחסיד, ומ"שפיץ חב"ד" – בניקולייב היו שני בתי-כנסת: "חב"ד", ו"שפיץ חב"ד"...

\* \* \*

מא. איתא בגמרא<sup>150</sup>, שהושע בן אלה נענש על כך "שהעביר קולר מצווארו ונתנו בצוואר הרבים". וכן הוא כאשר יהודי אומר דברי מוסר: אם דבריו פועלים פעולתם – הרי זה טובה עבורו ועבור השומעים, ואם לאו – הרי זה בדוגמת דברי הגמרא בענין הושע בן אלה.

ובענינו:

כאשר יושבים ומדברים בענין חינוך הכשר, לימוד החסידות וכו' – אם הדברים פועלים פעולתם, הרי זו טובה עבורי וטובה עבורכם. אבל אם לא – "למה להכניס ראש בריא למטה חולה"? ("וואָס דאַרף מען שטופן אַ געזונטע קאַפּ אין אַ קראַנקע בעט"?...) וכפי שהי' כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אומר: שיישאר לשבת ב"חור" שלו ("זאָל ער זיצן באַ זיך אין קאַטון")!

ולכן הנני מבקש מכם: מכיון שהינכם אנשים טובים, מסתמא תרחמו... ותצייתו – לעסוק בחינוך הכשר וללמוד חסידות!

מב. מלבד כל הנ"ל, הרי עתה נקל הרבה יותר לעסוק בהפצת תורת החסידות, כיון שכללות המצב הוא באופן ד"עולם הפוך"<sup>151</sup>, שהנהגת העולם היא שלא על-פי שכל.

– הייתי בצרפת בזמן המלחמה עם הגרמנים. בצרפת היו אז ביצורים חזקים, ואילו לגרמנים לא הי' שום דבר, ואף על פי כן – יצאו למלחמה עם צרפת. וכשהיו שואלים את הגרמנים: איך יוצאים אתם למלחמה באופן כזה? – היו משיבים תשובה, שאיני רוצה לחזור עלי' מצד הענין ד"ימחה<sup>152</sup> שמו של עמלק"... אבל על כל פנים תוכנה הי' – שזהו ענין של תוקף שאין לו מקום בשכל. ואמנם בפועל – ניצחו הגרמנים את צרפת באותה מלחמה. ולאחרי "הצלחה פורתא" זו של הגרמנים (במלחמתם נגד צרפת) – הרי בשכל לא הי' שום מקום לסילוקם משם, כיון שלא היתה שום דרך לסלקם. ואף על פי כן הצליחו בזה כו'.

וכן המאורעות שהיו אחרי כן בארץ ישראל – גם הם לא היו על פי שכל, הן זה שהאנגלים הסתלקו, והן זה שבני ישראל תפסו את השלטון ומנהלים אותו כו'. וראי' לדבר – שבין בני ישראל עצמם היו שטענו שאין לקחת את השלטון, כיון שלא יצליחו להחזיק מעמד כו' ("מען וועט ניט קאָנען איינהאַלטן"). ולמעשה – כבר למעלה מג' שנים (שג' שנים הם חזקה על פי דין<sup>153</sup>) שהמדינה מתנהלת, ובאופן שאינו על פי שכל, אלא בדרך נס.

ונמצא, שהמצב הוא באופן ד"עולם הפוך" – כל המאורעות שמתרחשים בעולם אין להם שום מקום בשכל.

ובכן: אינני יודע אם יש מעלה בהנהגה זו, אבל על כל פנים לגבי הפצת תורת החסידות – הרי זו מעלה גדולה:

כיון שהנהגת העולם היא שלא על פי שכל – הרי אין צורך להיכנס בוויכוחים על דבר תורת החסידות (בדומה לכל הוויכוחים שהיו בעבר כו'), אלא כאשר משהו בא בטענה נגד תורת החסידות כו' – יש לענות לו בפשטות: מהי התועלת בכל ה"סברות"; הנך רואה שהנהגת העולם היא שלא על פי שכל, ואם כן, במקום לעסוק ב"סברות שכליות" – הבט על המציאות, מה פעלה תורת החסידות!

בשנים עברו – הי' אפשרי להיות כדבעי, ואפילו להגיע למדרגות גבוהות, גם ללא תורת החסידות. אבל בימינו – הוכיחה המציאות שמוכרחים להגיע לתורת החסידות, וישנם כמה מופתים מוחשיים על כך. ואם כן, מה טעם בכל ה"סברות" וה"פלפולים" – כאשר רואים את המציאות!

הרמב"ם כותב<sup>154</sup>: "אין המציאות נמשכת אחרי הדעות, אבל הדעות האמיתיות נמשכות אחר המציאות". והיינו, שכאשר יש לאדם שיטה מסוימת, והוא רואה שהמציאות היא אחרת – עליו לשנות את דעתו על-פי המציאות, ולא לנסות "לחתוך" את המציאות כדי שתתאים לדעתו!...

(153) ראה ב"ב רפ"ג.

(154) מו"נ ח"א פע"א.

(150) ירושלמי תענית פ"ד ה"ז. איכ"ר פתיחתא לג.

(151) לשון חז"ל – פסחים נ, א. וש"נ.

(152) פרש"י ס"פ בשלח.

ומלבד זאת, הנה כשם שאנו רואים בעניני העולם, שלא נוגע אם ענין מסוים יש לו מקום בשכל או לא, אלא כאשר הולכים בתוקף ובמסירות נפש מצליחים בו, ככל הדוגמאות הנ"ל – כן הוא גם בענין הפצת מעיינות תורת החסידות, שכאשר יעסקו בזה בתוקף ובמסירות נפש, אזי יצליחו.

ואז יתקיים הענין ד"פוצו מעינותיך חוצה"<sup>155</sup>, שיביא בדרך ממילא לקיום הענין ד"קאתי מר"<sup>156</sup>.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שלש תנועות – דהבעל שם טוב הרב המגיד ואדמו"ר הזקן, ואחרי כן ניגון "הבינוני"].

\* \* \*

מג. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר כמה פעמים<sup>157</sup>, שתקופה זו היא הזמן האחרון של הגלות, ו"הנה זה – משיח – עומד אחר כתלנו"<sup>158</sup>.

והענין בזה:

"כתלנו" – קאי על הכותל המפסיק בין ישראל לאביהם שבשמים, שנעשה על ידי העוונות, כמו שנאמר<sup>159</sup> "עוונותיכם היו מבדילים גו".

וזוהו "הנה זה עומד אחר כתלנו" – שמשיח כבר נמצא, אלא שהוא "עומד אחר כתלנו", אחר הכותל שאנו הקמנו (על ידי העוונות), ועלינו רק לשבור את הכותל המפסיק, ומשיח יהי' אצלנו ("האָבן מיר משיח'ן")! ענין המשיח – התחיל מיד בזמן החורבן, כמאמר הגמרא<sup>160</sup> שכבר בשעת החורבן "נולד מושיען של ישראל". ומאז – הרי כמעט בכל דור ודור ישנו משיח<sup>161</sup>, אלא שהדור לא זכה שמשיח יתגלה.

ונוסף לזה (שמשיח נמצא בכל דור ודור, אלא שהדור לא זכה שיתגלה) – הרי ישנן בפרטיות שנים מסוימות, שעליהם היו "קיצים"<sup>162</sup>, וגם בשנים אלו לא זכה הדור שמשיח יתגלה.

וכידוע שהי' הקץ של רש"י<sup>163</sup> שלא זכו שיתגלה בו משיח, וכן הקץ על שנת ת"ח מהזוהר<sup>164</sup>, שגם בו לא זכו שיתגלה משיח.

ועל דרך זה הי' המאורע עם שלמה מולכו<sup>165</sup>, שהי' מקובל גדול, ומסר נפשו להתווכח עם ה"אפיפיו"ר ברומי, ברצונו להביא את הגאולה. אלא שהדור לא זכה לכך, והוא עצמו זכה להישרף על קידוש השם (שבעל ה"בית יוסף" התפלל כל ימיו שיזכה לזה<sup>166</sup>). ונשאר ממנו ספר, וכן "דגל" שתלוי בבית הכנסת (של המהר"ל) בפראג, שזהו חיזוק לענין הגאולה<sup>167</sup>.

אלא שכל הנ"ל היה בדורות שלפני זה, אבל עתה עברנו כבר כל ענינים אלו בו, "כלו כל הקיצין"<sup>168</sup>, וכפי שאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר<sup>169</sup>, שעתה הצית כבר הקב"ה את חומות הגלות ("השם ית' האָט אָנגעצונדן די גלות ווענט").

על כל אחד לדעת שהדבר תלוי בו. ישנם עדיין "פכים קטנים" שצריכים לבררם, ועל כל אחד לדעת שהכוונה היא אליו – שהוא צריך לברר "פכים קטנים" אלו, ועליו מוטל התפקיד להפיץ את מעיינות תורת החסידות.

ופעולות אלו – ישברו את ה"כותל" המפסיק, ונזכה לביאת משיח בגילוי, למטה מעשרה טפחים.

(162) כמה מהם הובאו ונסמנו בהערות הרב מרגליות לשו"ת מן השמים (ירושלים תשי"ז) סע"ב. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 234. חכ"ט ע' 15 ואילך. תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 182. ח"ט ע' 122. וש"נ. (163) ראה פרש"י דניאל ח, יד. סנהדרין צז, ב (ד"ה ותשקמו). (164) ח"א קלט, ב (במהנ"ע). (165) ראה סדה"ד ה"א רצ"ד. אוצר ישראל (אייזענשטיין) בערכו. (166) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 176, ובהנסמן שם. (167) או: להאמונה בגאולה. (168) סנהדרין צז, ב. (169) אגרות-קודש שלו ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).

(155) לשון הכתוב – משלי ה, טז. וראה תענית ז, א ובפרש"י. (156) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בכתור שם טוב בתחילתו. ובכ"מ. (157) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 316. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"י ע' 243. וש"נ. (158) שה"ש ב, ט. (159) ישעי' נט, ב. (160) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א, נא. (161) ראה פי' הברטנורא למגילת רות. שו"ת חת"ס חו"מ (ח"ו) בסופו (סצ"ח). שד"ח פאת השדה מע' האל"ף כלל ע'. ועוד.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הרכיעית – ג' פעמים), ואחרי כן "ניע זשורצי כלפצי". ואחרי כן בירך ברכת המזון].

\* \* \*

מד. על<sup>170</sup> הפסוק<sup>171</sup> "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" – איתא בירושלמי<sup>172</sup>: "תמיד אפילו בשבת, תמיד אפילו בטומאה".

כמדובר כמה פעמים, הרי כל הענינים והעבודות שבמשכן ומקדש הגשמי – ישנם גם במשכן ומקדש הרוחני, שנמצא בכל אחד ואחת מישראל.

המזבח הוא לב האדם. כשם שבמזבח הגשמי היו מזבח החיצון ומזבח הפנימי – כך ישנם גם בלב "חיצוניות הלב" ו"פנימיות הלב"<sup>173</sup>. המזבח שעליו חל הציווי "אש תמיד תוקד על המזבח" הוא המזבח החיצון. וברוחניות: צריכה להיות התלהבות בגילוי, בחיצוניות הלב – שהלב יבער לאלקות.

"שבת" – הוא ענין השביתה, התנתקות ("אפגעטראגן") מהעולם, ולכן אסורים אז "עובדין דחול". פירוש הדבר בעבודה בנפש האדם הוא – השגה, "וקראת לשבת עונג"<sup>174</sup>, שמצד הגילוי אור שמי, מנותק הוא מכל עניני העולם. עלול הוא לחשוב, שמכיון שהוא עוסק בהשגה, עומד הוא למעלה מהתרגשות, אין הוא זקוק ל"אש". ולכן אומרים לו: "לא תכבה" – "אפילו בשבת".

ובקצה השני – מי שעומד בריחוק, עלול לחשוב שכבר אין לו שום שייכות ח"ו, ולכן אומרים לו: "לא תכבה" – "אפילו בטומאה". אל תביט על מצבך, אלא – לא תכבה, ראה שענין זה לא יכבה אצלך, אלא עליך ללבות ללא הפסק ("זאלסט האלטן אין איין אויפבלאזן") ב"אש תמיד", האש האלוקי שנמצא אצלך, שלא יכבה. וזה יביא להענין ד"לא תכבה" כפירוש המגיד ממעזריטש נ"ע<sup>175</sup>, שה"לא" – כל הענינים הלא-טובים – "תכבה", שייכבו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "כי בשמחה תצאו".

אחרי תפלת ערבית והבדלה – חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א לכל אחד מהנאספים מ"כוס של ברכה"].

— • —

(173) לקו"ת דרושי סוכות עח, ד. ובכ"מ.

(174) ישע' נח, יג.

(175) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' ע (נעתק ב"היום יום"

כ אדר שני).

(170) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס

בלקו"ש ח"א ע' 217. במהדורא זו ניתוספו כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(171) פרשתנו ו, ו.

(172) יומא פ"ד ה"ו.



## לקוטי שיחות פרשת צו כרך ז'

מתורגם ללשון הקודש

במאמר "ביאור מעט על פסוק ואכלתם אכול", שבו מוסבר הפסוק "זה קרבן אהרן ובניו"<sup>10</sup>, כותב אדמו"ר ה"צמח צדק"<sup>11</sup> בהגהתו "ועיין מה שכתוב בביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", שבמגילת אסתר.

אמנם, בפשטות מתכוון הצמח צדק להפנות בכך רק לענין שבו מדובר באותו מאמר (לגבי "קו וחוט", ראשית הגילוי שלו הוא בחכמה), אך כיון שכל עניני התורה מדויקים לחלוטין, כפי שלומדים בקל וחומר מכך שאפילו בעניני העולם אין שום דבר מקרי ח"ו, אלא הכל בהשגחה פרטית, לכן, כיון שהענין על ראשית הגילוי של הקו מוסבר ב"ביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", הרי זאת הוכחה לקשר שבינו לבין פורים<sup>12</sup>.

וכך גם במאמר אחר בלקוטי תורה על פרשה זו, דיבור המתחיל "והיה אור הלבנה", הקשור לשבעת ימי המילואים<sup>13</sup> (הסוג השני של קרבנות הכהנים), מפנה הצמח צדק<sup>14</sup> שוב ל"וכמו שכתוב סוף דיבור המתחיל חייב אינש לבסומי בפוריא, דלכך אין שום שם במגילת אסתר"<sup>15</sup>.

וכאן רואים דבר פלא ונפלא, ששתי הפניות אלו, הקשורות, לכאורה, רק לתוכן של אותם ענינים שלגביהם הן מופיעות, מבטאות הן את תוכן הענין של "זה קרבן אהרן ובניו" ושל קרבנות ימי המילואים, והן את ההבדל שביניהם, כדלהלן בסעיף י'.

ג.

### הגילוי נמשך מן ההעלם

לכאורה יוצא, ששתי הפניות אלו מצביעות על ענינים המנוגדים זה מזה:

ב"ביאור מעט על פסוק ואכלתם אכול" מדובר שעולם האצילות אינו התחדשות יש מאין כעולם הבריאה, אלא הוא נמשך "מהעלם אל הגילוי" – ועל כך מפנה הצמח

(9) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (נעתק בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 131 הערה 1). וראה ג"כ לקו"ש ח"ז ע' 20 ואילך.

(10) ראה לקו"ש שם.

(11) ח, סע"ב.

(12) ראה לקו"ש ח"ז ע' 28-9.

(13) ועד שה"כותרת" שעל הביאור למאמר ד"ה זה הוא "ענין שבעת ימי המילואים".

(14) ט, רע"ג.

(15) וגם נסמן שם (ע"ג) ל"ביאור ע"פ וקבל היהודים"; (שם, ע"ד) לד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק; ובסיום וחותם המאמר (י"ד סע"א): "ועיין בפע"ח שער הפורים".

א.

### שני סוגי קרבנות עבור הכהנים

בפרשתנו מסופר פעמיים על הקרבנות שהוקרבו עבור הכהנים עצמם<sup>1</sup>, כבעלי הקרבן, ולא כרוב הקרבנות, אשר אותם הקריבו הכהנים עבור אחרים (יחידים או ציבור):

בפעם הראשונה – "זה קרבן אהרן ובניו"<sup>2</sup> – מסופר על הקרבן שהקריב הכהן הגדול בכל יום, ועל הקרבן שהוא היה חייב להקריב (במיוחד<sup>3</sup>) ביום חינוכו לכהונה גדולה, וכן כהן הדיוט – ביום חינוכו לכהונה<sup>4</sup>.

בפעם השניה – "קח את אהרן ואת בניו... ואת פר החטאת..."<sup>5</sup> – מסופר על הקרבנות שהקריבו בימי המילואים, כאשר אהרן ובניו התחנכו לכהונה (בראשונה).

אך בין שני סוגי קרבנות אלו יש הבדל ניכר: הקרבנות שעליהם נאמר "זה קרבן אהרן ובניו"

(לא רק אלו שהכהן הגדול הקריב בכל יום לאחד שכבר נמשח לכהן גדול, אלא אף הקרבנות שהקריבו ביום החינוך לכהונה)

הוקרבו מפני המעלה המיוחדת של הכהנים<sup>6</sup>, שהתבטאה בזכיותם בכהונה עקב אי השתתפותם במעשה העגל. ויותר מכך – הם הענישו את העובדים לעגל, דוקא (א) בעונש החמור ביותר, "הרגו", (ב) אפילו – "בנו" ו"אחיו"<sup>7</sup>.

ואילו הקרבנות שהוקרבו בימי המילואים הובאו כחלק מכפרת אהרן על העגל שעשה<sup>8</sup>.

ב.

### עניני קרבנות אלו קשורים לפורים

כיון ששני ענינים אלו כתובים בפרשת צו, הנקראת לפעמים בשבת הסמוכה לפורים, הרי יש להם קשר לפורים<sup>9</sup>.

כפי שאנו מוצאים רמז לקשר זה גם ב"לקוטי תורה" שבפרשתנו:

(1) שהוא חידוש (ראה ויק"ר פרשתנו פ"ח, ב. הובא ונתבאר בלקו"ת פרשתנו ז, ד ואילך).

(2) פרשתנו ו, יג ואילך.

(3) נוסף על מה שמקריב בכל יום (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז).

(4) מנחות נא, ב. רמב"ם שם ה"ט. רש"י עה"ש שם.

(5) פרשתנו ח, ב ואילך.

(6) ראה חינוך מצוה קלו (לענין חביתי כה"ג שהי' מקריב בכל יום): "ראוי לאיש כזה להיות לו קרבן מיוחד כו".

(7) רש"י תשא לב, כט (ולכאורה עפ"י ה"ז צ"ל בכל שבט לוי ול"ד כהנים. וראה רש"י במדבר ג, יב) ודברים י, ח (דפ"י על הלויים. אבל בשניהם פי' הטעם דלא טעו בעגל ולא שהרגו. אבל ראה רש"י ברכה לג, ט. ואכ"מ).

(8) רש"י שמיני ט, ב (מתוך שם). וראה ג"כ רש"י תצוה כט, א.

עצמות אין סוף ברוך הוא, שהוא "למעלה מבחינת שמות".

## ד.

## שיא הגילוי דוקא "בלילה ההוא"

ענין זה יובן לאחר ההסבר על טעמו של המנהג<sup>20</sup>, שבקריאת המגילה מגביהים את הקול במלים "בלילה ההוא", כי תוקפו של הנס בא לידי ביטוי<sup>21</sup> בכך ש"בלילה ההוא נדדה שנת המלך":

"לילה ההוא" הוא רמז לשיא ההעלם. שהרי "לילה" בלבד כבר מביע העלם, כי זהו ההבדל בין "יום" לבין "לילה": יום הוא אור וגילוי, ואילו לילה הוא חושך והעלם – "ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה"<sup>22</sup>. וכן המלה "הוא" רומזת להעלם, כפי שידוע ההבדל בין "זה", שהוא לשון גילוי, לבין "הוא" – לשון נסתר, העלם<sup>23</sup>. ומכך מובן ש"לילה ההוא" – העלם כפול של "לילה" ביחד עם העלם של "הוא" – רומז לשיא ההעלם.

וההעלם של "לילה ההוא" קשור (למגילת) אסתר, כי גם על אסתר נאמר<sup>24</sup> "אסתר מן התורה מנין, ואנכי<sup>25</sup> הסתר אסתיר": "הסתר אסתיר" – הסתר כפול.

ולפי פירושו של הבעל-שם-טוב על הפסוק "הסתר אסתיר"<sup>26</sup>, שלא זו בלבד שזהו הסתר כפול, אלא שההסתר עצמו מוסתר – כלומר, אין חשים שזהו מצב של הסתר – מובן שגם משמעות ההסתר של "בלילה ההוא" דומה לכך: ה"לילה" עצמו הוא באופן של "הוא", שאיננו נראה כ"לילה". ההעלם כה עצום, עד שאין חשים בכך שנמצאים בחושך: "שמים<sup>27</sup> חשך לאור".

זוהי משמעות הענין, שתוקף נס פורים הוא במלים "בלילה ההוא נדדה שנת המלך": דוקא "בלילה ההוא" – בשיא ההעלם – "נדדה שנת המלך", הגיע שיא הגילוי. ואין הכוונה שעלידי "נדדה שנת המלך" התבטל הלילה וההעלם, אלא, כלשון הפסוק "בלילה ההוא": בתוך ה"לילה ההוא" עצמו, בשיא ההעלם, התרחש הענין של "נדדה שנת המלך"<sup>28</sup>. ולכן מובא על נס פורים המשל של

צדק ל"ביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", שבו נאמר<sup>16</sup> שחכמה (דאצילות) היא ראשית הגילוי של קו.

ובמאמר דיבור המתחיל "והיה אור הלכנה" מדובר על כך שדרגת "קול חתן וכלה" אינה בגילוי עתה, ועל כך מפנה הצמח צדק ל"סוף דיבור המתחיל חייב אינש לבסומי בפוריא", ששם מופיע<sup>17</sup> הטעם לכך, שבמגילת אסתר אין מוזכר שם מן השמות הקדושים, כי נס פורים היה "מלוכש" בטבע "וכמשל<sup>18</sup> החתן שהולך ללון בבורסקי", שזהו ענין של התלבשות וכו' ולא גילוי.

אך לאמיתו של דבר, כיון ששני הענינים מופיעים במאמרים של אותה פרשה, ובמיוחד כאשר הן ב"זה קרבן אהרן ובניו" והן ב"ימי המילואים" יש נקודה משותפת, כדלעיל בתחילת סעיף א', וכן שתי ההפניות הן לעניני פורים, יש לומר, שבין שני הענינים שבהפניות אלו יש תוכן המקשר ומחבר ביניהם.

וכפי שרומזו לכך הצמח צדק בעצמו על ידי כך, שבשתי ההפניות הוא מוסיף, לאחר ציטוט הענינים הקשורים בגלוי לענין המדובר בלקוטי תורה, מתוך המאמרים המסומנים, את המלים "עיין שם".

במלים "עיין שם" לאחר ההפניה לביאור על הפסוק "יביאו לבוש מלכות", שממנו הוא מצטט את המלים "והיא ראשית הגילוי בחכמה", יש לומר, שהוא מתכוון לרמוז לנאמר שם, שה"קו וחוט" היה "על פי<sup>19</sup> צמצום ומקום פני... שלא להיות בגלוי בחינת אין-סוף...", כלומר, שהגילוי שבחכמה הגיע על ידי צמצום.

ובמלים "עיין שם" לאחר ההפניה ל"סוף דיבור המתחיל חייב אינש לבסומי בפוריא", אשר משם הוא מצטט לפני כן את הענין "ולכך אין שום שם במגילת אסתר... מלוכשים בהעלם..." – יש לומר, שהוא רומז גם לנאמר שם, ש"ענין קריאת המגילה הוא כמו קורא בתורה שקורא וממשיך גילוי האור". כלומר, שמן ההעלם "שאינ שום שם במגילת אסתר" נמשך על ידי קריאת המגילה גילוי אור, ואדרבה: הגילוי הנובע מכך הוא גילוי של

(16) תר"א צב, ג.

(17) שם ק, ב.

(18) זח"ג קטו, ב. ולהעיר מפרד"א פכ"ה.

(19) כן הוא גם בדפוס הראשון "ע"פ". אבל ראה ד"ה יביאו לבוש שבשערי אורה פפ"ד (וכן לקמן בדרוש זה בתו"א): "ע"י".

(20) מנהגי מהרי"ל – הובא במג"א לאו"ח סי' תרצ סק"ז. ונתבאר בארוכה בד"ה בלילה ההוא הש"ת. חייב אינש תש"ח. ד"ה בלילה ההוא תשכ"ה (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפג ואילך). ובכ"מ.

(21) מגילה יט, א.

(22) בראשית א, ה.

(23) ד' המדרגות – "יום הזה"; "יום ההוא"; "לילה הזה"; "לילה ההוא" – נתבאר בארוכה בד"ה בלילה ההוא תשכ"ה (סה"מ מלוקט שם), מיוסד על

ד"ה והנה כו' ותוסף אסתר לכ"ק אדמו"ר האמצעי (מאמרי אדהאמ"צ לנ"ך ע' תטו ואילך). (ובתו"א צד, ד – באופן אחר).

(24) חולין קלט, ב.

(25) וילך לא, יח.

(26) הובא בתולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית.

(27) לשון הכתוב ישעי' ה, כ.

(28) שהרי הנס דפורים ה"י מלוכש בטבע (ראה תו"א צא, א. ק, א. ובכ"מ). ובזה תובן שייכות הפירוש (מגילה טו, ב. ילקו"ש עה"פ) ש"נדדה שנת המלך" קאי על "שנת מלכו של עולם", עם הפירוש (שם) "שנת המלך אחשוורוש ממש" (ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35, שכל הפירושים שבפסוק אחד – שייכים הם זה לזה) – כי מכיון שמה ש"נדדה שנת המלך מלכו של עולם" ה"י באופן דהתלבשות בלבושי הטבע – "בלילה ההוא", ע"כ

ולכן, כאשר אדם נמצא במצב של "נדדה שנת", אין הבדל אם זה ביום או בלילה. כי "נדדה שנת" היא עירות שאין אפשרות לגביה מציאות של "שינה" (העלם), ולכן לא ייתכן שההעלם של ה"לילה", ואפילו של ה"לילה ההוא", יתנגד לה.

ו.

### הגבהת הקול - מתוך פנימיות ולמרחק

לפיכך מגביהים את הקול, כאשר מגיעים ל"בלילה" הוא נדדה שנת המלך:

הגבהת הקול בעת הדיבור כרוכה בשני ענינים: (א) דיבורים אלו נוגעים לאדם בפנימיות נפשו. כפי שרואים, שכאשר האדם מדבר דברים הנוגעים לו ביותר, אין הוא מסוגל לדבר בנחת ובשקט, אלא הוא משמיע את דבריו בקול רם. (ב) דברים אלו נשמעים למרחק רב יותר. ככל שהקול גבוה יותר – הוא נשמע למרחק רב יותר.

כך גם בהמשכת האור של "נדדה שנת המלך" – מלכו של עולם<sup>35</sup>: (א) אור זה נובע ממקור עמוק ביותר, שבו אין העלם, כדלעיל. (ב) האור נמשך למרחק רב ביותר, אף להעלם הרחוק והנחות ביותר, עד להעלם של "לילה ההוא".

וכיון שבקריאת המלים "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" רוצים להמשיך ולהביא לידי השפעת הענין שאותו קוראים, כיודע<sup>36</sup> הפירוש על "נוכרים ונעשים", שעל ידי "נוכרים", אז – "ונעשים", לכן יש לקרוא מלים אלו בהגבהת הקול, שיש בה שתי המעלות – כדי להשפיע על ידי כך גם למעלה<sup>37</sup> את שני הענינים של "נדדה שנת המלך".

הצבי<sup>29</sup>, אשר גם בשנתו (בעין אחת עצומה), עינו השניה פקוחה וערה – שיחד עם ההעלם של "בלילה ההוא" קיים גם שיא הגילוי – "נדדה שנת המלך"<sup>30</sup>.

ה.

### "נדדה שנת" - גילוי אור בלתי מוגבל

עצם הענין, ש"נדדה שנת המלך" הוא גילוי אור אלקי היורד גם להעלם של "לילה", ואפילו להעלם הכפול של "לילה ההוא", מוכיח על מעלתו העצומה: האור הנקרא "יום" הוא אור מוגבל, ואינו יכול לחדור להעלם של "לילה", ואפילו ל"לילה" סתם, כי ההעלם של ה"לילה" מנוגד לו. אך "נדדה שנת המלך" הוא אור בלתי מוגבל, אשר ה"העלם" אינו יכול להתנגד לו, ולכן הוא חודר גם "בלילה ההוא"<sup>31</sup>.

מעלה זו של "נדדה שנת המלך" לעומת ה"יום" מובנת גם בפשטות:

היום אינו זמן השינה, בדרך כלל<sup>32</sup>. אך העדר השינה ביום שונה לחלוטין מהעדר השינה הנגרם מ"נדדה שנת" (בלילה). וההבדל הוא בשתיים:

(א) העדר השינה ביום קשור לאור היום, שמחוץ לאדם, ואילו "נדדה שנת", העדר שינה זה נגרם ממצבו (הנפשי<sup>33</sup>) של האדם עצמו.

(ב) העירות הרגילה ביום אינה נובעת מכך שאור היום אינו מאפשר שינה<sup>34</sup>, אלא הוא גורם לאדם להיות במצב של חוסר רצון לישון. ואילו ב"נדדה שנת" נמצא האדם במצב שאינו מאפשר לישון.

נתלבש זה במה ש"נדדה שנת המלך" אחשוורוש ממש.

(29) שהש"ר ספ"ח. ובתו"א קטז, ד – הובא זה לענין הנס שה' בפורים. עיי"ש.

(30) משל הצבי שבמדרש שם הוא על בחי' עין ה' אל יראוי – הבטה בעין א' שלמטה משתי עינים. אבל בב"ר רפ"מ: "עין ה' אל יראוי זה אברהם, וקאי על בחי' עין א' דעתיקא שלמעלה מבחי' ב' עינים (יהל אור ע' קכב ע"פ זח"ג קטט, ב). וראה גם אור התורה ס"פ וירא. וראה גם ד"ה אר"י לא ברא כו' תרצ"ד (ועפ"ז סרה קושיית היפ"ת לבר"ר שם). וע"פ הידוע שכל הפירושים שבפסוק א' שייכים זל"ז (נסמן לעיל הערה 28), צ"ל שבחי' עין א' שלמטה מבחי' ב' עינים שייכת לבחי' עין א' שלמעלה מב' עינים. (וראה גם תו"א שם: "להיות נמשך מבחי' עינא פקיקא דלא נאים", שזהו עין א' דעתיקא (זהר שם, סע"ב), שאין שייך בה ענין השינה).

וי"ל שמעלת בחי' ב' עינים על בחי' עין א' שבשהש"ר שם, הוא רק בענין הגילויים, והוא שההשגחה דעין א' באה בהתלבשות בלבושי הטבע (וכמ"ש בתו"א שם: "שמתלבש בלבוש"), אבל עצם האור שבבחי' זו הוא אותו האור דבחי' עין א' דעתיקא. וכדאי בתו"א שם: "ודמה לך לבחי' מהותו ועצמותו ית' בחי' ע"ק ומשם יומשך להיות לצבי כו'". (וע"ד המבואר בתו"א ד"ה חייב אינש צט, סע"ד ואילך) בענין מה שפורים מותר בעשיית מלאכה. עיי"ש.

– עד"ז הוא גם בב' הבחי' שביראה – יר"ת ויר"ע [הממשיכות ב' בחי' הבטה אלו (ראה יהל אור שם. ד"ה אר"י שם)] – שחלוקת רק בענין הגילויים, אבל בנוגע לעצם מהותם, גם יר"ת (עם היותה למטה מאהבה בבחי' הגילויים) – היא בעצמותו ית' (קונ"ט העבודה ע' 18).

(31) ובדוגמת הידוע (ד"ה הקבצו תרס"ח (בהמשך תרס"ו). וידבר אלקים תש"ד בסופו. ובכ"מ) שאין ביכולת הצמצום להעלים על אור הבל"ג, ולכן נמצא הוא גם לאח"צ כמו שהוא קודם הצמצום.

(32) ראה רמב"ם הל' דיעות פ"ד ה"ה: ולא יישן ביום. סוכה כו, ב וטושו"ע או"ח סר"א וס"ד סע' טו. וראה גם שו"ע אדה"ז בתחלתו, שצריך לקום משינתו קודם אור הבוקר.

(33) ראה בפרש"י ד"ה נדדה: ויש אומרים כו'.

וגם פעולתו על חומר גופו היא בפנימיות יותר מהפעולה דאור היום, שהרי "אין הזוי (דמש) נכנס בתוכיות.. האדם" (תו"א פז, ריש ע"ב. ובכ"מ).

וכ"ה גם בנמשל, שהתלבשות הנס בהטבע (ראה לעיל הערה 28), הי' באופן ש"אותו הפה עצמו שאמר והעם לעשות בו כטוב בעיניך, הוא עצמו אמר ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם, שהוא ענין אתהפכא חשוכא לנהורא כו'". (תו"א צד, ב).

(34) להעיר מעירובין סה, א: זיף ופרע. ובר"ח שם: ישן ביום. וראה טושו"ע שם סר"ל"א: אם אא"פ כו' יישן.

(35) נסמן בהערה 28.

(36) רמ"ז בספר תיקון שובבים – הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט. (וראה גם פע"ח שער יט (פורים) פ"ה).

(37) דבמוה שאדם מודד בה מודדין לו (משנה ספ"ק דסוטה). ובל' החסידות (דרמ"צ קג, א. קס, א. ובכ"מ) האתערות דלתתא צריכה להיות מעין ובדוגמת האתערות דלעילא המתעוררת ונמשכת על ידה.

אינה מוגבלת כלל בהגדרות של העלם או גילוי, ולכן יכול החושך להפוך באמצעותה לאור.

ט.

### שני הסברים נרמזים בשני המקורות השונים

שני הסברים אלו נרמזים בשתי ההפניות שהוזכרו לעיל, שאליהן מפנה הצמח צדק בפרשתנו – לביאור על הפסוק "יביאו לבוש מלכות" (שבו מדובר על גילוי ה"קו" על ידי צמצום), ולסוף דיבור המתחיל "חייב אינש לבסומי בפוריא" (שבו מדובר על ההעלם שבמגילת אסתר, שעל ידי קריאת המגילה הוא בא לידי גילוי):

במאמר "יביאו לבוש מלכות"<sup>40</sup> מוסבר, שמעלת נס פורים היא בהיותו מלוכש בטבע. מכך רואים שהנס הוא ממקור כה נעלה, שמפני מעלתו הוא יכול לרדת למטה ביותר, עד כדי "התלבשות" בטבע, כחבית מלאה יין, אשר מפני שהיין שבה כה רב, הוא נשפך ממנה גם החוצה.

ובכך הוא מבאר את מאמר חז"ל<sup>41</sup> "הנביאים והכתובים עתידים להיבטל, ומגילת אסתר והלכות אין עתידין ליבטל" – כי שורש נס פורים, המסופר במגילת אסתר, הוא בדרגה נעלית ביותר, שמשום כך היה הנס מלוכש בטבע<sup>42</sup>.

ובהמשך לכך מופיע שם (ב"תוספת ביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות") ההסבר על אור הקו המגיע "על פי צמצום ומקום פנוי". שכיון שאור הקו בקע את הצמצום, הרי זאת הוכחה שיש לו תוקף עצום<sup>43</sup>, ויש לו בכך יתרון לעומת האור שהיה ממלא מקום החלל לפני הצמצום, בדומה להסבר הראשון על "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", שמפני שהענין של "נדדה שנת המלך" מצביע על גילוי אור מדרגה נעלית ביותר, לכן הוא חודר גם להעלם של "בלילה ההוא".

אך במאמר "חייב אינש לבסומי בפוריא"<sup>44</sup> מדובר על ענין עמוק יותר במעלת הפורים<sup>45</sup>: המעלה ב"הדור קבלוה בימי אחשורוש" לעומת הקדמת נעשה לנשמע בזמן מתן תורה<sup>46</sup> היא, שהקדמת נעשה לנשמע נבעה מגילוי אור מלמעלה, ואילו "הדור קבלוה בימי אחשורוש" היה באופן של "אתערותא דלתתא מצד עצמם".

וכיון שה"אתערותא דלתתא" נבעה מהמצב של "הסתר אסתר" של בני ישראל, וזה עורר אצלם את "קבלוה"

ז.

### דוקא החושך גורם לגילוי

ב"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" יש ענין עמוק יותר, שגם ענין זה יובן לפי המשל של "נדדה שנת" אצל בשר ודם: הענין של "נדדה שנת" קיים אצל האדם בלילה. אך היום אינו זמן של שינה בכלל.

וכיון שהתופעה של "נדדה שנת" אפשרית דוקא בלילה, מובן מכך לגבי המשמעות הרוחנית – לגבי "בלילה ההוא נדדה שנת המלך, מלכו של עולם" – שדוקא מפני ההעלם וההסתר העצום של "לילה (ההוא)", שבו היו שרויים ישראל בתקופת גזירת המן, אשר משום כך נקראה אז<sup>38</sup> כנסת ישראל בשם אסתר – מלשון הסתר אסתר, התרחש הגילוי של "נדדה שנת המלך".

וגם ענין זה נמצא בהגבהת הקול: כאשר אדם רוצה שדבריו יישמעו למרחוק, הוא מגביה את קולו. מכך יוצא, שהריחוק גורם להגבהת הקול. וככל שהריחוק רב יותר (בלילה ההוא), רבה יותר הגבהת הקול (תוקפו של נס).

ח.

### החושך אינו מתנגד לאור, או שהוא גורם לו

ההבדל בין שני הסברים אלו ל"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" הוא:

לפי ההסבר, שבסעיף ה', שלגבי "נדדה שנת המלך" אין ה"לילה ההוא" יכול להתנגד, ולכן נמשך גילוי זה גם "בלילה ההוא" (אך לא שה"לילה ההוא" עצמו הוא הגורם לאור), אין קשר פנימי בין "נדדה שנת המלך" לבין ה"לילה ההוא" עצמו: ה"לילה" עצמו נשאר בפנימיותו בבחינת העלם, אלא שהאור חדר גם אליו, מפני היותו בלתי מוגבל<sup>39</sup>,

ועובדה זו מוכיחה שהאור מוגבל במדה מסוימת: הוא מוגבל כ"אור", ואינו קשור ל"חושך" עצמו עד כדי הפיכת החושך לאור. רק בענין של אור וגילוי עצמו אין הוא מוגבל, והחושך אינו יכול להתנגד לו.

לעומת זאת, לפי ההסבר, שבסעיף ז', שההעלם של "לילה ההוא" הוא הגורם ל"נדדה שנת המלך", מובן, שהאור משפיע גם בהעלם עצמו, שה"לילה ההוא" עצמו הופך לאור. כיון שהוא גרם לאור, הוא נעשה אור.

וזוהי הוכחה לכך שהדרגה של "נדדה שנת המלך"

(42) וכן ההלכות מלוכשות בגשמייות (תו"א שם. וראה גם שם (צד, סע"ב), שגם בהם ישנו המשל ד"צב"י).

(43) ראה עד"ז סדור רלב, ב. רנח, א. וראה גם לקו"ת פרשתנו ה, סע"ד ואילך. (44) תו"א צט, רע"א.

(45) ראה לקו"ת ח"ז ע' 22 ואילך, שזוהו תוכן הענין דחייב לבסומי כו' עד דלא ידע.

(46) שבת פה, א.

(38) ועד"ז בכללות זמן הגלות (סה"מ תרכ"ז ע' קסז).

(39) ואף שגם לפי ביאור זה ה' הנס דפורים באופן דאתהפכא חשוכא לנהורא (ראה לעיל הערה 33), מ"מ, ה' זה מצד האור – ולא שהחשך מצד עצמו נהפך לאור (וראה בארוכה ד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א, ב' האופנים שבבחי' אתהפכא חשוכא לנהורא: הפיכה מצד האור, ומצד החשך עצמו).

(40) תו"א צ, סע"ד ואילך.

(41) ירושלמי מגילה פ"א, ה"ה. רמב"ם סוף הל' מגילה.

גילוי האור, שהוסבר לעיל, שבכוחו לבקוע את חושך הצמצום, אך לא להפוך את הצמצום עצמו לאור.

לעומת זאת, על ידי הקרבנות של שבעת ימי המילואים, התכפר חטא העגל לגמרי<sup>51</sup>,

כיון שהם הגיעו לאחר תשובה מאהבה, שבה זדונות נעשו לו זכויות<sup>52</sup>. כמפורש בפירוש רש"י<sup>53</sup>, שהעגל של יום השמיני למילואים – שיא השלימות של ימי המילואים – מכפר על מעשה העגל שעשה,

וזאת בדומה לאופן השני, כאשר ההעלם והחטא מתבטלים לחלוטין. החושך וההעלם עצמו הופך לאור ולגילוי.

יא.

### "והיה אור הלבנה כאור החמה"

זהו הקשר בין ענין זה, מעלת שבעת ימי המילואים, לבין הפסוק "והיה אור הלבנה כאור החמה..." – שבו פותח המאמר<sup>54</sup>:

כיון שהחידוש של שבעת ימי המילואים אינו בכך שהגילוי מגיע גם למקום ההסתר, אלא בכך שההסתר עצמו יאיר, יוצא, שהלבנה (בחינת המלכות – הסתר) אינה זקוקה ל"אור החמה", אלא הלבנה עצמה תאיר, ולפיכך "אור הלבנה" הוא בדיוק כ"אור החמה"<sup>55</sup>.

וכיון שכל הגילויים שלעתיד תלויים במעשינו ובעבודתנו עכשיו<sup>56</sup>, לכן נדרשת גם עתה, לא רק העבודה של "אתכפיא" – הכנעת החושך וההעלם של העולם בכלל, ושל העולם קטן זה האדם בפרט, אלא נדרשת גם העבודה של אתהפכא חשוכא לנהורא, שהיא העבודה הרוחנית של "ימי המילואים", שבמקום שהיה מצב של "נתמלאה" צור מחורבנה של ירושלים, ייתהפך המצב ל"נתמלאה ירושלים מחורבנה של צור"<sup>58</sup>,

שזהו הכלי לקיום היעוד<sup>59</sup> "והיה אור הלבנה כאור החמה", שיהיה לעתיד לבוא, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות פורים ו"ש"פ צו תשכ"ה)

הנעלה אף ממתן תורה, מובן, שההסתר עצמו הפך לאור, כהסבר השני על "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", שההסתר עצמו גרם והפך לאור.

ולכן, כאשר מוסבר בסוף מאמר זה, הענין של "מגילת אסתר לא תיבטל", מבואר, שזאת מפני המעלה שבהסתר שבמגילה, שמהסתר זה נובע, על ידי קריאת המגילה, גילוי עצמותו ית' – הנעלה מן השמות.

י.

### מעלת הכהנים והכפרה המוחלטת

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר שבין תוכן ההפנייה "ועיין מה שכתוב בביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", על הגילוי הנובע מהצמצום, לבין הענין של "זה קרבן אהרן ובניו", המוסבר במאמר דיבור המתחיל "ואכלתם אכול". וכן הקשר שבין ההפנייה ל"סוף דיבור המתחיל חייב אינו לבסומי בפוריא", שבו מדובר על ההעלם שממנו נובע הגילוי, לבין הענין של "שבעת ימי המילואים", שמופיע בהמשך למאמר דיבור המתחיל "והיה אור הלבנה כאור החמה":

הוסבר לפני כן, בסעיף א', שמעלת הכהנים, שבגינה הם זכו לכהונה, ושבקשר אליה הוקרב במיוחד "זה קרבן אהרן ובניו", היא, שהם לא השתתפו בחטא העגל, ולהיפך, הם הענישו את המשתתפים וכו'.

מכך מובן, שמעלתם זו ש"כל השבט כשר"<sup>48</sup> נבעה דוקא מכך ששאר השבטים היו שונים בפרט זה. שבלי להתחשב בכך שיהודים אחרים נכשלו בחטא, נשמרו ממנו הכהנים, ואדרבה: התעוררה אצלם תנועה הפכית של קנאת ה', עד ש"הרגו איש את אחיו..."<sup>49</sup>, ועל ידי כך זכו "להיות כהנים למקום"<sup>7</sup>.

כלומר, הגילוי מנשמתם היה כה עצום, שהוא בקע והחדיר אור אפילו בתקופה של חושך כה כפול ומכופל, כאשר רוב שבטי ישראל לא עמדו בנסיון של חטא העגל<sup>50</sup>.

אך בכל זאת, גילוי אור זה הוא עדיין בהגבלה. ולכן אין בו די כדי לכפר על חטא העגל, ואדרבה: היה צורך ב"הרגו...". יוצא מכך, שהדבר דומה לאופן הראשון של

(47) שלמעלה גם מבחי' האור שלא נגע בו הצמצום, שממנו נמשך הקו.

וראה המשך באתי לגני תש"י פ"ג ואילך, שהתפשטות וגילוי האור – גם במדרגות היותר שפלות בתכלית, הוא מצד הענין ד"למטה מטה עד אין תכלית", שגם בשרשו הראשון הוא בגדר גילוי (שם פט"ז ו"ז). משא"כ שרש ההעלמות וההסתרים, הוא מבחי' "למעלה מעלה עד אין קץ" (שם פט"ו), בחי' "אוצר" שאינו בגדר גילוי.

(48) רש"י תשא לב, כו.

(49) תשא שם, כ"ב.

(50) ויש לקשר ענין זה גם עם המבואר בלקו"ת (ז, ד ואילך) עה"פ זה קרבן אהרן ובניו, כי הכוונה ב"מהאוכל יצא מאכל" הוא נלא רק להתמי שבוה, כ"א גם שיציאת ה"מאכל" היא דוקא "מהאוכל". שעי' ירידתו "לאכול" ולברר הבחינות שלמטה ממנו, מתעלה הוא להיעשות "מאכל" לגבי

הבחינות שלמעלה ממנו.

(51) ראה אגה"ת פ"ב.

(52) יומא פו, ב.

(53) פרשתנו ט, ב. ועיין אוה"ח כאן.

(54) ראה גם לקו"ת שם (ט, סע"א), שענין הבקיעה הוא בחי' "משמח חתן וכלה", וענין "והיה אור הלבנה כאור החמה" הוא בחי' נעלה יותר – "משמח חתן עם הכלה". עיי"ש.

(55) לקו"ת שם יו"ד, א.

(56) תניא רפ"ז.

(57) ראה מגילה ו, א. פסחים מב, ב.

(58) לקו"ת שם יא, א ואילך.

(59) ישעי' ל, כו.

## סימן ג

### שתי תקופות בימות המשיח

א

**כ** תב הרמב"ם בהלכות מלכים<sup>1</sup>: אל יעלה<sup>2</sup> על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג<sup>3</sup>, וזה שנאמר בישעי<sup>4</sup> וגר זאב כו' משל וחידה כו' שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם<sup>5</sup> המשולים כזאב ונמר, שנאמר<sup>6</sup> זאב כו' ויחזרו כולם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המותר כו' שנאמר וארי<sup>7</sup> כו' וכן כל כיצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר הי'

משל ומה ענין רמזו בהן; אמרו<sup>8</sup> חכמים אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד<sup>9</sup> ע"כ.

ב

**ל** כאורה אפשר הי' לומר<sup>15</sup> שלדעת הרמב"ם, אף מאמרי חז"ל הנ"ל הם "משל וחידה", ולדוגמא<sup>16</sup>: עץ מאכל מורה (כמחז"ל<sup>17</sup>) על תלמידי חכמים, ואילני סרק אלו עמי הארץ, ולעתיד לבא יוציאו גם אילני סרק – עמי הארץ, פירות, כלומר שיהיו לתלמידי חכמים<sup>18</sup> (או פירוש אחר כיו"ב<sup>19</sup>).

אבל אי אפשר לומר כן, כי

ולכאורה יש סתירה לדעת הרמב"ם הנ"ל<sup>10</sup> שבימות המשיח לא יבטל "דבר ממנהגו של עולם כו' אלא עולם כמנהגו נוהג" ממה שאמרו בתורת כהנים<sup>11</sup> "ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות, ת"ל ועץ<sup>12</sup> השדה יתן פרי<sup>13</sup>" ועד"ז הוא בסוף מס' כתובות: "אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר<sup>13</sup>: כי עץ נשא פרי וגפן

כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכת" (שם, כ), משא"כ אילני מאכל (ב"ק צא, סע"ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ח-ט)\*.

(\*) ואין להקשות (ע"פ הנ"ל בפנים): מכיון שאילני מאכל אסור לקצוץ אפילו בחורף, שאז אין עושי פירות, כיון שבקיץ עושי – למה מותר לקצוץ אילני סרק בזה"ז, הרי (אע"פ שעכשיו אילני סרק הם) יטענו פירות לעת"ל?

כי התורה בעצמה חילקה בזה, ואמרה "עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית גר", דהיינו שהאיסור הוא לקצוץ אילן שהוא (עתה) בסוג "עץ מאכל" (ואילן שהוא בסוג זה – גם בחורף אסור לקצוץ); אבל אילן שאינו בסוג זה, שהוא אילן סרק, אע"פ שלעת"ל יטענו פירות – אינו בכלל האיסור (ובפרט ע"פ דלקמן בפנים סעיף ו', דזה שלעת"ל יטענו פירות הוא חדוש בהאילנות).

(15) ודוחק גדול לומר שהרמב"ם ס"ל שהמאמר בתו"כ והמ"ד בגמ' סוף כתובות הוא דלא כשמואל דאין בין עוה"ז לימיוה"מ אלא כו' (שהרמב"ם פסק כוותי' – ראה לקמן ס"ח)\*. וכדמוכח גם מזה שבפיה"מ (שהובא לקמן הערה 79) מסביר מרז"ל ודעת החכם דארץ ישראל תוציא גלוסקאות, ולא כתב שהוא דלא כשמואל (וכדעת חכמים בשבת סג, א).

(\*) ובפרט דבעל המאמר בכתובות הוא רב.

(16) ראה עד"ז בענף לע"י כתובות שם. ולהעיר גם מעיון יעקב

שם.

(17) ראה תענית ז, א.

(18) ראה רמב"ם סוף הל' מלכים.

(19) ע"פ מרז"ל סוטה (מו, סע"א. וראה ב"ר פ"ל, ו. ועוד. וראה לק"ש ח"ד ע' 1114 ואילך) "מאי פירות . . מצות" – שגם אלו שבזה"ז הם רק בסוג ד'מלאים מצות כרומן" (ברכות נו, א. וש"נ), לעת"ל יעשו הרבה מצות ומע"ט.

(1) פ"ב ה"א.

(2) ראה בפ"י ואם יעלה על הדעת – ברמב"ם רפ"א (הדרן לרמב"ם (קה"ת, ברוקלין, י"א ניסן תשמ"ה) ס"ט).

(3) וכ"ה בהל' תשובה פ"ט בסופו ("כמנהגו הולך"). פיה"מ סנהדרין – הובא לקמן הערה 79.

(4) יא, ו.

- מה שהקשה הרמב"ם ממה שנאמר בישע"י – ולא הקשה ממש"נ בתורה (פרשתנו כו, ו) "והשבתי חי' רעה" (וכהשגת הראב"ד, הובא לקמן בפנים ס"ג) – כי פסוק זה אפשר לפרשו כהרמב"ם עה"פ (וראה אגרת תחיית המתים להרמב"ם) "שלא יבואו חיות רעות בארצכם כי בהיות השווע וברכות הטובה והיות הערים מלאות אדם לא תבואנה חיות בישוב". ולפ"ז אינו ביטול מנהגו של עולם ואין צריך לדחוק בכתוב שנאמר דרך משל. וראה לקמן בפנים סעיף ג.

(5) שינוי הצענזאר וצ"ל "גויים" או "אומות העולם".

(6) ירמ' ה, ו.

(7) ישע' שם, ז.

(8) שם ה"ב. וכ"ה במקומות שבהערה 3.

(9) ברכות לד, ב. וש"נ.

(10) וראה דברי הרמב"ם עצמו בזה (אגרת תח"מ שלו אות ו' (הובא לקמן בסעיף ט"ז)).

(11) הובא בפרש"י עה"פ.

(12) כו, ד.

(13) יואל ב, כב.

(14) ולהעיר להחילוק בין שני סוגי אילנות אלו, עץ מאכל ואילני סרק, הוא גם בהלכה (וראה לקמן גם הערה 54): בעץ מאכל נאמר (שופטים כ, יט) "לא תשחית את עצה", "רק עץ אשר תדע



[נוסף לכך שבכלל קשה לומר<sup>20</sup> על דברי תנאים ואמוראים (משא"כ דברי הנביאים) שאינם אלא משל, הרי בנדו"ד קשה ביותר, משום] מאמר הנ"ל בתו"כ בא בהמשך לכמה ברכות שתוכנם דוקא ברכות גשמיות, כולל גם הברכה שבפסוק<sup>21</sup> "ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו" לא כדרך שהי' עושה עכשיו אלא כדרך שעושה בימי אדה"ר כו' נזרעת ועושה פירות בן יומה כו' נטוע ועושה פירות בן יומה כו' העץ נאכל", והיינו שהברכה היא כפשוטה בגשמיות ממש<sup>22</sup>.

ועד"ז בכתובות בא המאמר בהמשך<sup>23</sup> לכמה מאמרים<sup>24</sup> שבהכרח מתפרשים כפשוטם, ולדוגמא: <sup>25</sup> "ר' חנינא מתקן מתקלי' כו' קטיגוריא בת"ח כו'", ואם כן מסתבר שגם מאמר זה (עתידין כל אילני סרק כו') הוא כפשוטו<sup>26</sup>.

## ג

הנה הראב"ד שם<sup>27</sup> השיג על הרמב"ם וז"ל: והלא בתורה<sup>28</sup> "והשבתי חיה רעה מן הארץ", שזה (אינו משל וחידה כי אם) ענין כפשוטו, וברדב"ז על אתר כתב: ואין זו השגה, כשם ששאר הכתובים משל, גם זה משל,

(וממשיך) אבל מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל, כדכתיב<sup>29</sup> לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ, הארץ הידועה; וכן והשבתי חיה רעה מן הארץ, אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג, והכתובים הם משל, שכן כתוב<sup>30</sup> ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, ובא"י<sup>31</sup> יתקיים הפשט והמשל.

ועפ"ז יש לומר, לכאורה שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלוי' בהבדל בין שני מאמרי חז"ל הנ"ל (בתו"כ ובכתובות) בענין אילני סרק:

בגמרא נאמר "אילני סרק שבארץ ישראל" משא"כ בתורת כהנים הלשון הוא "אילני סרק" סתם, שפשטות לשון זה מורה שאינו מדובר באילני סרק שבארץ ישראל אלא באילני סרק שבכל העולם כולו<sup>32</sup>, וההבדל ביניהם: לפי התו"כ יהי' לעת"ל שינוי מנהגו של עולם, אבל לפי הגמרא לא יהי' שינוי ממנהגו של עולם בכל העולם מלבד בא"י שתהא בה הנהגה מיוחדת.

הראב"ד סובר כשיטת התו"כ אשר אילני סרק (סתם) עתידים להיות עושים פירות דמזה מוכח

כנ"ל שיהי' ביטול מנהגו של עולם שכן הוא גם בהשגתו מן הפסוק "והשבתי חיה רעה מן הארץ" שפירושו כפשוטו (ולא שגם הפסוק הזה מדבר בדרך משל כנ"ל) כמשמעות דרשת התו"כ עה"פ "ר' יהודה אומר מעבירין מן העולם ר' שמעון אומר משביתן שלא יזיקו (בפרט שמשנים מלשון הפסוק "מן הארץ" ואומרים "מן העולם"), משא"כ הרמב"ם נוקט (לפי דעת הרדב"ז) כלשון הגמרא, שהכוונה רק לאילני סרק שבארץ ישראל, שעל כן "ראוי להאמין כו' שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל כו' אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג".

## ד

ולם פירוש הרדב"ז אינו מובן **א** לכאורה, בפרט בהסברת דעת הרמב"ם:

(א) ממה שסתם הרמב"ם וכתב שבימות המשיח לא יבטל "דבר ממנהגו של עולם" מובן שנכלל בזה גם א"י, שגם אם בא"י יתחוללו אותם נסים בגשמיות, הרי זה (גם) ביטול מנהגו של עולם<sup>33</sup>.

(ב) בימי בן כוזיבא ש"דימה הוא (ר' עקיבא) וכל חכמי דורו

שם.

(27) וכן בהל' תשובה פ"ח שם.

(28) כו, ו.

(29) ישע"י יא, ט.

(30) שם ב, ד (ושם: לא ישא).

(31) ראה ג"כ רמב"ן הנ"ל הערה 4. אגרת תחיית המתים

שם.

(32) ובפרט שהפסוק עליו קאי (כו, ד) לא נאמר "בארצכם", "הארץ" וכיו"ב (ע"ד שנאמר בפסוק שם, ה"ו). ודווקא לומר שבא בהמשך לתחילת הכתוב "ונתנה הארץ יכולה". אלא שי"ל שכל הברכות לישראל – בפשטות הכוונה לבני' בזמנים כתיקונם – כשישראל בארצם. וראה דרשת התו"כ בפירוש "ונתתי גשמיכם בעתם".

(33) ואולי יל"פ כוונת הרדב"ז שזה יהי' בא"י לא בתור ביטול מנהגו של עולם כ"א רק נס דבני' בא"י, שענין שנעשה בדרך נס, מוגבל בזמן או במקום אינו ביטול מנהגו של עולם\*.

(\* ועפ"ז בטלה התמי' על הרמב"ם ממש"נ (מיכלה ז, טו): כימי צאתך מארמ"צ אראנו נפלאות.

(20) אבל ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב (וראב"ד שם).

פיה"מ שבהערה 79.

(21) ויקרא כו, ד.

(22) משא"כ במחז"ל שבת (ל, ב) "עתידים אילנות שמוציאין

פירות בכל יום" (בלי הדגשה "כדרך שעושה בימי אדה"ר"), אין מוכרח שהוא כפשוטו. וראה לקמן הערה 79.

(23) ראה תוס' כתובות קיב, ב ד"ה עתידין: לפי שרוצה לסיים בדבר טוב נקט לה הכא. אבל ע"פ הידוע שגם כשמוז"ל בא כדי לסיים בטוב וכיו"ב ישנה שייכות ביניהם – מסתבר לומר, שעכ"פ שווים הם בזה שכולם פירושים כפשוטם. וראה לעיל בגמ' שם קיא, ב "דאיירי בהני מילי" (ל' התוס' שם). וראה הערה 26.

(24) ש קיב, א.

(25) שם, סע"א ואילך.

(26) וגם (במאמר זה עצמו) – הרי מביא ראי' מהכתוב "עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" שמדובר בפשטות ע"ד גידול הפירות. משא"כ לפני' בכתובות שם (קיא, ב) "אין לך כל אילן סרק שבא"י שאינו מוציא משוי שתי אתונות", שלמדין מהכתוב (ויחי מט, יא) "ולשורקה בני אתונו", שאי"ז "פשטי" דקרא". וראה המשך הגמ'



שבעצם אינו שייך להם ונחילוק זה נובע מהבדל המקורות שמהם הענין נלמד: בתו"כ יליפין מן הפסוק "ועץ השדה יתן פריו" דהיינו נתינה רגילה של עצי השדה, אבל הגמרא לומדת מכפל ושינוי לשון הכתוב: "כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" וכפרש"י: "מדכתיב תאנה וגפן נתנו חילם הרי עץ פרי אמור מה ת"ל כי עץ נשא פריו אף אילני סרק ישאו פרי" כלומר שהפסוק מחלק בין ה"עץ" (אילני סרק) לבין "תאנה וגפן" ("עץ פרי"), שבעץ פרי הוא באופן של "נתנו חילם", נתינה, והנתינה היא לפי כחם ותכונתם ("חילם"), משא"כ באילני סרק שהוא באופן של "נשא" כאילו נושא דבר שחוק ממנו, לא ע"י גידול רגילי<sup>44</sup>.

וע"פ הנ"ל י"ל שהבדלי הלשוניות בתו"כ ובגמ' קשורים בשאלה אם בתחלת הבריאה הוציאו אילני סרק (של עכשיו) פירות או לא<sup>45</sup>: התו"כ קאי בשיטת ר"פ<sup>46</sup>: שאפילו אילני סרק עשו פירות, ויליף מ"עץ עושה פרי", ולפי זה הרי מה שאילני סרק עתידים להיות עושים פירות" אינו שינוי של חידוש במעשה בראשית,

"והשבתי חי' מן הארץ" ו"אילני סרק יעשו פירות" שלדעת הרמב"ם אינם ביטול דבר ממנהגו של עולם, שהרי כך הי' המצב בתחלת הבריאה קודם חטא עה"ד שכל האילנות נשאו אז פירות ושום חי' לא הזיקה<sup>39</sup>. אלא שע"י חטא עה"ד שאמר הקב"ה "וקוץ ודרדר תצמיח גו"<sup>40</sup> נעשו חלק מהאילנות אילני סרק<sup>41</sup> ובמקצת חיות הוטבעה נטיה טבעית להזיק<sup>37</sup>. כיון שבימות המשיח עתיד העולם להגיע לאותו מצב שעמד בו קודם חטא עה"ד<sup>42</sup>, יהא זה טבעו ו"מנהגו של עולם" באותו הזמן<sup>43</sup>.

## ו

יש לקשר הדבר בשינוי (עיקרי) נוסף בין לשון התו"כ ולשון הגמרא: בתו"כ הלשון "אילני סרק עתידים להיות עושים פירות, ואילו בגמרא הלשון "שיטענו פירות". "עושים פירות" (ככתוב) משמעו שאילני הסרק יוציאו פירות כמו שכל אילני המאכל עושים פירות, משא"כ לפי הגמרא יהי' באופן של "יטענו", היינו לא גידול רגיל של אילן, כי אם "טעינה" של דבר

שהוא המלך המשיח<sup>34</sup> – "דימה" עד כדי כך שהלכו למלחמה (פקדו) ע"פ ציוויו (שמזה מוכיח הרמב"ם<sup>35</sup> שהמלך המשיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים ושגם בימיו יהא עולם כמנהגו נוהג וכדלקמן סעיף יו"ד) לא אירעו הנסים גם לא בארץ ישראל.

שלכן מסתבר לומר, שלדעת הרמב"ם עולם כמנהגו נוהג לעת"ל גם בארץ ישראל.

## ה

**ב** ספר עבודת הקודש<sup>36</sup> מסביר ש"עולם כמנהגו נוהג" היינו שהקב"ה לא יחדש דברים חוץ מן הטבע; כל הענינים שבבריאה יהיו "על טבעם ושרשם כמו שהיו בתחלת היותם ובריאתם"<sup>37</sup>, וממילא אין סתירה מדרשת התו"כ הנ"ל אשר "העץ עתיד להיות נטוע ועושה פירות בן יומה" ועוד מדר"ל כיו"ב – כי באלו לא יתחדש דבר שאינו בגדר הטבע, כיון שבתחלת הבריאה כך היתה הנהגת הטבע ש"עושה פירות בן יומה"<sup>38</sup>.

עפ"ז יש לומר גם בענין

– י"ל דס"ל להרמב"ם (משא"כ להרמב"ן) שהוא ביטול מנהגו של עולם, לפי שגם קודם החטא, כשלא הי' חיות רעות בעולם, היו בע"ח טורפים זא"ז בשביל מזונם (אבל לא לחזיק) ולא הי' מצב של "וגר זאב עם כבש". ואכ"מ. ועצ"ע.

(40) בראשית ג, יט.

(41) ראה רמב"ן עה"ת בראשית א, יא: וא"כ נאמר כי מקללת ארורה האדמה (שם ג, יז) היו סרק (וכ"ה באוה"ה עה"פ). וראה דרשת תורת ה' תמימה הנ"ל. קרבן אהרן לתו"כ שם.

(42) ראה רמב"ן שם ובדרשת תורת ה' תמימה הנ"ל.

(43) ולהעיר (יתירה מזו) מירושלמי שביעית פ"ד ה"ח: כי עץ נשא פריו מגיד שלא נשא פריו בכוה"ז וגפן ותאינה נתנו חילם מגיד שלא נתנו חילם בכוה"ז.

(44) ראה חדא"ג כתובות שם.

(45) בראשית רבה פ"ה, ט נחלקו בזה. – בירושלמי כלאים פ"א ה"ז (לפי הפ"מ) מבואר שלב' המ"ד היו אילני סרק בתחלת הבריאה שלא נשאו פירות, אלא שלחד מ"ד בזה שהוציא אילני סרק "עברה על גזרותיו של הקב"ה" ולחד מ"ד "שמחה בציווי והוסיפה אילני סרק" – "שהן צריכין לתשמישו של אדם לעצים ולבנין". וראה מראה הפנים לירושלמי שם. מפרשים לכ"ר שם. וראה בהנסמן לעיל הערה 41.

(46) ב"ר שם.

– ע"ד הזמן וכו' בהיותם במדבר, שירד להם ארבעים שנה רצופות דבר יום ביומו, ומ"מ אינו ביטול מנהגו של עולם, מכיון שזה הי' רק בזמן ומקום מסוים, ובשאר המקומות והזמנים נשאר הטבע בתקפו. וכן זה שא"י היא "ארץ . . צבי" (ירמ' ג, יט. וראה דניאל יא, מא (ובמצו"ד) ובהנסמן עה"ג ר"ה יג, א) בזמן שיושבי עלי' – רווחא, ובזמן שאין יושבי עלי' – גמרא (גיטין נו, א. ועוד); ועשרה נסים שנעשו לאבותינו בביהמ"ק (אבות פ"ה מ"ה) – שכ"ז אינו ביטול מנהגו של עולם, אלא נס המחודש מפני דבר שנתחדש. ועד"ז – והשבתי חי' רעה מן הארץ. וצ"ע בהא שאבני א"י כבירות מאבני חו"ל (כתובות קיב, סע"א ותוד"ה רב חנינא שם. ערוך ערך תקל. ריטב"א כתובות שם) –

אבל דוחק לפרש כן, שתהי' הנהגה קבועה ותמידית בא"י בימיה"מ – באופן של נס (ולא – יבטל מנהגו של עולם).

(34) ל' הרמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ג.

(35) רמב"ם שם – ראה לקמן בפנים סעיף יו"ד.

(36) ח"ב פל"ח.

(37) ל' עבודת הקודש שם.

(38) עיי"ש בארוכה.

(39) רמב"ם ויקרא כו, ו. וראה גם רמב"ן דרשת תורת ה' תמימה (ירושלים תשכ"ג) ע' קנ"ה.

[משא"כ "וגר זאב עם כבש" (שמפרש הרמב"ם שהוא משל)

הם בכלל אילנות עושים פירות אלא שמסיבה חיצונית (גזירת הקב"ה) אינם מוציאים פירות בפועל<sup>53</sup> (ועד"ז בבע"ח); אלא שפירוש הדבר הוא שלאחר חטא עה"ד בטל טבעם הקודם<sup>54</sup>, ובה"ז הם אילני סרק בטבעם (וחיות טורפות).

## ח

**י**ובן כ"ז בהקדם תוספת ביאור בדעת הרמב"ם:

דהנה מש"כ הרמב"ם שבימות המשיח עולם כמנהגו נוהג, לכאורה הוא משום שסובר<sup>55</sup> ש"אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד" וכדברי שמואל בגמרא<sup>56</sup>, וכבר הקשה הלחם משנה<sup>57</sup> שזה סותר לכאורה דברי הרמב"ם עצמו:

(א) איתא בגמרא<sup>54</sup>: "ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך<sup>58</sup>. ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד כו'", והרמב"ם פוסק<sup>59</sup> כר' חייא בר אבא (דפליג אשמואל): "אמרו חכמים כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות המשיח אבל העולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך".

נימא שהנאמר בתו"כ "כדרך שעשתה בימי אדה"ר" קאי גם על אילני סרק<sup>49</sup> והוא כדעת ר"פ שכך ה' גם בתחלת הבריאה, עדיין אינו מספיק, שהרי לדעת ר"פ שמצד הבריאה עצמה היו צריכים להיות (מצד ציווי הקב"ה) אילני סרק, אלא שהארץ שינתה מהציווי ואילני הסרק נשאו פירות (ולאחר החטא התבטל השינוי) יוצא ש"מנהגו של עולם" מצד עצמו הוא להיפך<sup>50</sup> שיהיו אילני סרק. ג) ובכלל, קשה לפרש כן דעת הרמב"ם, שהרי מתוכן והמשך דבריו מוכח ששולל לא רק חידוש במעשה בראשית, היינו, דבר שלא ה' כלל במעשה בראשית, כי אם גם ביטול "דבר מנהגו של עולם"<sup>51</sup> (אלא "עולם כמנהגו נוהג"), וזה ברור שעניני השינויים הנ"ל אינם "מנהגו של עולם", כי פירוש "מנהגו של עולם" הוא הנהגת העולם בפועל בקביעות, ואין נפק"מ כלל מתי נקבעה הנהגה זו, בתחלת הבריאה ממש או לאחר<sup>52</sup>; לאחר שכך נקבע בטבעם של אילני סרק שלא יוציאו פירות ושל חיות רעות שיזיקו, וכך היא הנהגתם של אילנות וחיות אלו אלפי שנה ללא שינוי, הרי זה מנהגו של עולם, ובוודאי ששינוי שנעשה בהם היפך הנהגתם זו הוא ביטול דבר מנהגו של עולם (שבוודאי אין מקום לומר שטבעם דאילני סרק לא נשתנה, ואף בזה"ז

כי אם שטבע האילן הזה חוזר וניעור כפי שהי' בתחלת הבריאה (ובא בהמשך לדרשות שלפנ"ז בתו"כ עה"פ "ועץ השדה יתן פרי", "לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדה"ר כו' עץ פרי עושה פרי למינו"<sup>47</sup> מלמד שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות", ועד"ז ענין "העץ עתיד להיות נאכל" שיהי' כדרך שהי' בימי אדה"ר וכדיליף מ"עץ פרי"<sup>45</sup>), משא"כ הגמרא ס"ל כהדיעה<sup>48</sup> שבתחלת הבריאה לא נשאו אילני סרק פירות, ואם כן, לעתיד שישאו פירות יהי' זה שינוי של חידוש, ולכן הוא באופן של "יטענו" ו"נשא פרי" לא באופן הרגיל והטבעי.

## ז

**א**ולם כד דייקת שפיר אי אפשר לומר כן מכמה פנים: (א) אין הפירוש בתו"כ (שבאילני סרק יתכן השינוי (וכך יהי' בהם) לעתיד משום שכן ה' בתחלת הבריאה) מחזור, שהרי בענינים שלפני זה איתא בתו"כ להדיא שהוא "כדרך שעשתה בימי אדה"ר (במעשה בראשית), ואילו גבי אילני סרק לא אמרו בתו"כ שהוא "כדרך שעשתה בימי אדה"ר (או כיו"ב)" אלא נלמד מקרא ד"ועץ השדה יתן פרי" (דקאי בדלעת"ל). (ב) אפילו

(47) בראשית א, יא.

(48) כ"ה בפשטות לדעת ר"י בר"ש – בב"ר שם. ולהירושלמי

כ"ה לכו"ע (ככהערה 46).

(49) והיינו שמ"ש לפנ"ז "לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדה"ר" היא הקדמה כללית, ואח"כ מפרט הפרטים "ומנין שהעץ עתיד להיות נטוע... בן יומה... מנין שהעץ עתיד להיות נאכל כו' ומנין שאף אילני סרק כו'". אבל ראה רמב"ן בראשית א, ט (בסופו) דלא ה' כן (שהעץ נאכל) לפני החטא. וכ"ה לפרש"י בראשית (שם, יא) שבוזה קלקלה "ולא עץ פרי".

(50) אף שלהרמב"ן (בראשית א, יא) ועוד הוא כדלעיל ס"ה"ו, שטבע מתחילה עשו גם אילני סרק פירות.

(51) ועפ"ז מובן ב' הלשונות ברמב"ם שם. ומה שכתבם בסדר זה דוקא – י"ל שהם בסדר דזו ואצ"ל זו. וראה לשונו בפ"א ריש ה"ג הובא לקמן כפנים ס"י.

(52) והרי אפי' כללות ההנהגה הטבעית שנקבעה באופן ש"לא ישובתו" נעשתה רק אחר המבול (נח ח, כב).

(53) וע"ד כשאין מטר יורד.

(54) וי"ל שלכן מותר להרכיב אילני סרק זה על זה אע"פ שאינו מינו (רמ"א יו"ד סרצ"ה ס"ו. וראה שם ס"ג ושי"ך שם סק"ג. וכ"ה לדעת הרמב"ם – ראה מראה הפנים לירושלמי שבהערה 46) – כי בזה"ז אין בהם כלל הכח והטבע לעשות פירות, ולעת"ל יהי' זה חידוש וביטול טבעם של עכשיו.

(55) הל' מלכים פי"ב ה"ב. הל' תשובה ספ"ט.

(56) ברכות לד, ב.

(57) הל' תשובה פ"ח ה"ז.

(58) ישע"י סד, ג.

(59) הל' תשובה שם, וכן בפיה"מ סנהדרין פ"י (בהקדמתו ד"ה

עם ביאת המשיח, ויש עוד ענין וזמן נוסף שיתוסף לאחר תקופת התחלת ימות המשיח, שבה יתוספו הנהגות, דברים שיעשה הקב"ה, באותו זמן, לרבות עניני שינוי מנהגו של עולם<sup>66</sup>, וזה יהי' כאמור בתקופה מאוחרת יותר<sup>67</sup> בימות המשיח גופא<sup>68</sup>.

,

**פ** עפ"ז מובן מה שהרמב"ם לא הביא כל ראי' לדבריו בראש פרק יב למש"כ "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם", כשם שעשה בפרק שלפנ"ז בענין שמשיח אינו צריך להראות אות ומופת, וז"ל: ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך<sup>69</sup> שהרי ר' עקיבא חכם גדול מחכמי המשנה הי' והוא הי' נושא כליו<sup>70</sup> של בן כוזיבא המלך והוא הי' אומר עליו שהוא המלך

הרמב"ם שלימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם ולא יהא כל חידוש במעשה בראשית, והלא אחד מי"ג העיקרים<sup>62</sup> הוא "תחיית המתים"<sup>63</sup> (שהיא ביטול מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית)? ובפרט לשיטתו (שאינו סובר כהשיטות<sup>64</sup> שעולם התחי' הוא עולם הבא (ותכלית שלימות השכר הוא לנשמות בגופים) ותחיית המתים הוא ענין בפ"ע, ולא "חלק" מימות המשיח, אלא) שעולם הבא הוא עולם הנשמות (בלי גופים) ועולם התחי' אינו תכלית שלימות השכר, אלא שתחיית המתים תהי' בזמן ותקופת ימות המשיח לפני שהנשמה תגיע לעולם הבא, הרי תחיית המתים שהיא בימות המשיח, לשיטתו, תהי' חידוש במעשה בראשית, ואיך אפשר לומר שבימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם?

ונראה שס"ל להרמב"ם שיש ב' ענינים בשני זמנים שונים<sup>65</sup>: יש ענין וזמן בימות המשיח שקשור

(ב) במשנה<sup>60</sup>: לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת כו' ואם יצא חייב חטאת, ר' אליעזר אומר תכשיטין הן לו, וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר<sup>28</sup>: וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ואי תכשיטין נינהו לא יהו בטלין לעתיד, רש"י), ובגמ' שם נחלקו: לדעה אחת ס"ל גם לר' אליעזר שכלי זיין בטלין לימות המשיח "ופליגא דשמואל כו' מסייע לי' לר' חייא בר אבא", ולדעה אחרת סובר ר' אליעזר שאינן בטלין לימות המשיח, "היינו דשמואל ופליגא דר"ח בר אבא", אבל לחכמים כלי זיין בטלין לימות המשיח לכו"ע, ולפיכך אם יצא בסייף כו' חייב חטאת, והרמב"ם פוסק<sup>61</sup> כדעת חכמים שלדברי הכל אינם סוברים כשמואל וכו"ל.

ט

**י** יש לומר הביאור בזה, דהנה לכאורה תמוה איך כתב

או לפנוי או כו' – אינו חולק על מרז"ל בכ"מ שתחיה"מ תהי' בזמן מסוים\*, כ"א כוונתו שביכולת ה' להחיות המתים (כאשר ירצה) בכל זמן שירצה, וכמובא בנ"ך ויש"ס וכו'.

(\*) ראה ג"כ זח"א קלט, א. וראה שם קלד, א.

(68) גם בשל"ה (כג, ב) ביאר שלדעת שמואל תחיית המתים ב' תקופות. אבל כתב "כי אפשר שכוונת שמואל הוא עד כלות אלף הששי הזה אבל אח"כ מודה שמואל לכל מה שאמרנו\*", היינו באלף ה'. וממשיך "ואפשר אף באלף הששי מודה שמואל לכל מה שאמרנו כו' אמנם הנולדים בקדושה לא ישלוט בהם המות עוד . . . וכן המתים אשר יחיו בביאת משיח כו' אז ישארו חיים וקיימים (והוא דלא כדעת הרמב"ם).

אבל ע"פ המבואר בפנים מוכרח לומר שגם לדעת הרמב"ם תהי' תקופה הב' באלף הששי, ימות"מ שבזמן הזה.

(\*) ר"א שם שמואל ופליגא דשמואל, י"ל דפליגא ר"ל יש חילוק כי כל אחד מדבר ענין אחר "שלי"ה שם).

(69) ולכן שולל הרמב"ם (ע"פ הלכה זו) – מרז"ל דבדקוהו ולא הי' מורח ודאין וקטלוהו (סנהדרין צג, ב), כ"א "שנהרג בעונות" כדלקמן. וראה לקמן הערה 72.

(70) המקור ע"ז – וכן מקור ההיתר לחכם גדול (רב מובהק דכל הדור ופרנס דכל הדור – ספרי ס"פ ברכה) – להיות נושא כלים – הרי יתרה מזו הנהגת דוד המלך (ש"א טז, כא). ולהעיר שה"ז מלחמת הצלה דכל ישראל ואה"ק כו', וקרוב לומר שהי' פקד"ל בגוף המלחמה לבטל (הגזירות) והריגות שיהיו כמה בני"ב בחיים\*.

(\*) ולכן הי' נושא כליו. ולא משום שהי' אומר עליו שהוא המלך המשיח. ועפ"ז צ"ל דהמשך ל' הרמב"ם "והוא הי' אומר כו'" הי' ענין נוסף.

ועתה אחל) הביא מאמר דר"ח ב"א אר"י וגם הא דאין בין העוה"ז כו'. שבת סג, א.

(61) הל' שבת פ"ט ה"א.

(62) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין שם בסוף הקדמתו.

(63) ועד שהוכרח בזה אין לו חלק לעוה"ב (משנה סנהדרין שם. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו. ובפיה"מ שם ד"ה ועתה אחל: ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין זה).

(64) ראה ראב"ד הל' תשובה פ"ח ה"ב ובכ"מ שם. רמב"ן בשער הגמול. וכ"ה ההכרעה בתורת החסידות – ראה לקו"ת צו טו, ג. ש"ש סה, סע"ד. דרמ"צ יד, ב ("וכ"ה האמת ע"פ הקבלה"). וראה תשובות וביאורים (קה"ת, ברוקלין, תשל"ד) ס"א\* ע' 57 הערה 23. וש"נ.

(\*) נדפס גם באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' סה ואילך. המור"ל.

(65) הל' תשובה שם. פיה"מ סנהדרין שם. אגרת תחיית המתים (אות ו'). וראה עבודת הקודש ח"ב פמ"א בארוכה.

(66) עפ"ז יומתק זה שהרמב"ם מפרט בפ"א שם (הובא לקמן בפנים סיו"ד): "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים" – כי נקט הכא כל הדברים שאכן יהיו סו"ס בימות"מ (כמו שתהי' תחיית המתים), אלא שכ"ז הוא ענין נוסף שיהי' בזמן לאח"ז בימות"מ גופא, ואי"ז ענינו של המלך המשיח וימות"מ בתקופה הא' כבפנים. ולהעיר מפרקי הצלחה להרמב"ם: וזאת היא ראי' גמורה על שתחיה"מ נתלית במשיח.

(67) ומ"ש הרמב"ם באגרת תחיית המתים שם: אלא יחי' את המתים בחפצו ורצונו כאשר ירצה ולמי שירצה או בימות המשיח

לעשות אות ומופת, מובן ומוכח  
מזה שביאת המשיח אינה מביאה  
בעקבותי ביטול מנהגו של עולם<sup>73</sup>.

## יא

מובן לפי זה שאריכות דברי  
הרמב"ם בפרק י"ב בענין מצב  
העולם בימות המשיח, כ"ז הוא  
בענין זמן שבימות המשיח שקשור  
עם מלך המשיח וביאתו, היינו  
שבפרק י"א מבאר הרמב"ם מהו  
ענינו של מלך המשיח: "המלך  
המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר  
מלכות דוד ליושנה ובונה המקדש  
ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל  
המשפטים כו" שהוא יביא את

בימות המשיח שקשור עם ביאתו,  
ומהם ש"עולם כמנהגו נוהג", שכן  
אילו הי' גדר "ימות המשיח" ביטול  
מנהגו של עולם וחידוש במעשה  
בראשית, הי' יוצא שזהו ענינו של  
משיח; ביאתו של משיח מביאה  
לידי ביטול מנהגו של עולם  
וחידוש מעשה בראשית, והי' צ"ל  
ש"משיח צריך לעשות אותות  
ומופתים ומחדש דברים בעולם"  
ודבר זה הוא בחינה ובדיקת  
אמיתותו אם הוא משיח (כיון שבזה  
מתבטא חידושו כנ"ל).

וכיון שמכריח הרמב"ם (מר')  
עקיבא וכל חכמי דורו בשייכות  
לבן כוזיבא) ש"משיח אינו צריך

המשיח<sup>74</sup>, ודימה הוא וכל חכמי  
דורו שהוא המלך המשיח, עד  
שנהרג בעונות<sup>75</sup>, כיון שנהרג נודע  
להם שאינו, ולא שאלו ממנו  
חכמים לא אות ולא מופת עכ"ל, כי  
אע"פ ששני פרקים אלו ברמב"ם  
דנים בשני ענינים שונים, בפרק י"א  
מדובר על מלך המשיח עצמו - מה  
שהוא יפעל ו - אופן ביאתו, ופרק  
י"ב על מצב העולם בימות המשיח,  
מ"מ הרי עוסק הרמב"ם בפרק י"ב  
על מצב העולם ואיך שהוא קשור  
ביאת המשיח.

ממילא כוחה של הראי' שבפרק  
י"א לגבי מלך המשיח יפה גם לגבי  
המדובר בפרק י"ב על מצב העולם

מחמת שלא הי' מורח ודאין, ואע"פ שבפועל הרגוהו אוה"ע, גברא  
קטילא (ע"י פס"ד ב"ד) קטלו (כרדב"ז לעיל) ואולי יתירה מזה -  
כשאין ב"ד יכולים לקיים עונש שפסקו מקיימין אותו ע"י אחר  
(טושו"ע חר"מ ס"ב ובנ"כ שם) - משא"כ להרדב"ז דקשה מגט,  
ש"אם הגויים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נתון שיכתוב  
הרי זה גט פסול" אף שלא בטל (רמב"ם הל' גירושין ספ"ב).

(\*) בדפוס רומי ר"מ "הגויים". וראה לעיל הע' 5.

(\*\*) ומ"ש הרמב"ם (בהל' מלכים) "ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך  
המשיח" - עכצ"ל שכוונת הרמב"ם היא רק שבתחילה "דימו" כל חכמי דורו שהוא  
משיח, אבל אח"כ כמה מהם הסיקו שאינו משיח (כמפורש בחז"ל, ככפנים ההערה),  
אלא שהרמב"ם לא פסק כמותם.

גם י"ל שהרמב"ם ס"ל שרוב חכמי ישראל, או עכ"פ "גדולי  
החכמים" (כלשונו בהל' תעניות שם) סברו כרע"ק, ולכן כתב "כל".  
ולעזיר שבא' מכת"י הרמב"ם, הלשון "ודימו הוא וחכמי דורו",  
בלי תיבת "כל" (ע"ד לשונו בהל' תעניות שם).

(\*\*\*) ובתשובות הרמב"ם פאר הדור סי' רכה: ור"ל אמרו בסנהדרין פ"ח  
שחכמי ישראל הרגוהו על שאמר שהוא משיח והוא לא הי' מזרע דוד.

(\*\*\*\*) ראה כס"מ, דהא דאמרו בפרק חלק אתיא דלא כשמואל כו' ורבינו סובר  
כשמואל כו'.

(73) ומה שאעפ"כ מתחיל בריפ"ב "אל יעלה על הלב שבימות  
המשיח כו" הרי מדייק וכתב (לא "אל יעלה על הדעת", ע"ד הל'  
בפי"א שם, כ"א) "על הלב" - שאינו בא לשלול קס"ד בדעת  
שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, כ"א אף שבדעת, עד  
כמה ששכלו ודעתו משיגים מעלת וענין המשיח (ובמילא - דימות  
המשיח) - אינו שולט ומושל עד לביטול מנהגו של עולם,  
בכ"ז אפשר אשר מצד אה"ר ותשוקת הלב להמעלות ד"ישיכיל  
ירום ונשא וגבה מאד" (ישיב' ב, יג. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט  
ה"ב ולקמן כאן. שער האמונה לאדמהאמ"צ פנ"ו ואילך. ביאור"ז  
כב, ג) יעלה על לבו שיבטל דבר ממנהגו של עולם. וג"ז בא לשלול.  
ואכ"מ.

(\*) ולהעיר שבכתי' תימן גם כאן הלשון "על הדעת".

(71) לא רק ב"חזקת משיח". וראה לעיל סוס"ד.

(72) וראה גם רמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ג: ודימו כל ישראל  
וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח ונפל ביד הרומיים\* ונהרגו  
כולם.

בהשגת הראב"ד בהל' מלכים: "והלא בן כוזיבא הי' אומר אנא  
הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון  
דלא עבד הכי קטלוהו" (סנהדרין צו, ב). ובנ"כ שם (מגדל עוז,  
כסף משנה, רדב"ז (בתירון שני), לח"מ) תירצו שאגדות חלוקות  
הן, כי באיכ"ר (עה"פ בלע ה' ולא חמל - ב, ב. וכ"ה בירושלמי  
תענית פ"ד ה"ה) איתא - דלא כבגמ' - שאומות העולם הרגוהו  
ולא חכמים והרמב"ם פסק כדעיה זו.

ואף דאפושי מחלוקת לא מפשינן, ובפרט מחלוקת במציאות -  
מי הרג את בן כוזיבא?

י"ל דאין מחלוקת במציאות, לכו"ע (גם לדעת הגמ' והראב"ד)  
נהרג לפועל ע"י אומות העולם; ולכו"ע (גם להרמב"ם\*\*) היו  
מחכמי הדור שסברו שאינו משיח, וכמו ר' יוחנן בן תורתא שאמר  
לר' עקיבא: "עקיבא יעלה עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא בא"  
(ירושלמי ואיכ"ר שם) וחם שלחו לבדוק אם הוא מורח ודאין,  
וכשראו שאינו מורח ודאין, ולפי דעתם (משא"כ לדעת רע"ק וכן  
פסק הרמב"ם) ה"ז סימן שאינו מלך המשיח, ומכיון שעשה  
מלחמות עם העמים לפי שחשב שהוא המלך המשיח אף שלא  
מורח ודאין (כי סבר כר"ע) ונפלו רבים מבניו וכו' - יש לו דין  
רודף (ראה סנהדרין עג, א. ושו"ג) שצריך להרגו. אבל בפועל אוה"ע  
הרגוהו. ובסגנון לשון הרדב"ז שם: "ויש לפרש הא דאמרינן בפרק  
חלק, כיון דחזוהו דלא מורח ודאין קטלוהו כלומר רפו ידיהם ממנו  
ובאו הגויים והרגוהו"\*\*\*.

ומחלוקת הרמב"ם והראב"ד בזה היא\*\*\*\*: לשיטת הרמב"ם  
(ע"פ דעת רע"ק) ש"משיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים - הרי  
פשוט שנהרג לא מחמת שלא הי' מורח ודאין, שהרי גם מופת זה  
אינו צריך להראות (בתחילת ביאתו). ולכן כתב "שנהרג בעונות".  
והראב"ד שפוסק (ע"פ הגמ' סנהדרין ודעת ר"י בן תורתא) ש"משיח  
צריך לעשות אותות ומופתים מיד בתחילת התגלותו - ס"ל שנהרג

עושים פירות" ושכך יהיה טבע האילנות בכל העולם, מיירי בתקופה השני של ימות המשיח, שאז יחול שינוי וחידוש במעשה בראשית, וממילא ישתנה טבעו (גם) של אילן הסרק להוציא פירות.

## יד

מובן עפ"ז שאין פסקי הרמב"ם סותרים, שמה שכתב "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד" קאי בתקופה הראשונה של ימות המשיח, ואילו מש"כ "כל הנביאים כולן (לא) ניבאו (אלא) לימות המשיח כו" קאי בתקופה המאוחרת בימות המשיח.

ואתי שפיר גם מש"כ שהיוצא בכלי זיין בשבת חייב חטאת, כי הפסוק "וכתתו חרבותם לאתים" המדבר על מצב העולם שיהי לעתיד לבא, מפרש הרמב"ם כפשוטו ולא דרך משל בלבד, וזה יהי כאמור בתקופה מאוחרת יותר בימות המשיח, וכיון שבאותה תקופה בטלים כלי זיין<sup>80</sup>, הרי זו הוכחה שכלי זיין אינם תכשיטים.

## טו

הנה בברכות שם אמרו בהמשך לגמ' הנ"ל (כל הנביאים לא

הנמשלים, ואדרבא מסיים "ובימות המשיח יודע לכל לאיזה דבר הי' משל", כי עיקר כוונתו להסביר שבפסוק זה שבא בהמשך ל"ויצא חוטר גו" מבואר ענינו של משיח, שלא יהיו לישראל שום בלבולים מאוה"ע ובמילא "יהיו פנויין בתורה וחכמתה" כו'<sup>78</sup>].

משא"כ פסוקי ומאמרי רז"ל שאינם באים בהמשך למשיח וביאתו, אלא מדברים על נבואות ויעודים שיהיו לעתיד לבא, כולל גם האמור לעיל: "והשבתי חי' רעה מן הארץ" ומאמרם ז"ל הנ"ל "אילני סרק עתידים להיות עושים פירות" - אכן מפרש הרמב"ם שאינם משל אלא כפשוטם, וזה יהי בתקופה מאוחרת יותר בזמן ימות המשיח עצמם<sup>79</sup>.

## יג

מעתה יובן החילוק בין המאמר בתו"כ לגמרא בכתובות, אלא שבגמרא בכתובות מיירי בתקופה הראשונה שבה יהי - לדעת מ"ד זה - חידוש (נס) בארץ ישראל, ולכן נקטו "עתידין כל אילני סרק שבא"י שיענו פירות" לשון המורה על ענין שאינו טבעי, אלא ענין מיוחד ובארץ ישראל דוקא.

משא"כ בתורת כהנים שאמרו שם "אף אילני סרק עתידים להיות

השלימות במצות והלכות התורה<sup>74</sup>, לאחר מכן בפרק י"ב מדבר הרמב"ם על מצב העולם שישורר בהתאם לזה, וכמו שמסיים<sup>75</sup> שישראל יהיו "פנויין בתורה וחכמתה כו' ובאותו הזמן לא יהי שם לא רעב ולא מלחמה כו' ולא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים וכו'" (ועיקר)<sup>76</sup> שקיום המצוות והלכות התורה יהיו בעולם שכמנהגו נוהג.

## יב

ע"פ כנ"ל תובן גם שיטת הרמב"ם בהבנת פסוקי התורה ומאמרי חז"ל שונים בענין היעודים כו' דלעתיד:

אותם יעודים ונבואות הקשורות במשיח עצמו, מעשה שלו, ומה שיתרחש בעולם כתוצאה מביאתו - מפרש הרמב"ם שאינם ענין של ביטול מנהגו של עולם, ולכן הוא מפרש את הפסוק "וגר זאב עם כבש גו" שכתוב בהמשך ל"ויצא חוטר מגזע ישי" גו'<sup>77</sup> שאינו אלא "משל וחידה" [ומבאר בפירושו את המשל וחידה של הפסוק "שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם", ואע"פ שממשיך "וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים" ואינו מפרש את

(74) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 277 ואילך. וש"נ (נדפס ב"דבר מלכות" לפרשת פקודי).

(75) פ"ב ה"ד-ה.

(76) להעיר משני הפירושים בענין: והנשיאים הביאו (יומא עה, סע"א). תיב"ע ויקהל לה, כו (רבינו בחיי שם). פרש"י שם מספרי נשא ז, ג. ועוד) חטים שירדו בעבים (מנחות סט, ב. רש"י ותוס' שם). ועוד.

(77) ישעי' יא, א ואילך.

(78) ולהעיר מדיוק לשון הרמב"ם "וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח (ולא בימות המשיח) הם משלים".

(79) ומה שהרמב"ם כתב בפירוש המשניות (סנהדרין בהקדמה לפ' חלק) דמחז"ל שבת (ל, סע"ב) עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, הפי' "לפי שבנ"א אומרים כשימצא אדם דבר מוכן ומזומן פלוגי מצא פת אפוי ותבשיל מבושל . . . ולכן קצף החכם הזה שאמר המאמר הזה על תלמידו כשלא הבין דבריו וחשב שהוא על פשוטו והשיבו כפי השגתו ולא היתה אותה התשובה תשובה

האמיתית והראי' על שלא השיב לו על אמתתו - מה שהביא ראי' אל תען כסיל כאולתו". - שמפרש דלא כפשוטו, אף שבפשטות מזה שאחוי לי' ר"ג משמע שכונתו כפשוטו - כי הכתוב "יהי פיסת בר בארץ" (תהלים עב, ט) שממנו למדו ש"עתידיה כו" - בא בהמשך להכתוב (שם, א) לשלמה אלקים משפטין למלך תן וצדקתך לבן מלך דקאי על מלך המשיח. ועד"ז הוא בנוגע לשאר המימרות בשבת שם לפנ"ז - אף שבכולם אחוי לי' (שמשמע שהכל כפשוטו), כי בכל הפסוקים מדובר בהמשך לביאת מלך המשיח והגאולה שעל ידו, ולא סתם תיאור מצב שיהי בעולם בפ"ע.

(80) משא"כ בתקופה הא' דימותה"מ, אף שגם אז "לא יהי שם לא רעב ולא מלחמה" (רמב"ם הל' מלכים ספ"ב) - אין ראי' שכלי זיין יבטלו, כי אם, שמכיון "שהטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעודנים מצויין כעפר" (כהמשך לשון הרמב"ם שם) לא יהי' רעב ומלחמה" בפועל, אבל לא שישתנה טבע בנ"א, ויבטלו הכלי זיין. ולהעיר מ"יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו" (ש"ב ב, יד) - בכלי זיין (חרב) אבל באופן של שחק (לראות מי מלומד בשימוש בחרב



יז

**ר** יש לומר בזה דהנה ידועים דברי הגמ' 88 לגבי סתירת הפסוקים 89: "כתיב וארו עם עניי שמיא כבר אינש אתה וכתוב 90 עני ורוכב על חמור, זכו עם עניי שמיא לא זכו עני רוכב על חמור" (ועד"ז מתרצת הגמ' 91 סתירות של פסוקים אחרים וכיו"ב), ומובן מזה לגבי שאר עניינים שבימות המשיח, שבשעה שישראל יהיו במצב של "זכו" יהיו כל העניינים באופן אחר לגמרי, אופן נסי 92, [שזהו אחד מאופני התיווך במחלוקת לגבי בנין המקדש דלעתיד: שבכמה מקומות איתא 93 שהמקדש השלישי "בנוי ומשולל הוא יגלה ויבוא משמים" 94 ובמק"א נאמר 95 (וכן פסק הרמב"ם 96) שמיח בונה מקדש, שזהו תלוי בשני אופני גאולה הנ"ל, אם "זכו" הרי "יגלה ויבוא משמים" משא"כ אם "לא זכו" יהי' הבנין בידי אדם 97 (ע"י משיח 98)].

וזה שבס' היד, ספר "הלכות הלכות" פסק הרמב"ם שלא יהי' ביטול דבר ממנהגו של עולם, הוא

אי"ז מכריח שצדיקים גדולים מבעלי תשובה 84.

טז

**א** לא שלאחרי כל הנ"ל עדיין צריך ביאור: כיון שגדר ימות המשיח (שבא בהמשך לביאת המשיח) קשור לדעת הרמב"ם בכך שעולם כמנהגו נוהג, מנין ההכרח שבימות המשיח עצמם תהי' תקופה נוספת שבה ייבטל מנהגו של עולם? ועוד (ועיקר) מהי אותה סיבה נפלאה שתביא ותגרום לחידוש נפלא זה של הנהגת התקופה השני'?

ויובן בהקדם דברי הרמב"ם באגרת תחיית המתים שלו 85 שמה שפירש את היעודים דלעתיד (וגר זאב עם כבש) שהם דרך משל וחידה "אין דברנו זה החלטי כו" 86 שהם משל" ואפשר שיתקיימו כפשוטם 87. ולכאורה לפמשנ"ת (יא"ב) הרי הכרח לפרש את היעודים הקשורים במשיח וביאתו שאינם ביטול דבר ממנהגו של עולם, לפי שגדרו של משיח הוא לפעול בעולם כפי שהוא "כמנהגו נוהג" דוקא כנ"ל?

נתבאר אלא לימוה"ש כו'): ואמר ר' חייא כו' כל הנביאים כולן לא נתבאר אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלקים זולתך, ופליגא דר' אבהו 81 דא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין 82, ומכיון שב' המימרות של רחב"א אר"י באו כאחד, משמע דשייכים אהדדי, היינו שלשיטתו ש"כל הנביאים כולן לא נתבאר אלא לימות המשיח כו" צריך לומר גם ש"כל הנביאים כולן לא נתבאר אלא לבע"ת כו", לא כר' אבהו (ולא כשמואל).

אולם הרמב"ם אע"פ שכתב "אמרו חכמים כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות המשיח כו" מ"מ פסק 83 "אמרו חכמים מקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו", ולהנ"ל מובן, שלא אמר רחב"א אר"י שצדיקים גדולים מבעלי תשובה, אלא לשיטתו שגם בתחלת ימות המשיח יהי' ביטול מנהגו של עולם ועל זה "נתבאר כל הנביאים", אבל לשיטת הרמב"ם שבתחלת ימות המשיח עולם כמנהגו נוהג, הרי

שם. שבועות טו, ריש ע"ב ד"ה אין, ומסיים "וכן מפרש במדרש תנחומא" (וי"ל שהכוונה לתנחומא פקודי יא). וזח"א כח, א. ח"ב נט, סע"א. קח, סע"א. ח"ג רכא, א. יל"ש תהלים רמז תתמא בסופו. רמז תתמא בסופו. וראה תנחומא (באבער) בראשית יז (בסופו).

(94) ל' רש"י סוכה שם.  
(95) ירושלמי מגילה פ"א ה"א. ויק"ר פ"ט, ו. במדב"ר פי"ג, ב. וראה גם ירושלמי פסחים פ"ט ה"א (תוספתא פסחים פ"ח, ב) — לגי' ופי' המנ"ח מצוה שפ.  
(96) הל' מלכים רפ"א ובסופו.

(97) עפ"ז מתורצת ג"כ הדיעה הנ"ל שהמקדש יגלה ויבוא משמים, ולכאורה: הרי מסופר במדרש (ב"ר ספס"ד) ש"בימי ריב"ח גזרה מלכות הרשעה שיבנה ביהמ"ק הושיבו כו' והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם כו" כדי לבנות ביהמ"ק ולא ציפו שיגלה ויבוא משמים) — ותמוה דעה הנ"ל, שה"ז מעשה רב שיבנה בידי אדם (וראה גם מנ"ח מצוה צה) — אלא דבימי ריב"ח ה" מצב דלא זכו וכדמוכח מזה גופא שהיו זקוקים לזה שתגזר מלכות הרשעה, ולכן ה" ביהמ"ק נבנה ע"י בנ"א דוקא.

(98) כלשון הרמב"ם שם. והוא דעת ר' אליעזר בויק"ר ובמדב"ר שם — משא"כ בשאר מקומות הנ"ל (הערה 95) לא נאמר שיהי' ע"י משיח דוקא. ובזה מתורץ זה שבימי ריב"ח רצו לבנות ביהמ"ק בלא משיח — כי זה שמשיח (דוקא) יבנה ביהמ"ק הוא חידוש התלמיד ותיק — ר"א שהי' לאחור זמן ריב"ח.

יותר, ועד שפך דם) ולא מלחמה (מצו"ד שם ועוד). וראה כלים רפכ"ד.

(81) וי"ל דלר' אבהו עין לא ראתה אלקים זולתך — על בע"ת נאמר.

(82) גירסת הרמב"ם (הל' תשובה דלקמן בפנים): אין צד"ג יכולין לעמוד. וכ"ה בדק"ס ברכות שם מ"גליון". ובכ"מ בדא"ח "צ"ג אין יכולין לעמוד (שם)".

(83) הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(84) טעמו של הרמב"ם לפסוק כרב אבהו (וכן מובא בפשיטות בכמה מקומות בדא"ח) — ראה לקו"ש ח"ד ע' 361 ואילך.

(85) אות ו'.

(86) כ"ה בתרגום קאפח. ובתרגום ר' שמואל אבן תיבון "אין דברנו זה גזירה".

(87) עיי"ש בפרטיות.

(88) סנהדרין צח, א.

(89) דניאל ז, יג.

(90) זכרי' ט, ט.

(91) סנהדרין שם.

(92) ראה כו"פ (י"ד סק"י סוף בית הספק); אוצר בלום לע"י סנהדרין שם — שבוה תלוי ג"כ אם אליהו בא מאתמול לפני ביאת המשיח. וראה רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב.

(93) פרש"י סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"א. וכ"ה בתוס' סוכה

כיון שענין משיח וביאתו והגאולה בכלל, הוא הלכה, הלכה ברורה ופסוקה, וכך הוא גם האופן בזה שהוא אינו תלוי באופן דמעה (משא"כ הגאולה באופן דארו עם ענני שמיא וכיו"ב שתלוי בזה שישראל הם במצב של "זכו" שאינו ברור ומוחלט כי הכל בידי שמים חוץ מיר"ש<sup>99</sup> והרשות לכל אדם נתונה כו'<sup>100</sup>), ולכן הרמב"ם מתאר את הגאולה באופן כזה שהוא הלכה, מוכרח להיות (ללא תלות במצבם של ישראל).

## יח

**ב** עומק יותר: זה שהרמב"ם מתאר את הגאולה באופן שלא יהי' ביטול דבר ממנהגו של עולם הוא (לא משום שמתאר את הגאולה שתבא באופן של "לא זכו" ח"ו אלא) משום שהוא מפרש שמה שאמרו חז"ל שבמצב של "זכו" יהיו כו"כ עילויים בהנהגה נסית כו', הרי זה ענין נוסף לעצם גדרו של משיח.

כלומר: מצד גדרו של משיח וביאתו הסדר הוא של עולם כמנהגו נוהג, כי כאמור חידושו של ביאת המשיח בהלכה הוא שעל ידו

תבוא שלימות קיום מצוות והלכות של תורה (שקשור בעולם שכמנהגו נוהג). אלא שבשעה שישראל הם במצב נעלה של "זכו" יהי' ענין נוסף, שהקב"ה יראה נסים וכו' להראות תוספת החביבות והמעלה של ישראל.

[ועד"ז בענין תיווך הנ"ל בבנין המקדש דלעתיד: הפירוש בזה הוא (לא שמה ש"יגלה ויבוא משמים" סותר ל"משיח בונה מקדש" אלא) שמצד גדר ההלכה, ענין בנין ביהמ"ק הוא חיוב מצוה על ישראל, וכמש"נ ועשו לי מקדש<sup>101</sup>, ולכן פוסק הרמב"ם שמשיח – שעל ידו "חוזרים<sup>102</sup> כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם" ומונין מלך (ואח"כ) בונה ביהמ"ק<sup>103</sup> – מלך המשיח יבצע את מצות בנין ביהמ"ק, ומצב זה של "זכו" פועל חוספה, שבתוך ה"מקדש דלמטה" יבא ויתלבש ה"מקדש דלמעלה" ש"יבא ויגלה משמים"<sup>104</sup>].

## יט

**ך** עפ"ז מובן ההכרח לתקופה השני' שבימות המשיח, כי לאחר ביאת המשיח (באיזה אופן

שהוא) שלא יהי' לישראל "נוגש ומבטל"<sup>105</sup> ש"אינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן"<sup>106</sup>, ואדרבה יהיו "פנוין בתורה וחכמתה"<sup>107</sup> עד שאפילו "עסק כל העולם (כל האומות) יהי' "לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים כו' כמים לים מכסים"<sup>107</sup>, שזהו שלימות המצב של "זכו" – הרי זה יביא בהכרח לתקופה השני' (בימות המשיח גופא) בה יהי' ביטול מנהגו של עולם, ההנהגה הנסית (כולל הענין היסודי – כלשון הרמב"ם<sup>108</sup> – תחיית המתים).

ולכן, בספר היד, שבו מסביר הרמב"ם את גדרו של משיח וביאתו ע"פ הלכה, הוא מסביר איך יהי' מצב העולם בזמן ואופן של "עולם כמנהגו נוהג" (בהתאם לענינו וגדרו של משיח).

אבל באגרת תחיית המתים הוא מוסיף (ביאור בספר היד) כי "אין דברנו זה החלטי" שהרי במצב של "זכו" הרי עוד בהיותם בגלות תהי' בפועל, מיד בתחלת הגאולה הנהגה מיוחדת מלמעלה של ביטול מנהגו של עולם, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות<sup>109</sup>.

(משיחות חודש ניסן תשל"ג)

נדפס בלקוטי-שיחות חלק כו ע' 191.

(105) רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ד.

(106) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(107) רמב"ם סוף הל' מלכים. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 246 ואילך.

(108) פיה"מ בהקדמתו לפ' חלק: הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה. ובתרגום קאפח: מיסודות תורת משה רבינו. וראה לעיל הערה

63 המשך לשונו.

(109) מיכה ז, טו. וראה זח"א השמטות סכ"ה. אוה"ת להצ"צ

(ג"ך כרך א') ע' תפז סק"זח.

(99) ברכות לג, ב.

(100) רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.

(101) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח בתחלתן: ועשו לי מקדש כו'

בנין העתיד להבנות כו'.

(102) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(103) רמב"ם הל' מלכים בתחלתו. וראה לקו"ש חט"ז ע' 304

והערה 49 שם.

(104) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 418 ואילך ובהנסמן שם.



## אגרות קודש

ב"ה, י"ב אד"ש, תשי"ז  
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מיי"ט אד"ר עם הפ"נ המוסגר בו, שיקרא בעת רצון על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ונעם לי לקרות בו אשר עלה בידו להפיץ ספרי התניא, ובודאי ממשיך בזה בצירוף הסברה לכל אלו שנותן הספר להם אודות ענין החסידות וההכרח בה בפרט במיוחד בתקופתנו דטשטוש ערכין וחוסר בהירות עד כדי להחליף טוב ברע ורע בטוב וחשך לאור ואור לחשך, והרי דבר הוא שנקראת תורת החסידות בשם מאור שבתורה נשמתא דאורייתא ואור התורה.

במה ששואל לפרטים נוספים בההדרכות שנגעתי בהן במכתבי הקודם, - מובן שאין לקבוע בזה מסמרות, כיון שלא רק אין דיעותיהם שוות אלא שאין אחד דומה לחבירו.

ובמה שכותב אודות היסח הדעת, כמדומה גם העירותי במכתבי הקודם שהיסח הדעת הוא היפך המלחמה בדעת בלתי רצוי, כי הענין כפשוטו וכמשמעו, היסח לענין אחר.

מה שכותב אודות עצות לעורר השמחה, מבואר הענין בכמה מקומות ומהם בספר התניא וכמצוין במפתח שם.

ויהי רצון אשר מתאים לפתגם הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שלמרות גודל הענין דחשבון הנפש, צריך הוא להעשות בזמנים מיוחדים דוקא וכדרך הסוחרים, שאיזה פעמים בשנה עושים חשבון זה, כי באם יתעסקו בזה על כל צעד ושעל, לא לבד שלא יועיל אלא שיזיק. גם הוא יאחז בהנהגה זו, וידחה החשבון לחדש אלול ולערב ראש חדש וכיו"ב, ומתוך שמחה ירבה בפעולות להאיר חלקו בעולם וגם זה ישפיע בדרך אור חוזר על הגדלת האור בנפשו פנימה.

וימים אלו מסוגלים להתחלה טובה בזה, עד שגם העלמות והסתרים דעד עתה לא רק שלא יפריעו אלא עוד יהפכו למסייעים, שהרי על חדש הפורים אומרת תוה"ק, והחדש - ז. א. כל ימי החדש - אשר נהפך להם וגוי לשמחה וגוי ליום טוב.

וענין נהפך, תוכנו הוא, אשר גם הענינים שאינם בטוב הנראה והנגלה מסוגל הוא חדש זה להפכם לשמחה וליום טוב נראים לעיני בשר.

בברכה לבשו"ט.

## יום ראשון ט' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: –מו– ולזה נתן הקב"ה... –מו– מהאר"י ז"ל).

ידי התורה שלומדים עתה. ורבנו הזקן מסיים את מה שאמר קודם: שתכלית כל העולמות היא העולם הזה, במקום החושך והקליפות דוקא. שעל ידי עבודה נשברת הסטרא אחרא והחושך נהפך לאור. ועל ידי כך יאיר בעולם הזה אור גדול בהרבה מאשר בעולמות העליונים. ברם, גילוי אור כזה בעולם הזה, יאיר הרי רק לעתיד לבוא, ואילו כעת האור הוא בהעלם – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שימות המשיח חזון תחית המתים הוא, אכן, כל התכלית והשלמות של בריאת העולם הזה: וְגִדְעָה שְׁיִמּוֹת הַמִּשְׁתִּי, וּבְפֶרֶט בְּשִׁיחֵי הַמֵּתִים, הֵם תְּכִלִּית וְשְׁלֵמוֹת בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה, שְׁלֵכָה נִבְרָא מִתְחַלְתּוֹ. – שיהיה כמו בימות המשיח ותחיית המתים. \* הגהה (וְקַבְּלַת שָׁכָר – עבור העבודה שבעולם הזה, עֲקָרוּ בְּאֵלֶּה הַשְּׂבִיעִי, – שכן, לכאורה ימות המשיח ותחיית המתים הם חזון של קבלת שכר, ולא חזון כשהעולם הוא כך מצד תכלית בריאתו – לכן מעיר רבנו הזקן, שעיקר קבלת השכר הוא באלף השביעי, ועד אז נוצרת בעיקר בעולם התכלית והשלמות של בריאתו, כְּמוֹ שְׂבִתוֹב בְּלִקּוּטֵי תוֹרַת מֶהָאֲרִי ז"ל):

## הגהה

|              |            |              |                 |
|--------------|------------|--------------|-----------------|
| וּקַבְּלַת   | שָׁכָר     | עֲקָרוּ      | בְּאֵלֶּה       |
| הַשְּׂבִיעִי | כְּמוֹ שֶׁ | בְּלִקּוּטֵי | תוֹרַת          |
|              |            |              | מֶהָאֲרִי ז"ל): |

## ליקוטי אמרים

ולזה נתן הקב"ה לישראל את התורה שנקר' עוז וכח וכמאורו"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יתבטלו במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש כדכתיב ולא יכנף עוד מוריד [פי' שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש] והיו עיניך רואות את מוריד וכתוב כי עין בעין יראו וגו' וכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. וגודע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלמות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילתו\* וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין

ולזה – ולכן, נתן הקדוש־ברוך־הוא לישראל את התורה, שְׁנִקְרְאָתָה עוֹז וְכֹחַ, – והיא הנותנת כוח לקבל את גילוי אור אין סוף בלי לבושים, וּבְמֵאֲמָר רַ"ן<sup>5</sup> שְׁחִקְרוּשִׁי־בְרוּךְ־הוא נֹתֵן בְּחַ צְדִיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לְעֵתִיד לְבָא, – ולשם מה, ומדוע פעולתו של כוח זה? – כדי שֶׁלֹא יִתְבַּטְּלוּ בְּמַצִּיאוֹת מִמֶּשֶׁ בְּאֹרֶחַ ה', הַנִּגְלָה לְעֵתִיד בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, בְּדִכְתִּיב: – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרִיד [פְּרוּשׁ, שֶׁלֹא יִתְכַּסֶּה מִמֶּךָ בְּכִנְף וּלְבוּשׁ], – שֶׁהִקְבָּה לֹא יִתְכַּסֶּה" עוֹד, שָׁכָן, יִשְׁנו פִּירוּשׁ הַמִּפְרֵשׁ אֶת כּוּוֹנֵת הַפֶּסוּק עַל אִי־עִצִּירַת גִּשְׁמִים, וְלִכֵּן מִפְּסִיק רַבְנֵי הַזֶּקֶן בִּאֲמִצַּע הַפֶּסוּק וּמִפְרְשׁוֹ כְּפִירוּשׁ רִשִׁי, שֶׁהִקְבָּה לֹא יִכְסֶה אֶת עֵצְמוֹ בְּכִנְף וּבְלְבוּשׁ – וְלֵאחֲרַי מִכֵּן הוּא מְמַשֵּׁךְ בְּסוּמָה הַפֶּסוּק: וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרִיד, – אֶת הַקָּב"ה: וּבְדִכְתִּיב: "כִּי עֵין פֶּעֶן יֵרָאֵו וְגו'", – הַעֵין שֶׁלֹּמֶטָה תִּרְאֶה אֶת הָעֵין שֶׁלֹּמֶעֱלָה, כְּלוּמָר: יִרְאֵו בְּפִעוּל אֶת הַהִתְגַּלּוּת שֶׁל אֹרֶחַ הוּי, וּבְדִכְתִּיב: "לֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאֹרֶךְ יוֹמָם וְגו'", כִּי ה' יִהְיֶה לָּךְ לְאֹרֶךְ עוֹלָם וְגו'". – אֶת אֹרֶחַ ה' שִׁיאִיר לְעֵתִיד לְבָא בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, יוֹכִלוּ לְקַבֵּל עַל

## יום שני י' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: –מו– וגם כבר הי'... –92– מחייהו כו'.

הַנִּשְׁמָע, – אֶת כָּל גִּלְיוֹנֵי מִתֵּן תוֹרָה שֶׁקִּלְטוּ – הֵם רֵאוּ מִמֶּשֶׁ וּפְרָשׁוּ רַ"ן<sup>11</sup>: מִסְתַּכְּלִים לְמִזְרַח וְשׁוֹמְעִין אֶת הַדְּבָר וְיוֹצֵא אֲנִי כו', – ה' אֵלֶיךָ, וְכֵן לְאַחֲרָי רִחוּת וְלִמְעֻלָּה וְלִמְטָה, – מִכָּל צֶד שֶׁאֵלֵיו הִסְתַּכְּלוּ נִשְׁמַע מִשֶּׁם הַדְּבָר "אֲנִי ה' אֵלֶיךָ". וְכִדְרָשׁ בְּתִקּוּנֵים – וְכִמּוֹ שֶׁמִּפְרֵשׁ בִּי תִיקוּנֵי זוֹהַר: דְּלִית אֲתֵר דְּלֹא מְלִיל מְנִיָּה עֲמֵהוֹן כו'. – שֶׁאֵין מִקּוֹם מִמֶּנּוּ לֹא דִיבֵר – הַקָּב"ה – אֲתֵם. וְהִינֵנּוּ, – כִּי הִיָּה הַדְּבָר, מִפְּנֵי גִלְיוֹ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעֶשְׂרֵת

## הגהה

|              |            |              |                 |
|--------------|------------|--------------|-----------------|
| וּקַבְּלַת   | שָׁכָר     | עֲקָרוּ      | בְּאֵלֶּה       |
| הַשְּׂבִיעִי | כְּמוֹ שֶׁ | בְּלִקּוּטֵי | תוֹרַת          |
|              |            |              | מֶהָאֲרִי ז"ל): |

## ליקוטי אמרים

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו הראת ממש בראיה חושיית כדכתיב וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ופי' רז"ל מסתכלים למזרח ושומעים את הדבור ויצא אנכי כו'. וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה וכדפי' בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיניה עמהון כו' והיינו מפני גילוי

וגם – לא זו בלבד שזה יהיה לעתיד, אלא בְּכָר הִיָּה לְעוֹלָמִים מְעִין זֶה, – מְעִין גִּלְיוֹנֵי יְמוֹת הַמִּשְׁחָה וְתוֹחִית הַמֵּתִים, כְּבָר הִיָּה בְּשִׁעֵת מִתֵּן תוֹרָה, בְּדִכְתִּיב: – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אֲתֵם הָרֵאִיתֶם לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ" – "הָרֵאִיתֶם" מִמֶּשֶׁ, בְּרִאִיָּה חוּשִׁית, – כִּי, כְּשֶׁאֲנוּמְרִים "הָרֵאִיתֶם" – הָרֵאִיתֶם אֶת עֵצְמֵךְ, הִרִי הַכּוּוֹנֶה שֶׁרָאוּ אוֹתוֹ, וְזוֹהִי רִאִיָּה מוֹחֲשִׁית, בְּדִכְתִּיב: – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב<sup>10</sup>: "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" – "רֹאִים אֶת

5. סנהדרין ק, ב. 6. ישעי' ל, כ. 7. ישעי' נב, ח. 8. ישעי' ס, יט. 9. דברים ד, לה. 10. שמות כ, טו; במכילתא (מובא ברש"י) על הפסוק. 11. ראה שמות רבה ה, ט.

והוא טל תורה - שכן, בתורה ישנן בחינת "מטר" ובחינת "טל", שנקרא "עז", - החזק והכוח לקבלת ההתגלות האלקית ושלא להתבטל במציאות, כפי שזכר לעיל בקשר לצדיקים לעתיד לבוא.

במאמר ר"ל<sup>14</sup>: "כל העוסק בתורה - טל תורה מחייו כו". - הרי, שהכוח להחיות, בא מבחינת "טל" שבתורה. ובאותו טל החזיר הקב"ה את הנשמות לישראל בשעת מתן תורה - בלי ענינה של תחיית המתים - שלא יתבטלו במציאות לנוכח גילוי האור האלקי שהתגלה אז באופן של מעין ימות המשיח ולעתיד לבוא.

הדברות, שהן כללות התורה, שהיא - התורה, היא פנימית רצונו ותכונתו, ואין שום הסתר פנים כלל, - ומשום כך היתה התגלות אלקות בכל העולם. כמו שנקרא<sup>12</sup>: "כי באור פניך נתת לנו תורה חיים". - הרי שתורה באה מ"אור פניך" - האור הפנימי של אלקות. ולכן - מפני שהיתה התגלות אלקות, ה"ו - בני ישראל בשעת מתן תורה, במילים 92 במציאות ממש, במאמר ר"ל<sup>13</sup>: שעל כל דבור פרח נשמתו כו, -

כלתה נפשם ונתבטלו במציאות, אלא שהחזירה הקדוש ברוך הוא להן - את הנשמה, בטל שעתיד להחיות בו את המתים, רצונו ית' בעשרת הדברות שהן כללות התורה שהיא פנימית רצונו ית' וחכמתו ואין שם הסתר פנים כלל כמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורה חיים ולכן היו בטלים במציאות ממש כמאמר<sup>92</sup> ל שעל כל דיבור פרח נשמתו כו' אלא שהחזירה הקב"ה להן בטל שעתיד להחיות בו את המתים והוא טל תורה שנקרא עז כמאמר<sup>92</sup> ל כל העוסק בתורה טל תורה מחייו כו' כלתה נפשם ונתבטלו במציאות, אלא שהחזירה הקדוש ברוך הוא להן - את הנשמה, בטל שעתיד להחיות בו את המתים,

## ליקוטי אמרים

### יום שלישי י"א אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: -92- רק שאח"כ גרם... -92- ארצך וגו'.

רק שאחר כך - אחרי מתן תורה, גרם החטא - שחטאו ישראל, ונתגשמו הם והעולם, עד עת קץ הימין, - כשיתגלה "ימינו" של הקב"ה, שאז יודבק גשמיית הגוף והעולם, ויובלו לקבל גלוי אור ה', שיאיר לישראל על ידי התורה שנקראת "עז". -

## ליקוטי אמרים

רק שאח"כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יודבק גשמיית הגוף והעולם ויובלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל ע"י התורה שנקרא עז ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתיב בית יעקב לכו ונלכה באור ה' וכתיב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתיב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעי מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו'. - כל - גם אומות העולם. הרי, שתהיה אז התגלות אלקות בעולם גם בשאר העמים. בכך מתבטאת תכלית ושלמות העולם הזה, כפי שהעולם יהיה בימות המשיח ותחיית המתים.

רק שאח"כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יודבק גשמיית הגוף והעולם ויובלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל ע"י התורה שנקרא עז ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתיב בית יעקב לכו ונלכה באור ה' וכתיב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתיב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעי מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו':

אומות העולם יאמרו לבני ישראל: "בית יעקב לכו ונלכה באור ה'", ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו וגו', -

### יום רביעי י"ב אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: -92- פרק לז. והנה תכלית... -מז- בעבירה ח"ו).

פרק לז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמשמעות מאמר חבמינו ז"ל: "נתאזהר הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", היא - העולם הזה - בעיקר, שהוא העולם התחתון ביותר. תחתונותו מתבטאת בכך שהאור האלקי מוסתר בו יותר מאשר בשאר כל העולמות, ושורר בו "חשך כפול ומכופל" - ובו רצה הקב"ה שתהיה לו נחת רוח, על ידי הפיכת חושך העולם הזה לאור, שיאיר בעולם הזה אור אין סוף בלי שום לבושים, ובהתגלות יותר

## ליקוטי אמרים

פרק לז והנה תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ם ב"ה בעו"ה הגשמי תלוי במעשינו

והנה, תכלית השלימות הנה של ימות המשיח ותחיית המתים, שהוא גלוי אור - אינסוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי - תלוי במעשינו ועבודתנו

12. בתפילת שמונה עשרה. 13. שבת פח, ב. 14. ראה שבת קיא, ב. 15. ישעי' ס, ג. 16. שם, ב, ה. 17. שם, מ, ה. 18. שם, ב, כא. 19. בנוסח התפילה של ראש השנה.

שליט"א: "ומביא דוגמא מזה, צומח, דומם": קלף התפליין ומזוןה  
וספר תורה, – הקלף הרי מקבל חיותו מקליפת נוגה, ועל ידי  
הפיתו למצוה של תפליין, או מזוה, או ספר תורה, נמשך באותו  
קלף, גילוי אור אין סוף הנמשך על ידי המצוה. – הכרחי הרי שהדבר

בו נעשה המצוה, יהיה טהור

ומותר – וכמאמר רבתינו

זכרונם לברכה<sup>20</sup>: לא

הכשר למלאכת שמים –

לדבר שיעשה בו מצוה,

אלא טהורים ומתרים

בפיה, – בפיו של יהודי

לאכילה, וכן אתרוג שאינו

ערלה, – בהגהה הבאה,

מסביר רבנו הזקן, מדוע אין

האתרוג נעשה מצוה, אם

הוא עדיין בשנות ערלה: \*

הגהה (שהערלה היא

משלש קליפות הטמאות

לגמרי שאין להם עליה

לעולם כמ"ש בע"ה וכן כל מצוה

לעולם, – ערלה איננה

יכולה להתעלות, אף פעם,

לקדושה. וכך גם כל אותם דברים המקבלים חיותם משלוש

הקליפות הטמאות, אינם יכולים להתעלות לקדושה, גם כשעושים

בהם מצוה, כמו שכתוב בעין חיים, וכן כל מצוה הנפאה

בעברה חס ושלום – כי העבירה מקבלת, הרי, חיותה משלוש

הקליפות הטמאות לגמרי, ולכן אין היא יכולה להתעלות לקדושה):

## ליקוטי אמרים

ועבודתנו כל זמן משך הגלות כי הגורם שכר המצוה  
היא המצוה בעצמה כי בעשייתה ממשיך האדם גילוי  
אור א"ס ב"ה מלמעלה למטה להתלבש בגשמיות  
עוה"ז בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת קליפת  
נוגה ומקבל חיותה ממנה שהם כל דברים הטהורים  
ומותרים שנעשית בהם המצוה מעשיית כגון קלף  
התפליין ומזוה וספר תורה וכמאמר רז"ל לא הוכשר  
למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפך. וכן  
אתרוג שאינו ערלה\*

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות  
הטמאות לגמרי שאין להם עליה  
לעולם כמ"ש בע"ה וכן כל מצוה  
הבאה בעבירה ח"ו):

כל זמן משך הגלות. – ההתגלות שהיתה בשעת מתן תורה, באה,  
כאמור, בהתעוררות מלמעלה, שלא על-ידי עבודה מלמטה; ואילו  
ההתגלות שלעתיד לבוא, תלויה בעבודתנו ומעשינו בזמן הגלות,  
כי הגורם שכר המצוה – היא המצוה בעצמה, – שכר המצוה

הרי הוא התגלות אור אין

סוף ברוך הוא, וה"גורם",

המביא ויוצר התגלות זו,

הרי זה המצוה עצמה.

והערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א: "דלא כדוגמת

ממון שבעל השדה משלם

לזה שחורש חורע את שדהו

(שאינו חורע מייצר את

הממון כו') מה שאין כן

בנידון דידן שהמצוה עושה

את השכר שלה". כי

בעשייתה – של המצוה,

ממשיך האדם גילוי אור

אין-סוף ברוך-הוא

מלמעלה למטה, להתלבש

בגשמיות עולם הזה,

בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת קליפת נגה, ומקבל חיותה

ממנה, – שיומשך גילוי אור אין סוף ברוך הוא בדבר הגשמי, שהרי

כל דבר גשמי מותר מקבל חיותו מקליפת נוגה ונתן לשליטתה, כפי

שהוסבר בפרקים הקודמים, שהם כל דברים הטהורים ומתרים

שנעשית בהם המצוה מעשיית, כגון: – והערת כ"ק אדמו"ר

## יום חמישי י"ג אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: –92– ומעות הצדקה... –מז– או התפלה.

של הקב"ה מלוש במצוה, שהקב"ה רוצה שיהודי יעשה אותה  
מצוה; מאחר שאין שם בחינת הסתר פנים כלל להסתיר אורו  
ותפלה. – לכן נכללת החיות של דברים אלה ברצון העליון. עד כאן

למדנו אודות החיות של

אותם דברים שבהם נעשית

המצוה, כחיות הקלף של

התפליין, או החיות של

האתרוג, וכדומה. להלן

נלמד, שכך הדבר גם בקשר

לכוח הנפש החיונית

הבהמית המחיה את הגוף,

שגם היא מקליפת נוגה –

ועל ידי ההשתמשות בכוח

נפש זו לקיום מצוה, נכלל

גם כוח זה בקדושת המצוה

שהיא הרצון העליון. וכן

בכח נפש החיונית הבהמית שבאברי גוף האדם המקנים המצוה

– הוא מתלבש גם כן בעשייה זו, ועולה מהקליפה, – תחת

ממשלתה היה נתון עד אז, כחלק מהנפש החיונית הבהמית שהיא

## ליקוטי אמרים

אתרוג שאינו ערלה:

ומעות הצדקה שאינן גול

וכיוצא בהם ועכשיו

שמקיים בהם מצות ה'

ורצונו הרי החיות שבהם

עולה ומתבטל ונכלל באור

א"ס ב"ה שהוא רצונו ית'

שם בחי' הסתר פנים כלל להסתיר אורו ית' וכן כח

נפש החיונית הבהמית שבאברי גוף האדם המקיים

המצוה הוא מתלבש ג"כ בעשייה זו ועולה מהקליפה

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות  
הטמאות לגמרי שאין להם עליה  
לעולם כמ"ש בע"ה וכן כל מצוה  
הבאה בעבירה ח"ו):

בהם, מתאחדים הדברים עם

הרצון העליון. ברם,

כשהדברים בהם הוא מקיים

מצוה, הם דברים מותרים

וטהורים, וזה נעשה שלא

על ידי עבירה – פועלת

המצוה באותם דברים, שהיו

עד אז תחת ממשלת קליפת

נוגה, להתעלות ולהתאחד

עם אור אין סוף ברוך הוא,

ובלשון ה"תניא": "ועכשיו

שמקיים בהם מצות ה'

ורצונו – הרי החיות

שבהם – החיות שבקלף התפליין, או האתרוג, או דמי הצדקה,

עולה ומתבטל ונכלל באור-אין-סוף ברוך-הוא, שהוא רצונו

ותפלה מתלבש בהם, – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שרצונו

עצמותי תאמרנה וגו'". - ה' מי כמוך" - כלומר: תיבות התורה והתפילה צריכות להיאמר באופן של "כל עצמותי תאמרנה", להשקיע בהן כח רב יותר ככל האפשר של הגוף. וזהו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה<sup>22</sup>: "אם - התורה, ערוכה - חדורה, ככל רמ"ח אברים - משתמרת,

- בזכרוננו של האדם הלומד

תורה, ואם לאו - אינה

משתמרת", - ועלול

להיטות, כי השכחה - של

עניני תורה, היא - מקורה,

מקלפת הגוף ונפש

החיונית הפחמית, שהן

מקלפת נגה הנכללת

לפעמים בקדושה, - אך

כשקליפת נוגה נכללת

בקדושה, אין כל סיבה

לשכחה; וזהו כשמתיש

בחן - של הגוף והנפש

החיונית, ומכנים כל בחן

בקדושה התורה או

התפילה: - זוהי המשמעות

של "ערוכה בכל רמ"ח

אברים" - הוא לומד באופן

שהיא חודרת את כל רמ"ח אבריו, - או היא "משתמרת", היא

נשמרת בזכרוננו, כי בכך הסיר את הסיבה המביאה לשכחה.

עד כאן למדנו, כיצד כוח הנפש החיונית - הבהמית שמקליפת נוגה,

כשמקיימים על ידו מצוות של תורה ותפילה - נכלל בקדושה. להלן

נלמד, שלא רק כוח הנפש החיונית עצמו נכלל בקדושה על ידי

מצוה; כי אם גם כל המאכלים שמהם ניזונית הנפש החיונית

ומקבלת חיותה מהם - גם מאכלים אלה היו תחת ממשלת קליפת

נוגה וקיבלו חיותם ממנה - הרי כשהנפש החיונית מקיימת מצוה

באמצעות הכוח שקיבלה ממאכלים אלה, נכללת או בקדושת

המצוה גם החיות של אותם מאכלים. בכך גם יסביר רבנו הזקן, איך

שהחיות של כל העולם הזה, השייכת עתה לקליפת נוגה, תיחפר

לקדושה לעתיד לבוא: על ידי שכל נשמה תקיים תר"ג מצוות -

להישמר מלעבור על שס"ה (365) מצוות לא-תעשה, שהן כנגד

שס"ה (365) גידי האדם, וכשם שתפקידם של גידי הדם באדם הוא

לשמור שהדם לא יזרום למקום שאין הוא שייך אליו - כך גם

שומרים שס"ה מצוות הלא-תעשה שהחיות (של קדושה) לא

תימשך למקום שאינו מתאים; ועל ידי שכל נשמה תקיים רמ"ח

(248) מצוות העשה, שהן כנגד רמ"ח (248) אברי האדם, שכשם

שכל אבר הוא כלי לכוח מסוים של הנפש והוא ממשיך חיות מן

הנפש, כך כל מצוה היא כלי לרצון העליון ומביאה התגלות אלקות.

וכשכל נשמות ישראל ישמרו שהקליפות לא תשאבנה חיות

מהקדושה ויעלו לקדושה את הנפש החיונית של כלל ישראל - הרי

שיחד עם זה יעלו בכך גם את החיות הכללית של העולם הזה - כל

נשמה את חלקה בעולם, ובעולם ישרור גילוי אלקות בפועל ממש.

נפש של קליפה, ונכלל בקדושת המצוה שהיא רצונו ותפלה, וכמל באור-אין-סוף ברוך-הוא. - הרי, שכוח הנפש הבהמית שמקליפת נוגה, מתעלה בקדושה על ידי עשיית מצוה. עתה יוסבר, שלא דוקא על ידי עשיית מצוות מעשיות נכלל כוח הנפש החיונית

בקדושה, כי אם גם מצוות

כלימוד תורה, קריאת שמע

ותפילה - מצוות שמקיימים

אותן בדיבור בלבד, ולא

בכוח המעשה - גם בקיומן

שלהן משתמשים בכוח

הנפש החיונית הבהמית

שמקליפת נוגה, ולכן נכלל

אותו כוח בקדושה. וגם

במצוות תלמוד תורה

וקריאת שמע ותפילה

וביצא קהן, - נכלל על

ידן כוח הנפש החיונית

הבהמית באור אין סוף ברוך

הוא, אף שאינן בעשייה

גשמית ממש - אף שמצוות

אלו לא קיימו באמצעות

עשייה גשמית ממשית,

שתחת ממשלת קליפת

נוגה - כי אם על ידי דיבור בלבד. מכל מקום הא קיימא לן - הרי

מקובל עלינו, ד"הרהור לאו בדיבור רמי", - ש"הרהור" (מחשבה)

אינו כמו דיבור, ואינו יוצא ידי חובתו - באותן מצוות שיש

להשתמש בהן בדיבור, עד שיוציא בשפתיו, - שמן ההכרח

שבאותן מצוות - יהיה דיבור, וקיימא לן - ומקובל עלינו, ד"עקימת

שפתיו - בשעת אמירת המלים, הוי - הוא, מעשה", - גם מעשה

כזה שייך לנפש החיונית הבהמית שתחת ממשלת קליפת נוגה, כשם

שהדבר במעשה גשמי ממש, כאמור לעיל - כ"ק אדמו"ר שליט"א.

כי אי אפשר לנפש האלהית לבטא בשפתים ופה ולשון ושנים

הגשמיים, - שהם "מוצאות הפה" דרכם באים לידי ביטוי בגשמיות,

כל סוגי האותיות בשפה שבעל פה, כי אם על ידי נפש החיונית

הבהמית המקלפת באברי הגוף ממש, - כפי שלמדנו בפרק ל"ה

בקשר לעשיית מצוה במעשה, שהיות והנפש האלקית היא כולה

רוחנית ואילו הגוף הוא גשמי - אין האפשרות לנפש האלקית

לפעול ולעורר את הגוף לעשייה גשמית של מצוה, רק באמצעות

הנפש החיונית המחיה את הגוף והיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית

לגוף הגשמי - הנפש החיונית היא היא המביאה את פעולת הנפש

האלקית בגוף. וכך הדבר גם ביחס לדיבור: מכיון שהדיבור בתורה

ותפילה בא על ידי הפעלת אברי הדיבור הגשמיים - נמצא שאין

הנפש האלקית יכולה לבצע זאת כי אם על ידי הנפש החיונית - וכל

מה שמדבר בכת גדול יותר - ככל שהוא משקיע יותר כוח

בדיבורי התורה והתפילה, הוא מכנים ומלביש יותר בחיות מנפש

החיונית בדיבורים אלו. - וממילא מנוצלים בקדושה כוחות רבים

יותר המקבלים חיותם מקליפת נוגה. וזהו שאמר הכתוב<sup>23</sup>: "כל



## יום שישי י"ד אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מז- זאת ועוד... 94- הגשמי והחומרי.

זאת - מלבד המעלה, שעל ידי קיום מצוות ולימוד תורה מתעלה הכוח של הנפש החיונית בקדושה, ועוד אחרת, - יש בכך מעלה נוספת: שבה נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור בתלמוד תורה או תפלה וכיוצא בזה, או הכוח המתלבש בקיום מצוות מעשיות - הרי כל גידול וחיותו - התפתחותו וקיומו של כוח זה באים, מהדום, שהוא - הדם, מקלפת נגה ממש, שהן כל אכליו ומשקין שאכל ושתה ונעשו דם, שהיו - לפני כן, תחת משלחתה, - של קליפת נוגה, וינקו חיותם ממנה, - מקליפה נוגה, ועתה - בשעת לימודו תורה, תפילתו או עשייתו מצוה מעשית, היא - קליפת נוגה, מתהפכת מרע לטוב ונכללת

## ליקוטי אמרים

זאת ועוד אחרת שבה נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור בת"ת או תפלה וכיוצא בהן או מצוות מעשיות הרי כל גידולו וחיותו מהדום שהוא מקליפת נוגה ממש שהן כל אכליו ומשקין שאכל ושתה ונעשו דם שהיו תחת ממשלתה וינקו חיותם ממנה ועתה היא מתהפכת מרע לטוב ונכללת בקדוש ע"י כח נפש החיונית הגדל ממנה שנתלבש באותיות אלו או בעשיה זו אשר הן הן פנימיות רצונו ית' בלי שום הסתר פנים וחיותו נכלל ג"כ באור א"ס ב"ה שהוא רצונו ית' ובחיותו נכלל ועולה ג"כ כח נפש החיונית וע"י זה תעלה ג"כ כללות קליפת נוגה שהיא כללות החיות של עו"הו הגשמי והחומרי

את התורה, ועל ידי זה תעלה גם כן כללות קליפת נגה, שהיא - קליפת נוגה, כללות החיות של עולם הזה הגשמי והחומרי.

## שבת קודש ט"ו אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: 94- כאשר כל הנשמה... 94- כמו האבות.

- ומתי נכללת כל החיות של העולם הזה הגשמי - בקדושה: כאשר כל הנשמה ונפש האלהית<sup>23</sup> שבעל ישראל, המתחלקת בפרטות לששים רבוא, - שש מאות אלף הוא המספר הכללי של נשמות כלל ישראל. הנשמות שמעל מספר זה, הן פרטים וניצוצות ממש מאות האלף - כדלקמן, וכאשר כל שש מאות אלף, "ששים רבוא", הנשמות הקנים כל נפש פרטית כל תרי"ג מצות התורה: שם"ה לא תעשה

## ליקוטי אמרים

כאשר כל הנשמה ונפש האלהית שבכל ישראל המתחלקת בפרטות לששים רבוא תקיים כל נפש פרטית כל תרי"ג מצות התורה שם"ה ל"ת להפריד שם"ה גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה זו מאחת משלש קליפות הטמאות לגמרי שמהן נשפעים שם"ה לא תעשה דאוריית' וענפיהן שהן מדרבנן ושוב

וכשארם עובר חלילה על דברים אלה, מקבל אז גיד הדם של האדם (אותו גיד שיש לו שייכות לאותה עבירה) את חיותו משלש נפש החיונית שבגוף, שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה זו

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע, הרי רק בנפש החיונית עסקין ע"ע, ואולי מפני שבתרי"ג כמה מצות שבמחשבה ישנן, וצ"ע." כ"ק אדמו"ר שליט"א עומד בהערתו זו על מה שלמדנו שהרי כאן מדובר אודות הנפש החיונית, כפי שרבונו הזקן מתחיל את הענין, שכוח הנפש החיונית המתלבש באותיות הלימוד, התפילה ומצוות מעשיות, שגידולה וחיותה (של הנפש החיונית) הם מאכילה ושתיה הבאים מקליפת נוגה - ועל ידי הנפש החיונית נהפכת ונכללת החיות של קליפת נוגה - בקדושה וכו' - ורבונו הזקן מסביר את הענין באופן מפורט בעבודה של שני סוגי המצוות, לא-תעשה ועשה, איך שהנפש החיונית (ובמילא גם החיות של העולם הזה) מתאחדת על ידן ברצונו יתברך ובאור אין סוף ברוך הוא - מדוע, איפוא, משתמש כאן רבונו הזקן בלשון "כאשר כל הנשמה ונפש האלקית", כשהיה יותר מתאים להזכיר את הנפש החיונית? ומתרץ הרבי שליט"א ש"אולי" הטעם הוא מפני שבין תרי"ג המצוות ישנן מספר מצוות הנעשות במחשבה - ובכן, פעולתה של הנפש החיונית מתבטאת בעיקר בדיבור ובמעשה, מכיוון שהנפש החיונית קשורה באברים גשמיים שבהן ועל ידן נעשות כל המצוות שבדיבור ובמעשה; ואילו המצוות שבמחשבה מתבצעות בעיקר על ידי הנשמה והנפש האלקית, בלי תיווכה הממשי של הנפש החיונית. לכן משתמש כאן רבונו הזקן בלשון "נפש האלקית", כי הכוח המקורי לכל המצוות הוא הרי הנפש האלקית.



עשה – את מצוות העשה תקיים כל נפש פרטית של יהודי, כדי להמשיך אור-אין-סוף ברוך-הוא למטה, להעלות לו – להקב"ה, ולקשר וליתר בו כללות הנפש החיונית שברמ"ח אברי הגוף, ביחוד גמור – שעל ידי קיום מצוות, מתעלה הנפש ומתקשרת ומתאחדת עם

הקב"ה, להיות לאחדים בממש, – עם הקב"ה, כמו שעלה ברצונו ותרבו להיות לו יריה פתח-תונים, והם – אברי האדם והחיות של הנפש החיונית שבהם, נעשים לו – להקב"ה, למרכבה כמו האבות. – שהיו "מרכבה" להקב"ה, שכל אבריהם היו

בטלים ומאוחדים עם הרצון העליון – כפי שלמדנו בפרק כ"ג – כך יהיו כל אבריו של כל יהודי "מרכבה" להקב"ה, על ידי ענין המצוות.

הקליפות הטמאות לגמרי, ושוב לא תוכל נפש החיונית לעלות אל ה', אם נטמאה בטמאת השלש קליפות הטמאות, שאין להן עליה לעולם כי אם פגול והעברה לגמרי, – שלש הקליפות הטמאות, בניגוד לקליפת נוגה, אין אפשרות להעלותן לקדושה כי

אם לבטלן לגמרי. כמו שכתוב<sup>24</sup>: "וְאֵת רוּחַ הַטָּמֵא אֶעֱבִיר מִן הָאָרֶץ"; – ומאחר שהדברים הנשפעים משלש הקליפות הטמאות לגמרי, אין באפשרותם להתעלות לקדושה, ואם יעבור אדם על אחת משש"ה מצוות הלא-תעשה או "ענפיהן" – לא יכול להתעלות לקדושה

אותו פרט של הנפש החיונית שהשתמש בו באותה עבירה; הרי מובן שעל ידי הישמרותו מלעבור על כל שש"ה מצוות הלא-תעשה, הוא מבטיח שכל נפשו החיונית תוכל להתעלות לקדושה, ורמ"ח מצוות

24. זכרי' יג, ב.

## אגרות קודש

ב"ה, ט' אדר"ש, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא שכל הזמן אין ממנו ידיעות, וכנראה שאפילו אחיו שי' אין יודעים מהנעשה אתו עמו, אלא שבהזדמנות נודעתי אודות הכתובת שלו, ובאתי לעוררו, אף כי פשוט הוא, אשר, כמו שאיש הישראלי בכלל – כל הנוול להורים מבני ישראל כל ימיו יהי איש ישראלי, ולא עוד אלא שאפילו אלו שאין הנהגתם מתאימה לזה ככל הדרוש, עליהם נאמר כל ידח ממנו נדח וסו"ס יקוים פתגם רז"ל זרוק חוטר אאורא אעיקרי קאי.. כן הוא בהנוגע לבני הורים חסידים.

איני יודע פרטי הנהגתו עתה, הקביעות עתים שלו בלימוד התורה בכלל, ובלימוד תורת החסידות בפרט, אבל מובן שיש חשש, כיון שנמצא בפנה רחוקה שלא באה תוספת וחזקת בענינים אלו ובעניני תומ"צ בכלל, ומזה מובן, ע"פ המבואר בכמה מקומות, שישנם רק שתי דרכים, (א) או להתגבר על ההעלמות וההסתתרים בהפנה בה נמצאים ולקיים שם הציווי דמעלין בקדש וכל המוסיף מוסיפין לו, (ב) או באם מאיזה סיבה אין מתגברים על העלמות אלו, שאז ההעלמות מתגברים על האדם, וכמ"ש ולאום מלאום יאמץ כשזה קם וכו', מוכרח הדבר להעתיק מקום מגורו לעיר בה נמצאים כמה וכמה מבני ישראל החרדים לדבר ה', שאז גם הנסיונות מתמעטים, וכיון שסו"ס עושים אחת משתי אלה, הרי יפה שעה אחת קודם.

בטח שומר שלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא הידועים, ואחכה לבשו"ט בכל האמור.

בברכה.

| יום שלישי                                                                                                                                                                                                                                                                                        | ט אדר שני | ה'תש"ג |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|--------|
| <p>שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש"י.<br/>תהלים: מט"ג.<br/>תניא: ולזה נתן . . . "מור מהאר"י ז"ל.</p> <p>בברכת בורא נפשות אומרים על כל מה שבראת - הכ"ף בחולם ולא בקמץ.<br/>גודל התשוקה להתקשרות, יכול להשביע רק כאשר ילמוד מאמרי החסידות שאומר הרב וכותב, כי בראית פנים בלבד לא סגי [די].</p> |           |        |

**יום ראשון**  
תהלים:  
מפרק מט  
עד פרק נד

| יום רביעי                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | י אדר שני | ה'תש"ג |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|--------|
| <p>שיעורים. חומש: ויקרא, רביעי עם פירש"י.<br/>תהלים: נה"ט.<br/>תניא: וגם כבר . . . "92" מחייהו כו'.</p> <p>טרם הנסיעה ממקום מדורו יסדר א חסידישען פארבריינגען, ויקבל ברכת הפרידה מחבריו הטובים, וכמאמר הידוע: חסידים זעגענען זיך ניט, ווייל מען פאָהרט זיך קיינמאל ניט פאַנאַנדער, וואו מ'איז - איז מען איין משפחה [חסידים לא נפרדים, כי לעולם אינם נוסעים] [מתרחקים] איש מרעהו. בכל מקום שהם - הינם משפחה אחת].</p> |           |        |

**יום שני**  
תהלים:  
מפרק נה  
עד פרק נט

| יום חמישי                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | יא אדר שני | ה'תש"ג |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|--------|
| <p>תענית אסתר מוקדם. סליחות, אבינו מלכנו. מחצית השקל.</p> <p>שיעורים. חומש: ויקרא, חמישי עם פירש"י.<br/>תהלים: ס"ה.<br/>תניא: רק שאח"כ . . . ארצך וגו'.</p> <p>חסידות כוללת שני ענינים עקרים: א) הבנת כל הלכה בשרשה ומקורה העצמי ברוחניות, היינו בספירות ומדריגות בכל עולם ועולם לפי ענינו כמבואר בדא"ח. ב) הבנת ענין כל הלכה בעבודה, היינו שהגם שהיא חכמה ושכל אלקי ודין התורה, מ"מ צריך למצוא בזה ענין בעבודה בהנהגת האדם בחיי עולם זה.</p> |            |        |

**יום שלישי**  
תהלים:  
מפרק ס  
עד פרק סה

| יום ששי                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | יב אדר שני | ה'תש"ג |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|--------|
| <p>שיעורים. חומש: ויקרא, ששי עם פירש"י.<br/>תהלים: סו"ט.<br/>תניא: פרק לו. והנה . . . בעבירה ח"ו.</p> <p>דער אָנהויב פון פרשת הקרבנות איז: אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. עס האָט דאָך געדארפט שטיין אדם מכם כי יקריב גו', זאָגט דער אלטער רבי: אדם כי יקריב, בכדי אז א מענש זאָל ווערען געהנטער צו השי"ת איז מכם קרבן לה', פון אייך אליין דארף זיין דער קרבן, מקריב זיין זיין אייגענע בהמה, דעם יצר הרע וואָס ווערט אָנגערופען נפש הבהמית.</p> |            |        |

**יום רביעי**  
תהלים:  
מפרק סו  
עד פרק סח

**תרגום חפשי**

התחלת פרשת הקרבנות היא: "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'". צריך הי' להיות כתוב "אדם מכם כי יקריב גו"? אומר אדמו"ר הזקן: 'אדם כי יקריב' - כדי שאדם יתקרב להשי"ת, הרי 'מכם קרבן לה' - מכם עצמכם צריך להיות הקרבן, להקריב את ה'בהמה' הפרטית - את היצר הרע שנקרא נפש הבהמית.

## יום חמישי

תהלים:

מפרק סט  
עד פרק עא

שבת

יג אדר שני, פרשת זכור

ה'תש"ג

הפטורה: כה אמר ה'. אומרים אב הרחמים, אין אומרים צדקתך.

שיעורים. חומש: ויקרא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: סט-עא.

תנאי: ומעות . . . מז' התפלה.

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. אז מ'ווערט שוואך אין תורה, וואָס דער לימוד התורה איז דאָך על מנת לעשות ולקיים, קומט עמלק און קיהלט אָפּ דעם אידען, וילחם עם ישראל, ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מ'ישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה, – און עמלק מאכט קאלט קדושת התורה. והעצה לזה בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. וצא הלחם בעמלק ל' יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

תרגום חפשי

"ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" – ש"רפו ידיהם מדברי תורה". כשמתרפים בתורה, שלימוד התורה הוא הרי על מנת לעשות ולקיים – בא עמלק ומצנן התלהבותו של יהודי; "וילחם עם ישראל" – ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מ'ישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה – ועמלק מצנן את קדושת התורה. והעצה לזה: "בחר לנו אנשים", אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. "וצא הלחם בעמלק" – בלשון יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

## יום ששי

תהלים:

מפרק עב  
עד פרק עז

יום ראשון

יד אדר שני, פורים

ה'תש"ג

בקריאת המגילה קוראים: (ח, יא) להרג ולאבד, ולהרג ולאבד.

(ט. ב) ואיש לא עמד בפניהם, ואיש לא עמד לפניהם.

באמירת "האגרת הזאת", "אגרת הפורים הזאת השנית", מנענעים את המגילה.

נוסח שושנת יעקב: ברוכים כל הצדיקים. שהחינו גם ביום.

שיעורים. חומש: צו, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עב-עז.

תנאי: זאת ועוד . . . "94" והחומרי.

במגלה שכתב אאזמו"ר לא נכתבו עשרת בני המן בעמוד בפ"ע. וכן לא כל העמודים מתחילים בתיבת "המלך".

בתו"א ביאור ד"ה יביאו לבוש סעיף המתחיל והנה בחי' לבוש, צ"ל: "והיא בחי' פני וזו היא המסתתרת.. שהיא בחי' עתיק בחי' סדכ"ס" [סתמא דכל סתימין], ויש נ"א: "והנה בחי' ביום ההוא הוא בחי' בינה אימא עילאה המקננת בבריאה בכורסא אכן מל' דאצילות נעשה עתיק לבריאה שנעתק וגבוה מבריאה ואינה באה בהתגלות בעולם הבריאה שאפילו מבחי' ביום ההוא הוא בבחי' העלם והסתר. ומה שנאמר אסתיר פני שכן נקרא מל' דאצי' לפי שמקבלת מכל הי"ס [י' ספירות] ממל' דכתר דאצי' נעשה כתר מל' וממל' שבחכ' נעשה חכ' שבמל' כו".

## שבת קודש

תהלים:

מפרק עז  
עד פרק עח

יום שני

טו אדר שני, שושן פורים

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, שני עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תנאי: כאשר כל . . . "94" האבות.

אאזמו"ר אמר, אשר אדמו"ר האמצעי כתב בשביל כל סוג וסוג מהמשכילים והעובדים אשר בעדת החסידים מאמרים וספר מיוחד, לבד שער היחוד ושערי אורה שהם כלליים, ונכתבו עבור כל החסידים: שער היחוד הוא המפתח דתורת החסידות, ושערי אורה – אלף-בית דתורת החסידות.

יום ראשון

מתי אפשר לקדש אשה בחפץ גנוב?

כאן גם שינוי רשות, שהגזילה עוברת ליד האשה. והנה, לדעת הרמב"ם, בכל מקרה בו יש הן ייאוש והן העברת רשות – הגזילה נקנית. ולא משנה מה קדם למה – הייאוש או שינוי הרשות. אך הרא"ש (ב"ק פ"י ס"י יח) סובר ששינוי רשות קונה רק אם הייאוש קדם לו. כי במקרה זה, בא החפץ לידי הקונה בהיתר, לאחר שבעליו התיימש. מה שאין כן אם בא לרשותו בטרם ייאוש הבעלים, הרי שהחפץ הגיע לידי באיסור, ועודנו ברשות בעליו. לפי זה, אם הגזול יקדש אשה לפני שהגזול התיימש – לא יחולו הקידושין.

[קצות החושן סימן שנג, א]

הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג: נְתִיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִן הַגִּנְבָּה - בֵּין שְׁנֵי יָאִשׁוּ וְאַחֵר כִּדְּמִינָהּ, בֵּין שְׁנֵי יָאִשׁוּ אַחֵר שְׁמִינָהּ - קִנְיָהּ הַלּוֹקֶת בְּיָאִשׁ וְשְׁנֵי רְשׁוּתָהּ. כאשר הקונה הכניס לרשותו את החפץ הגנוב נתהווה 'שינוי רשות' – החפץ עבר מרשות הגנב לרשות הקונה. וסובר הרמב"ם, שאף שלענין גניבה ייאוש הבעלים עדיין אינו מקנה את החפץ לגנב (לעיל פ"א ה"ג), מכל מקום ייאוש בצירוף שינוי רשות, קונה. בכך מסביר ה'מגיד משנה' (אישות פ"ה ה"ז) את הדין, שאם קידש אשה בדבר גזול לאחר שבעליו התיימש ממנו – מקודשת. והרי כאמור, ייאוש לבדו אינו קונה? אלא שבנוסף לייאוש יש

יום שני

צביעות גרועה מגניבה

לא רימה בו בפועל. בטעם הדבר יש לומר: בגניבה, הרצון היחיד של הגנב הוא לקחת את ממון חברו. בענין זה התורה אסרה רק את הגניבה בפועל, בה אכן הממון נלקח; ואילו אדם שמרמה במידות ומשקלות, מעמיד פנים כפולות: מצד אחד הוא כן מודד ושוקל, ובכך מראה שנוהג ביושר, ויחד עם זאת משתמש במשקל חסר ובכך מרמה וגונב. כדי לשלול ערמומיות וצביעות כזו, אסרה התורה אף את ייצור משקל חסר (לק"ש כו ע' 150).

הלכות גניבה פרק ח, הלכה ז: וְלֹא יִרְתִּיחַ בְּמִדַּת הַלֵּחַ בְּעֵת שְׁמוֹרָה, וְאַפְלוּ הָיְתָה הַמִּדָּה קִטְנָה בְּיוֹתֵר; שְׁתֵּרֵי הַתּוֹרָה הַקְפִּידָה עַל הַמִּדּוֹת כְּכֹל שֶׁהוּא. כלומר: המוכר משקה שיש בו קצף, לא ישפוך לתוך הכלי במהרה כדי שיעלה הקצף, ויראה כאילו הכלי מלא. ואף שהקצף שווה פחות מפרוטתו, במידות ומשקלות אמרה תורה "לא תעשו עול – אפילו – במשורה", שהיא מידה זעירה ביותר (שוע"ר הל' מדות ס"א). ועוד מצינו באיסור זה חומר יותר מכל גניבה וגזילה – התורה אסרה את עצם ייצורו של משקל בלתי מדויק, אף אם

יום שלישי

טענה למדנית כלפי לבן הארמי

דרכם של רועים גנבים להתחכם. הם מדווחים לבעל העדר כי חלק מהצאן הפיל את הוולדות, ולמעשה לוקחים וולדות לעצמם. זה פשר דברי יעקב: "רחליך ועזיך לא שכלו" – מעודי לא נהגתי כגונבי הוולדות האומרים שהרחלים והעזים שיכלו. יתר על כן: "אילי צאנך לא אכלתי". גם כאשר היתה לי אפשרות לקחת מצאנך כך שעל פי דין לא תוכל להוציא ממני את הגניבה, שהרי הגזול טלה ונעשה איל קונה את האיל אפילו לא נתיאשו הבעלים, בכל זאת לא לקחתי. ואם כן, איך יתכן להאשים אותי בגניבה חלילה?!

[אור החיים על התורה]

הלכות גזילה ואבידה פרק ב, הלכה יד: גִּזְלָה מִלֵּחַ וְנִעְשָׂה אֵיל - הָרִי זֶה שְׁנֵי בָדָו, וְקִנְיָהּ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נְתִיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים. כאשר יעקב אבינו ברח מארם ורחל גנבה את התרפים של אביה, חיפש לבן אחר פסיליו בכליהם של יעקב ומשפחתו. יעקב קבל על כך בפניו, באומרו: "מה פשעי ומה חטאתי". זה עשרים שנה אנכי עמך – רחליך ועזיך לא שכלו, ואילי צאנך לא אכלתי" (ויצא לא, לח). ונשאלת השאלה: תלונת יעקב יצאה על שנחשד כגנב בעיני לבן. אם כן, מדוע הוא מוצא לנכון לציין את העובדה שהביא ברכה ללבן וכי הדבר מהווה הוכחה ליושרו? אלא יש לבאר:

יום רביעי

ייבוא לולבים מאל-עריש - מותר או אסור

שונה הדבר בעת שהשימוש בגזילה הוא לצורך מצוה! וכך כותב אדמו"ר הזקן: "לענין מצוה, שלא תהא באה בעבירה, מחמירים אפילו בטחוס". כלומר, גם אם זו רק הנחה שהדבר גזול, ואין ודאות לכך – יש להמנע מלהשתמש בו, כדי שלא תהא זו "מצוה הבאה בעבירה". ראייה לדבר מהלכה שנאמרה בנוגע לארבעת המינים (א"ח

הלכות גזילה ואבידה פרק ה, הלכה ג: גִּזְלָה מִיֵּת או שְׁדָה - אִסּוּר לְעִבְרָ בְּתוֹכָהּ. הלכה זו – שאסור ליהנות מגזילה – נאמרה רק כאשר ידוע בוודאות מוחלטת שזו גזילה. שהרי הדברים באים בהמשך להלכה הקודמת: "אסור להנות בדבר הגזול". והוא שידע בודאי שדבר זה הוא הגזילה עצמה".

תרמט, א):

ומכאן ההוכחה שלצורך מצוה יש להמנע מלהשתמש בגזילה גם אם אין וודאות שהדבר גזול, שהרי ההנחה "סתם נכרים גזולי שדות" איננה בוודאות גמורה (שוע"ר חר"מ גזילה, יא). ובזמננו, שקנין הקרקעות נעשה על פי חוקי המדינה, ו"דינא דמלכותא דינא" – מסתבר שאין כל מניעה לקטוף את הלולב ומיניו מקרקע הנכרי אם הלה נתן את רשותו (שערי תשובה או"ח תרמט).

הרמ"א פוסק שאין ליהודי לקטוף בעצמו אחד מארבעת המינים מעצים הגדלים בקרקע של נכרי, אף אם קיבל את רשותו. זאת, משום שנכרים גזולי קרקעות הם, ו"קרקע אינה נגזלת". הווי אומר: הקרקע אינה בחזקת הגזולן אלא נשארת בבעלות הנגזל, ויוצא שבירו דבר גזול ואין הוא יכול לקיים בו את המצוה.

יום חמישי

לווה שירש את ההלוואה

של שטר החוב, אותה קנה בכסף מלא? לדעת רוב הפוסקים חייב יוסף לפרוע את החוב לשמואל, אך "יש מי שחולק ואומר שאף לעצמו יכול למחול". וההבדל בין ההלכה שלפנינו בגזילת הגר והמקרה האמור, הוא "טכני" ביסודו: הרמב"ם מחייב את הגזול גר להוציא את הגזילה מידו לאחר מות הגר, כי הגזילה עומדת כנגד זכות הירושה. ובמקרה האמור, מכירת שטר החוב לזר היא העומדת כנגד זכות הירושה.

(ראה סוד ושלחן ערוך חושן משפט סימן סו, סעיף ג' ובנר"ח)

הלכות גזילה ואבידה פרק ח, הלכה ד: וכן הנזיל את הגר ונשבע לו, ויתור ויתור לו, ונקף עליו הכל מלון, ואחר כך מת הגר - אף על פי שזכה בגזילה, חייב להוציאה מפתח ידו. מעשה ביוסף שלווה כסף מאביו, יעקב, ולראיה נכתב שטר חוב. כאשר האב עצמו נזקק למזומנים, הוא מכר את השטר לשמואל. לאחר זמן נפטר האב. הדבר יוצר שאלה ייחודית: האם רשאי יוסף – כמי שעומד כעת תחת אביו – למחול לעצמו על חובו שלו; או שמא אסור לו לעשות זאת, מאחר שבכך הוא מנשל את שמואל מהזכות

יום שישי

נכנס בלי רשות, ועוד מקבל כסף

מבעל השדה; (ג) חיובו של בעל השדה לשלם ליורד הוא מדין פועל, כאילו שבעל השדה שכרו בפירוש לנטיעה. שהרי זו תועלת עבורו, ו"זכין לאדם שלא בפניו". ומה הדין ביורד לשדה חברו ולא השביח לו שבח ממשי, האם גם אז צריך בעל הבית לשלם על העבודה? נחלקו הפוסקים בדבר. יש שכתבו (רמ"א חר"מ רסד, ד) שחייב לשלם אף שעשה שלא מדעתו; אך יש שכתבו (ראה חלקת יואב חר"מ ט) שהעושה מלאכה לחברו שלא מדעתו בלי להשביח את נכסיו – בעל הבית פטור מלשלם.

הלכות גזילה ואבידה פרק י, הלכה ד: היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, ונמנע - אם היתה שדה העשויה למע, אומדין כמה אדם רוצה לתן בשדה זו למע, ונוטל מבעל השדה. בדין זה, שהיורד לשדה חברו שלא מדעתו בעל הבית צריך לשלם לו שכר נטיעתו, נאמרו מספר טעמים (ראה אנציק"ת בערכו): (א) בעל הבית חייב לשלם היות שנהנה, שהרי הלה השביח את נכסיו;

(ב) הוא חייב מטעם "משתרשי", שהלה חסך לו ממון שהיה צריך להוציא כדי להשביח שבח זה. ממון זה שנחסך מבעל השדה נעשה כממונו של היורד לתוך שדהו, ויכול לתובעו

שבת-קודש

בין עדים לסימנים

אפו ופניו קיימים וניתן לזהותו על פיהם – העדות מתקבלת; אך אם ניטל אחד מאלו, "אף על פי שיש להם סימנים בגופו ובכליו ואפילו שומא – אין מעידין עליו, שמא אחר הוא" (רמב"ם הל' גירושין יג, כא). הרי שאין לסימנים כוח ודאי במידה שווה לעדות! והביאור: בדרך כלל מהימנות הסימנים הינה מדרבנן, ולכן מעמדם נחות מזה של העדות שהיא מן התורה. עם זאת, על "סימנים מובהקים" ניתן לסמוך גם מדאורייתא, כדברי הרמב"ם בהלכה שלפנינו.

(ערוך זנר, יבמות קכ, ב)

הלכות גזילה ואבידה פרק יג, הלכה ה: הסימנים המבדקין - סומכין עליהם ודינין על פיהם בכל מקום, דין תורה. והמדה או המשקל. - סימנים מבדקין הן. המוצא אבידה חייב להשיב אותה לבעליה. איך יידע המוצא מי הבעלים האמיתיים? לשם כך נועדו הסימנים, דרכם אפשר לוודא כי נותן הסימנים הוא הבעלים. נמצא, לכאורה, שבכוחם של הסימנים להוות עדות לבעלות על החפץ. ואולם, מצינו בהלכה היפוכו של דבר: באו עדים וסיפרו כי פלוני נמצא הרוג או מת. אם פדחתו,

## שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

### יום ראשון

### הלכות גניבה פרק ד

א. הטוען שנגנב מביתו הפקדון - אם נשבע ואחר כך באו עדים ששקר טען, ושהפקדון היה אצלו - הרי זה משלם תשלומי כפל, שהרי הוא עצמו כגנב; ואם טבח ומכר אחר שנשבע, משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ואינו מביא אשם על פי עדים על שבוועתו; ואינו מביא חמשה, שאין החמשה משתלם עם הכפל. ואם באו עדים קדם שישבע, אינו משלם אלא הקרן בלבד.

ב. במה דברים אמורים? שנשבע קדם שישלח יד [השתמש] בפקדון. אבל אם שלח בו יד, וטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים - פטור מן הכפל; שפיון ששלח בו יד, נתחייב בו וקנהו.

ג. וכן הטוען טענת אבדה בפקדון ונשבע, וחזר וטען טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים - פטור מן הכפל, שכבר יצא הפקדון מידי הבועלים משבוועה ראשונה.

ד. הטוען טענת גנב באבדה ונשבע, ואחר כך באו עדים שהאבדה ברשותו ושקר טען - משלם תשלומי כפל, שנאמר: "על כל אבדה"; והוא, שישטען שנגנבה בליסטים מזין, שהוא אנוס, ופטור; אבל אם טען שנגנבה בלא אנוס, פטור מן הכפל, מפני שהוא חייב לשלם על פי טענתו, ששומר אבדה כשומר שכר הוא, כמו שיתבאר.

ה. הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע, ואחר כך באו עדים שהוא ברשותו, וחזר וטען בו טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים שצדיק הוא ברשותו - אפלו מאה פעמים - חייב לשלם כפל על כל טענה וטענה; ואם נשבע חמשה פעמים, נמצא משלם ששה - הקרן שהפקד אצלו, וחמשה בקרן [פי' חמש מהקרן] משום חמשה כפלות של חמש שבוועות.

ו. טען טענת גנב ונשבע, וחזר וטען טענת אבדה ונשבע, ובאו עדים שלא נגנב, והודה הוא שלא אבד - הואיל ומשלם תשלומי כפל על פי עדים, אינו משלם חמשה על שבוועה אחרונה אף על פי שהודה; שהממון המחיבו בכפל, פוטרו מן החמשה.

ז. מסר שורו לשנים, וטענו טענת גנב ונשבעו, והודה אחד מהן, והשני באו עליו עדים - שניהן משלמין את הקרן; ואם תפשו בעל הפקדון את הכפל, אין מוציאין מידו. וזה שהודה - משלם חמשה, כשאר כל הנשבעין שבוועת הפקדון שהודו מעצמן.

ח. בעל הפקדון שתבע את השומר, ונשבע שנגנב, ואחר כך הכר הגנב, ותבע השומר את הגנב, והודה לו הגנב שנגנב, ותבע בעל הפקדון את הגנב וכפר, ובאו עדים שנגנב - אם באמת נשבע השומר כשטען שנגנב, נפטר הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר. ואם בשקר נשבע, אין מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפשו הבועלים את הכפל,

אין מוציאין מידו. תבעו הבועלים את השומר ושלם, ואחר כך הכר הגנב ותבעוהו הבועלים והודה להם שנגנב, ואחר כך תבעו השומר וכפר בו, ובאו עדים שנגנב - אין מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפשו השומר את הכפל, אין מוציאין מידו. וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה, אם טבח הגנב או מכר.

ט. הטוען טענת גנב בפקדון של קטן - אף על פי שנתן לו כשהוא קטן, ותבעו כשהוא גדול, ונשבע, ואחר כך באו עדים - הרי זה פטור מן הכפל, שנאמר: "כי יתן איש אל רעהו" - ואין נתינת קטן כלום, וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול.

י. שומר שנגנב מרשותו, כגון שנגנב טלה מעדר שהפקד אצלו, וסלע מכיס שהפקד אצלו - אם יש עליו עדים, חייב בכפל. ואף על פי שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו - הרי זה חייב באחריותו, עד שיודיע הבועלים, שהרי פלגה שמירתו; וכאלו לא החזיר כלום, עד שיודיע בעליו. אבל הגונב סלע מכיס חבירו או כלי מביתו, והחזיר דבר הגנוב למקומו - אם ידעו הבועלים בגנבתו, ולא ידעו בחזירתו - עדין הגנב חייב באחריותו, עד שיימנה את מעותיו.

יא. מנה את כיסו, ומצאו שלם המנן - פטור. ואם לא ידעו הבועלים, לא בגנבתו ולא בחזירתו - אפלו מנן אינו צריך; אלא כיון שהחזירו למקומו, נפטר מאחריותו.

יב. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים. אבל הגונב טלה מעדר חבירו, וידעו בו הבועלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבועלים, ומת או נגנב - חייב באחריותו; ואם מנו את הצאן והיא שלמה - פטור. ואם לא ידעו הבועלים, לא בגנבתו ולא בחזירתו - אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה - חייב באחריותו עד שיודיע את הבועלים, כדי שישמרו את הטלה הגנוב; שהרי למדו [הרגילו] דרך אחרת, חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה.

### הלכות גניבה פרק ה

א. אסור לקנות מן הגנב החפץ שנגנב, ועון גדול הוא; שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב גיבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב; ועל זה נאמר: "חולק עם גנב, שונא נפשו".

ב. הגונב ומכר, ולא נתאשו הבועלים, ואחר כך הכר הגנב, ובאו עדים שזה החפץ שמכרו פלוני זה הוא גנבו בפנינו - חוזר החפץ לבעליו, והבועלים נותנין ללוקח דמים ששקל לגנב מפני תקנת השוק [שלא יפסיד הקונה ממנו]; והבועלים חוזרין, ועושין דין עם הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק, ואין הבועלים נותנין ללוקח כלום, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו דמים ששקל לו.

ג. נתאשו הבועלים מן הגנבה - בין שנתאשו ואחר כך



הלקוחות, שמה הוא מכרן לאחרים. אבל אם באו בני אדם ולנו בתוך ביתו, ועמד וזעק בלילה: 'נגנבו פלי וספרי', ובאו בני אדם ומצאו מחתרת חתורה [חפורה], ובני אדם שלנו בתוך ביתו יוצאים וצורות של פלים על כתפיהן, והכל אומרים: 'הללו פלי וספרי של פלוגי' - הרי זה נאמן; וישבע זה שהפלים בידו בנקיטת חפץ כמה הוציא, ויטל מבעל הגנבה, ויחזיר לו פליו.

**יב.** גנב שהחזק ונתפרסם שגנב לתוך בית חברו, ועדים מעידים שיצא וכלים טמונים לו תחת כנפיו [כנפי בגדו], אף על פי שהיה שם בעל הבית, וטען ואמר: 'לקוחין הן בידו', ובעל הבית אומר: 'גנבים הן' - אם היה בעל הבית שאין דרכו למכר את פליו, ואותן פלים אין דרך בני אדם להטמין ואין דרך אותו המחזק להצניע פליו תחת כנפיו - הרי בעל הבית נאמן, וישבע בנקיטת חפץ ונוטל פליו. ואם אין אדם זה מחזק בגנבה - אין בעל הבית נאמן, אלא נשבע זה שהפלים בידו שבעת הסת שהפלים האלו לקוחין הן בידו, והולך.

### הלכות גנבה פרק ו

**א.** כל דבר שחזקתו הוא גנב, אסור לקח [לקנות] אותו; וכן אם רב אותו הדבר שהוא גנב, אין לוקחין אותו. לפיכך, אין לוקחים מן הרועים צמר או חלב או גדיים; אבל לוקחין מהן חלב וגבינה בפדבר, אבל לא בישוב. ומתיר לקח מן הרועים ארבע צאן, או ארבע גזות של צמר מעדר קטן, או חמש מעדר גדול - שאין חזקתו שהוא גנב בדבר רב.

**ב.** כללו של דבר: כל שהרועה מוכרו - אם היה בעל הבית מרגיש בו, מתיר לקח אותו מן הרועה; ואם אין בעל הבית מרגיש בו, אסור לקח אותו.

**ג.** אין לוקחין משומרי פרות עצים או פרות, אלא בזמן שהן יושבין ומזכרין והפלים לפנייהן והפלים [מאזניים] לפנייהן; שהרי הדבר גלוי ויש לו קול, ואין זה גנבה. ולוקחין מפתח הגנה, אבל לא מאחורי הגנה. וכלן שאמרו 'הטמן' [החבא], אסור לקח מהן. ומתיר לקח מן הארס [עובד תמורת חלק ביבול], שהרי יש לו חלק בפרות ובעצים.

**ד.** אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן הקטנים, אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת הבעלים, כגון נשים שמכרו פלי פשתן בגליל, או עגלים בשרון; וכלן שאמרו 'הטמן' - אסור לקח מהן, מפני שהן בחזקת גנבה. ולוקחין ביצים ותרנגולין בכל מקום מפל אדם; ואם אמר 'הטמן', אסור.

**ה.** לוקחין מן הבדדין [בעלי בית בד] זיתים במדה, ושמן במדה; אבל לא זיתים מועטין, ולא שמן מועט - שחזקתן גנבה הן. וכן כל פיוצא בהן.

**ו.** מוכין [שאריות צמר] שהכובס מוציא, הרי אלו שלו; ושהסורק מוציא, הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטין, והן שלו; יתר מכאן, של בעל הבית. אם היה שחר על גבי לכן - נוטל את הכל, והן שלו.

מכר הגנב, בין שנתאשו אחר שמכר - קנה הלוקח בלאוש ושנוי רשות, ואינו מחזיר הגנבה עצמה לבעליה; אלא נותן להם הדמים, אם לקח מגנב מפרסם, או אינו נותן כלל לא חפץ ולא דמים מפני תקנת השוק, אם לא היה זה המוכר גנב מפרסם.

**ד.** בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הבית - אם אין עדים בכמה לקח, הרי התגר [הקונה] נשבע בנקיטת חפץ [קדוש] בכמה לקח, ונוטל מן הבעלים. וכל הנשבע ונוטל מן הבעלים - שבועתו מדבריהם, ונשבע בנקיטת חפץ, כמו שיתבאר במקומו.

**ה.** בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב, והוא אומר: 'בכף וכף לקחתי ממך', והלה אומר: 'לא מכרתי לך אלא בפחות מזה' - התגר נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל מן הגנב; שאין הגנב יכול לשבע, מפני שהוא חשוד על השבועה. **ו.** גנב ופרע בחובו, גנב ופרע בהקפו [שילם בגניבה הקפה שחיב] - אין בזה תקנת השוק; אלא הבעלים נוטלין הגנבה בלא דמים, וישאר חוב אלו על הגנב כשהיה. משפן הגנבה - בין שמשפן אותה ביתר על דמיה, או בפחות מדמיה - הבעלים נותנין לבעל המשכון, וחוזרין ועושין דין עם הגנב, אלא אם כן היה גנב מפרסם, כמו שבארנו.

**ז.** הלוקח מגנב שאינו מפרסם - בין שלקח ממנו שנה מאה במאמית, או שנה מאתים במאה - הרי זה נוטל הדמים מבעל הבית, ואחר כך מחזיר הגנבה, מפני תקנת השוק, כמו שבארנו.

**ח.** היה נושה בגנב מאה זוז, וגנב והביא לבעל חובו, ונתן לו מאה אחרת - הרי הגנבה חוזרת לבעליה, ואומרים לזה: 'לך ותבע הגנב במאמית, שלא נתת לו המאה האחרת מפני החפץ שהביא לך בלבד; כשם שהאמתו בראשונה, האמתו באחרונה'.

**ט.** לקח מגנב שאינו מפרסם במאה, ומכר לאחר במאה ועשרים, והכר הגנב - בעל הגנבה נותן לזה האחרון מאה ועשרים, ונוטל גנבתו; וחוזר הבעל ונוטל עשרים של שכר מן המוכר, ונוטל המאה מן הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - נוטל המאה ועשרים מן התגר שלקח מן הגנב, והולך התגר ותובע הגנב במאה של קרן. והוא הדין אם מכר השני לשלישי, והשלישי לרביעי, אפילו מאה - שהוא נוטל מכל אחד ואחד מה שנשכר, ונוטל הקרן מן הגנב. וכל הדברים האלו - לפני יאוש, כמו שבארנו.

**י.** בעל הבית שאינו עשוי למכר את פליו, ויצא לו שם גנבה בעיר, והפיר [זיהה] פליו וספריו ביד אחרים, או שהיה עשוי למכר, והיו פלים אלו שהפיר מכלים העשויין להשאיל ולהשכיר - אם באו עדים שזה פליו של זה - ישבע זה שהן בידו בנקיטת חפץ בכמה לקח, ויטל מבעל הבית, ויחזיר לו פליו.

**יא.** היה בעל הבית עשוי למכר את פליו, ולא היו מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אף על פי שיצא לו שם גנבה בעיר, והפיר פליו, אינו מחזירן מיד

והצי לג, ורביעית, ושמינית, ואחד משמונה בשמינית. ולא אסרו לעשות שלישיית הין ורביעית הין, אף על פי שמתחלפין זה בזה, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו. ח. אחד הנושא ונותן עם ישראל, או עם הגוי עובד עבודה זרה - אם מדד או שקל בחסר, עובר על לא תעשה, וחייב להחזיר. וכן אסור להטעות את הגוי בחשבון, אלא ידקדק עמו, שנאמר: "וחשב עם קנהו" - אף על פי שהוא כבוש תחת ידך, קל וחמר לגוי שאינו כבוש תחת ידך; והרי הוא אומר: "כי תועבת ה' אליהך כל עשה אלה, כל עשה עול", מפל מקום.

ט. וכן במדת הקרקע, אם הטעה את חברו במשיחת [מדידת] הקרקע - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט, במדה" - "במדה", זו מדת הקרקע. וכך הוא ענין פסוק זה: לא תעשו עול במשפט מדת הקרקע, ולא במשפט המשקל, ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה כמשורה [מדה קטנה].

י. בני חבורה המקפדין זה על זה שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממנו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה, ומשום משקל, ומשום מנין, ומשום לווין ופוצעין ביום טוב. יא. המסיג גבול רעהו, והכניס מתחום חברו בתוך תחום שלו, אפלו מלא אצבע - אם בחזקה עשה, הרי זה גזלן; ואם הסיג בסתר, הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול, הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו של גנבה או של גזלה, ובלאו של "לא תסיג גבול רעך". ואין חבין בלאו זה אלא בארץ ישראל, שנאמר: "בנחלתך אשר תנחל בארץ". יב. קשה ענין של מדות, יתר מענין של עריות; שזה בינו לבין המקום, וזה בינו לבין חברו. וכל הכופר במצוות מדות - ככופר ביציאת מצרים, שהיא תחלת הצווי [תחילת עשרת הדברות]; וכל המקבל עליו מצוות מדות - הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הצוויין.

## הלכות גנבה פָּרָק ח

א. מצות עשה לצדק המאוננים והמשקלות והמדות יפה יפה, וידקדק בחשבוןן בשעת עשייתן, שנאמר: "מאונני צדק, אבני צדק והין צדק יהיה לכם". וכן במדת הקרקע, צריך לידקדק בחשבון משיחת [מדידת] הקרקע על פי העקרים המתבארים בכתבי הגימטריה [ההנדסה], שאפלו מלא אצבע מן הקרקע, רואין אותה כאלו היא מלאה כרסם [פרח יקר].

ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ - מוֹזְלוֹלִין [לא מדייקים] במשיחתן; והסמוכין לשפת הנָהָר - אין מושחין אותן כלל, מפני שהן של בני רשות הרבים.

ג. והמודד את הקרקע - לא ימדד לאחד [משני שותפים] בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל [שבו מודדין] מתקצר בימות החמה [מהחום]; לפיכך, אם מדד בקנה או בשלשלת של כרזל וכיוצא בזה, אין בכך כלום. ד. אין עושין משקלות, לא של בדיל, ולא של עופרת, ולא של שאר מיני מתכות כאלו, מפני שהן מעלין חלדה

ז. החיט ששיר מן החוט כדי משיכת מחט, ושיר מן הנגד מטלית [פיסת בד] שהיא שלש אצבעות על שלש אצבעות - חייב להחזירן לבָעֵלִים; פחות מכן, שלו.

ח. נסרת [פסולת עץ] שהתחלש מוציא במעצד [כלי נסירה], שלו; ובכשיל [גרזן], של בעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית, אף הנסרת של בעל הבית. וכל הדברים האלו וכיוצא בהן, הולכין בהן אחר מנהג המדינה.

ט. כל אמן שמכר דבר מן הדברים שאינן שלו בהלכת מדינה, כגון מוכין שמכרין הסורק במקום שנהגו שיהיו של בעל הבית - אסור לקח ממנו, מפני שהן בחזקת גנבה. אבל לוקחין ממנו בר מלא מוכין. ואם מכר האמן דברים שהן שלו בהלכת מדינה, לוקחין ממנו; ואם אמר 'הטמן', אסור.

## יום שני

## הלכות גנבה פָּרָק ז

א. השוקל לחברו במשקלות חסרות מן המשקל שהסכימו עליו בני אותה המדינה, או המודד במדה חסרה מן המדה שהסכימו עליה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל ובמשורה".

ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב - אינו משלם תשלומי כפל, אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חייב בתשלומין.

ג. כל מי שמשהה בביתו או בתנוותו מדה חסרה, או משקל חסר - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך בכיסך וגו'". ואפלו לעשות המדה עביט [כלי] של מימי רגלים, אסור; שאף על פי שאין זה לוקח ומוכר בזה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה, וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי אין בו מעשה.

ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע, וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה מתר לשהותן לשאר תשמישי הבית. כיוצא בזה, סלע שנפגמה מן הצד - לא יעשה אותה משקל בין משקלותיו, ולא יזקנה בין גרוטותיו, ולא יקנה [יחורר] ויתלנה בצוואר בנו, שמא יבוא אחר ויעשנה משקל; אלא או ישחק, או יחתך, או יקץ, או ישליך לים המלח.

ה. חסרה ועמדה על מחצה, יקנים. עמדה על פחות ממחצה, יקץ; על יתר ממחצה, יקץ עד שיצמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות - יקנים לשאת ולתת בזה, אבל לא למשקל; שכל פחות משתות, רב בני אדם מוחלין בו במשא ובמתן.

ו. סלע שנפגמה באמצע - אסור למכר אותה להרג [רוצח] או לחרם [גזול], מפני שמרמין בזה את אחרים; אבל נוקבה, ותולה אותה בצוואר הקטן.

ז. עושה אדם מדותיו סאה, וחצי סאה, ורביע סאה, וקב, וחצי קב, ורביע הקב, וחצי הרבע, ושמן הרבע; אבל לא יעשה קבים, שלא תתחלף ברבע הסאה שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח עושה הין, וחצי הין, ורביעית ההין, ולג,

מכיל חמשה, ונעשאוהו מכיל ששה - הרשות בידם; יתר על ששה, לא יעשו.

**יח.** הסיטון [סיטונאי] מקנה [מנקה] את מדותיו אחת לשלשים יום. ובעל הבית - אחת לשנים עשר חדש. והחנוני מקנה מדותיו פעמים בשבת [בשבוע], וממחה [רוחץ] משקלותיו פעם אחת בשבת, ומקנה מאזנים על כל משקל ומשקל, כדי שלא יחלידו.

**יט.** המבקש לשקל שלשה רביעי ליטרה - נותן ליטרה בכף מאזנים, והבשר ורביעי ליטרה בכף שנייה; שאם אתה אומר 'נותן חצי ליטרה ורביעי ליטרה בכף אחת' - שמא יפל רביעי הליטרה, ואין הלוקח רואהו.

**כ.** חזבין בית דין להעמיד שוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין על החניות, ומצדקין את המאזנים ואת המדות, ופוסקין את השערים. וכל מי שנמצא עמו משקל חסר, או מדה חסרה, או מאזנים מקללקלין - יש להם רשות להכותו כפי כחו, ולקנסו כפי שינאה בית דין לחזק הדבר. וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביקר - מפין אותו, וכופין אותו ומוכר בשער השוק.

### הלכות גנבה פרק ט

**א.** כל הגונב נפש מ ישראל, עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תגנב" - פסוק זה האמור בעשרת הדברות, הוא אזהרה לגונב נפשות. וכן המוכר עובר בלא תעשה, שנה בכלל "לא ימכרו ממכרת עבד". ואין לזקין על שני לאוין אלו, מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין, שנאמר: "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו וגו'"; ומיתתו בחנק.

**ב.** אין הגנב חייב מיתת חנק, עד שייגנב את הישראל, ויכניסנו לרשותו, וישתמש בו, וימכרנו לאחרים - שנאמר: "והתעמר בו, ומכרו". ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משוה פרוטה, כגון שנשען עליו או נסמך בו, אף על פי שהגנב ישן - הרי זה נשתמש בו.

**ג.** גנבו ונשתמש בו ומכרו, ועדין הגנב ברשות עצמו, ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור. גנבו והוציאו לרשותו, ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שישתמש בו, או נשתמש בו ומכרו לאחר מקורביו של גנב, כגון שמכרו לאביו או לאחיו - הרי זה פטור, שנאמר: "גנב נפש מאחיו", עד שיכדיילנו מאחיו ומקורביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא ישן, ומכרו ועדין הוא ישן - הרי זה פטור.

**ד.** וכן אם גנב אשה, ומכרה לעבדיה בלבד, כגון שהתנה על הלוקח: 'שזו השפחה לי, ואין לה אלא הגלדות' - הרי זה פטור.

**ה.** הגונב את בנו או את אחיו הקטן, וכן האפיטרופין שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלן, ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו הסמוכין על שלחנו, ומלמד תינוקות שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו - אף על פי שנשתמש בו ומכרו, פטור, שנאמר: "ונמצא בידו", פרט לאלו שהן מצויין בידו.

ומתחפרין; אבל עושין של צחית סלע [אבן קשה], ושל זכוכית, ושל אבן שהם, וכיצא בהן.

**ה.** אין עושין את המחק [בו מיישרים מדה גדושה] לא של דלעת, מפני שהוא מקל, ולא של מתכת, מפני שהוא מכביד; אבל עושהו של זית, ושל אגוזים, ושל שקמה, ושל אשכרוץ [מין אילן], וכיצא בהן.

**ו.** אין עושין את המחק, צדו אחד קצר וצדו אחד עבה. ולא ימחק מעט מעט, מפני שמפחיתו למוכר; ולא ימחק בבת אחת, מפני שמפחיתו ללוקח.

**ז.** אין טומנין את המשקלות במלח כדי שיפחתו, ולא ירתיח [יקציף ע"י מציגה מגובה] במדת הלח בעת שמודד, ואפילו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא - שנאמר: "ובמשורה", והיא מדה קטנה אחד משלשה ושלשים בלבד.

**ח.** מוכרי עששיות [חתיכות] של ברזל וכיצא בהן - צריף להיות חוט המאזנים שאותו השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים, וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים, וארץ קנה המאזנים וארץ החוטים שנים עשר טפח.

**ט.** מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית - יהיה ארץ החוט שהן תלויין בו שני טפחים, וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין ארץ תשעה טפחים.

**י.** מאזנים של חנוני ושל בעל הבית - יהיה ארץ החוט שהן תלויין בו טפח, וגבוהין מן הארץ טפח, וארץ הקנה וארץ החוטין ששה טפחים.

**יא.** החוט שתולין בו הפלס [בו תלויין המאזניים], וכן חוט מאזנים של זהב ושל מוכרי ארגמן טוב - ארכו שלש אצבעות, וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות, וארץ הפלס וארץ השלשלאות שלו כפי מה שהוא רוצה.

**יב.** מנין שחייב המוכר להכריע [להוסיף] ללוקח בעת ששוקל לו? שנאמר: "אכן שלמה וצדק יהיה לה", אמרה תורה: צדק משלך ותן לו.

**יג.** וכמה? בלח, אחד למאה; ובגבש, אחד לארבע מאות. כיצד? מכר לו עשר ליטרין לח, נותן לו גרומין [תוספות] אחד מעשרה בליטרה; ואם מכר לו עשרים ליטרין גבש, נותן לו גרומין אחד מעשרים בליטרה. וכן לפי חשבון זה, בין רב בין מועט.

**יד.** במה דברים אמורים? במקום שנהגו למכר עין בעין; אבל במקום שנהגו להכריע, חייב להכריע לו טפח.

**טו.** הנה שוקל לו עשר ליטרין - לא יאמר לו: 'שקל אחת אחת והכרע'; אלא שוקל לו עשרה בבת אחת, והכרע אחד לכלן.

**טז.** מקום שנהגו למד בדקה [מדה קטנה], לא ימד בגסה; בגסה, לא ימד בדקה; למחק [ליישר המדה], לא יגדש ויוסיף בדמים; וכן אם נהגו לגדש, לא ימחק ויפחות מן הדמים, אלא מודד כמנהג המדינה.

**יז.** בני מדינה שרצו להוסיף על המדות או על המשקלות, לא יוסיפו יתר על שתות; שאם היה הקב

לעשק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאוו; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה. ובאור מצוות - אלו בפרקים אלו.

### הלכות גזלה ואבדה פרק א

א. כל הגזול את חברו שנה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תגזל". ואין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב נתקן לעשה, שאם גזל - חיב להחזיר, שנאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל", זו מצות עשה. ואפלו שרף את הגזלה - אינו לוקה, שהרי הוא חיב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן לתשלומין, אין לוקין עליו.

ב. ואסור לגזל כל שהוא, דין תורה. אפלו גוי עובד עבודה זרה, אסור לגזלו או לעשקו; ואם גזלו או עשקו, יחזיר.

ג. איזה הוא גזול? זה הלוקח את ממון האדם בחזקה, כגון שחטף מטלטלין מידו, או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל פלים משם, או שתקף בעבדיו ובבהמתו ונשתמש בהן, או שסירד לתוך שדהו ואכל פרותיה, וכל פיוצא כזה - הוא הגזול, כענין שנאמר: "ויגזל את החנית מיד המצרי".

ד. איזה הוא עושק? זה שכבא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים, וכיין שתבעהו - כבש [עכב] הממון אצלו בחזקה ולא החזירו; כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או פקדון או שכירות, והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה; על זה נאמר: "לא תעשק את רעך".

ה. כל הגזול - חיב להחזיר את הגזלה עצמה, שנאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל"; ואם אבדה או נשתנת - משלם דמיה. בין שהודה מפי עצמו, בין שכבאו עליו עדים שגזל - הרי זה חיב לשלם הקרן בלבד. אפלו גזל קורה וכןה אותה בכירה [בנין] - הואיל ולא נשתנת, דין תורה הוא שיהרס את הבנין ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנה חכמים מפני תקנת השבים [שלא ימנעו מלשוב בתשובה], שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין. וכן כל פיוצא כזה. אפלו גזל קורה, ועשה אותה בסכת החג, וכא בעל הקורה לתבע בתוך ימי החג - נותן לו את דמיה. אבל אחר החג, הואיל ולא נשתנת ולא בנאה בטיט, מחזיר את הקורה עצמה.

ו. הגזול פחות משנה פרוטה - אף על פי שעבר, אינו בתורת השב גזלה. גזל שלש אגדות שוות שלש פרוטות, והנזלו וחרו שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים - חיב להחזיר השלישית, הואיל ובתחלה היתה שנה פרוטה. גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזלה יש כאן, מצות השב גזלה אין כאן.

ז. הגזול את חברו בשוב, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הגזול: אם רצה, נוטל; ואם לאו - אומר לו: 'איני נוטל אלא בשוב, שמא תאנס ממני כאן'; וחרו היא ברשות הגזול ובאחריותו, עד שיתחזרה לו בשוב. וכן בדמי הגזלה.

ו. אחד הגונב את הגדול, או הגונב את הקטן בן יומו שפלו לו תדשיו [תמו ימי הריונו], בין זכר בין נקבה, בין שהיה הגנב איש או אשה - הרי אלו נהרגין, שנאמר: "גנב נפש", מכל מקום. ואחד הגונב את הישראלי, או שגנב גר או עבד משחרר - שנאמר: "נפש מאחירי", ואלו בכלל אחינו בתורה ובמצוות הן. אבל הגונב את העבד, או מי שחציו עבד וחציו בן חורין - פטור.

ז. הכא במחירת, בין ביום בין בלילה - אין לו דמים; אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם, פטורין. ורשות יש לכל להרגו בין בחל בין בשבת, בכל מיתה שיכולין להמיתו - שנאמר: "אין לו דמים".

ח. ואחד הכא במחירת, או גנב שנמצא בתוך גגו של אדם, או בתוך חצרו, או בתוך קרפפו [מגרשו] - בין ביום בין בלילה. ולמה נאמר "במחירת"? לפי שדרך רב הגנבים לבוא במחירת בלילה.

ט. ומפני מה התירה תורה דמו של גנב, אף על פי שכא על עסקי ממון? לפי שחזקתו, שאם עמד בעל הבית בפניו ומנעו - יהרגנו; ונמצא זה הנכנס לבית חברו לגנב, כרודף אחר חברו להרגו, ולפיכך יהרג - בין שהיה גדול, בין שהיה קטן, בין זכר בין נקבה.

י. היה הדבר ברור לבעל הבית שנה הגנב הכא עליו אינו הורגו, ואינו כא אלא על עסקי ממון - אסור להרגו; ואם הרגו, הרי זה הורג נפש, שנאמר: "אם זרחה השמש עליו" - אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמד, אל תהרגהו. לפיכך, אם הכא במחירת על בנו - אינו נהרג, שודאי שאינו הורגו; אבל הכא על אביו, נהרג. יא. וכן הגנב שגנב ויצא, או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחירת - הואיל ופנה ערף ואינו רודף, יש לו דמים. וכן אם הקיפוהו עדים או בני אדם - אף על פי שעדין הוא ברשות זה שכא עליו, אינו נהרג. ואין צריך לומר אם כא לבית דין, שאינו נהרג.

יב. וכן הכא במחירת לתוך גנתו, או לתוך שדהו, או לתוך הדייר והסתר [מקום מוגדר] - יש לו דמים; שחזקתו שכא על הממון בלבד, לפי שאין רב הבעלים מצויין במקומות אלו.

יג. כל גנב שיש לו דמים [שאסור להורגו] - אם נפל עליו גל בשבת, מפקחין עליו. ואם שבר פלים בכיאתו, חיב בתשלומין; אבל מי שאין לו דמים ששבר פלים בכיאתו - פטור, כמו שבארנו.

ברוך רחמנא דסיען

יום שלישי

## הלכות גזלה ואבדה

יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא



ג. מכרה הגזלן או נתנה במתנה - אף על פי שלא נשתנת הגזלה, אינה חוזרת בעצמה מיד הלוקח. הואיל ונתנאשו הפעלים, בין לפני מכירה ונתניה בין לאחר מכירה ונתניה - קנה אותה הלוקח ביאוש ושנוי רשות.

ד. הגזלן והשביח, ומכר או הוריש לפני יאוש - מה שהשביח הוריש ומה שהשביח מכר, וקנה לוקח או יורש את השביח, ונוטל דמי השביח מנגזל ומחזיר הגזלה, וחוזר הנגזל ונוטל דמי השביח מן הגזלן, שהרי לא נתנאש. וכן אם השביח הלוקח או היורש, נוטל השביח מן הנגזל. ה. מכר הגזלן לגוי - אף על פי שהשביח הגוי, חוזרת לבעליה. מכרה הגוי לישראל אחר שהשביחה - הואיל והגזלן ישראלי וזה שהיא בידו ישראלי, קנה השביח; ואם תפס הנגזל, אין מוציאין מידו.

ו. כפר בארנו, שהגזלה שהשביחה אחר יאוש או אחר שנשתנת - השביח של גזלן מפני תקנת השבים, אף על פי שהשביחה מאליה. כיצד? גזל פרה ונתעברה אצלו, בין שילדה קדם שתבעו בדין בין שעדין לא ילדה, גזל רחל [כבשה] ונטענה אצלו [בצמר], בין שגזזה קדם שתבעו בדין בין שעדין לא גזזה - הואיל ונתנאשו הפעלים, משלם כשעת הגזלה. ואם ילדה וגזזה, הגזות והולדות של גזלן; ואם עדין לא ילדה ולא גזזה - שמין לו, ונוטל השביח מן הנגזל, ומחזיר בהמה עצמה.

ז. גזל פרה מעברת, ונתנאשו הפעלים ואחר כך ילדה, רחל טעונה, ונתנאשו הפעלים ואחר כך גזזה - משלם דמי פרה העומדת לילד, ודמי רחל העומדת לגזו. ואם לפני יאוש או קדם שנשתנת ילדה או גזזה - הרי הגזות והולדות של בעלים; ואף על פי שנתעברה או נטענה ביד הגזלן, הואיל ולא נתנאשו הפעלים ולא נשתנת הגזלה, ברשות בעליה היא עדין, אף על פי שהגזלן חיב באגסיה. ח. גנב או גזל, והקדיש וטבח אחר שנתנאשו הפעלים - הרי היא ברשות הגזלן משעה שהקדישה בלבד, כדי שלא יהא חוטא נשכר; וכל ולדותיה וגזותיה משעת גנבה עד שעת הקדש, לבעלים.

ט. במה דברים אמורים? בשביח הבא מאליה, כגון גזות וולדות. אבל אם היתה פחושה ופטמה - אפילו לפני יאוש, נוטל מן הנגזל שביח הפטום. וכן כל פיוצא בזה משביח שיש בו הוצאה.

י. שנוי החזיר לבריתו [לקדמותו], אינו שנוי. כיצד? הגזלן עצים ודבק אותם במסמרים, ועשה מהן תבה - אינו שנוי; שהרי אפשר לפרק אותן, וחוזרים לוחות כשהיו. יא. גזל עפר ועשהו לבנה - לא קנה; שאם ירק [יכתוש] הלבנה, תחזר עפר כשהיתה. גזל לשון של מתכת ועשהו מטבע - לא קנה; שאם יתיך המטבע, יחזר לשון כשהיה. וכן כל פיוצא בזה.

יב. אבל הגזלן עצים ושפן [שייפן] וקצצן, או חפר בהן ועשין בלים, או שגזל צמר וצבעו, או נפצו ולבנו, או שגזל טוי [חוטי צמר] ועשהו בגדים, או שגזל לבנה ועשאה עפר, או אבנים וסתתן, או מעות והתיכן - הרי

ח. הגזלן את חברו, והכליע לו [דמי הגזילה] בחשבון [של דבר שקנה ממנו] - יצא. ואם החזיר לכיסו שיש בו מעות - יצא, שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנן שלא מדעת פוטר. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא יצא, וחיב באחריות הגזלה עד שיודיעו שהחזיר לכיס פלוני.

ט. כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכפיד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו - אף על פי שנתן לו דמים רבים - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תחמד". ואין לוקין על לאו זה, שאין בו מעשה. ואינו עובר על לאו זה, עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם, ולקחת לך", חמוד שיש בו מעשה.

י. כל המתאנה ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכן כל פיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו - בין שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה לבו בדבר - עבר בלא תעשה, שנאמר: "לא תתאנה"; ואין תאנה אלא בלב בלבד. יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל; שאם לא רצו הפעלים למכר, אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים - יבוא לידי גזל, שנאמר: "וחמדו בתים וגזלו". ואם עמדו הפעלים בפניו להציל ממנו או מנעוהו לגזל, יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות.

יב. הא למדת, שהמתאנה - עובר בלאו אחד; והקונה דבר שהתאנה בהפציר שהפציר בבעלים או בבקשה מהם - עובר בשני לאוין; לכך נאמר "לא תחמד" ו"לא תתאנה". ואם גזל, עבר בשלושה לאוין.

יג. כל הגזלן את חברו שוה פרוטה - כאלו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר: "כן ארחות כל בצע בצע, את נפש וגו'". ואף על פי כן, אם לא היתה הגזלה קנימת, ורצה הגזלן לעשות תשובה, ובא מאליה והחזיר דמי הגזלה - תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזלה, אין רוח חכמים נוחה ממנו.

## הלכות גזלה ואבדה פרק ב

א. הגזלה שלא נשתנת, אלא הרי היא כמות שהיתה - אף על פי שנתנאשו הפעלים ממנה, ואף על פי שמת הגזלן והרי היא ביד בניו - הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה; ואם נשתנת ביד הגזלן - אף על פי שעדין לא נתנאשו הפעלים ממנה - קנה אותה בשנוי, ומשלם דמיה כשעת הגזלה.

ב. ודין זה דין תורה הוא, שנאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל". מפי השמועה למדו - אם היא כשגזלה, משלם אותה; ואם נשתנת בידו, משלם דמיה. ונתנאשו הפעלים ממנה, ולא נשתנת - קנה הגזלן כל השביח שהשביחה אחר יאוש, ואינו משלם אלא כשעת הגזלה; ודבר זה מדבריהם, מפני תקנת השבים [שלא ימנעו מלשוב בתשובה]. וכשמחזיר את הגזלה - שמין לו השביח, ונוטל מן הנגזל.

והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והרקיבו מקצתן, או תרומה ונטמאת, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח, או בהמה ונעברה בה עברה, או שנפסלה מלקרב, או שהיתה יוצאה להסקל - אומר לו: 'הרי שלך לפניך', ומחזיר אותה בעצמה.

ה. במה דברים אמורים? בשהחזיר את הגזלה. אבל אם נשרפה הגזלה, או אכדה אחר שנאסרה בהניה - חייב להחזיר לו דמיה כשעת הגזלה. לפיכך, אם כפר בו אחר שנאסרה בהניה, ונשבע - חייב לשלם קרן וחמש ואשם. ו. הגזל בהמה ונשא עליה משא, או רכב עליה, או חרש בה או דש בה וכיוצא בזה, והחזירה לבעליה - אף על פי שעבר בלא תעשה, אינו חייב לשלם כלום; שהרי לא הפסידה, ולא הכחישה. ואם החזיק אדם זה לגזל או לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם - קונסין אותו, ואפילו בחוצה לארץ, ושמן השכר או השבח שהשביח בבמהה, ומשלם לגזלו.

ז. התוקף עבדו של חברו, ועשה בו מלאכה, ולא בטלו ממלאכה אחרת - פטור, שנוח לו לאדם שלא יבטל עבדו; ואם בטלו ממלאכה אחרת, משלם לו כפועל.

ח. התוקף ספינתו של חברו, ועשה בה מלאכה - אם אינה עשויה לשכר [להשכרה] - שומן לו במה פחתה, וישלם. ואם עשויה היא לשכר - אם ירד לה בתורת שכירות, הואיל ירד שלא ברשות - אם רצה הבעל לטל שכרה, נוטל; רצה לטל פחתה, נוטל. ואם ירד לה בתורת גזל, נותן הפחת. וכן כל פיוצא בזה.

ט. הדר בחצר חברו שלא מדעתו - אם אותה חצר אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר, אף על פי שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו; שנה נהנה, וזה לא חסר. ואם החצר עשויה לשכר - אף על פי שאין דרך זה לשכר, צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון.

י. מי שהיה לו צמר וסמנין [צבעים] שרויין, ובא אחד וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חברו - משלם לו דמי מה שהפסיד בצמר, ואינו מחשב לו שכר סמנין שעל גבי הצמר. ואם תפש הנזק דמי מה שחסרו מן הסמנין, אין מוציאין מידו.

יא. השולח יד [להשתמש] בפקדון - בין ששלח יד בעצמו, או על יד בנו ועבדו ושלוהו - הרי זה גזלן, ונתחייב באנסיו, ונעשת הגזלה ברשותו, פדין כל הגזלנין. חשב לשלח יד בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד שישלח יד ומשילשח יד, נתחייב בו; אף על פי שלא חסר ממנו כלום, אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו כדי לשלח בו יד - הרי זה חייב; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.

יב. הגביה את החבית לטל ממנה רביעית - נתחייב באנסיה, אף על פי שלא נטל. אבל אם הגביה את הכיס לטל ממנו דינר, וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף [גוש] אחד - הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס, או לא נתחייב אלא בדינר בלבד.

זה שנוי בידו; שאם יעשה אותו מעות אחרות, פנים חדשות הן. וכן כל פיוצא בהן.

יג. הגזל מעות ישנות, ושפן וחדשן - לא קנה; שהרי מתישנין, וחוזרין כשהיו. גזל מעות חדשות וישנם - קנה; שאם יחדש אותן, פנים חדשות הן. גזל דגל מחבר וקצצו - לא קנה; פרות חליות חליות [טבעות טבעות] ועשהו קורות - קנה.

יד. גזל קורות גדולות ועשין קטנות - לא קנה; קצצן לוחות [קרשים] עד שנשתנה שמם - קנה. גזל לולב והפריד עליו - קנה העלים. גזל עלים ועשין הופיח [מטאטא] - קנה. גזל טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי בידו, וקנהו; ומשלם כשעת הגזלה, ואף על פי שלא נתיאשו הבעלים.

טו. גזל כלי ושכרו - אין שומן [מעריכים] לו הפחת [ערכו של הנזק בלבד], אלא משלם דמיו; והכלי השבור של גזלן. ואם רצו הבעלים לטל את הכלי השבור - נוטלין, ומשלם הפחת; שזו תקנה היא לבעלים; ואם לא רצו בה, הרשות בידן. וכן כל פיוצא בזה.

טז. גזלה שלא נשתנה, והוקרה - אף על פי שנתיאשו ממנה הבעלים - הרי זו חוזרת לבעליה, ואין לגזלן בה כלום; שלא תקנו לגזלן את השבח אחר יאוש, אלא כגון גזות וולדות; אבל שבח היקר - אם היתה הגזלה קימת, חוזרת בעיניה ואינו זוכה בו.

## הלכות גזלה ואבדה פרק ג

א. הגזל חבית של זין מחברו, והרי היא שנה דינר בשעת הגזלה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה - אם שכר את החבית או שתה אותה או מכרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה - משלם ארבעה, כשעת הוצאה מן העולם; שאלו הניחה, היתה חוזרת בעצמה. נשברה מאליה או אבדה - משלם דינר, כשעת הגזלה.

ב. היתה שנה בשעת הגזלה ארבעה, ובשעת הוצאה מן העולם דינר - משלם ארבעה, כשעת הגזלה, בין ששבר אותה או ששתיה, בין שנשברה או אבדה מאליה. וכן כל פיוצא בזה.

ג. הגזל חותל [סוג כלי] שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל בלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה, ואין הנגזל יכול לומר לו: 'אני אחת אחת הייתי מוכר'. וכן הדין במזיק, וכן כל פיוצא בזה בנכסי הדיוט; אבל בהקדש אינו כן, אלא משלם עשרה.

ד. גזל בהמה והזקניה, או כחשה פחש שאינו יכול לחזר, גזל עבדים והזקינו, או כחשו פחש שאינו יכול לחזר, כגון חללים שאין להם רפואת תעלה, או שגזל מטבע ונסדק או פסלו המלך, או שגזל פרות והרקיבו בלן, או שגזל זין והחמיץ - הרי זה כמי שגזל כלי ושכרו, ומשלם כשעת הגזלה. אבל אם גזל בהמה ועבדים, וכחשו פחש שאפשר לחזר, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו,



ש'אמר: 'בחובי נטלתי' - הואיל ואין העד יודע מה היה תחת כנפיו, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל; ש'אינו מחזק בגזלנות, אלא בשני עדים.

ו. כשם שבבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן - כך שומר של בעל הבית, אפלו אשתו של שומר, נשבעת שזה נטל כך וכך, ומשלם הגזלן.

ז. היה שם ש'כירו או לקיטו [פועל המלקט] של בעל הבית, אינן נשבעין ונוטלין. ואין הנגזל יכול לשבע, ש'הרי לא היה בביתו בשעה שנגזל; ואין העדים יודעין מה נטל תחת כנפיו, כדי לחיב הגזלן להחזיר. ואין משביעין את הגזלן, מפני שהוא חשוד על השבועה.

ח. וכיצד עושין בדין זה? מחזרים [מטיל חרם] בעל הבית חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום, ואינו מודה בבית דין. ואפלו הודה הגזלן שגזל מקצת - מחזיר המקצת שהודה בו בלבד, ש'הרי אין בעל הבית טוען טענת ודאי.

ט. הגזלן אחד מחמשה, ואינו יודע מי הוא הנגזל, וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומר לו: 'לי גזלת' - אף על פי ש'אין שם עדים שגזל - הרי כל אחד מהן נשבע שזה גזלו, ומשלם גזלה לכל אחד ואחד. אף דבר זה, קנס הוא שקנסו אותו חכמים מפני ש'עבר עברה וגזל; אבל דין תורה, אינו חיב לשלם מספק.

י. אמר לשנים: 'גזלתי את אחד מכם', או 'אביו של אחד מכם, ואיני יודע איזה הוא' - אם בא לצאת ידי שמים, חיב לשלם גזלה לכל אחד ואחד. אבל בדין, אינו נותן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן; ש'הרי אין אחד מהן יודע שנגזל, אלא זה בא והודיע; ולא קנסו חכמים בדבר זה, מפני שאין לו תובע.

יא. הטוען את חברו, ואמר לו: 'גזלתי מאה' - אם אמר 'לא גזלתי', נשבע שבועת הסת בדין כל נדבע. ואם הודה שגזלו חמשים - משלם חמשים, ונשבע שבועת התורה על השאר בדין כל מודה במקצת, ש'הרי לא החזק גזלן בעדים. וכן הטוען את חברו שנקנס לביתו וגזלו כלים, והוא אומר: 'דרך משכון לקחתים בחוב שיש לי אצלך', ובעל הבית אומר: 'אין לך בדי כלום' - אף על פי שהודה שמשכנו שלא ברשות, הואיל ואין שם עדים שמעידין שגזל, הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון, שהפה שאסר [ואמר לקחת] - הוא הפה שהתיר [נשכדו נטלו]; והואיל והוא נשבע ונוטל, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ [קדוש], כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען.

יב. ראוהו עדים שנקנס לתוף בית של חברו שלא בפני בעל הבית, ונטל משם כלים - אף על פי שהוציאן מגליו, ואף על פי שבבעל הבית הזה עשוי למכר את כליו - אם טען ואמר: 'דרך גזל לקחתי', והלה אומר: 'ברשותך באתי, ואתה מכרתם לי', או 'נתתם לי', או 'בחוב שיש לי אצלך תפשתים' - אינו נאמן; ש'כל הנקנס לבית חברו שלא בפניו, ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים - הרי זה בחזקת גזלן. לפיכך, מחזיר הכלים לבעל הבית; ואין כאן

יג. היו פרות מפקדין אצלו, ונטל מקצתן - אינו חיב אלא באחריות הפרות שנטל; ושאר הפקדון המנח במקומו, הרי הוא ברשות בעליו. ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל, חיב בכל. כיצד? הטה את החבית במקומה, ונטל ממנה רביעית או יתר - אם נשברה אחר שנטל, והיא במקומה - אינו חיב אלא במה שנטל, ש'הרי לא הגביה את החבית; ואם החמיצה, משלם את דמי פלה כשעת הגזלה. וכן כל פיוצא בזה.

יד. הכופר בפקדון בבית דין - אם היה ברשותו בשעת ש'כופר - נעשה עליו גזלן, ונתחייב באנסיו.

טו. השואל שלא מדעת הבעלים, הרי זה גזלן. היה כלי בידו של בעל הבית, או ביד עבדו, ולקחו אחד מהן ונשתמש בו - הרי זה שואל שלא מדעת, ונעשה ברשותו, ונתחייב באנסיו, עד שיחזירונו לבעלים; לפיכך, אם החזירו לקטן שהיה בידו, או לעבד, ואבד מהן או נשבר - חיב לשלם. וכן כל פיוצא בזה.

טז. החוטף משכון מיד הלן שלא ברשות בית דין - הרי זה גזלן, אף על פי שהוא חיב לו. ואין צריך לומר אם נכנס לתוף בית חברו ומשכנו - שהוא גזלן, ש'נאמר: "בחון תעמד".

### יום רביעי

### הלכות גזלה ואבדה פרק ד

א. קנס קנסו חכמים לגזלין, ש'היה הנגזל נשבע על כל מה ש'טען, ונוטל מן הגזלן; והוא, ש'היה זה מחזק שגזלו בשני עדים.

ב. כיצד? הרי שנקנס לתוף בית חברו למשכנו בפני עדים, ולא היה תחת כנפיו כלום, ויצא וכלים משלים לו תחת כנפיו [כנפי בגדו], ולא ידעו העדים מה הן, בעל הבית אומר: 'כך וכך גזלתי' - בין ש'אמר הגזלן 'מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום', בין ש'אמר 'נכנסתי למשכון כמו שאמרו העדים, אבל לא נטלתי ולא היה תחת כנפיו אלא כלים שלי', בין ש'אמר 'נטלתי כלי זה' ובעל הבית טוען שנטל זה וכלי אחר - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל כל מה ש'טען.

ג. במה דברים אמורים? בש'טען דברים שהוא אמוד להן [משוער שיש לו], או שהוא אמוד שמפקדין אצלו אותן הדברים ש'טען, וטען בדברים שאפשר ש'יגזלו תחת הכנפים כמו שהעידו העדים.

ד. ראוהו עדים שנקנס למשכון את חברו, ולא ראוהו בעת ש'יצא, או ש'יצא ואין נראה תחת כנפיו כלום, ובעל הבית טוען ואומר: 'כך וכך נטל' - אפלו אמר: 'מעולם לא נכנסתי', ש'הרי מכחיש את העדים - הרי זה פטור; שאם אמר 'נכנסתי ולא נטלתי', נשבע שבועת הסת [מדובר ללא נקיטת חפץ] שלא נטל כלום והולך - שאפשר ש'יפנס לגזל ולא גזל.

ה. היה עד אחד מעידו שנקנס ונטל כלים תחת כנפיו, ואינו יודע מה הן, והוא אומר: 'לא גזלתי כלום', או

ג. גזל בית או שדה - אסור לעבר בתוכה, או להפגס לה בתוכה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים; ואם דר בתוכה - חייב להעלות שכוך לבצעלים, כדין הדר בתוך חבירו שלא מדעתו. גזל דקלים ועשה מהן גשר - אסור לעבר עליה. וכן כל פיצא בזה.

ד. מי שעבר, ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור מלשלם. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבצעלים לגבות מן האוכל - גובין, שעדין ברשותן היא; ואם רצו, גובין מן הגזלן.

ה. הגזל ומת, בין שהאכיל את הגזלה לבנים אחר יאוש, בין שלא האכילן אלא מכרה או אכנה - אם הניח קרקע, חייבין לשלם; אבל מן המטלטלין - אינן חייבין לשלם; שדמי הגזלה חוב הן על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדין לבצל חוב.

ו. כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין, ואפלו במלוה על פה; לפיכך, חייבין לשלם בין אכלו בין לא אכלו, בין נתיאשו הבצעלים בין לא נתיאשו הבצעלים, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

ז. דין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, כלוקח מן הגנב: אם גזלן מפרסם הוא, לא עשו בו תקנת השוק [והגזל נוסל ממנו ללא תשלום]. ואם אינו מפרסם, עשו בו תקנת השוק [שלא יפסיד הקונה ממנו], ונותן הגזלן ללוקח דמים שנתן, ולוקח גזלתו, וחוזר ותובע הגזלן בדמי הגזלה. ואם כבר נתיאשו הבצעלים - קנה לוקח עצמה של גזלה, ואינו מחזירה.

ח. אסור להנות מן הגזלן; ואם היה מועט שלו - אף על פי שרכ ממנו גזול הוא, מתר להנות ממנו, עד שיודע בודאי שדבר זה גזול בידו.

ט. בני אדם שחזקתן גזלנית, וחזקת כל ממונן מן הגזל מפני שמלאכתן גזלנות, כגון המוכסין [נוטלי מס] והלסטים - אסור להנות מהן, שחזקת מאכל זה שהוא גזול; ואין מצרפין [=פריסת מטבעות] דינרים מן התכה [קופת המכס] שלהן, שהכל בחזקת גזלה.

י. נטלו מוכסין כסותו והחזירו לו כסות אחרת, ונטלו חמורו והחזירו לו חמור אחר - הרי אלו שלו; מפני שזו כמכירה היא, וחזקתן שנתאשו הבצעלים מהן, ואינו יודע בודאי שזו גזלה. ואם היה ותיק ומחמיר על עצמו, מחזירין לבצעלים הראשונים.

יא. במה דברים אמורים שהמזכר בליסטיס? בזמן שהמוכס גוי, או מוכס העומד מאליו, או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה. אבל מכס שפסקו המלך, ואמר שילקח שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף לעצמו כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא. ולא עוד, אלא שהוא עובר [עבירת גזל] המכירות ממכס זה, מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך גוי, בין שהיה מלך ישראל.

יב. וכן מלך שהשיש מס על בני העיר, או על כל איש ואיש, דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה דבר

שבועה, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיחזיר, חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שיטען, והדין ביניהן.

יג. וכן אם היה שם עד אחד בלבד, ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו, ונהל אומר: 'לקוח הוא בידו', או 'בחובי גביתיו', או 'שלי היה ופקדון הוא אצלך' - הרי זה חייב להחזיר הכלי לבצעליו, בלא שבועה; שאילו היו שם שני עדים, היה חייב לשלם, ועכשו שאין שם אלא עד אחד, חייב שבועה, ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד; וכל המחזיק שבועה ואינו יכול להשבע, משלם. לפיכך, אם פפר ואמר: 'לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום' - הואיל ואין שם אלא עד אחד, והוא מכחישו - הרי זה נשבע שבועת התורה שלא לקח מביתו כלום, ונפטר.

יד. מעשה באחד שחטף לשון של כסף מיד חבירו בפני עד אחד, ובא החוטף ואמר: 'חטפתי, ושלי חטפתי'; וחיבו אותו חכמים להחזיר - מפני שהוא מחזיק שבועה בעד זה ואינו יכול להשבע, שהרי הודה כמו שאמר העד. ואילו לא היה שם עד כלל, היה נשבע שבועת הסת ששלו חטף; ואילו הכחיש את העד ואמר 'מעולם לא חטפתי', היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל פיצא בזה בכל מקום.

טו. חטף ממנו והובים בפני עד אחד, והוא אומר: 'שלי חטפתי, ועשרים היו' - אף על פי שאין העד יודע כמה חטף, הרי זה משלם העשרים; שהרי ידע בודאי שזהובים חטף. ואילו היו שנים, היה חייב לשלם; ונמצא בעד אחד מחזיק שבועה ואינו יכול להשבע, כמו שבארנו.

טז. אמר החוטף: 'עשרים חטפתי, שלי הם', והגזלן אומר: 'מאה חטף' - הואיל ואין העד יודע מינכם, הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפן; ונשבע שבועת התורה על השאר, שהרי נתחייב במקצת. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת [מדברנו], שהרי לא הודה בכלום אלא אמר 'שלי חטפתי'.

יז. נכנס לביתו של חבירו שלא בפניו, ונטל משם כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע כמה נטל - הרי בעל הבית אומר: 'עשרים כלים היה בביתי', והגזלן אומר: 'לא נטלתי אלא עשרה והן שלי' - חייב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחזיק שבועה ואינו יכול להשבע; ואינו נשבע על השאר אפלו שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטען על הגזלן טענת ודאי.

## הלכות גזלה ואבדה פרק ה

א. אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן, ואסור לסעודו [לעזרו] על שניו כפי שיגנהו; שכל העושה דברים אלו ופיצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה, ועובר על "ולפני עור לא תתן מכשול".

ב. אסור להנות בדבר הגזול, אפלו לאחר יאוש; והוא שידע בודאי שדבר זה הוא הגזלה עצמה. פיצד? ידע בודאי שהבהמה זו גזולה, אסור לרכב עליה או לחרש בה.

ב. לפיכך, המציל [ממון] מיד הנָהָר, ומזוטו [התפשותות] של כס, ומשולוליתו של נָהָר [שעלה על גדותיו], ומן הנָהָר [צבא], ומן הדלקה, ומן הארי, ומן הדב, ומן הנָהָר, ומן הפרדלס - אם ידע בודאי שנתאשו הבָּעֵלִים, הרי אלו שלו; ואם לא ידע, יחזיר.

ג. המציל מיד ליסטים ישְׂרָאֵל - הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר שנתאשו הבָּעֵלִים; ואם ידע שלא נתאשו הבָּעֵלִים, חייב להחזיר. אכל המציל מיד ליסטים גוי או מוכס גוי - חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתאשו הבָּעֵלִים; ואם ידע בודאי שנתאשו, הרי אלו שלו. ומפני מה סתם ליסטים ישְׂרָאֵל נתאשו הבָּעֵלִים, וסתם גוי לא נתאשו? מפני שהבָּעֵלִים יודעים שהגויים מוציאים מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעונות ובאמון דעתן.

ד. שחלים [מיו ירק] שצומחין בתוף הפשתן - המלקט אותן כשהן לחין, אין בהן משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן על בעל השדה; ואם יכשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו. ואם היו על הגבול - אסורין, אפלו כשהן לחין.

ה. כפר בארנו בגזקי ממון, שהמוציא תבנו וקשו לרשות הרבים, אין בהן משום גזל; אכל המוציא את הגלל לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חייבין עליהן משום גזל.

ו. מי שנתחלפו לו פליו [בגדיו] בכלים אחרים בבית האכל או בבית המשתה - הרי זה לא לשמש בהן, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. נתחלפו לו בבית האמן - אם אשתו ויבניו של אמן נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו 'טל בליך' - הרי זה לא לשמש בהן, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: 'טל בלי זה' - הרי זה לשמש בו, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שפא פליו של אמן הוא, או בעל הפלי צוה את האמן למכרו לו. וכן כל פיוצא כזה.

ז. דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהם - הרי זה גזלן מדבריהם; כגון מפריחי יונים והמשחקים בקביה. מפריחי יונים פיצד? לא יפריח אדם יונים בתוף הישוב, שהרי לוקח ממון אחרים שלא בדין, מפני שמשלם זכר ויביא נקבה משוכף אחר, או נקבה ומביא זכר. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם.

ח. וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוף הישוב, מפני שהן של אחרים. ואין פורשין נשפין [מלכודות] ליונים, אלא אם כן הרחיק מן הישוב ארבעה מילין; ואם היה ישוב כרמים, אפלו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של בעלי כרמים הן. וכן לא יפרש בתוף השוככין, אף על פי שהן שלו או של גוי או של הפקר, ואף על פי שהרחיק מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים באות לישוב השוככין. ט. מרחיקין את השוככין מן העיר חמשים אמה. ולא יעשה אדם שוככין בתוף שדהו, אלא אם כן יש לו חמשים

קצוב, או שגזר שפל מי שיצטר על דבר זה ילקחו כל נכסיו לבית המלך, או כל מי שימצא בשדה בשעת הגרן הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה, וכל פיוצא בדברים אלו - אינו גזל, וישְׂרָאֵל שגבה אותן למלך אינו בחזקת גזלן, והרי הוא פשוט; והוא, שלא יוסיף ולא ישנה כלום, ולא יקח לעצמו כלום.

יג. וכן מלך שפסע על אחד מעבדיו ושמשו מביני המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזל, ומתיר להנות בה. והלוקח אותה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבָּעֵלִים מוציאים אותה מידו; שנה דין המלכים בלן, לקח כל ממון שמשיתן כשכונסין עליהן, והרי המלך הפקיע שעבודן; ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר, וכל הקונה אותה מן המלך זכה בה. אכל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מביני המדינה דרך חס, שלא בדין שחקק - הרי זה גזלן, והלוקח ממנו מוציאים הבָּעֵלִים מידו.

יד. כללו של דבר: כל דין שיחקק אותו המלך לכל, ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו - אינו גזל; וכל שיחקק מאיש זה בלבד, שלא בדת [וחוקה] הידועה לכל, אלא חס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס [תמורת מס] הקצוב על השדות, ממכרן ממכר. אכל מס שעל כל איש ואיש [מס גולגולת], אינו גובה אלא מן האדם עצמו; ואם מכרו השדות במס שעל אותו האיש - הרי זה אינו ממכר, אלא אם כן היה דין המלך כן.

טו. מלך שהיו דיניו, שפל מי שיתן המס שעל השדה, תהיה השדה לנותן המס, וברח בעל השדה מפני המס, ובא זה ונתן מס שעליה למלך ואכל פרותיה - אין זה גזל, אלא אוכל פרות ונותן המס עד שיחזירו הבָּעֵלִים; שדין המלך דין הוא, כמו שאמרנו.

טז. וכן מלך שגזר שפל מי שיתן מס הקצוב על האיש, ישתעבד כזה שלא נתן, ובא ישְׂרָאֵל ונתן המס שעל ישְׂרָאֵל זה העני - הרי זה עובד בו יתר מדי [מרגילותו], שדין המלך דין; אכל אינו עובד בו כעבד.

יז. מלך שפרת אילנות של בעלי בתים, ועשה מהן גֶּשֶׁר - מתיר לעבר עליו; וכן אם הרים בתים, ועשה אותן דרך או חומה - מתיר להנות בה. וכן כל פיוצא כזה; שדין המלך דין.

יח. במה דברים אמורים? במלך שמתבעו יוצא [נסחר] באותן הארצות, שהרי הספימו עליו בני אותה הארץ, וסמכה דעתן שהוא אדונייהם והם לו עבדים. אכל אם אין מתבעו יוצא, הרי הוא כגזלן בעל זרוע, וכמו חבורת לסטים המזניין, שאין דיניהן דין; וכן מלך זה וכל עבדיו, כגזלנין לכל דבר.

## הלכות גזלה ואבדה פ"ק ו

א. קורות ואכנים ועצים וכיוצא בהן ששטפן הנָהָר - אם נתאשו הבָּעֵלִים מהן - הרי אלו מתרין, והן של מצילן. ואם אינו יודע אם נתאשו, או לא נתאשו - חייב להחזיר; ואין צריך לומר, אם היו הבָּעֵלִים מרדפין אחריהן.

מלאכה ולא נתן לו שָׁכָרוּ. כִּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כֵּל שְׂאֵלוֹ הוּדָה הִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם בְּדִין, וְכֹפֶר וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְכִחֹשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפְקֻדוֹן וְכוּ'".

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּשְּׁהִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם מִחֲמַת עֲצָמוֹ; אֲבָל אִם הִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם מִחֲמַת אֲבִיו, אֵינּוּ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ. כִּי־עַד? כִּגוֹן שֶׁגִּזַּל אֲבִיו אוֹ גִּנֵּב אוֹ שֶׁהִיָּה חֵיב לְאַחֲרִים, וְהֵבֵן יוֹדַע, וְכֹפֶר הֵבֵן וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף הוּדָה - מְשַׁלֵּם הֶקְרָן בְּלִבָּד, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר גִּזַּל" - עַל גִּזְלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְאֵינּוּ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גִּזְלוֹ אֲבִיו.

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּשָּׂאִין הַגְּזוּלָה קִיָּמָה; אֲבָל אִם גִּזַּל אֲבִיו וְמַת, וְהָרִי הַגְּזוּלָה קִיָּמָה, וְכֹפֶר הַיּוֹרֵשׁ וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף הוּדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.

ה. גִּזַּל הָאֵב וְנִשְׁבַּע וְהוּדָה, וְאַחֵר כֶּף מַת - הָרִי הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ;

ו. גִּזַּל וְנִשְׁבַּע וְמַת, וְהוּדָה הַיּוֹרֵשׁ - מְשַׁלֵּם הֶקְרָן בְּלִבָּד. וְכֵינִי כֶּף וְכֵינִי כֶּף, הַיּוֹרֵשׁ פְּטוּר מִן הָאֵשֶׁם.

ז. הַנִּשְׁבַּע לְגוֹי - מְשַׁלֵּם אֶת הֶקְרָן, וְאֵינּוּ חֵיב בַּחֹמֶשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְכִחֹשׁ בַּעֲמִיתוֹ". וְכֵן הַגְּזוּל פְּחוּת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה, וְכֹפֶר וְנִשְׁבַּע - אֵינּוּ חֵיב בַּחֹמֶשׁ, שָׂאִין פְּחוּת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה מִמּוֹן. כַּמָּה הוּא הַחֹמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בִּקְרָן; שָׂאִם גִּזַּל שְׁנֵה אַרְבָּעָה וְנִשְׁבַּע, מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ; וְאִם הִיָּתָה הַגְּזוּלָה קִיָּמָה - מַחֲזִיר אוֹתָהּ, וְנוֹתֵן דָּמֵי רִבִּיעַ שְׁלָהּ.

ח. אִין הַנִּשְׁבַּע עַל פְּסִירַת מִמּוֹן מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ, עַד שִׁיּוּדָה מַעֲצָמוֹ; אֲבָל אִם בָּאוּ עֲדִים, וְהוּא עוֹמֵד בְּכִפְּרָתוֹ - מְשַׁלֵּם הֶקְרָן בְּלִבָּד עַל פִּי עֲדִים, וְאֵינּוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שֶׁהַחֹמֶשׁ עִם הֶקְרָן לְכַפֵּרָה הֵם בָּאִים, וְאֵינּוּ מִבִּיא אוֹתָן אֶלָּא עַל פִּי עֲצָמוֹ.

ט. הַגְּזוּל אֶת חֲבֵרוֹ - אִף עַל פִּי שִׁכְפָּר בּוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁבַּע, אִם חֲזַר וְהוּדָה, אֵינּוּ חֵיב לְרֹדֶף אַחֵר הַבְּעָלִים עַד שִׁיַּחֲזִיר לָהֶן מִמּוֹן שִׁכְנִידוֹ; אֶלָּא יְהִי בִּיד הַגְּזוּלָן, עַד שִׁיַּבֹּאוּ הַבְּעָלִים וְיִשְׁלּוּ שְׁלָהֶן. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל שְׁנֵה פְּרוּטָה וּמַעֲלָה - חֵיב לְרֹדֶף אַחֵר הַבְּעָלִים עַד שִׁיַּחֲזִיר לָהֶן, אֲפִלּוּ הֵן בָּאִי הֵם; מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד נִתְאַשּׁוּ אַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּע, וְאֵינּוּ בָּאִין עוֹד לְתַבְּעוֹ.

י. אֲפִלּוּ הַחֲזִיר הַגְּזוּלָה כְּלָה חוּץ מִשְׁנֵה פְּרוּטָה, חֵיב לְהוֹלִיכָה אַחֵר הַבְּעָלִים; וְלֹא יִתֵּן לֹא לְבִנוֹ שֶׁל נִגְזַל, וְלֹא לְשִׁלּוּחָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַנִּגְזַל הַשְּׁלִיחַ בְּעֲדִים. וְאִם הִבִּיא אֶת הַגְּזוּלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ - הָרִי זֶה מִבִּיא אֵשֶׁם, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ; וּבֵית דִּין מְטַפְּלִין בָּהּ, עַד שֶׁתִּפְּגַע לְבַעֲלָהּ. וְכֵן נוֹתֵן הוּא לְשִׁלּוּחַ בֵּית דִּין. וְכֵל הַנּוֹתֵן הַגְּזוּל וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְבֵית דִּין, יִצָּא.

יא. נָתַן לוֹ אֶת הֶקְרָן וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הֶקְרָן וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוּת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה בִּקְרָן - אֵינּוּ צָרִיף לְהוֹלִיף אַחֲרָיו, אֶלָּא יָבוֹא הַנִּגְזַל וְיִטַּל אֶת הַשָּׂאֵר. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַגְּזוּלָה עֲצָמָה קִיָּמָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּקְרַר וְנִמְצָא הַנִּשְׂאָר שְׁנֵה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הֶקְרָן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הֶקְרָן,

אִמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדִי שְׂאֵל יִמְשְׁכוּ הַגְּזוּלָה, וְיִפְסִידוּ בַּשְּׂדוֹת וְיִאֲכִלוּ מִשְׁלֵי אַחֲרִים. וְאִם לָקְחוּ מֵאַחֵר - אֲפִלּוּ הִיָּה בִּינוֹ וְכֵינִי תַחֲלַת שְׂדֵה חֲבֵרוֹ בֵּית רֹבַע בְּלִבָּד, הָרִי הוּא בִּתְחֻקָּתוֹ, וְאֵין מַחֲזִיבִין אוֹתוֹ לְהַרְחִיק.

י. הַמְשַׁחֲקִין בַּקְּבִיָּה כִּי־עַד? אֵלּוּ שֶׁמְשַׁחֲקִין בַּעֲצִים אוֹ בַּצְּרוּרוֹת אוֹ בַּעֲצָמוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעוֹשִׂין תְּנָאִי בִּינֵיהֶם שֶׁכָּל הַנוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּאוֹתוֹ הַשְּׁחוּק, יִקַּח מִמֶּנּוּ כֶּף וְכֶף - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרִיָּהֶם. אִף עַל פִּי שֶׁבִּרְצוֹן הַבְּעָלִים לָקַח, הוֹאִיל וְלָקַח מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בַּחֲנֹם דֶּרֶךְ שְׁחוּק וְהַתֵּל, הָרִי זֶה גִּזַּל. וְכֵן הַמְשַׁחֲקִין בַּבְּהֵמָה אוֹ בַּחֲתִיָּה אוֹ בַּעֲפוֹת וְעוֹשִׂים תְּנָאִי בִּינֵיהֶם, שֶׁכָּל שֶׁתִּנְצַח בְּהֵמָתוֹ אוֹ תְּרוּץ יוֹתֵר, יִקַּח מִחֲבֵרוֹ כֶּף וְכֶף, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ - הַכֵּל אֲסוּר, וְגִזַּל מִדְּבָרִיָּהֶם. יא. וְהַמְשַׁחֲקִין בַּקְּבִיָּה עִם הַגּוֹי - אֵין בּוֹ אֲסוּר גִּזַּל, אֲבָל יֵשׁ בּוֹ אֲסוּר עוֹסֵק בְּדְבָרִים בְּטָלִים; שָׂאִין רְאוּי לְאָדָם שֶׁיַּעֲסֵק כָּל יָמָיו אֶלָּא בְּדְבָרֵי תוֹרָה וּבִישׁוּבֵי שֶׁל עוֹלָם. יב. מַצּוּדוֹת חֲתִיָּה וְעוֹפּוֹת וְדָגִים, שֶׁנִּפְּלוּ מִיָּד חֲתִיָּה לְתוֹךְ הַמַּצּוּדָה, וְכֹא אַחֵר וְנִטְלָן - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרִיָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לִיד הַזּוֹכָה בָּהֶן.

יג. נֶהָר הַמוֹשֵׁף [זוֹרֵם] וּמַעֲרִינֹת הַנוֹבְעִים, הָרִי הֵם שֶׁל כָּל אָדָם. עֵנִי הַמִּנְקָף [חֹבוֹט] בְּרֹאשׁ הַזֵּית זֵיתִים שֶׁל שְׂכֻחָה, וְכֹא עֵנִי אַחֵר וְנִטְלָן מֵעַל הָאָרֶץ - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרִיָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לִיד הַזּוֹכָה בָּהֶן; וְאִם הִיָּה הָעֵנִי מְקַבֵּץ בְּיָדוֹ בְּרֹאשׁ הַזֵּית, וּמִשְׁלִיף לְאָרֶץ - הָרִי זֶה גִּזַּל גָּמוּר, שֶׁהָרִי הִגִּיעוּ לִיד הַזּוֹכָה בָּהֶם.

יד. הַדְּבוּרִים אֵינּוּ בִּרְשׁוֹתָיו שֶׁל אָדָם כְּמוֹ תְּרִנְגוּלִים וְאַנְזִים, וְאִף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהֶן קִנְיָן מִדְּבָרִיָּהֶם; וְהַגְּזוּל נָחִיל [קִבּוּצַת] דְּבוּרִים, אוֹ שֶׁמִּנְעוּ מִבְּעָלָיו אִם בָּא לְרְשׁוֹתוֹ - הָרִי זֶה גִּזַּל מִדְּבָרִיָּהֶם. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁיִּצָּא נָחִיל שֶׁל דְּבוּרִים מִרְשׁוֹתָיו, וְשָׁכַן בִּרְשׁוֹת חֲבֵרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנָּחִיל לְהִלָּף בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיִּטַּל אֶת נָחִילוֹ, וְאִם הִזִּיק - מְשַׁלֵּם מֵה שֶׁהִזִּיק; אֲבָל לֹא יִקַּץ אֶת הַשּׂוֹכֵה [הַעֲנָן] עַל מְנַת לִתֵּן דָּמִים.

טו. נִאֲמַנְתָּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן לּוֹמֵר: 'מִכָּאן יֵצֵא נָחִיל זֶה'; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מְשִׁיחִין לְפִי תַמָּן, וְיִהְיֶה הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֵר הַנָּחִיל, וְשׂוֹאֲלִין 'הֵיכָן תִּנָּה'; אִף עַל פִּי שָׂאִין אִשָּׁה אוֹ קָטָן בְּנֵי עֲדוּת, הוֹאִיל וְקִנְיָן דְּבוּרִים מִדְּבָרִיָּהֶם, הֶאֱמִינוּ אוֹתָם בּוֹ. טז. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ גִּזַּל שֶׁל דְּבָרִיָּהֶם, אֵינּוּ יוֹצֵא מִיָּדוֹ בְּדִנְיָן. וְכֵן אִם כָּפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע, אֵינּוּ מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּמוֹ שֶׁמוֹסִיף עַל הַגְּזוּל הַגָּמוּר.

## יום חמישי

### הלכות גזלה ואבדה פרק ז

א. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַבֵּב מִמּוֹן לְחֲבֵרוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי, וְכֹפֶר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עַל שָׂקָר - הָרִי זֶה חֵיב לְהַחֲזִיר לוֹ הֶקְרָן שֶׁכָּפַר בּוֹ, וְהוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ; וְחֵיב בִּקְרָן, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אֵשֶׁם גְּזוּלוֹת'. ב. אֶחָד הַגְּזוּל, אוֹ הַעוֹשֵׂק, אוֹ הַגּוֹנֵב, אוֹ שֶׁהִלְוָה, אוֹ שֶׁהִקְדִּי אֶצְלוֹ, אוֹ מִצָּא אֲבִידָה וְכִחֹשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁהִיָּתָה בִּינֵיהֶן שִׁתְּפוּת וְנִשְׂאָר לוֹ אֶצְלוֹ מִמּוֹן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ



ח. הפהנים בגזל הגר, במקבלי מתנות הן. לפיכך, הגזול חמץ מן הגר שאין לו יורשין, ועבר עליו הפסח - חייב לתן לפהנים את דמיו בשעת הגזלה; שאם יתננו להם עכשו, אינה מתנה - שחרי הוא אסור בהנחה. ואלו היה הגר קיים, היה אומר לו: 'הרי שלך לפניך', כמו שבארנו. ט. כהן שגזל גר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר - לא זכה זה בגזלה שתחת ידו, אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הפהנים בני המשפחה.

י. הגזול את הגר ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו וגזלתו להעלותן לפהנים, ומת הגזול קדם בפירה - הרי בני הגזול יורשין את כסף הגזלה או הגזלה עצמה; והאשם ירעה עד שיפיל בו מום, כמו שבארנו במקומו. יא. נתן הגזול את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם בפירה [הקרבן] - אין יורשי הגזול יכולין להוציא מיד הפהנים, שנאמר: "איש אשר יתן לפהן, לו יהיה"; ואפלו היה הגזול קטן, שאין מתנתו מתנה - אין יורשי מוציאין מיד הפהנים. יב. נתן את הכסף לאחת מן המשפחות, ואת האשם למשמרה זו [של השבוע] שהיא שבתה - יחזור הכסף אצל האשם, לאנשי המשפחה הקבועה; שהמשפחה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכת, ומוציאין מידה. יג. אין מקריבין את האשם עד שיחזיר הגזול הקרן לפעלים, או לפהנים אם היה גזל גר שאין לו יורשין. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפס לו, ואין החמש מעבב הפירה; וחייב לתן את החמש אחר הפירה. יד. העבדים והשטרות והקרעות, אין בהם תוספת חמש, שנאמר: "וכחש בעמיתו בפקדון וכו'" - כל האמור בענין, מטלטלין הוא וגופו ממון; וצאו הקרעות, וצאו עבדים שהקשו לקרעות, וצאו שטרות שאין גופן ממון. וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשים, אינן חוזרין לפהנים. וכן הקרע אינה נקנית לגזול לעולם, אלא ברשות בעליה קימת; ואפלו נמכרה לאלה, זה אחר זה, ונתיאשו הבעלים - הרי זו חוזרת לגזול בלא דמים. וכל מי שניצאה מתחת ידו - חוזר על זה שמכרה לו, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזיר הלוקח מן הגזול על הגזול ויטל ממנו, כמו שיתבאר.

### הלכות גזלה ואבדה פרק ט

א. הגזול קרקע מחברו והפסידה [גרם לה נזק], כגון שחפר בה בורות שיחין ומערות, או ששצץ את האילנות, ושחת המעגנות, והרס הבנין - חייב להעמיד לו שדה או בית כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון ששטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים - אומר לו: 'הרי שלך לפניך'; שהקרע בחזקת בעליה קימת; ואין אחריות הפסדה עליו, אלא אם כן הפסיד בידו - מה שאין הדין כן במטלטלין או בעבדים, כמו שבארנו. ב. גזל שדה, ונגזלה ממנו, ונטליה מציקין [אנשים] בכלת המלך - אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או

או שמחל לו על זה ועל זה, חוץ משנה פרוטה בקרן - חייב להוליכו אחריו, או יתן לבית דין שבעירו כמו שבארנו. יב. המחזיר את הקרן לפעלים, וכפר פעם שניה בחמש ונשבע עליו - נעשה החמש כקרן לכל דבר, ומשלם עליו חמש אחר, שנאמר: "ונחמשתיו יוסף עליו" - מלמד שהוא מוסיף חמש על חמש, עד שיתמעט החמש שיכפר בו ונשבע עליו משנה פרוטה. יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו - משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד, שנאמר: "ונחמשתיו יוסף עליו", מלמד שהוא משלם כמה חמשים על קרן אחד.

### הלכות גזלה ואבדה פרק ח

א. הגזול את חברו, ומת הנגזל - יחזיר הגזלה ליורשין; ואם אבדה או נשתנת, נותן להן דמיה. ואם נשבע לו, ואחר כך מת - נותן הקרן והחמש ליורשין. ב. הגזול את אביו ונשבע לו, ומת האב - אם אין הגזלה קימת או נשתנת, עושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החמש; ואם הגזלה קימת, חייב להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו. לפיכך, נותן את הגזלה ואת החמש לאחיו, ועושה עמהן חשבון. ג. אם אין לו אחין, שנמצא זה הגזול לבדו הוא היורש - מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו; ואם אין לו בנים לזה הפנ הגזול - נותנה לבעל חובו, או בהלוואתו, או לצדקה. הואיל וניצאה הגזלה עצמה מתחת ידו - נפטר, אף על פי שנתנה מתנה או פרעה בחובו; והוא, שיודיעם ויאמר: 'זה גזל אבא'. ד. וכן הגזול את הגר ונשבע לו, וחזר והודה לו, וזקף עליו הכל מלנה, ואחר כך מת הגר - אף על פי שזכה בגזלה, חייב להוציאה מתחת ידו. ה. כמה דברים אמורים? בשדה ביינותים. אבל אם גזל את הגר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר - הרי זה חייב לשלם הקרן והחמש לפהנים של אותו משמר [שיקריב האשם], ומביא אשמו; ואחר כך יתפסר בו. ו. מפי השמועה למדו, שזה שנאמר בתורה: "ואם אין לאיש גאל" - בגר שמת ואין לו יורשים הכתוב מדבר. ואשם זה האמור כאן, הוא הגזלה או דמי הגזלה. לפיכך, המחזיר גזל הגר בלילה, לא יצא, שחרי אשם קראו הפתוי, ואין מקריבין בלילה. ואין הפהנים חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר [פעם לארו ופעם לאלו], כדרך שאין חולקין בשר אשם זה כנגד בשר אשם אחר. ז. כל גזל הגר שאין בו שנה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי משמר, לא יצא המחזירו ידי השבחה - שנאמר: "המושב לה", לפהן, עד שתהיה השבחה לכל כהן. ולמה נאמר בגזל הגר "איש"? שהאיש אתה צריך לחקר ולחזר עליו, אם יש לו יורשין או אם אין לו; אבל אם היה הגר קטן - אי אתה צריך לחזר עליו, אלא חזקתו שאין לו יורשין.

אחרת, ואמר לו הגזלן: 'זו אני גובה בחובי' - הרי זה נתפנן להעמידה ביד הלוקח; ואם אין לגזלן קרקע אלא זו, לגבות את חובו הוא שנתפנן.

יג. נתנוהו הבעלים לגזלן מתנה, קנה אותה הלוקח; שאילו לא טרח לבעלים, לא היו נותנין לו מתנה, ומפני זה טרח, כדי שיזכה בה בדין, ויעמד בנאמנותו ותתקיים ביד הלוקח.

יד. הגזלן שדה, ואחר שגזלה והחזיק גזלן עליה חזר ולקחה מבעלים הראשונים, וטען הנגזל ואמר: 'אנוס הייתי בפשעה שמכרתי לו, ושלל לדעתי מכרתי מחמת גזלותו' - לא זכה הגזלן, אף על פי שיש לו עדים שלקחה בפניהם; ותחזר השדה לבעליה, ומחזירין לגזלן הדמים שנתן.

טו. במה דברים אמורים? בשהעידו העדים שמה בפניהם את המעות. אבל אם העידו שבעל הקרקע מכר לגזלן, והודה לו בפניהם שנתן לו דמים כף וכף, והנגזל טוען שלא נתן לו כלום, ומחמת יראה הודה לו - אין לגזלן כלום, אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד כשטען, הואיל והחזיק גזלן עליה.

טז. אין בעל השדה צריך לעשות מודעה [הודעה לעדים] על מכר זה [שהוא באונס]; הואיל והחזיק זה גזלן על שדה זו ואין ראיתו בה ראיה, אינו צריך למסר מודעה. ואין דין הגזלן בדין האונס חברו ותלה אותו עד שימכר לו; שזה האונס אינו רוצה לגזל, ולא גזלו עדין כלום; לפיכך, אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממכרו קנס.

## יום שישי

### הלכות גזלה ואבדה פרק י

א. גוי בעל זרוע שאנס [בכח] נכסי ישראל, וירד לתוף שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת שיש לו נזקין ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממונו, ואחר שתקף על השדה מכרה לישראל אחר - אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח.

ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמת טען הגוי המוכר, או יעידו עדי ישראל שאמת טען הגוי. וכן אם היה שם מלך או שר באותו המקום שיכל לכף את הגוי שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את הגוי - אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן הגוי, אף על פי שאינן מודין לגוי, ואף על פי שאין שם עדים שאמת טען הגוי; שהרי הלוקח אומר לבעלים: 'אם גזלן הוא הגוי, למה לא תבעתם אותו בדיניהם?'

ג. הגויים המציקין לישראל ומבקשין להרג אותן עד שיפדה עצמו מיד הגוי בשדהו או בביתו, ויתננה למציק ואחר כך יניחנו - כשירצה המציק למכר אותה הקרקע - אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק, הן קודמין לכל אדם. ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששטה הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם לקח מן המציק, זכה; ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע, או שליש

בתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: 'הרי שלך לפניך'; ואם מחמת הגזלן נלקחה - חייב להעמיד לו שדה אחרת. ג. אנוס המלך את הגזלן, ואמר לו: 'הראה לנו כל מה שיש לך', והראה לו שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך - חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה, או נותן דמיה.

ד. גזל שדה והפסידה בידו - כשבעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזלן, גובה אותן מנכסים בני חורין [שנמצאים בידו], מפני שהוא כמלה על פה; ואם עמד הגזלן בדין ונתחייב לשלם, ואחר כך מכר - גובה מנכסים [של הגזלן] משעבדין [שנמכרו אחר הגניבה].

ה. גזל שדה ואכל פרותיה - משלם כל הפרות שאכל מנכסים בני חורין. גזל והשבים - שמין לו, וידו על התפתוה: אם השבח יתר על ההוצאה, נוטל ההוצאה בלבד מן הנגזל; ואם ההוצאה יתרה על השבח, אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח.

ו. גזל שדה ומכרה, והשביחה הלוקח - אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה מן בעל השדה, ונוטל הקרן עם שאר השבח מן הגזלן;

ז. הקרן - מנכסים משעבדין, ושאר השבח - מבני חורין. ואם הכיר בה שהיא גזולה כשלקחה - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד, ומפסיד שאר השבח היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השבח - בין שהכיר בה שהיא גזולה, בין שלא הכיר בה - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח; נוטלו מן בעל השדה, ונוטל הקרן מן הגזלן מנכסים משעבדין.

ח. הגזלן שדה ומכרה, ואכל הלוקח פרותיה - מחשבין עליו כל הפרות שאכל, ומשלם לבעל השדה; וחוזר וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין. ואם הכיר בה שהיא גזולה - אין לו פרות, ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד.

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה לוקח כלום, כמו שבארנו. חזר הגזלן אחר שמכרה, ולקחה מבעליה - נתקמה ביד הלוקח מן הגזלן. ואפלו נתנה לו הגזלן מתנה כשהיתה גזולה בידו - פיון שחזר ולקחה, נתקמה ביד זה שקבל המתנה; שמפני זה טרח הגזלן עד שקנהה, כדי לעמד בנאמנותו.

י. לפיכך, אם תבע הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה שאינה שלו, ונתחייב לשלם, והתחילו בית דין להכריז על [מכירת] נכסי הגזלן כדי להגבות מהן ללוקח, ואחר שהתחילו ההכרזות לקחה הגזלן מן הבעלים - לא נתקמה ביד הלוקח; שמאחר שהכריזו על נכסיו, נגלה שאינו נאמן, ולא לקחה מן הבעלים כדי להעמידה ביד הלוקח.

יא. לקחה הגזלן מן הבעלים אחר שמכרה כשהיא גזולה, וחזר ומכרה לאחר, או נתנה במתנה, או הורשה - הרי גלה דעתו שאינו רוצה להעמידה ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה גזולה. וכן אם נפלה לגזלן בירשה, לא נתקמה ביד הלוקח.

יב. גבה אותה הגזלן בחובו - אם יש לנגזל קרקע



**יב.** בעל שהוריד אריסין [עובדים תמורת חלק ביבול] בנכסי אשתו, ואחר כך גרשה - אם היה הפעל עצמו אריס [במקצועו] - נסתלק בעל, נסתלקו אריסין; שלא ירדו לה אלא על דעת הפעל; ושמן להם, ויגדעם על התחתונה. ואם אין הפעל אריס - על דעת הקרקע ירדו, ושמן להם כאריס.

### הלכות גזלה ואבדה פרק יא

**א.** השב אבדה לישראל - מצות עשה, שנאמר: "השב תשיבם לאחיד". והרואה אבדת ישראל, ונתעלם ממנה והניחה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תראה את שור אחיד"; ובטל מצות עשה. ואם השיבה, קיים מצות עשה. **ב.** לקח את האבדה ולא השיבה - בטל מצות עשה, ועבר על שני לאוין: על "לא תוכל להתעלם", ועל "לא תגזל". אפלו היה בעל האבדה רשע ואוכל נבלה לתאבון [לתאוותו] וכיוצא בו - מצוה להשיב אבדתו. אכל אוכל נבלה להקעים [את הקב"ה], הרי הוא מין; והמינים מישראל, והאפיקורסין, ועובדי עבודה זרה, ומחללי שבת בפרהסייה - אסור להחזיר להם אבדה, כגוי.

**ג.** אבדת הגוי - מתרת, שנאמר: "אבדת אחיד". והמחזירה - הרי זה עובר עברה, מפני שהוא מחזיק ידי רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה - הרי זה משבח. ובמקום שיש חלול השם - אבדתו אסורה, וחיב להחזירה. ובכל מקום מכניסין פליהם [לתוך הבית] מפני הגנבים ככלי ישראל, מפני דרכי שלום.

**ד.** טעות הגוי [בחדשון כסיו] - באבדתו, ומתרת; והוא שטעה מעצמו, אכל להטעותו - אסור.

**ה.** ביצר? כגון שעשה הגוי חשבון, וטעה מאלי. וצריך שיאמר לו ישראל: 'ראה, שעל חשבונך אני סומך, ואני יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך', כגון זה מתר. אכל אם לא אמר לו כן - אסור, שמה יתפון הנכרי לכדקו, ונמצא שם שמנים מתחלל.

**ו.** עיר שישראל וגוים דרין בה, ומחצה גוים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריו; ואם בא ישראל ונתן סימניה, חיב להחזיר.

**ז.** היה רב העיר גוים - אם מצא במקום מן העיר שרוב המצויים שם ישראל, חיב להכריז. אכל אם מצא בסרטייה [דרך גדולה] ופלטייה [רחבה] גדולים כבתי כנסיות וכבתי מדרשות שהגוים מצויין שם תמיד [כשומרים], ובכל מקום שהרבים מצויין שם - הרי המציאה שלו, ואפלו בא ישראל ונתן סימניה; שהרי נתאש ממנה כשנפלה, מפני שהוא אומר: 'גוי מצאה'. אף על פי שהיא שלו - הרואה לילך בדרך הטוב והישר, ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה לישראל כשיתן את סימניה.

**ח.** מצא בעיר זו שרפה גוים חבית של יין - יינה אסור בהנחה, ונזקקה מתר משום אבדה; ואם בא ישראל ונתן סימניה, מתרת בשתייה לזה שמצאה.

**ט.** עוף שחטף בשר והשליכו בחצר אחרת - אף על פי

המעות, מפני שזה המציק מוכר בזול; הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע או קרוב לו, וזה הרביע של בעלים, שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המציק בשלשים - נותן לבעלים עשרה, או נותן להם רביע הקרקע, ואחר כך יקנה הכל. ואם לא נתן, הרי רביע הקרקע כגזל בידו.

**ד.** היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, ונטעה - אם היתה שדה העשויה לטע, אומדין כמה אדם רוצה לתן בשדה זו לטעה, ונוטל מבעל השדה; ואם אינה עשויה לטע - שמין לו, וירדו על התחתונה.

**ה.** אמר לו בעל השדה: 'עקר אילנך וזרף' - שומעין לו. אמר הנוטע: 'הריני עוקר אילני' - אין שומעין לו, מפני שמכחיש את הקרקע.

**ו.** הנצרות - הרי הן ראויין לבנן, ולהוסיף בהן בתים ועליות; לפיכך הורו הגאונים, שהבונה בחצר חברו שלא מדעתו - הרי זה כנוטע שדה העשויה לטע, ושמן לו כמה אדם רוצה לתן בבנן זה לבנותו; והוא, שיבנה בנן המועיל [מביא תועלת] הראוי לאותה חצר כמנהג אותו מקום.

**ז.** היורד לשדה חברו ברשות - אפלו נטע שדה שאינה עשויה לטע - שמין לו, וירדו על העליונה; שאם היתה ההוצאה יתרה על השבח, נוטל ההוצאה; ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטל השבח. ובעל בנכסי אשתו, והשתף בשדה שיש לו חלק בה - היורד ברשות הן, ושמן להן ויגדעם על העליונה.

**ח.** היורד לשדה חברו שלא ברשות, ונטע או בנה, ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנן או ששמר הנטיעות, וכיוצא באלו הדברים שמראין שדעתו נוטה [מסכימה] למה שעשה זה וכרצונו בא הדבר - שמין לו, וירדו על העליונה. **ט.** היורד לתוך חרבתו של חברו, ובנאה שלא ברשות - שמין לו, וירדו על התחתונה. ואם אמר בעל הבנן: 'עצי ואבני אני נוטל' - בבית, שומעין לו; בשדה, אין שומעין לו, מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל הקרקע: 'טל מה שבנתי' - שומעין לו.

**י.** כל מי ששמין לו - בין שהיתה ידו על העליונה, בין שהיתה ידו על התחתונה - אינו נוטל כלום, עד שישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא. ואם אמר: 'יבואו הדגים, ויעשו שומת ההוצאה, והרי היא גלויה לעיניהם, וישערו העצים והאבנים והסיד ויזכר האמנין בפחות שבשערים' - שומעין לו, ונוטל בלא שבועה. וכן זה שנוטל השבח בלבד, והיתה ידו על העליונה - אינו צריך שבועה.

**יא.** כל ששמין לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר 'נתתי', והיורד לשדה אומר 'לא נטלתי' - היורד נאמן, ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומריין לבעל השדה: 'עדין לא שמו לך ולא ידעת כמה אתה חיב לתן, היאך נתת? אכל אם שמו לו ואמרו לבעל השדה 'תן לו', ואמר 'נתתי' - אף על פי שעדין לא נשבע היורד, הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת הסת שנתן, ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה.

**יט.** ראה את האבדה, ואמר לו אביו: 'אל תחזירה' - יחזיר, ואל יקבל ממנו; שאם יקבל מאביו, נמצא בעת שמקיים מצוות עשה של "כבוד את אביך", בטל מצוות עשה של "השב תשיבם", ועבר על "לא תוכל להתעלם".

**כ.** הרואה מים שוטפין ויבאין להשחית בנזן חברו, או להשחית שדהו - חייב לגדר בפניהן ולמנעם, שנאמר: "לכל אבדת אחיד", לרבות אבדת קרקעו.

### הלכות גזלה ואבדה פרק יב

**א.** מי שאבדה לו אבדה, ופגע באבדתו ואבדת חברו - אם יכול להחזיר את שתייהן, חייב להחזיר שתייהן. ואם אינו יכול להחזיר אלא אחת מהן - אבדתו קודמת, ואפילו לאבדת אביו או רבו; שלו קודם לכל אדם.

**ב.** פגע באבדת רבו עם אבדת אביו - אם היה אביו שקול [בתורת] כנגד רבו, של אביו קודמת; ואם לאו, של רבו קודמת; והוא שיהיה רבו מכהק, שרכ חקמתו של תורה ממנו.

**ג.** הניח אבדתו, והחזיר אבדת חברו - אין לו אלא שכרו הראוי לו [על טרחתו]. ביצד? שטף נהר חמורו וחמור חברו, שלו יפה מנה ושל חברו מאתים - הניח את שלו, והציל את של חברו - אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם אמר לו: 'אציל את שלך, ואתה נותן לי דמי שלי', או שהתנה בפני בית דין - חייב לתן לו דמי שלו. ואף על פי שעלה חמור שלו מאלי - הואיל ולא נתעסק בו, זכה במה שהתנה עמו.

**ד.** ירד להציל ולא הציל - אין לו אלא שכרו הראוי לו. וכן אם היה עוסק במלאכה, ובטל ממלאכתו ששנה דינר, והחזיר אבדה ששנה מאה דינרין - לא יאמר לו: 'תן לי דינר שהפסדתי', אלא נותן לו שכרו כפועל בטל שביטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה. ואם התנה עם הבעלים או בפני בית דין שיטל מה שהפסיד, והרשוהו - הרי זה נוטל. ואם אין שם בעלים ולא בית דין, שלו קודם.

**ה.** וכן שנים שהיו באים בדרך, זה בחבית של יין וזה בכד של דבש, ונסדקה הכד של דבש, וקדם שישפוף הדבש לארץ, שפף זה את יינו והציל את הדבש לתוך החבית - אין לו אלא שכרו הראוי לו [על טרחתו]; ואם אמר: 'אציל את שלך, ואתה נותן לי דמי שלי', או שהתנה בפני בית דין - הרי זה חייב לתן לו. ואם נשפף הדבש לארץ - הרי זה הפקר; וכל המציל, לעצמו מציל. ו. היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים ריקנים, ונסדקה כד הדבש, ואמר לו בעל הקנקנים: 'איני מציל לך דבש זה בקנקני עד שתתן לי חציו או שלישו או כף וכף דינרין', וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו 'הן' - הרי זה צחק בו [הערים עליו], ואינו נותן לו אלא שכרו הראוי לו; שהרי לא הפסידו כלום.

**ז.** וכן מי שפרח מבית האסורים, והיתה מעברת [רפסודה] לפניו, ואמר לו: 'העבירני, ואני נותן לך דינר', והעבירו - אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם היה ציד,

שרב העיר ישראל - הרי זה מתר משום אבדה, שהרי נתנאשו הבעלים ממנו.

**י.** המוצא אבדה בזוטו [התפשותות] של ים, ובשלוליתו של נהר שאינו פוסק [שעלה על גדותיו] - אף על פי שיש בה סימן, הרי זו של מוצאה, שנאמר: "אשר תאבד ממנו, ומצאתה", מי שאבדה ממנו ומצאה אצל כל אדם; יצאת זו שאבדה ממנו ומכל אדם, שזה ודאי נתנאש ממנה.

**יא.** המאבד ממונו לדעת [במודעות], אין נזקקין לו. ביצד? הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך פיסו [ארנקו] ברשות הרבים והלך לו, וכל פיוצא בזה - הרי זה אבד ממונו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו, אינו זקוק להחזיר - שנאמר: "אשר תאבד ממנו ומצאתה", פרט למאבד לדעתו.

**יב.** אבדה שאין בה שוה פרוטה - אינו חייב להטפל בה, ולא להחזירה.

**יג.** מצא שק או קפה [סל גדול] - אם היה חכם או זקן מכבד שאין דרכו לטל כלים אלו בידו, אינו חייב להטפל בהן; ואומר את דעתו: אלו היו שלו - אם היה מתוירן לעצמו, כך היה חייב להחזיר של חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היו שלו - כך בשל חברו אינו חייב להחזיר. היה דרכו להחזיר כלים האלו בשדה, ואין דרכו להחזירן בעיר, מצאן בעיר - אינו חייב להחזיר; מצאן בשדה - חייב להחזירן עד שיעזבו לרשות הבעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך.

**יד.** וכן אם מצא בהמה והפישה - נתחייב להטפל בה ולהחזירה, אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל במצוה. החזירה וברחה, אפילו מאה פעמים - חייב להחזיר, שנאמר: "השב תשיבם" - "השב", אפילו מאה פעמים משמעו. לעולם הוא חייב להטפל בה, עד שיחזירה לרשות בעליה למקום המשתמר; אבל אם החזירה למקום שאין משתמר, כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חייב באחריותה.

**טו.** החזיר את האבדה בשחירת למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחירת - אינו חייב להטפל בה, שהרי הבעלים רואין אותה, אף על פי שהוא מקום שאינו משתמר. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים; אבל בבעלי חיים - לעולם חייב להטפל בה עד שיכניסה לרשות הבעלים המשתמרת; ואינו צריך דעת בעלים.

**טז.** ראה בהמה שפרחה מן הדיר, והחזירה למקומה - הרי קיים המצוה, ואינו צריך דעת הבעלים.

**יז.** ההולך בדרך הטוב והישר, ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה בכל מקום, ואף על פי שאינה לפי כבודו.

**יח.** כהן שראה האבדה בבית הקברות - אינו מטמא להחזירה; שבעת שמקיים מצוות עשה של השב אבדה, מבטל עשה של "קדשים יהיו", ועובר על לא תעשה של "לא יטמא בעל בעמיו", ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

יבוא ויתן סימנים, ויטל'. ואינו חושש מפני שהודיע מין האבדה, לפי שאינו מחזירה עד שיתן סימנין מבהקין.

ג. בא בעל האבדה, ונתן סימנין שאין מבהקין - אין מחזירין לו; עד שיאמר סימנים מבהקין. והרמאי, אף על פי שאמר סימנין מבהקין - אין מחזירין לו, עד שביא עדים שהיא שלו. אמרו חכמים: "היה עמך עד דרש אחיד" - עד שתחקר אחר אחיד, אם רמאי הוא אם לא. ד. בראשונה, כל מי שאבדה לו אבדה, ובא ונתן את סימניה - מחזירין אותה לו, אלא אם כן מחזק רמאי. משרבו הרמאין, התקינו בית דין שיהיו אומרים לו: 'הבא עדים שאין אתה רמאי, וטל'.

ה. הסימנין המבהקין - סומכין עליהם וזנין על פיהם בכל מקום, דין תורה. והמדה או המשקל או המנין או מקום האבדה, סימנין מבהקין הן.

ו. באו שנים, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן סימניה כמו שנתן האחר - לא יתן לא לזה ולא לזה; אלא תהיה מנחת עד שיודה האחד לחברו, או יעשו פשרה ביניהן. נתן האחד את הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לבעל העדים; זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי העד האחד כמו שאינו, וזניח.

ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה שארגו אותה לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן לעדי נפילה. זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת רחבה - יתן למי שנתן מדת ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחבה כשהיה בעלה מתפסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחבה, וזה כון משקלוותיה - יתן למי שפון משקלה. זה נתן מדת ארפה ורחבה, וזה נתן מדת האמירות [קצות הבגד] שבה - יתן למי שנתן מדת ארפה ורחבה.

ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה היה מכריז עליה שלשה רגלים: רגל ראשון אומר 'ראשון', שני אומר 'שני', שלישי מכריז סתם - כדי שלא יתחלף לו שני בשלישי. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם רביעית, כדי שילך השומע לביתו בשלשה ימים ויממש [יבדוק] את כליו, ויחזר בשלשה הימים, וימצא זה המכריז מכריז בשביעי.

ט. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות; משרבו האנסיין [גנבים] ואמרו 'המצאיא של מלך היא', התקינו שיהא מודיע לשכניו ולמידעיו, ודין.

י. הכריז או הודיע, ולא באו הבצלים - תהיה המציאה מנחת אצלו, עד שיבוא אליהו. וכל זמן שהאבדה אצלו - אם נגנבה או אבדה, חזב באחריותה; ואם נאנסה, פטור; ששומר אבדה כשומר שכר הוא, מפני שהוא עוסק במצוה, ונפטור מבמה מצוות צשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה. יא. וצריך לבקר את האבדה ולבדקה, כדי שלא תפסד ותאבד מאלה - שנאמר: "והשבתו לו", ראה היאך תשיקנו לו. כיצד? מצא כסות של צמר, מנערה אחת לשלשים יום; ולא ינערה במקל, ולא בשני כני אדם.

ואמר לו: 'בטל מצורתך והעבירני' - נותן לו מה שהתנה עמו. וכן כל כיוצא בזה.

ח. שירה שהיתה מהלכת במדבר, ועבר עליה גיס [צבא] וטרפה [שדדה] - אם אינם יכולים להציל מידם, ועמד אחד מהם והציל - הציל לעצמו; ואם יכולין הם להציל מידם, וקדם אחד מהם והציל - אף על פי שאמר 'לעצמי אני מציל', הציל לאמצע [לכל אחד את שלו].

ט. היו יכולין להציל על ידי הדחק - כל המציל, מציל לאמצע; אלא אם כן אמר 'לעצמי אני מציל', הרי זה מציל לעצמו; שכיין ששמעוהו אומר 'לעצמי אני מציל', היה להם לדחק עצמם ולהציל, וכיון שישבו ולא הצילו - הרי נתיאשו מן הכל.

י. היו שני שתפין, והציל אחד מהם - הציל לאמצע [לשניהם]; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל' - הרי זה חלק מחברו, והציל לעצמו. וכן השוכר את הפועל להציל - כל שניצל, הרי הוא למשכיר; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל' - הרי חזר בו מן השכירות, וכל שניצל אחר שאמר כן, הרי הוא שלו.

יא. שירה שחנת במדבר, ועמד עליה גיס לטרפה, ופסקו עם הגיס ממון, ונתנו לו - מחשבין לפי ממונם, ואין מחשבין לפי נפשות. ואם שכרו תור לפניהם להודיעם הדרך, מחשבין שכרו לפי ממון ולפי נפשות. ואל ישנו ממנהג החמרים.

יב. רשאין החמרים להתנות ביניהן: 'כל מי שתאבד ממנו חמור מבני השירה, מעמידין לו חמור אחרת'; ואם פשע בה הוא ואבדה, אינן חביבין להעמיד לו.

יג. אבדה חמורו, ואמר: 'תנו לי דמיה, ואני רוצה לקח חמור, והריני שומר עמכם' - אין שומעין לו, אלא מעמידין לו חמור אחרת כדי שיתרו עצמו וישמר בהמתו. ואפלו היתה לו בהמה אחרת בשירה, אינו דומה שומר אחת לשומר שתים.

יד. ספינה שהיתה מהלכת בים, ועמד עליה נחשול [גל] לטבעה, והקלו ממשהא - מחשבין לפי משאוי, ואין מחשבין לפי ממון. ואל ישנו ממנהג הספנים.

טו. רשאין הספנים להתנות ביניהם: 'כל מי שתאבד לו ספינה, מעמידים לו ספינה אחרת'; פשע בה ואבדה, או שפרש למקום שאין הספינות הולכות בו באותו הזמן - אינן חביבין להעמיד לו.

### שבת קודש

### הלכות גזלה ואבדה פרק יג

א. המוצא אבדה שהוא חזב להחזירה - חזב להכריז עליה ולהודיעה ולומר: 'מי שאבד לו מין פלוני, יבוא ויתן סימנין, ויטל'. אפלו היתה שנה פרוטה בעת המציאה, והווללה - חזב להכריז עליה. ואכן גבוהה היתה חוזן לירושלים, שעליה היו מכריזין.

ב. כיצד מכריז? אם מצא מעות, מכריז: 'מי שאבד לו מטבע'; וכן מכריז: 'מי שאבד לו כסות', או 'בהמה', או 'שטרות' -

## הלכות גזלה ואבדה פרק יד

א. השמלה - בכלל "כל אבדת אחיד" היתה, וכן השור והשה והחמור. ולמה פרט הכתוב חמור? להחזירו בסימני מרדעת; אף על פי שהסימן בדבר הטפל לו, נחזיר. ולמה פרט שור ושה? להחזיר אפלו גזוז הששה, או גז זנב השור, אף על פי שהוא דבר מועט. ולמה פרט השמלה? ללמד ממנה: מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין, וחזקתה שיש לה תובעין [הבעלים], וחזקת להחזיר - אף כל דבר שיש לו סימנין, הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין, וחזקת להחזיר. אבל דבר שאין לו תובעין, אלא נתיאשו הבעלים ממנו - הרי הוא של מוצאו, אף על פי שיש בו סימן.

ב. זה הכלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן - פיון שאבד וידעו בו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שנתיאשו ממנו בעליו, כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד, שהרי אינן יכולין לתן סימן להחזירו להן; ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו.

ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו; שהרי דעתן תלויה לתן סימנין שיש בו, ויחזרו להן. לפיכך, המוצא אותו חזב להכריזו, אלא אם כן ידע שנתיאשו הבעלים, כגון ששמע אותם אומרים: 'וי [אוי] לתסרון הפיס', וכיוצא בדברים אלו שמראין שנתיאשו - הרי אותה האבדה של מוצאו. ד. וכן אם מצא דבר שיש בו סימן פנים או פנה וכיוצא בהן, או במקום שרבו גזים - הרי זה בחזקת שנתיאשו ממנו בעליו משעה שנפל; ולפיכך הרי הוא של מוצאו, ואף על פי שלא שמעו הבעלים שנתיאשו ממנו.

ה. יאוש שלא מדעת [כשאינו מודע לאבדה], אפלו בדבר שאין בו סימן - אינו יאוש. כיצד? נפל ממנו דינר, ולא ידע בו שנפל - אף על פי שכשידע בו שנפל, יתיאש - הרי זה אינו יאוש עתה, עד שיידעו הבעלים שנפל. אבל אם ידעו אומרים הבעלים: 'שמה נתתיו לפלוני', או 'שמה במגדל [בארון] הוא מנח', או 'שמה טעיתי בחשבון', וכיוצא בדברים אלו - אין זה יאוש.

ו. הרוצה חכרו שנפל ממנו דינר על הארץ, ולא ידע בו, ונטל הדינר קדם יאוש - עובר על עשה ["השב תשיבם"] ועל שגן לאוין ["לא תוכל להתעלם" ו"לא תגזול"], כמו שבארנו. ואפלו החזיר לו דינר לאחר שנתיאש - זו מתנה היא, וכבר עבר על האסורין.

ז. נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו, ולאחר יאוש נתפון לגזל אותו - עובר משום "השב תשיבם". המתין לו, ולא הודיע לבעלים, ולא נטל הדינר עד שיידעו שנפל, שהרי נתיאשו כמו שבארנו, ואחר כך נטל הדינר מעל הארץ - אינו עובר אלא משום "לא תוכל להתעלם". וכן כל פיוצא בזה. ח. ראה סלע או מטבע שנפל אפלו משלשה בני אדם, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה לכל אחד ואחד - חזב להחזיר; שמה שתפין הם, ומחל אחד מהם חלקו לחברו, ונמצאת אבדתו של זה שוה פרוטה.

ושוטחה על גבי מטה לצרכה בלבד, אבל לא לצרכה ולצרכו [לתשמישו]. נודמנו לו אורחים - לא ישטחנה בפניהם ואפלו לצרכה, שמה תגוב.

יב. מצא כלי עץ - משתמש בהן, כדי שלא ירקבו. כלי נחשת - משתמש בהן בחמין, אבל לא על ידי האור, מפני שמשחיקם. כלי כסף - משתמש בהן בצונן, אבל לא בחמין, מפני שמשחיקם. מצא מגרפות וקרדמות - משתמש בהם ברוך, אבל לא בקשה, מפני שמפחיתם [וגומס]. מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן - הרי זה לא יגע בהם עד שיכבד אליהו. וכדרך שאמרו באבדה, כך אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים.

יג. מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום; ואם אינו יודע לקרות, גוללם כל שלשים יום. ולעולם לא ילמד בהן לכתחלה [לימוד ראשון], ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יתר על שלשה דפין. ולא יהיו שנים קוראין בשני ענינות, שמה משוף זה ומשוף זה ויכלה הספר; אבל קוראין הן בענין אחד. ולא יקראו שלשה בכרך אחד, ואפלו בענין אחד.

יד. מצא תפלין - שם [מעריך] דמיהם ומניחם עליו; שדבר מצוי הוא כיד הכל, ואין עשויין אלא למצוה בלבד. טו. מצא דבר שיש בו רוח חיים, שהרי צריך להאכילו - אם היה דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור - מטפל בהם שנים עשר חדש מיום המציאה, ושוכרן ולוקח שכן ומאכילן; ואם היה שכן יתר על אכילתם, הרי היתר לבעלים. וכן התרגולין - מוכר ביציהן, ומאכילן כל שנים עשר חדש; מכאן ואילך - שם דמיהם עליו, והרי הן שלו ושל בעלים בשתפות, כדין כל השם בהמה מחברו.

טז. מצא עגלים וסוסיין של רעי [מרעה], מטפל בהם שלשה חדשים; ושל בריאה [מפוטמים] - שצריך להאכילם, שלשים יום. אנונים ותרגולין גדולים, מטפל בהן שלשים יום. מצא קטנים וכל דבר שטפולו מרבה משכרו, מטפל בהם שלשה ימים; מכאן ואילך, מוכרן בבית דין. וכן פרות שהתחילו להרקיב וכיוצא בהן, מוכרן בבית דין. יז. מה יעשו בדימים? יתנו למוצא, ויש לו רשות להשתמש בהן; לפיכך, אם נאנסו - כגון שטרפם גיס או טבעו פים - חזב לשלם, ואף על פי שלא נשתמש בהם; שפיון שיש לו רשות להשתמש בהם, הרי הם אצלו כשאלה. יח. כמה דברים אמורים? בדמי האבדה הואיל ונטפל בה; אבל מעות אבדה, לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו באנס פטור, שהרי הוא שומר שכר, כמו שבארנו.

יט. כל אותם הדמים שמטפל באבדה קדם שיתמכרנה בבית דין - אם האכילם משלו, נטל מן הבעלים; ויראה לי שהוא נטל בלא שבועה, מפני תקון העולם.

כ. המוצא מציאה - לא ישבע, מפני תקון העולם; שאם אתה אומר ישבע, מניח המציאה והולך כדי שלא ישבע. אפלו מצא פיס, וטען בעל המציאה ששני פיסים קשורים היו, ואי אפשר שימצא האחד אלא אם נמצא האחר הקשור עמו - הרי זה לא ישבע.



ב. וְכַל דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ סִמֵּן - בֵּין דֶּרֶךְ הַנְּחָה בֵּין דֶּרֶךְ נְפִילָה, בֵּין בְּרָשׁוֹת הַיְחִיד בֵּין בְּרָשׁוֹת הָרַבִּים - חֵיב לְהַכְרִיז. בַּיָּצֵד דֶּרֶךְ הַנְּחָה? כְּגוֹן שֶׁמִּצָּא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בְּדֶרֶךְ בּוֹיֹם, אוֹ שֶׁמִּצָּא כְּלִי מְכֻסֶּה בְּאַשְׁפָּה - הָרִי זֶה לֹא יָצַע בָּהֶן, שְׁנֵאמַר: "נִדְחִים". אָכֵל אִם מִצָּא חֲמוֹר וְכֻלֵּי הַפּוֹכִינִן, וּפָרָה רָצָה בֵּין הַפְּרָמִים, אוֹ כְּלִי מְגֻלָּה בְּאַשְׁפָּה - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.

ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים כְּדֹרְכָן בְּלִילָה, הָרִי זֶה אֲבָדָה. בַּפְּנוֹת הַיּוֹם וּבְנֹשֶׁף [קוֹדֵם עֲלוֹת הַשַּׁחַר] - אִם רָאָה אוֹתָן שֹׁלֶשֶׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז. רָאָה פָּרָה רָצָה בְּדֶרֶךְ - אִם פָּנְיָה כְּלַפֵּי הָעִיר, אֵין זֶה אֲבָדָה; הִיּוּ פָנְיָה לְשָׂדֶה, הָרִי זֶה אֲבָדָה.

ד. מִצָּאָה רוֹעָה בֵּין הַפְּרָמִים - חֵיב לְהַחְזִיר, מִשּׁוּם אֲבִדַּת הַקֶּרֶקֶע. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַפְּרָמִים שֶׁל גּוֹי - אֵינָהּ אֲבָדָה, וְאֵינָהּ חֵיב לְהַחְזִיר; וְאִם חֲשַׁשׁ שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹתָהּ הַגּוֹי כְּשִׁימְצָאָהּ, מְפִנִּי שֶׁהַפְּסִידָה הַכֶּסֶם - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.

ה. מִצָּא פָּרָה בְּרָשׁוֹת הָרַבִּים - אִם עוֹמֶדֶת חוּץ לְתַחוּם [הָעִיר, אֶלְפִיּוֹם אַחֵר], חֵיב לְהַחְזִיר. הִיתָה רוֹעָה בְּעֶשְׂכִּים, אוֹ שֶׁהִיתָה בְּרֶפֶת שְׂאִינָה מִשְׁמֶרֶת וְאֵינָהּ מְאֻבֶּדֶת - לֹא יָצַע בָּהּ, שְׂאִין זֶה אֲבָדָה. מִצָּא קָרָדִם אוֹ טְלִית בְּצֵד הַגָּדֵר, הָרִי זֶה לֹא יָצַע בָּהֶן; בְּסֻרְטִיָּה [דֶּרֶךְ גְּדוּלָּה] - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהֶן.

ו. מִצָּא גּוֹזְלוֹת מְקַשְׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן, וּמִדִּידִין אַחֵר הַגָּדֵר, אוֹ אַחֵר הַגֶּפֶה [קִיר מְקִינִים], אוֹ בְּשִׁבְלִין שְׁבִשְׁדוֹת - הָרִי לֹא יָצַע בָּהֶן, שֶׁמָּא בְּעֲלִיָּהֶן הַנִּיחוּם שֵׁם. וְאִם נִטְלָן, הָרִי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; וְאִם הָיוּ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר שֶׁהוּא סִמֵּן, חֵיב לְהַכְרִיז. וְכֵן אִם מִצָּאֵן קְבוּעִים בְּמִקּוֹמָן - חֵיב לְהַכְרִיז, שֶׁהַמִּקּוֹם סִמֵּן. ז. מִצָּא בְּאַשְׁפָּה כְּלִי מְכֻסֶּה, הָרִי זֶה לֹא יָצַע בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאִם אֲשַׁפָּה שְׂאִין עֲשׂוּיָה לְהַתְּפִנוֹת הִיא, וְנִמְלָךְ עָלֶיהָ לְפְנוּתָהּ - אֵף עַל פִּי שֶׁמִּצָּאֻ מְכֻסָּה, נוֹטֵל וּמַכְרִיז. וְכֵן אִם הָיוּ כְּלִים קְטָנִים, כְּגוֹן סִכִּין וְשִׁפּוּד וְכִיּוּצָא בָּהֶם - אֲפִלּוּ הָיוּ מְכֻסִּין בְּאַשְׁפָּה הַקְּבוּעָה, נוֹטֵל וּמַכְרִיז.

ח. מִצָּא פְּרוֹת מְפֻזְרִין - דֶּרֶךְ הַנְּחָה, לֹא יָצַע בָּהֶן; דֶּרֶךְ נְפִילָה - הָרִי הֵם שֶׁלּוֹ. וְכֵן אִם מִצָּא כְּרִיכוֹת קְטָנוֹת שֶׁל שִׁבְלִים בְּרָשׁוֹת הָרַבִּים, שֶׁהָרִי אֵין בָּהֶן סִמֵּן, אוֹ שֶׁמִּצָּא עֲגוּלֵי דְבִלָּה [תַּאנִּיט], וְכַפְרוֹת שֶׁל נִתְחָם, וּמִתְרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים, וְחִתִּיכוֹת שֶׁל בֶּשֶׂר, וְגַזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמִּדְיָנָה [לֹא צוּרָה מִיּוֹחַדָּת], וְאַנִּיצֵי [חֲבִילוֹת] פֶּשֶׁתָּן, וְלִשְׁנוֹנוֹת שֶׁל אֲרָגָמִן - הָרִי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין בָּהֶן סִמֵּן. וְאִם לֹשׁ בָּהֶן סִמֵּן - נוֹטֵל וּמַכְרִיז; שֶׁסִּמֵּן הָעֲשׂוּי לְדָרֵס [לְהַעֲלֵם], הָרִי הוּא סִמֵּן.

ט. אָכֵל אִם מִצָּא כַּכְרוֹת [בִּיתִּיּוֹת] שֶׁל בַּעַל הַבֵּית, וְגַזֵּי צֶמֶר הַלְּקוּחוֹת מִבֵּית הָאֵמֶן, בְּדִי זֵין וְכַדֵּי שִׁמֵּן - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁכָּל אֵלּוּ יֵשׁ לָהֶם סִמְנִין מְבֻהָקִין. וְאִם נִפְתְּחוּ הָאוּצְרוֹת שֶׁל זֵין וְשֶׁל שִׁמֵּן - הָרִי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ רְשׁוּמִין [חֲתוּמִין בְּטִיט]; שֶׁכָּל הַכְּדִין כֶּף הָיוּ רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצָאוּ אֵלּוּ הַכְּדִין כַּכְרוֹת שֶׁל נִתְחָם, שֵׁשׁ צוּרָה אַחַת לְכָלֵן וּמִשְׁקָל אַחַד לְכָלֵן.

ט. רָאָה חֲבֵירוֹ שֶׁנִּפְלַל מִמֶּנּוּ דִּינָר בְּתוֹךְ הַחֹל אוֹ בְּתוֹךְ הָעֶפֶר, וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה כְּנוֹפֵל לָיִם אוֹ לְנֶהָר, וְהָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ, שֶׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שְׂאִין בּוֹ סִמֵּן. וְאֲפִלּוּ רָאָה אוֹתוֹ הִכִּיא כְּכֶרֶה [נֹפֶה] לְחַפֵּשׁ אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּעָה [לֹא בְטוּחוֹה] הוּא מְחַפֵּשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְחַפְּשִׁים בְּעֶפֶר שְׂאֵר הַבְּלָשִׁין שֶׁלֹּא נָפַל מֵהֶם כְּלוּם, שֶׁמָּא יִמְצָאוּ מֵה שֶׁנִּפְלַל לְאַחֲרֵים; כֶּף הוּא זֶה מְחַפֵּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְיָאֵשׁ. י. הַמוֹצָא סֹלַע בְּשׁוּק, מִצָּאֻ חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ: 'שְׁלִי הִיא, וְחִדְּשָׁה הִיא, וְשֶׁל מִדְיָנָה פְּלוּנִית הִיא, וְשֶׁל מְלָךְ פְּלוּנִי הִיא', אֲפִלּוּ אָמַר 'שְׁמִי כְּתוּב עָלֶיהָ' - לֹא אָמַר כְּלוּם, וְאֵינָהּ חֵיב לְהַחְזִיר; שְׂאִין סִמְנֵי הַמִּטְבֵּעַ סִמֵּן, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ לְהוֹצָאָה [לְשִׁימוּשׁ]; אוֹמְרִין אָנוּ: 'שֶׁלּוֹ הִתָּה, וְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיָּד אַחֵר'; וְהוֹאִיל וְאֵינָהּ סִמֵּן שֶׁסּוֹמְכִין עָלָיו - מִשְׁעַת נְפִילָה נִתְיָאֵשׁ, וְהָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאָהּ.

יא. הַמוֹצָא דְּבַר שְׂאִין בּוֹ סִמֵּן, בְּצֵד דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ סִמֵּן - חֵיב לְהַכְרִיז. בָּא בַּעַל הַסִּמֵּן, וְנוֹטֵל אֶת שֶׁלּוֹ, וְאָמַר שִׁנּוּהַ בְּלִבִּי נָפַל מִמֶּנּוּ - זֶכֶה הַמוֹצָא בְּדֶבַר שְׂאִין בּוֹ סִמֵּן.

יב. הַמוֹצָא כְּלִי חֶרֶשׁ וְכִיּוּצָא בָּהֶן מְכֻלִּים שְׂצוּרֵת כְּלָן שִׁנּוּהַ - אִם כְּלִים חֲדָשִׁים הֵם, הָרִי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; שֶׁהָרִי הֵן כְּמוֹ דִּינָר מִשְׁאֵר דִּינָרִים, שְׂאִין לוֹ סִמֵּן וְאֵין הַכְּעִלִים מְפִירִים אוֹתָן, שֶׁהָרִי אֵינָהּ יוֹדֵעַ אִם פֶּה זֶה אוֹ צְלוּחִית זֶה שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל אַחֵר. וְאִם הָיוּ כְּלִים יְשָׁנִים שֶׁשִּׁבְכָתָם הָעֵין [שֶׁהָעֵין הוֹרְגָלָה בַּהֶם], חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁאִם יָבוֹא תַלְמִיד חֲכָמִים וְיֹאמַר: אֵף עַל פִּי שְׂאִינִי יָכוֹל לִתֵּן בְּכָלִי כְּזֶה סִמֵּן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טְבִיעוֹת עֵין [מַכִּירוֹ בְּמִרְאֵהוּ] - חֵיב לְהִרְאוֹתוֹ לוֹ; אִם הִפִּירוֹ וְאָמַר: 'שְׁלִי הוּא', מִתְחִירִין לוֹ.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אָמורִים? בְּתַלְמִיד וְתִיק שְׂאִינִי מִשְׁנָה בְּדְבוּרוֹ כָּלֵל - אֵלּוּ דְּבָרֵי שְׁלוּם, אוֹ בְּמִסְכָּתָא, אוֹ בְּמִטָּה, אוֹ בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְאַרֵם בּוֹ. בַּיָּצֵד? הִיָּה עוֹסֵק בְּמִסְכָּת נֶדֶה וְאָמַר 'בְּמִקּוֹתָ אֲנִי שׁוֹנֶה', כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁאַל אוֹתוֹ שְׂאֵלוֹת בְּעִנְיָן נֶדֶה, אוֹ שֶׁלֹּשֶׁן בְּמִטָּה זֶה וְאָמַר: 'כְּזֶה אֲנִי יֹשֵׁן', שֶׁמָּא יִמְצָא שֵׁם קָרִי, אוֹ שֶׁנִּתְאַרֵם אֲצֵל שְׁמֵעוֹן וְאָמַר: 'אֲצֵל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרֵם', כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְרִיחוּ עַל זֶה שֶׁנִּתְאַרֵם אֲצֵלּוֹ, אוֹ שֶׁהִכִּיא שְׁלוּם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ וְהוֹסִיף וְגָרַע כְּדִי לְחַבְּבֵן זֶה לָזֶה - הָרִי זֶה מִתֵּר; אָכֵל אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁשִּׁנּוּהַ בְּדְבוּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֵלּוּ, אֵין מִתְחִירִין לוֹ בְּטְבִיעוֹת עֵין.

## הַלְכוֹת גְּזֵלָה וְאַבְדָּה פָּרָק טו

א. כָּל הַמוֹצָא אֲבָדָה - בֵּין שֵׁשׁ בָּהּ סִמֵּן, בֵּין שְׂאִין בָּהּ סִמֵּן - אִם מִצָּאָה דֶּרֶךְ הַנְּחָה, אֲסוּר לָצַע בָּהּ; שֶׁמָּא בְּעֲלִיָּהּ הַנִּיחוּהָ שֵׁם עַד שֶׁיִּחְזְרוּ לָהּ, וְאִם יָבוֹא לְטַל אוֹתָהּ, וְהִיָּה דְּבַר שְׂאִין בּוֹ סִמֵּן - הָרִי אֲבָד מִמֶּנּוּ חֲבֵירוֹ בִּידוֹ, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בָּהּ סִמֵּן לְהַחְזִירָהּ בּוֹ. וְאִם הִיָּה דְּבַר שֵׁשׁ לוֹ בּוֹ סִמֵּן - הָרִי זֶה הִטְרִיחוֹ לְדֶרֶךְ אַחֲרִיָּה, וְלִתֵּן סִמְנִיָּה. וְלִפְיָכָךְ אֲסוּר לוֹ שִׁנּוּהַ בָּהּ, עַד שֶׁיִּמְצָא אוֹתָהּ דֶּרֶךְ נְפִילָה. אֲפִלּוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדְּבַר, וְלֹא יָדַע אִם דְּבַר זֶה אֲבוּד אוֹ מְנָח - הָרִי זֶה לֹא יָצַע בּוֹ; וְאִם עֶבֶר וְנוֹטֵל, אֲסוּר לוֹ לְהַחְזִירוֹ לְשֵׁם; הִיָּה דְּבַר שְׂאִין בּוֹ סִמֵּן - זֶכֶה בּוֹ, וְאֵינָהּ חֵיב לְהַחְזִירוֹ.

אף על פי שפניו כלפי הפרות, הרי אלו שלו, שאלו נשפכו מן הכלי, הנה נשאר מהם בתוכו מפני האגנים. היו מקצת הפרות בכלי ומקצתן בארץ - חייב להכריז.

**טו.** המוצא קציצות [תאנים מיובשים] בדרך, ואפלו בצד שדה קציצות - הרי אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה - מתרות משום גזל, שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת; ופטורות משום מעשר. אבל יתים וחרובין וכיוצא בהן, אסורין.

**טז.** תמרים שמשיר אותן הרוח - מתרות, שהבעלים מחלו אותם לכל אדם; וזו היא חזקתן. ואם היו של יתומים, שאינם בני מחילה - אסורין; וכן אם הקפיד בעל השדה, והקריף מקום האילנות, או תקן המקום שיפלו בו הנובלות [הנופלות] עד שילקט אותן - הרי אלו אסורות, שהרי גלה דעתו שלא מחל.

**יז.** חתול רע שהורג את הקטנים, אסור לקניו; ואין בו משום גזל, ולא משום השב אבדה, אף על פי שעורו מועיל; אלא כל המוצא - זוכה בו, והורגו והעור שלו.

**יח.** גזל הנמצא קרוב לשוכף - בתוך חמשים אמה, הרי הוא של בעל השוכף; חוץ לחמשים אמה, הרי הוא של מוצאו, שאין הגזל מדרה יתר על חמשים אמה. נמצא בין שני שוככות, הרי הוא של קרוב; מחצה למחצה, יחלקו. במה דברים אמורים? בשעה יוני שני השוככות שוים במנגנון; אבל אם היו יוני האחד רבים - הלך אחר הרב, אף על פי שהוא רחוק.

**י.** מוצא פריכות ברשות היחיד - אם דרך נפילה, הרי אלו שלו; ואם דרך הנחה, חייב להכריז; שאף על פי שאין להם סימן - המקום סימן, אף על פי שאינו סימן מבקק. מוצא אלמות [כריכות גדולות], בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - נוטל ומכריז.

**יא.** מוצא עגול [של תאנים] ובתוכו [חתיכת] חרש, כפר ובתוכו מעות, חתיכה של בשר שהיא משנה בפתיתתה, דג נשוף, וכל כיוצא באלו - הואיל ויש בהם שנוי - חייב להכריז; שלא עשאוהו בעליהן אלא לסימן.

**יב.** מוצא פרות מפזרין במקום הגרנות - אם היו כמו קב בתוף ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות - הרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים [טורחים] באספתן. היו מפזרין בפחות מארבע אמות - לא יגע בהן, שמה הבעלים הניחום שם. היו כמו חצי קב בשתי אמות, או קבים בשמונה אמות, או שהיה הקב משנים שלשה מינין, כמו שמשמן תמרים ורמונים - כל אלו ספק; לפיכך לא יטל, ואם נטל - אינו חייב להכריז.

**יג.** המוצא צבורי פרות, או פרות בכלי, או כלי כמות שהוא - חייב להכריז. מוצא כלי ולפניו פרות - הרי אלו שלו הפרות, והכלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הפרות של אחד, והכלי של אחד; והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן של אדם אחד, חייב להכריז.

**יד.** כיצד? היו אחורי [תחתית] הכלי לפני הפרות, הרי אלו שלו; היו פני הכלי לפני הפרות, חוששין שמא מן הכלי נשפכו. ואם היו לכלי אגנים [שפה כפופה פנימה] -

## שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

### יום ראשון

### הלכות טמאת מת פרק ז

**א.** בית סתום שהמת בתוכו, מטמא מכל סביביו; והנוגע בו מאחוריו או מגגו - טמא שבעה, מפני שהוא כקבר סתום. נפתח בו פתח, אפלו סתמו - אם לא פרץ את פצימיו [המשקוף והמרכיבים שקשורים לדלת] - הנוגע בו מאחוריו ומגגו טהור, ואין טמא אלא כנגד הפתח. וכמה יהיה שעור הפתח? המת, פתחו בארבעה טפחים; וכזית מן המת, פתחו בטפח; וגדול מכזית - הרי הוא כמת, ופתחו בארבעה.

**ב.** המת בתוך הבית, ובו פתחים הרבה - בזמן שכלן נעולין, כלן טמאין, והיושב בצד כל פתח מהן תחת התקרה היוצאת על הפתח, נטמא. נפתח אחד מהן, או שחשב להוציאו באחד מהן, ואף על פי שחשב אחר שמת המת, אפלו חשב להוציאו בחלון שהיא ארבעה על ארבעה - הציל על הפתחים כלן, ואינו טמא אלא כנגד הפתח שנפתח או שחשב עליו; והשאר טהורין - מפני שהן נעולין, והרי אין הבית כקבר סתום. וכן אם התחיל לחתור פתח להוציאו בו - משיתחרר ארבעה על ארבעה,

הציל על כל הפתחים כלן; הנה שם פתח סתום, וחשב להוציאו בו, והתחיל לפתחו - משיתחיל לפתחו, הציל על הפתחים כלן. היו בו חלונות הרבה, וכלן מוגפות [סגורים] - כלן טהורות; נפתחו - כלן טמאות, ולא הצילו על הפתחים. פתח קטן בתוך פתח גדול - המאחיל על גבי שניהם, טמא; חשב להוציאו בקטן, טהר קטן את הגדול. היו שניהם מתאימין [בגובהם] - המאחיל על גבי שניהם, טמא; חשב להוציאו באחד מהם, טהר את חבירו. הנה לבית פתח אחד לצפון, ופתח אחד לדרום, וחשב להוציאו בצפוני, ואחר כך באו אחיו או קרוביו ואמרו: 'אין מוציאין אותו אלא בדרומי' - טהר דרומי את הצפוני, ובכלבד שלא יערים [יחכסם]; ואם הערים, שניהם טמאים.

**ג.** בתים הפתוחין לאכסדרה [מרפסת], והמת באחד מהם - אם הנה דרכו של מת לצאת בחדר [תכננו להוציאו לא דרך האכסדרה] - הרי בית שער [האכסדרה] טהור, והבתים טמאים; ואם לאו - בית שער טמא, והבתים טהורים. החדר שלפנים מן הבית מוגף [סגור], ונכנסה טמאה לפנימי [הבית] דרך חלון - הבית החיצון [החדר] טהור, מפני שהטמאה חוורת ויוצאת דרך החלון שנקנסה בו.



ומפני שחין קוברין שם אברהם. אכל הרחוקות החדשות - טהורות; והישנות - טמאות, שמה היו קרובות מעיר שהרבה או מדרך שאברהם. ואיזה הוא תל קרוב? כל שאין שם תל אחר קרוב יותר ממנו; וישן, שאין אדם זוכרו.

ד. שדה בוכין, והוא המקום הקרוב לבית הקברות שהנשים יושבות שם וכוכות - אף על פי שעפרו טהור, שהרי לא החזקה שם טמאה - אין נוטעין אותו, ואין זורעין אותו, שלא להרגיל רגל אדם שם, שמה יש שם טמאה; מפני שהוא קרוב לבית הקברות, ככר נתיאשו בעליו ממנו, לפיכך אפשר שיבוא אדם ויקבר בו, ומפני זה חששו לו. ועושין [- מותר לעשות] מעפר מקום זה תנורים לקדש, שהרי לא החזקה טמאה שם.

ה. קבר הנמצא, מתר לפנותו; ואם פנהו - מקומו [- טביבתו] טמא, ואסור בהנחה, עד שיבדק כמו שיתבאר. וקבר הידוע [- ידוע שרק הוא כאן], אסור לפנותו; ואם פנהו - מקומו טהור, ומתיר בהנחה.

ו. קבר שהוא מזיק את הרבים, מפנין אותו; ומקומו טמא, ואסור בהנחה.

ז. הפוגע במת מצוה - אם מצאו בתוך התחום [של בית קברות עד מרחק של אלפיים אמה], מכיאו לבית הקברות; מצאו חוץ לתחום - אפלו בתוך שדה פרסם [צמח יקר] - קנה מקומו, ויקבר במקום שנמצא. מצאו על המצר [דרך], מסלקו לצדין. שדה בור [- לא חרוש] מצד זה, ושדה ניר [חרוש] מצד זה - קוברו בשדה בור; שדה ניר ושדה זרע - קוברו בשדה ניר; שדה זרע ושדה פרס - קוברו בשדה זרע. שדה אילן ושדה פרס - קוברו בשדה פרס, מפני אהל הטמאה [- ענפיהן נמוכים]. הן שניהם שוין, מסלקו לאיזה צד שירצה.

ח. קבר הנמצא, מטמא למפרע; ואם בא אחר ואמר: 'ברי לי שלא היה כאן קבר, אפלו קדם לעשרים שנה' - אינו מטמא אלא משעת מציאה ואילוף.

ט. כל המוצא קבר, או מת, או דבר שמטמא באהל מן המת - חייב לצין עליו, כדי שלא יהיה תכלה לאחרים; ובחלו של מועד, היו יוצאין מבית דין לצין על הקברות. אין מציינין על קזית מצמצם [- בדיוק] מן המת, לפי שסופו יחסר [- ירקב] בארץ. ובמה מציינין? בסיד; במחה, ושופף על מקום הטמאה. אין מעמידין את הציון על גבי הטמאה [בדיוק], אלא יהי עורף מכאן ומכאן בצדי הטמאה, שלא להפסיד את הטהורות; ואין מרחיקין את הציון ממקום הטמאה, שלא להפסיד [- לגרוע] את ארץ ישראל [בשטח טהור]. ואין מציינין על הודיות [טומאות ודאיות], שהרי הן ידועין לכל; אלא על הספקות, כגון שדה שאבד בה קבר, והספקות והפרעות [נעים וזיזים היוצאים מבית הקברות].

י. מצא שדה מציינת, ואין ידוע מה טיבה - אם אין בה אילנות, בידוע שאבד בה קבר; יש בה אילנות, בידוע שגנח בה קבר, כמו שיתבאר.

יא. מצא אבן אחת מציינת, תחתיה טמא. הן שפתיים - אם יש סיד ביניהן, ביניהן טמא. ואם אין סיד ביניהן,

ד. אין הקבר מטמא מפל סביביו, עד שיהיה שם [בתוכו] חלל טפח על טפח על רום טפח. אפלו הגביה הבגין על גבי חלל טפח, עד לרקיע - הכל טמא, שהכל בקבר. היתה טמאה רצוצה [- ללא חלל טפח], ולא היה שם חלל טפח - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ואין טמא אלא הנוגע כנגד הטמאה מלמעלה, או המאהיל עליה מלמעלה, או הנוגע כנגדה מלמטה, או מה שתאהיל עליו מלמטה; אבל הנוגע בצד הבגין, טהור.

ה. זה כלל גדול בטמאת מת: שכל דבר המטמא באהל מן המת - אם היה רצוצה, שאין לו חלל טפח - הרי הטמאה בוקעת ועולה עד לרקיע, ובוקעת ויורדת עד התהום; ואינה מטמאה מן הצדין. ביצד? כרי [- ערימה] של תבואה או גל של אבנים, ובזית מן המת בתוכו, וכלים בצד הטמאה, ואין נוטעין בה - הפלים טהורין; וכל כלי שבתוך הגל מכון כנגד הטמאה מלמעלה או מלמטה - טמא, שהטמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. ואם היה מקום הטמאה חלול טפח על טפח על רום טפח - הרי הוא כקבר סתום, ומטמא מפל סביביו.

ו. בית שמלאהו עפר או צורות - הרי זה בטל הבית [- כאילו אינו], והרי הוא כגל של עפר או צורות; ואם היתה טמאה בתוך העפר - בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, וכלים שבצדיה בתוך העפר טהורים.

ז. טמאה שהיא רצוצה [- אין טפח על גבה] בכהל, וסמך ספה לכהל - הספה טמאה; שהרי נעשה הכהל צד מצדי האהל. ואף על פי שהצדין טהורים לנוגע, אלו לא היה עליהן אהל, אבל משנעשה עליהן אהל - האהל כלו טמא, שהרי הטמאה בתוכו.

## יום שני

### הלכות טמאת מת פרק ח

א. שדה שאבד [מיקומו של] קבר בתוכה - עפרה מטמא במגע ובמשא, בבית הפרס; שמה נדוש הקבר בה, ויהיו עצמות כשעורה בתוך עפרה. וכל השדה כלה - המאהיל עליה, נטמא. ואם העמיד בתוכה אהל - נטמא כל שיש באהל; שמה האהל שהעמיד באותה שדה, על הקבר הוא מאהיל.

ב. בנה בה בית, ועליה על גביו - אם היה פתחה של עליה מכון כנגד פתחו של בית [אחד מעל השני ובאותו רוחב בדיוק], העליה טהורה; שאפלו היה הקבר פתח משקוף הבית, העליה טהורה - שהרי היא אהל על גבי אהל, כמו שיתבאר. ואם לא היה מכון [הפתחים אינם מכוונים בדיוק זה על זה], אף העליה טמאה; שמה אסקפת [- מפתח] עליה על הקבר, והרי העליה מאהילה על הקבר.

ג. ושדה זו - מתר לזרע בתוכה כל זרע, לפי שאין שרשי זרעים מגיעין עד לקבר; אבל אין נוטעין בתוכה אילני מאכל, מפני שהשרשין מגיעין עד המת. התולוליות [גבעות נמוכות] הקרובות לעיר, הסמוכה לבית הקברות או לדרך בית הקברות - אחד חדשות ואחד ישנות, הרי אלו בחזקת טמאה; מפני שהנשים קוברות שם את הנפלים,

ו. אחד המוצא שלשה מתים בדרך בפתחלה [שלא ידעו על הימצאותם], או שמצא שלשה פוכין [בסלע], או כוף ונקיע [בקרע] ומערה - הרי זה שכונת קברות. מצא שנים, ואחד היה ידוע - יש להם תבוסה, ואין להם שכונת קברות; שהקבר הידוע, אינו עושה [את המקום] שכונה. ולא אמרו אלא המוצא שלשה בפתחלה, הוא שצריך בדיקה. כיצד בודק העשרים אמה שאמרנו? חופר עד שהוא מגיע לסלע, או לבתולה, והיא קרקע הנראית שאינה עבודה. העמיק אפלו מאה אמה, ומצא חרש - הרי זו כבתולה, וצריך להעמיק עד שיגיע לבתולה; הגיע למים, הרי זו כבתולה.

ז. אינו צריך לחפר תלם [שורה] אחד, מתחלת העשרים עד סופן; אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה, וחופר אמה על אמה ומניח אמה, עד סופן - שאין בין קבר לקבר פחות מאמה.

ח. היה בודק, והגיע בתוך העשרים לנהר או לשולית או לדרך הרבים - נפסיק, ואינו צריך לבדק; שהרי נפסקה שכונת הקברות.

ט. המוציא עפר זה של בדיקה - טהור, אלא אם כן מצא טמאה במקום שחפר; אבל קדם שימצא, אוכל בתרומה. והמפקח בגל [שעל ההר] - אינו אוכל בתרומה; שהרי יודע ודאי שהמתים שם תחת הגל, אלא שאינו מכיר מקומן.

י. גל טמא שנתערב בשני גלין טהורין - בודק אחד מהם ומצאו טהור, הוא טהור והשנים טמאין; בודק שנים ונמצאו טהורין, הם טהורין והשלישי בחזקת טמא; בודק שלשתם ומצא טהור, כלם בחזקת טמאה - עד שיבדק שלשתן עד שיגיע לסלע או לבתולה, ויהיו שלשתן טהורין.

יא. בור שמטילין לתוכו נפלים - המאהיל עליו, טמא דין תורה; ואף על פי שחלדה וברדלס מצויין שם, אין ספק מוציא מידי ודאי. אבל אם הפילה שם אשה נפל, ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה - הואיל ונחלדה וברדלס מצויין שם, הרי זה ספק, וטהור.

יב. דבר ידוע, שכל אלו הטמאות וכיוצא בהן, שהן משום ספק - הרי הן של דבריהם [מדברנן]; ואין טמא מן התורה, אלא מי שנטמא טמאה ודאית. אבל כל הספקות - בין בטמאות, בין במאכלות אסורות, בין בעריות ושבתות - אין חוששין להן אלא מדברי סופרים, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה ובכמה מקומות.

## יום רביעי

### הלכות טמאת מת פרק י

א. איזה הוא בית הפרס? זה מקום שנחרש בו קבר, שהרי נדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפרסו בכל השדה. וגזרו טמאה על כל השדה שנחרש בה הקבר; ואפלו חרש על גבי הארון, ואפלו היה משקע [טמון ומוגן] ברוכדין [לוחות שיש] ואבנים, ואפלו היה על גבי הארון רום שתי קומות - הואיל וחרש קבר, הרי זה עושה בית הפרס. עד כמה הוא נעשה בית הפרס? מאה אמה על מאה אמה ממקום הקבר.

אלא על ראשיהן - אם יש [נחיתות של -] חרש ביניהן - טהור, שאין זה אלא בנן; ואם אין חרש ביניהן, והיה הסיד מרונד [מפוזר] על ראשיהן מכאן ומכאן - הרי זה ציון, וטמא. מצא מצר [גבול] אחד מצד - הוא טמא, וכל השדה טהורה; וכן שנים, וכן שלשה. מצא ארבעת מצריה מצדין - הם טהורין, וכל השדה פלה טמאה; שאין מרחיקין ציון ממקום הטמאה.

## יום שלישי

### הלכות טמאת מת פרק ט

א. מי שהיה חופר בשדה, ומצא מתים רבים בגמה אחת, זה על גב זה, או זה בצד זה, או שמצא הרוגים, או שמצא מת יושב, או ראשו בין ברפיו - אינו חושש שמה מקום זה בית הקברות היה; אלא נוטל המת שמצא, ונוטל כל העפר התחת [ר] שתחתיו, וחופר בבתולת קרקע [מקום לא חרוש] שלש אצבעות, ומוציא הכל; ושאר השדה - בחזקת טהרה, כשהיתה מקדם שימצא. ועפר זה עם שלש אצבעות שחופר, הוא הנקרא 'תבוסת המת'.

ב. שדה שנהרגו בה הרוגים - מלקט כל העצמות שבה, והרי היא טהורה; וכן המפנה קבר מתוך שדהו - מלקט כל העצמות עצם עצם, והרי היא טהורה. וכן בור שמטילים לתוכו נפלים או הרוגים - מלקט כל העצמות שבו עצם עצם, והרי הוא טהור.

ג. היה חופר, ומצא מת משכב בדרך שקוברין המתים - נוטלו ואת תבוסתו; וכן אם מצא שנים - נוטל כל אחד מהם, ותבוסתו עמו. וכל השדה טהורה. מצא שלשה מתים, כל אחד מהן משל בדרך הנקברין - אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה, כמלא מטה וקובריה - הרי זה חושש שמה בית הקברות הוא זה. וצריך לבדק מן האחרון עשרים אמה, שהן כפתי מערות ונחצר שביניהן; ואם לא מצא שם מת אחר - הרי אותן העשרים שבדק טהורות, אף על פי שהן שכונת [בשכונת ל -] קברות. מצא מת אחד בסוף עשרים אמה - צריך לבדק ממנו עשרים אמה אחרות, שרגלים לדבר [מסתבר שבית קברות כאן]. ואם היה אחד מאלו שמצא בפתחלה או בסוף הרג, או יושב, או משכב שלא בדרך, ושהיה ראשו בין ירכותיו - אינו בודק עשרים אמה, אלא נוטלן ואת תבוסתן בלבד; שחזקתן גוים.

ד. הגוים, אין להן טמאת קברות; הואיל ואינן מטמאין באהל - הרי הנוגע בקברן טהור, עד שיגע בעצמה של טמאה, או ישאנה.

ה. מת שחסר אבר שאם ינטל מן החי ימות - אין לו [ולעפר שמקיפו, דין] תבוסה [כי אין העפר סופג את דם הנפש], ולא [דין] שכונת קברות [כי אמה סביבותיו טהורות]. ומתים הנמצאים גלויים על פני השדה - אין להם שכונת קברות, ולא תבוסה, אלא מלקט עצם עצם, והכל טהור. והנקבר שלא ברשות - יש לו תבוסה, ואין לו שכונת קברות.

י. מִצָּא שְׂדֵה הַמִּצְיָנָה [- מסומנת], וְאֵין יָדוּעַ מִה טִיבָה - אִם יֵשׁ בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שֶׁנִּחְרַשׁ קָבֵר בְּתוֹכָהּ [ומותרת בנטיעה]; אֵין בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵבֵד קָבֵר בְּתוֹכָהּ [אסור לנוטעה], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְהוּא, שִׁיחָהּ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם זָקֵן אוֹ תַלְמִיד חֲכָמִים - שְׁאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאֵין בְּכָף וְיֹדְעֵין שֶׁמִּתֵּר לְנֹטֵעַ כִּזּוֹ וְאִסוּר לְנֹטֵעַ בְּאַחֲרֵת.

יא. הַמְהִלָּךְ בְּבֵית הַפֶּרֶס עַל אֲבָנִים שְׁאֵין מִתְנַדְנֵדִין תַּחַת רִגְלֵי אָדָם בְּשָׁעָה שֶׁמְהִלָּךְ עֲלֶיהֶן, אוֹ שֶׁנִּכְנָס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גְּבִי אָדָם וּבִהְמָה שֶׁכָּחַן יָפָה - הֲרִי זֶה טְהוֹר. אָבֵל אִם הֵלֶךְ עַל גְּבִי אֲבָנִים שֶׁמְנִדְעֵזְעִין בְּשַׁעַת הַלֵּוֹךְ - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּר וְלֹא נִדְּדָה, הֲרִי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהֵלֶךְ עַל הָעֶפֶר עֲצָמוֹ; וְכֵן אִם הֵלֶךְ עַל גְּבִי אָדָם שֶׁכָּחַן רַע, עַד שֶׁתְּהִינָה אֲרַבְּבוּתִיו נוֹקְשׁוֹת זֹלֹזוּ וְשׁוֹקִיו מְרַעֲדוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂא, אוֹ עַל גְּבִי בְּהֵמָה שֶׁכָּחַח רַע, עַד שֶׁתִּטֵּל גְּלָלִים בְּשַׁעַת רִכְיָהּ [מְרֹבב מֵאִמָּן] - הֲרִי זֶה טָמֵא, וְכֹאֵלֹו הֵלֶךְ בְּרִגְלָיו. יב. הַמְטָהֵר בֵּית הַפֶּרֶס, צְרִיף לְטָהֵרוֹ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכִיצַד מְטָהֵרִין אוֹתוֹ? כּוֹנֵס אֶת כָּל הָעֶפֶר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַסִּיטוֹ מֵעַל פְּנֵי כָל הַשְּׂדֵה, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹף כְּבָרָה שֶׁנִּקְבְּיָהּ דִּקְיָן, וּמִמֶּתָּהּ [מְפֹרָר] וּמוֹצִיא כָּל עֵצָם כְּשֶׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטָּהֵר. וְכֵן אִם נִתֵּן עַל גְּבִי שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים עֶפֶר מִמְּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנִּטַּל מֵעַל כָּל פְּנֵיו שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים - הֲרִי זֶה טְהוֹר; נִטַּל מִחֲצִיו אֶחָד שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וְנִתֵּן עַל חֲצִיו הָאֲחֵר שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים - הֲרִי זֶה טְהוֹר. נִטַּל מֵעַל פְּנֵיו טַפַּח וּמִחֲצֵהוּ, וְנִתֵּן עָלָיו טַפַּח וּמִחֲצֵהוּ עֶפֶר מִמְּקוֹם אַחֵר - לֹא עֲשֵׂה כְּלוֹם; וְכֵן אִם עֲזָקוֹ [סִילַק אֲבָנִיו], וּבִדֵּק בְּשַׁעַת עֲזוֹק מִלְמַעְלָה - לֹא עֲשֵׂה כְּלוֹם. רָצַפוּ בְּאֲבָנִים שְׁאֵינָן מִתְנַדְנֵדִין מֵהֵלֶכֶךְ אָדָם, הֲרִי זֶה טְהוֹר.

### יום חמישי

### הלכות טמאת מת פֶּרֶק יא

א. אֶרֶץ הָעַמִּים - בְּתַחֲלָה גָּזְרוּ עַל גּוֹשָׁה [- אֲדַמְתָּהּ] בְּלִבָּד, בְּבֵית הַפֶּרֶס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִין אֶלָּא הַמְהִלָּךְ בָּהּ, אוֹ נֹגַע אוֹ נוֹשֵׂא מִעֲפָרָה. חֲזוּרוֹ וְגִזְרוֹ עַל אֲוִירָה שִׁיטְמָא, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹא נָגַע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כִּינּוּ שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ לְאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים, נִטְמָא; וְכֵן כָּלִי חֲרָשׁ שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ לְאֶרֶץ הָעַמִּים, וְשָׂאֵר כָּלִים שֶׁהִכְנִיס רַבֵּן לְאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - נִטְמָאוּ.

ב. טַמְאָת אֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּטַמְאָת עֲפָרָה, אֶלָּא קָלָה הִיא מִמֶּנָּה: שֶׁעַל טַמְאָת עֲפָרָה, שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים; וְהַמְטָמֵא בְּגוֹשָׁה טָמֵא טַמְאָת שְׂכָעָה, וְצְרִיף הִזְיָה שְׁלִישִׁי וּשְׂכָעִי. אָבֵל הַמְטָמֵא בְּאֲוִירָה, אֵין צְרִיף הִזְיָה שְׁלִישִׁי וּשְׂכָעִי, אֶלָּא טְבִילָה וְהַעֲרַב שְׁמֶשׁ; וְכֵן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ מִחֲמַת אֲוִירָה - תּוֹלִין, לֹא אֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין.

ג. עֶפֶר אֶרֶץ הָעַמִּים וְעֶפֶר בֵּית הַפֶּרֶס - מְטַמְּאִין בְּמִנְעַ וּבְמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכִמָּה שְׁעוֹרֵן? כַּחוֹתֵם הַמְרַצּוֹפִין [שֶׁק הוֹלְכֵי דְרָכִים], וְהוּא כְּפִיקָה [כְּדוֹר חוֹטֵי צִמּוֹר לֹאֲרִיגָה] גְּדוֹלָה שֶׁל סָקָאִין. עֶפֶר בֵּית הַפֶּרֶס וְעֶפֶר חוּצָה לְאֶרֶץ

ב. כָּל הַרְבּוּעַ שֶׁהוּא בֵּית אֲרַבְּעַת סָאִין - הֲרִי הוּא בֵּית הַפֶּרֶס, וְעֶפְרוֹ מְטַמָּא בְּמִנְעַ וּבְמִשָּׂא כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאֵינוּ מְטַמָּא בְּאֵהָל; וְכֵן הַמֵּאֵהִיל עַל בֵּית הַפֶּרֶס הִנֵּה, טְהוֹר. ג. הַתַּחֲתִיל לְחֲרָשׁ אֶת הַקָּבֵר, וְהִנֵּה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵךְ, וְקִדְּם שִׁיגְמֵר מֵאֵה אִמָּה נָעַר אֶת הַמִּתְרָשָׁה, אוֹ שֶׁהִטִּיחַ [הַמְחִירִישָׁה] בְּסָלַע אוֹ בְּגִיד - עַד שֶׁשֶּׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס בְּלִבָּד; וְהַשָּׂאֵר טְהוֹר, שֶׁהֲרִי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּמִשָּׁף הַמִּתְרָשָׁה. חֲרָשׁ כְּמוֹ חֲמָשִׁים אִמָּה אוֹ יָתֵר, וְחִזּוֹר [אֲחֵר] הַפְּסָקָה] וְחֲרָשׁ עַד שֶׁהִשְׁלִים הַמֵּאָה - הַכֹּל בֵּית הַפֶּרֶס; הִנֵּה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵךְ חוּץ לְמֵאָה אִמָּה - מִמֵּאָה וְלַחוּץ טְהוֹר, שְׁאֵין עֲצָמוֹת קָבֵר מְגִיעוֹת לִיתֵר מִמֵּאָה.

ד. חִזְקַת הָעֲצָמוֹת הַמְכֻסּוֹת - שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד שִׁינְדַע שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְחִזְקַת הָעֲצָמוֹת הַמְגֻלּוֹת - שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שִׁינְדַע שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם. הִנֵּה שֶׁם חֲרִיץ [בוֹר] מֵלֵא עֲצָמוֹת אָדָם, אוֹ שֶׁהִיוּ עֲצָמוֹת אָדָם צְבוּרוֹת עַל גִּב קֶרֶקַע, וְחֲרָשׁ עֲצָמוֹת אֱלוֹ עִם הַשְּׂדֵה, אוֹ שֶׁחֲרָשׁ שְׂדֵה שֶׁאֵבֵד בָּהּ [מִיקוּמוֹ שֶׁל] קָבֵר (אוֹ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ קָבֵר) - הֲרִי זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; שֶׁלֹא גָזְרוּ טַמְאָה אֶלָּא עַל שְׂדֵה שֶׁנִּחְרַשׁ בָּהּ קָבֵר וְדֹאֵי. וְכֵן הַחוֹרֵשׁ אֶת הַמֵּת בְּשְׂדֵה, אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; שֶׁכָּל אֱלוֹ, דָּבָר שְׁאֵינוֹ מְצוּי הוּא, וְלֹא גָזְרוּ אֶלָּא בְּקָבֵר שֶׁנִּחְרַשׁ, שֶׁהוּא הַדָּבָר הַמְצוּי.

ה. הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקָּבֵר בְּשְׂדֵה שְׁאֵינָה שְׁלוֹ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, שְׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שְׁאֵינוֹ שְׁלו; אֲפִלּוּ שִׁתָּה, אוֹ אָרִיס [- עוֹבֵד תַּמּוּרַת יְבוּל], אוֹ אֲפִיטְרוֹפּוֹס - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס. חֲרָשׁ קָבֵר בְּשְׂדֵה שְׁלוֹ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ [הַגּוֹבֵל עִמּוֹ] כַּאֲחַת - שְׁלוֹ, עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס.

ו. וְנִכְרִי שֶׁחֲרָשׁ קָבֵר בְּשְׂדֵהוּ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, שְׁאֵין בֵּית פֶּרֶס לְגוּיִם.

ז. שְׂדֵה בֵּית פֶּרֶס לְמַעְלָה, וְשְׂדֵה טְהוֹרָה לְמַטָּה, וְשִׁטְפוֹ גִּשְׁמִים מֵעֶפֶר בֵּית הַפֶּרֶס לְטְהוֹרָה - אֲפִלּוּ הִיתָה אֲדָמָה וְהִלְבִּינָה, אוֹ לִכְנֶה וְהִאֲדִימָה [נִשְׁתַּנָּה צִבְעָה לְצִבְעַת בֵּית הַפֶּרֶס] - טְהוֹרָה; שְׁאֵין בֵּית הַפֶּרֶס עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, וְלֹא גָזְרוּ טַמְאָה אֶלָּא עַל גּוֹשׁ [אֲדַמְתָּהּ] בְּכִרְיָתוֹ.

ח. בֵּית הַפֶּרֶס הִנֵּה, מִתֵּר לְנֹטֵעַ בּוֹ כָּל נֹטֵעַ; לְפִי שֶׁהִשְׁרִישִׁין יוֹרְדִין לְמַטָּה מִשְׁלָשָׁה, וְלְמַטָּה מִשְׁלָשָׁה בְּבֵית הַפֶּרֶס טְהוֹר - שֶׁהֲרִי הַקָּבֵר נִפְרָס [- הַתְּפוֹר] עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה. אָבֵל אֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ, אֶלָּא זֶרַע הַנִּקְצָר [וְלֹא הַנִּעְקָר]. וְאִם זֶרַע וְעֶקֶר - צוֹכֵר אֶת גִּרְנוֹ בְּתוֹכוֹ, וְכוֹכֵר אֶת הַתְּבוּאָה בְּשִׁתֵּי כְּבוֹרוֹת [- נְפּוֹת], וְקִטְנִיּוֹת בְּשִׁלֵּשׁ כְּבוֹרוֹת, שְׁמָא יֵשׁ בֵּהֶן עֵצָם כְּשֶׁעוֹרָה; וְשׁוֹרֵף אֶת הַקֵּשׁ וְאֶת הָעֵצָה [קֶשׁ] הַקִּטְנִית שָׁם - גָּזְרוּ, שְׁמָא יֵשׁ בֵּהֶן עֵצָם כְּשֶׁעוֹרָה, וְאִם תִּתִּיר לוֹ בְּהִנָּה, מוֹצִיאָו וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מְרָגִיל [- מִפִּיץ] אֶת הַטְּמָאָה.

ט. שְׂדֵה שֶׁהִחֲזִיקָה שֶׁהִיא בֵּית הַפֶּרֶס, אֲפִלּוּ הִיא בֵּית אֲרַבְּעַת כּוֹרִין, וְאֲפִלּוּ מְשׁוּכָה מִמְּקוֹם הַטֵּיט הֲרִף שְׁאֵינוֹ נִחְרָשׁ וְלֹא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, וְאֲפִלּוּ טְהוֹרָה מִקְפָּת אוֹתָהּ מֵאֲרַבֵּעַ רִחוּתֶיהָ - הֲרִי הִיא בְּחֻקָּתָהּ.

**יא.** התנות - אין בה משום מדור גוים, אלא אם כן היה דר בתוכה. חצר שהיא טמאה משום מדור העמים, הרי בית שער שלה ואוירה טמאין כמותה. ואין מדור העמים ולא בתי הפרס בחוצה לארץ.

**יב.** עירות המבלעות בארץ ישראל - כגון סיסית וחברותיה, אשקלון וחברותיה - אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית, אין בהן משום ארץ העמים. וחקת דרכים של עולי בבל טהורות, אף על פי שהן מבלעות בארץ העמים.

### יום שישי

### הלכות טמאת מת פרק יב

**א.** טפח על טפח מרבע על רום טפח - מביא את הטמאה וחוצץ בפני הטמאה, דין תורה; שאין קרוי אהל אלא טפח על טפח ברום טפח, או יתר על זה. ביצד? כוונת מן המת מנח לאויר, ובצדו כלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא בהם, ואינן נוגעין בטמאה - אם האהיל עליהם אהל שיש בו טפח על טפח, והיה גבוה מעל הארץ טפח - הרי זה מביא את הטמאה לכלים, וטמאין; היו כלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח - הרי הם טהורים, מפני שהאהיל חוצץ בינם ובין הטמאה. הנה למדת, שששם שהאהיל מטמא כל שתחתיו - כך מציל כל שחוצה לו, וחוצץ בין הטמאה ובין כלים שעל גביו; וכן אם היתה הטמאה על גביו, וכלים תחתיו - הכלים טהורין, שהאהיל חוצץ בפני הטמאה. היה האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח אף על פי שהוא גבוה כמה טפחים - הכלים שבצד הטמאה טהורים. וכלים שלמעלה מן אהל זה - כל שפגג הטמאה, טמא; מפני שהאהילו על הטמאה, ואין שם אהל לחץ [לחצוץ] בפני הטמאה. וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה, וכלים תחתיו - כל שפגג הטמאה, טמא; שהרי הטמאה האהילה עליהם, ואין שם אהל שיחץ בפני הטמאה - שכל פחות מרום טפח, כנגיעה הוא חשוב [כאילו נגעה הטומאה בכלים], וטמא שתחתיו, טמאה רצוצה [שארין מעליה חלל טפח] היא, כמו שבארנו. כמה דברים אמורים? בשלא היה האהל אדם או כלים; אבל אדם או כלים שנעשו אהל על הטמאה - בין שהיו הם עצמם אהל, בין שהיו עמודי האהל, אפלו היו כלים שאין מקבלין טמאה כל עקר - הרי אלו מביאין את הטמאה, ואינן חוצצין בפני הטמאה. ביצד? לוח שהיה מנח על גבי ארבעה בני אדם, או על גבי ארבעה כלים, אפלו כלי אבנים וכיוצא בהם מכלים שאין למינם טמאה, ואין צריך לומר, אם היה מנח על ארבעה שפודין או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו - הכלים טמאים. ואם היו כלים על גביו, אפלו שלא כנגד הטמאה - טמאים; ואם היתה טמאה על גבי הלוח, וכלים תחתיו - כל כלים שתחת הלוח טמאין. אבל אם היה הלוח מנח על גבי ארבע אבנים, או על גבי בהמה ותייה, והיתה טמאה תחתיו - הרי הכלים שעל גביו טהורין.

שכאנו [לארץ ישראל] בירק [- עם ירק] - אם יש במקום אחד פחותם המרצופין, מטמא; ואם לאו, אינו מצטרף; שלא גזרו אלא על גוש בכריתו. מעשה שהיו אגרות באות מחוצה לארץ לבני כהנים גדולים, והיו בהן [בבבול], שיעור של כסא וכתמים חותמות - ולא חשו להן משום טמאה, לפי שלא היה בחותם מהן פחותם המרצופין.

**ד.** המביא תנורים וספלים וכלי חרש מחוצה לארץ - עד שלא הסקו [בכבשן], טמאים משום ארץ העמים; משהסקו, טמאים משום כלי חרש שנטמא בארץ העמים, שאינו מטמא אדם וכלים, כמו שבארנו.

**ה.** המהלך בארץ העמים - ביהרים ובסלעים - טמא טמאת שבעה; בים ובמקום שהם עולה בזעפו [על גדותיו] - טהור משום נוגע בארץ העמים, וטמא משום אוירה. הנכנס לארץ העמים בשדה תבה ומגדל הפורחין באויר - טמא; שאהל זרוק [- ניד] אינו קרוי אהל.

**ו.** סוריה - עפרה מטמא בחוצה לארץ, ואוירה טהור; לא גזרו על אוירה. לפיכך, אם היתה סמוכה לארץ ישראל שפה בשפה, ולא היה מפסיק ביניהן, לא ארץ העמים, ולא בית הקברות, ולא בית הפרס - הרי זה יכול להכנס לה בטהרה, בשדה תבה ומגדל; והוא, שלא יגע בגושה. וכן ארץ העמים הסמוכה לארץ ישראל, ואין ביניהן מקום טמא - הרי זו נבדקת [מקבר], וטהורה.

**ז.** מקום ששכנו בו גוים בארץ ישראל - הרי זה מטמא בארץ העמים עד שיבדק, שמה קברו בו נפלים.

**ח.** ותרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור [- מגורין] העמים - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. וכמה ישוה במקום, והיה צריך בדיקה? ארבעים יום, כדי שתתעבר אשה ותפיל נפל שנטמא. אפלו איש שאין עמו אשה - אם שהה ארבעים יום, מדורו טמא עד שיבדק; גזרה משום מדור שתהיה בו אשה. אפלו עבד, או אשה, או סריס, או קטן בן תשע שנים ויום אחד - עושה [טומאת] - מדור העמים.

**ט.** מדור גוים שהיה בו עבד מישראל, או אשה, או קטן בן תשע, משמרין אותו שלא יקברו שם נפל - אינו צריך בדיקה. ואת מה הן בודקין - את הביבין [תעלות ניקוח המים] העמקין, ואת המים הסרוחין; וכל מקום שהחזיר והחלדה יכולין להוליך משם הנפל - אינו צריך בדיקה, מפני שהן גוררין אותן משם. מדור העמים שחבר, הרי הוא בטמאתו עד שיבדק.

**י.** האיציטוניות [- אכסדראות], אין בהן משום מדור גוים, לפי שהיא גלויה, ואין בה מקום להטמין הנפלים. ועשרה מקומות, אין בהן משום מדור גוים - לפי שאין דירתן קבועה, לא גזרו עליהן טמאה. ואלו הם העשרה מקומות: אהלי הערבים, והסכות, והצריפין, והבגנן [מקום קיבוץ פירות], ותקרה שעל גבי העמודים ואין לה דפנות והן בתי הקטן, וביית [שלפני ה-] שער, ואוירה של חצר, והמרחץ, ומקום שעושין בו החצים וכלי המלחמה, ומקום הלגיונות [- מרוצת הפרשים].



בו הקף עשרים וארבעה טפחים; ואם אין בהקפו עשרים וארבעה טפחים, טמא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. זה שהצריכו עשרים וארבעה טפחים, על העקרין שסומכים עליהם חכמים בחשבון כל המשפטים: שכל שיש בהקפו שלשה טפחים, יש בו רחב טפח; וכל טפח על טפח ברבוע, יש באלכסונו טפח ושני חמשין. לפיכך, אם היה בהקף העמוד עשרים וארבעה טפחים - נמצא תחת כל דפנו טפח על רום טפח מרבע ונתר מעט, שחשבונות אלו בקרוב הן: וזו היא צורתו

### שבת קודש

#### הלכות טמאת מת פרק יג

א. כל טפח על טפח על רום טפח - קרוי אהל, כמו שבארנו; וחוצץ בפני הטמא, ומביא את הטמא; בין שעשהו להאחיל בין שנעשה מאליו, אפלו שלא היה בידי אדם - הרי זה מביא וחוצץ. כיצד? אחד חר שחרוהו מים, או שרצים, או שאכלתו מלחת [הקרקע 'נאכלה' על ידי המלחים שבקרקע], או שצבר אבנים או קורות ונעשה בהן חלל טפח - הרי זה אהל, ומביא וחוצץ.

ב. במה דברים אמורים? בשהיה האהל חזק ובריא. אבל אהל רעוע - אינו מביא את הטמא ואינו חוצץ בפני הטמא, מן התורה; אבל מדברי סופרים, מביא את הטמא ואינו חוצץ. כיצד? שריגי האילנות הסוככים על הארץ, והם הנקראין 'סככות', ואבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, והן הנקראין 'פרעות' - אם יכולין לקבל [לטבול כובד] מעזיבה [שכבת טיט] בינונית, והן עומדין - הרי אלו מביאין וחוצצין, מן התורה; ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא והן נופלין - הרי אלו מביאין מדבריהם, ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן.

ג. אלו מביאין, וחוצצין: כלי עץ הבא במדה [מ' סאה שאינו ניד], וכן כלי אבנים, כלי גללים, כלי אדמה הבאין במדה, ופשוטי כלי עור [- ללא בית קיבול], ויריעה וסדין ומפץ [- מצע] ומחצלת שהן עשוין אהלים, ובהמות או חיות בין טמאות בין טהורות; והוא, שיהיה ראש זו בין רגלי זו, ויהיו כלן דבוקות; והעוף ששכן, והחוטט [- חופר] בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש, ואכלין שאינן מכשרין כדי שלא יטמאו. ורקות המתקנין בימות החמה והגשמים - הרי הן כאילנות, ומביאין וחוצצין; ואלו הן: הארוס, והקיסוס, וזרקות חמור, ודלעת יונית. וכן הסככות, והפרעות, והזיזין והגזוזטריות [סוגי בליטות בכותל], והשוככות, והשקיפין [- בליטות בהר], והסלעין והגחירים [- שיפוע היוצא מן הקיר], והשננין [שיני סלע בראש הר] - כל אלו מביאין וחוצצין.

ד. ואלו מביאין, ולא חוצצין: האדם, וכלי עץ שאינן באין במדה [- נידים] - מפני שהן ככל הכלים, ומתטמאין; ופשוטי כלי עור, ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאינן עשוין אהלים, אלא מתוחין בלבד, ואין להם שפוע ואין שם כתלים; ובהמה וחייה שמתו, ואכלין טמאים או

ב. היתה טמא על גביו [- על הלוח המזכר] - הרי כל הכלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהל חוצץ בפני הטמא. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, הבאים במדה [- מכילים מ' סאה ואינם נידים] - הרי הם כאהלים, ואינם ככלים; ולפיכך חוצצים בפני הטמא.

ג. נסר [- עץ] שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף [- יוצא] מכל צדדיו בפותח טפח, והיתה טמא תחת הנסר - כלים שעל גביו טהורין; טמא על גביו - כל הכלים שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענין זה. ואם היה ישן, הכל טמא.

ד. נסר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה, והיתה הטמא תחתיו בין שני התנורים - ביניהם בלבד טמא; אבל כלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים - טהורים; שהרי הן כשני אהלים זה בצד זה. וכן נסר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, ויוצא מזה טפח ומזה טפח, אבל לא מן הצדדין, וטמא בצד זה - כלים שבצד השני טהורין.

ה. אדם שנשא כלי בגון מרדע [- מחרשה] וכיוצא בו, והאחיל צד הכלי האחד על הטמא - אם היה בהקפו טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושליש - הרי זה מטמא את הנשוא, ומביא לו טמא מדבריהם; גזרו על שיש בהקפו טפח, משום שיש ברחבו טפח. אבל אינו מביא את הטמא לכלים שתחתיו, ולשאר אדם שיאחיל עליהם ועל הטמא - עד שיהיה בו רחב טפח. ו. ארונות של עץ שמניחין בהן המת, אינן כקבר; אלא אם יש בין פסוי הארון והמת גבה טפח, חוצץ, והעומד על גבי הארון - טהור מן התורה. ואף על פי שרכ ארונות יש בהם חלל טפח - הואיל ויש שאין שם חלל טפח - גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין, ושיהיה המהלך על גבי הארון כנוגע במת או בקבר.

ז. קורה שהיא נתונה מכתל לכתל, והטמא תחתיה - אם יש בה [ברחבה] פותח טפח - מביא את הטמא תחת פלה; וכל הכלים או האדם שתחתיה טמאין, אף על פי שאין פלה שנה וקצתה [חלק ממנה] פחותה מטפח, מפני שקצתה מקצת אהל הוא. ואם אין בה פותח טפח - טמא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, כמו שבארנו. במה היה בהקפה [של קורה], ויהיה בה פותח טפח? בזמן שהיא עגלה, שלשה טפחים; ובזמן שהיא מרבעת, ארבעה טפחים.

ח. סאה [כלי מדידה עגול] שהיא מטה על צדה [העגול] באויר [- תחת השמים] - אינה מביאה את הטמא תחת פלה, עד שיהיה בהקפה ארבעה טפחים ומחצה בקרוב, כדי שיהיה גבה הצד העליון טפח ומחצה, ויהיה הטפח על טפח ממנה גבהו מעל הארץ טפח; לפיכך, אם היתה גבוהה מעל הארץ חצי טפח, והיה בהקפה שלשה - מביאה את הטמא. וכן עמוד עגל שהוא מטל לאויר, ומנח על הארץ - אינו מביא טמא תחת דפנו, עד שיהיה



צדו האחד - הרי הכלים שתחת צדו השני טהורים; שפכר בארנו, שהספינה השטה, אינה מביאה את הטמאה. ח. אלו חוצצין, ולא מביאין: מסכת [- מחצלת] פרוסה, וחבילי [חבלים של -] מטה, והמשפלות [- סלי זבל], והסריגות [רשתות] שפחלונות. ביצר הן חוצצין? שאם היה חלון בין שני בתים, והטמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו - אף על פי שיש ביניהם אויר, הרי אלו חוצצין, ולא תכנס הטמאה לבית השני; והוא, שלא יהיה שם בסריגות אלו, או בעיני [- חורין] המשפלות, או בין חבל לחבל, פותח טפח - שאם היה שם פותח טפח, תכנס בו הטמאה, כמו שיתבאר.

מכשרין, שדבר טמא אינו חוצץ; ורחים של יד, שהרי היא בכלל כלי אבנים. כל אלו מביאין, ואינן חוצצין. ה. ואלו לא מביאין, ולא חוצצין: הנרעים והירקות המחפרין לקרקע, חוץ מן הארבעה ירקות שמנינו; וכפת [- ערימת] הברד, והשלג, והכפור, והגלד, והמלח; והדולג למקום [- רגל כאן ורגל כאן], והקופץ ממקום למקום, והעוף הפורח, וטלית המנפנפת [ברוח], וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין, ולא חוצצין - שאף על פי שהאחילון, אינו אהל המתקנים. ו. קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה, כבש כנף הטלית באבן - הרי זו מביאה את הטמאה. ז. נסר [- גזיר עץ] שהוא צף על פני המים, וטמאה תחת

## שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

### יום ראשון

#### מצות עשה רח.

#### מצות לא תעשה רעא. ערב.

אמרו: "לא-תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה" (שם, לה), ענין הפסוק כפי שבא בקבלה: "לא תעשו עול" במשפט המדה. והוא אמרם (ספרא פרשת קדושים) בבאור ענין לאו זה: "לא תעשו עול במשפט", אם לדין (בבית הדין) — כבר אמור; אם כן למה נאמר במשפט? מלמד שהמודד נקרא דין. ושם אמרו: "במדה — זו מדידת הארץ", כלומר מדידתה וחלוקתה, שיעשה את-זה כפי מה שמחזיקים מופתי התשפרת (חכמת החשבון וההנדסה) בדיק המדות וידיעת הדרכים הנכונים בהם, ואל יעשה את-זה בדרכי השערה שאין בהם אמת כדרך שעושים רב העם. ומשקל — כולל המשקלות והמאזנים.

המצוה הער"ב — האזהרה שהזהרנו מלהחזיק משקלות ומדות חסרים אצלנו בבתינו ואף-על-פי שלא נשתמש בהם במקח וממכר, והוא אמרו יתעלה: "לא-יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה" (דברים כה, יג), וכן איפה ואיפה (שני סוגי משקולות: גדולה — לקניה; וקטנה — למכירה). ולשון גמרא בבא בתרא (פט): "אסור לאדם שישהה מדה חסרה או יתנה בתוך ביתו ואפלו היא עביט (כלי) של מימי רגלים". ואל תחשוב שאמרו: "לא-יהיה לך איפה ואיפה, ולא-יהיה לך אבן ואבן" — שתי מצוות, לפי ששני הלואין נאמרו להשלמת דיני המצוה, כדי לכלול שני מיני המדידה שהם המשקל ("אבן") והמדה (מדת הנפח — "איפה"), כאלו אמר: לא

המצוה הר"ח — הצווי שנוצטוינו לצדק המשקלות והמאזנים והמדות ולהקפיד בדיוקם, והוא אמרו יתעלה: "מאזני צדק אבני-צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם" (ויקרא יט, לו). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "מאזני צדק — צדק את-המאזנים יפה יפה; אבני-צדק — צדק את-המשקלות יפה יפה; איפת צדק — צדק את-האיפות יפה יפה; והין צדק — צדק את ההינים יפה יפה" וכבר ידעת, שאיפה מדת היבש; וההין — מדת הלח. וכל-אלו ענינם אחד, אף-על-פי שגשתנו מיני המדות. לפי שהדבר הזה הנשקל או נמדד אינו אלא שעור כמותו של דבר מסוים. וכל-הסוגים האלה, כלומר: המאזנים והמשקלות ומדות היבש ומדות הלח, נקראים: מדות. והצווי, שנוצטוינו להקפיד בדיוק השעורין שמסכם עליהם בכל-סוג מהם — נקרא: מצות מדות. ולשון ספרא (שם): "על תנאי כף הוצאתי אתכם מארץ מצרים — על תנאי שתקבלו עליכם מצות מדות, שכל-המודה במצות מדות מודה ביציאת מצרים; וכל-הכופר במצות מדות כופר ביציאת מצרים". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפירק ה' (בבבא בתרא פח).

המצוה הרע"א — האזהרה שהזהרנו מלרמות במדידת הקרקעות ובמדות ובמשקלות, והוא

יומית" (שמות כא, טז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (פה).

### יום שלישי

#### מצות לא תעשה רמה.

המצוה הרמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלגזול, והיא לקיחת דבר שאין לנו זכות בו, באנס ובחזקה בגלוי, והוא אמרו יתעלה: "לא תגזול" (ויקרא יט, יג). וכך פרשו בעלי הקבלה (בבא קמא עט:): "לא תגזול" — כענין שנגאמר: "ויגזול את-החנית מיד המצרי" (שמואל ב, כג, כא). ולאו זה נתק לעשה והוא אמרו: "והשיב את-הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), אלא שאפלו בטל (עשה פעולה המונעת קיום ה) עשה שבה — אינו לוקה (שלא בבכל לאו הניתק לעשה), [שאינן אדם לוקה ומשלם] לפי שהוא לאו שנתן [שנתק] לתשלומין: שאם שרף את-הגזלה או זרק לה לים — משלם מה-שהיתה שוה; ואם כפר בה ונשבע — מוסיף חמש ומקריב אשם, כמו שנתבאר במקומו (מצות עשה עז), וכן נתבאר בסוף מכות (טז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' ופרק י' מבבא קמא.

### יום רביעי

#### מצות לא תעשה רמז.

המצוה הרמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכבוש (לעכב) את החובות הקבועים (המוטלים) עלינו לבל נחזיק בהם ולא נשלמם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעשק את-רעך ולא תגזול" (ויקרא יט, יג). והוא שהגנבה היא לקיחת דבר של הזולת בתחבולה ובהסתתר, והזהרנו ממעשה זה באמרו: "לא תגנבו", כמו שבארנו (לא תעשה רמד); והגזל הוא לקיחת דבר של הזולת באנס וחזקה בגלוי כמו שעושים שודדי הדרכים, והזהרנו גם על מעשה זה באמרו: "לא תגזול"; והעשק הוא שיהא לזולתך אצלה חוב מסים, כלומר: שנקבע לו אצלה ובאחריותך ממון ואתה מחזיק בו ואינך מוסרו לו בין דרך אנס בין שלא דרך אנס, אלא (דוחהו בטענות) בלף ושוב או ברמיה. והזהרנו גם על מעשה זה באמרו יתעלה: "לא תעשק את-רעך". ובפרוש אמרו בספרא (פרשת קדושים): "לא-תעשק — עשק שהוא של ממון, ואיזה זה

יהיו לך שתי מדות לא במשקל ולא במדה, כדרך שבארנו במצות עשה (רח). ואמרו: "לא-יהיה לך ככיסף אבן ואבן ולא יהיה לך איפה ואיפה" כמו אמרו: "לא-תשיך לאחריך נשך כסף נשך אכל נשך כל-דבר אשר ישך" (שם כג, כ) שהוא לאו אחד, שכלל בו מינים רבים שדן בכלם ענין אחד עצמו. ואין המצות מתרבות בכפל "ולא" אם הענין אחד, כמו שהקדמנו בכלל התשיעי, וכבר קדם לך דומה לזה במצוה המשלימה מאתים ממצות לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא-יראה לך חמץ ולא-יראה לך שאר".

### יום שני

#### מצות לא תעשה רמו. רמג.

המצוה הרמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלגנוב גבולות הקרקעות, והוא שלא נשנה את-הגבול שבינינו לבין זולתנו עד שיהא אפשר לטוען לטעון (לעצמו) את-קרקע זולתו. והוא אמרו יתעלה: "לא תסיג גבול רעך" (דברים יט, יד). ובספרי (פרשת שופטים שם) אמרו: "לא תסיג גבול רעך", והלא כבר נאמר: "לא תגזול", ומה תלמוד לומר "לא תסיג" מלמד שכל-העוקר תחומו של חברו — עובר בשני לאוין. יכול אף בחוצה לארץ? תלמוד לומר: "בנחלתך אשר תנחל בארץ" (שם), בארץ ישראל עובר בשני לאוין; בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לאו אחד — כלומר: לא תגזול. הנה נתבאר שלא זו אינו אלא בארץ ישראל.

המצוה הרמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגנוב אדם מישראל, והוא אמרו בעשרת הדברות: "לא תגנב" (שמות כ, טו). ולשון המקלטה (פרשת יתרו שם): "הרי אזהרה לגנוב נפש". ובגמרא סנהדרין (פו): "אזהרה לגנוב נפשות מנין? רבי יאשיה אומר: מ"לא-תגנב", רבי יוחנן אומר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולא פליגי (הם אינם חולקים): מר קא חשב (אחד מתייחס ל) לאו דגנבה ומר קא חשב לאו דמכירה", לפי שאין עונשים אותו על כך עד שיגנוב וימכור, וכשיעבור על שני לאוין אלו — חייב חנק. אמר יתעלה: "וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות

לרכישתו, וזהו לשון הלאו שבא בענין זה, אומר: "ולא תתאנה בית רעף" (דברים ה, יח). ואין שני הלאוין ענין אחד, אלא הלאו הראשון והוא "לא תחמד", מזהיר מלרכוש קנין זולתנו (על ידי תחבולות), והלאו השני מזהיר אפלו על התאנה והחמוד בלבד. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "לא תחמד בית רעף" ולהלן הוא אומר: "לא תתאנה בית רעף" — לחיוב על התאנה (במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני עצמו. ושם אמרו: "מנין שאם התאנה אדם סופו לחמוד (בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא תחמד". מנין שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר: "וחמדו שדות וגזלו" (מיכה ב, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו — הרי עבר על אמרו יתעלה: "לא תתאנה". ונתחזק בו אהבת אותו הדבר עד שייעשה תחבולה להשיגו, ולא יחדל מלפיוסו ולהכביד עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב ממנו ויותר יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על "לא תחמד" כשירכש אותו הדבר שהיה של חברו שלא היה לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו (שכל זה גורם). ואם נמנע זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם על "לא תגזל". והתבונן בענין זה במעשה אחאב ונבות (מלכים א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא תתאנה" ובין "לא תחמד".

### שבת קודש

#### מצות עשה קצד.

המצוה הקצ"ד — הצווי שנוצטוינו להשיב את הגזולה עצמה אם היא קיימת בעינה, עם תוספת חמש (אם כפר על גזלתה בשבועה) או לתן דמיה אם נשתנתה, והוא אמרו יתעלה: "והשיב את הגזולה אשר גזל וגו'" (ויקרא ה, כג). וכבר בארו במסכת מכות (טז, א), שלא דגל הוא לאו שנתק לעשה ואמרו: "דחמנא אומר: לא תגזל (שם יט, יג), והשיב את הגזולה וגו'". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרקים האחרונים (מבא) קמא.

הכובש שכר שכיר" (מעבב שכר הפועל) וכן כל הדומה לו. והמשיל בשכר שכיר, לפי שהוא חוב הקבוע עליך אף-על-פי שלא מסר לך ממון משלו ולא בא לידך אתה ממנו שום ממון, ואף-על-פי-כן פיון שנקבע לו אצלך חוב הזהרת מלהחזיק בו. וכבר נכפל הלאו בענין זה והביא לדגמא דבר זה בעצמו ואמר: "לא-תעשק שכיר" (דברים כד, יד), ענינו: לא-תעשוק את-השכיר לפי שהוא עני ואביון, בדרך שאמר בו: "ולא-תבוא עליו השמש (בלי שתשלם המגיע לו) כי עני הוא" (שם, טו). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "לא-תעשק שכיר עני ואביון, והלא כבר נאמר: "לא תגזל"? מלמד שכל-הכובש שכר שכיר — עובר משום: בל תעשק, ובל-תגזל, ובל-תלין פעלת שכיר, ומשום ביומו תתן שכרו". ושם אמרו בפרוש ענין אמרו "עני ואביון" אמרו: "ממהר אני להפרע על-ידי (כשמדובר ב) עני ואביון". והעובר על העשק דינו בענש ודין הגזלן שנה. אומר יתעלה: "וכחש בעמיתו בפקדון או-בתשומת יד או בגזל או עשק את-עמיתו" (ויקרא ה, כא).

### יום חמישי

#### מצות לא תעשה רסה.

המצוה הרס"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעסיק מחשבותינו בתחבולות איך לרכוש קנין של זולתנו מאחינו, וזהו אמרו יתעלה: "לא תחמד בית רעף" (שמות כ, יז). ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "לא תחמד — או (אם-כך אולי) אפלו חמוד בדבור? תלמוד לומר: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה), מה להלן עד שייעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעושה מעשה", הנה נתבאר לך שלא זה מזהיר מלעשות תחבולות כדי שנושיג לעצמנו דבר שחמדנו מרכוש אחינו, ואפלו בקניה ומתן דמים מרבים — שכל-זה עברה על "לא תחמד".

### יום שישי

#### מצות לא תעשה רסו.

המצוה הרס"ו — האזהרה שהזהרנו מלתלות (לקשור) מחשבותינו בחמוד רכוש זולתנו ולהתאות לו, לפי שזה יביא לידי עשיית תחבולה

## א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ה ואם נכנס לספינה קדם ג' ימים לפני השבת, דהיינו בשלישי בשבת או קדם לכן, מתר לילך בה בשבת חוץ לתחום אף אם ידוע לו שמהלכת למטה מ' טפחים או אפילו למטה מג' טפחים\*. דכיון שאסור תחומין אינו אלא מדבריהם, לא רצו להתמיר כל כך לאסור בשנכנס לספינה קדם ג' ימים, כיון שהוא אינו עושה כלום\*, והספינה היא שמוליקה אותו מחוץ לתחום.

ואפילו אם הוא בענין שאפשר שיצטרך\* הישראל לחלל שבת בהולכת הספינה\*, אפילו במלאכה האסורה מן התורה, מפני פקוח נפש, אעפ"כ מתר לו לבגס בתוכה קדם ג' ימים, שהרי עכשו הוא נכנס בהתר\*, וכשיגיע השבת ויצטרך לעשות מלאכה מפני פקוח נפש מתר הוא ואין כאן חילול.

אבל תוך ג' ימים קדם שבת אסור לבגס לתוכה אפילו אם היא מהלכת למעלה מ' טפחים, אם ידוע שיצטרך לחלל שבת מפני פקוח נפש, אפילו בדבר שאינו אסור אלא מדברי סופרים, לפי שגראה כנגס בכונה למקום סכנה כדי שיחלל שבת אחר כך.

ומה שאין חוששים לכך קדם ג' ימים, הוא לפי שג' ימים הראשונים שבשבוע הן נקראים ימים שאחר השבת העבר, ואינם מתייחסים לשבת הבאה\*, לפיכך אינו מחייב לזהר בהם שלא לעשות בהם דבר שידוע שיצטרך אחר כך לחלל שבת הבאה, ששיגיג שבת ויצטרך לחללו מפני פקוח נפש מתר הוא, ואין כאן חילול\*. משא"כ בג' ימים האחרונים שבשבוע שנקראים ימים שלפני השבת ומתייחסים לשבת הבאה, מחייב הוא מדברי סופרים להזהר בהם שלא לעשות בהם דבר\* שידוע שיצטרך אחר כך לחלל השבת, שלא יהא נראה כאלו מתכוון בעשיתו כדי לחלל השבת אחר כך:

## ביאורים

למטה מג' טפחים – שנחשבת כעומדת על הקרקע מדין 'לבוד', ודומה לרוכב על הקרון שיש בו איסור תחומין<sup>27</sup>. שהוא אינו עושה כלום – כשם שאין עליו איסור תחומין מחמת שאינו עושה כלום, כן אינו נאסר מחמת שט במים בשבת<sup>28</sup>, כיון שהספינה היא המשיטה אותו<sup>29</sup>. וכן אם יצא מחוץ לתחום בשבת ע"י ספינה (בהיתר או בשוגג) אינו נחשב כיוצא לדעת, כיון שלא עשה כלום<sup>30</sup>.

ואין כאן חילול – גם קודם ג' ימים לא הותר אלא במי שמוכרח לצאת למדברות לחי נפשו לפרנסתו, אבל מי שאינו מוכרח אסור לו להכניס עצמו למצב שיצטרך לחלל שבת אפילו לדיעה זו המקילה, ודומה למי שיש לו בגד בעל ד' כנפות ועושה תחבולות כדי לפטרו מציצת שראוי לעונש. שלא לעשות בהם דבר – מטעם זה אין לקבוע ניתוח<sup>33</sup> שאינו דחוף תוך ג' ימים קודם השבת, כאשר יצטרך בימים שלאחריו מעקב וטיפול רפואי הנעשה פעמים רבות על ידי יהודים, וכן מצריך לפעמים סיוע ממשי מצד החולה. ובפרט שחלק מהטיפולים אינו כרוך בפיקוח נפש<sup>34</sup>. ובשלחן שלמה (סעיף ג) הוסיף שאם היום הקבוע של הרופא המומחה הוא רק בימים הסמוכים לשבת הרי

שנחשבת כעומדת על הקרקע מדין 'לבוד', ודומה לרוכב על הקרון שיש בו איסור תחומין<sup>27</sup>. שהוא אינו עושה כלום – כשם שאין עליו איסור תחומין מחמת שאינו עושה כלום, כן אינו נאסר מחמת שט במים בשבת<sup>28</sup>, כיון שהספינה היא המשיטה אותו<sup>29</sup>. וכן אם יצא מחוץ לתחום בשבת ע"י ספינה (בהיתר או בשוגג) אינו נחשב כיוצא לדעת, כיון שלא עשה כלום<sup>30</sup>. שאפשר שיצטרך – אבל אם ודאי יצטרך נחבאר בסעיף יג שיש להתמיר לכתחילה גם קודם שלושה ימים<sup>31</sup>. לחלל שבת בהולכת הספינה – על ידי סידור ומתיחת המפרשים, ובימינו נוספו בזה הרבה חילולי שבת כמבואר באות הבאה.

עכשיו הוא נכנס בהיתר – המדובר בסעיף זה הוא בישראל הנכנס לספינת נכרי הנוסעת בלאו הכי, או בימי קדם במקרים מיוחדים שאי אפשר להעמיד הספינה בשבת בלב ים, אבל כשהספינה בבעלות הישראל, עליו לסדר נסיעתו באופן שלא יצטרך לחלל שבת, ובפרט בספינות גדולות בימינו שהוא כמעט פסיק ריש' שלא יתכן שיעבור שבת שלימה בלא שיהיה קלקול בא' המכונות ויצטרכו

## מקורות

- (32) להלן סי' רצט ס"ח.  
(33) וכן זירזו לידה במקום שהותר לעשות זירזו ע"י חכם, אלא שלא נשקפת סכנה לעובר או לילודת.  
(34) גם אם יש מקום לשקו"ט בענין זה, הרי במצב שאיתרע מזלי וזקוק לטיפול רפואי – עליו להוסיף בזכויות והידור בכבוד

- (27) וראה לעיל אות יז.  
(28) שאסור אפילו בספינה – כשנכנס לתוכה בשבת.  
(29) להלן סעיף ז.  
(30) סי' תה ס"ז.  
(31) ושם הובאו דברי הצמח-צדק בזה.

ו ואפלו אם ידוע לו שלא יצטרך לחלל השבת כלל, שהנכרים עושים הכל, מכל מקום אם עקר ההליכה של הספינה הוא בשביל ישראל, כגון שרפה ישראל<sup>35</sup>, אסור לפנים בתוכה בתוך ג' ימים שלפני השבת אפלו אם היא מהלכת למעלה מ' מפרחים, לפי שמה שהנכרים עוסקים בהולכת הספינה בשבת יש בזה אסור נמור (אע"פ שהם עוסקים מעצמם בלא אמירת ישראל, והם מתכוננים לטובתם לקבל השכר שקצצו להם בעד שיוליכו אותם למחוז חפצם, והרי הם קבלנים לכך, ומתר להניח לקבלן<sup>36</sup> שיעשה מלאכתו בשבת, מכל מקום פאן) שהישראל נהנה בשבת עצמה מגוף המלאכה שעושה הנכרי בשבילו בשבת (הרי כל המלאכה נקראת על שם הישראל, שאף על פי שהנכרי מתכונן כדי שיגיע לו טובה מזה, מכל מקום פיון שעכשו בשעת עשיית המלאכה יש לישראל הנאה ממנה, הרי היא נעשית בשבילו יותר מבשביל הנכרי, שהנכרי ג"כ מתכונן בשביל הישראל אלא שעושה בן בעד השכר שיתן לו, ואינו דומה לקבלן<sup>37</sup> המתקן בלים לישראל בשבת שאין הישראל נהנה בשבת עצמה מגוף מלאכה זו אלא לאחר השבת כשיממש בהם), ולפיכך אין התור לעולם לילך בשבת בספינה המהלכת בשביל ישראל, אלא שמפני הסכנה מתר הוא פיון שפבר נכנסו לתוכה ואם לא ילכו בשבת יסתכנו, אם בן אין לפנים לתוכה אלא קדם ג' ימים שלפני השבת מטעם שנתפאר:

## ביאורים

באורדון או בספינה שרובה נכרים, או לרדת מן הספינה קודם השבת. ובמקום של סכנת נפשות אמיתית דהנוסע - שמתירים לו הנסיעה, על הרב להודיעו שאסור איזה זמן לאחר כניסת השבת, ליהנות מהמים שבאני, מהאור וכו' (אלא אם כן ישנו חולה באניה שמחללים השבת בשבילו)<sup>38</sup>.  
שרובה ישראל - ואם היה מחצה על מחצה - גם כן אסור, שמן הסתם הוא מכין לצורך שניהם<sup>39</sup>.  
ומותר להניח לקבלן - דיני קבלנות שאין גוף הישראל נהנה מהם בשבת (תיקון כלים בנית בית וכד') - נתבאר לעיל סימן רמד, דיני קבלנות נכרי במלאכות שגוף הישראל נהנה מהם בשבת (כגון הדלקת נר או תיקון כלי לצורך השבת) נתבאר להלן סי' רנב סעיפים י-יא, ובסי' רעו.

זה מותר, כמו לדבר מצוה, וכן כשסובל יסורים יכול לקבוע היתנות בימים הסמוכים לשבת.  
שלא לעשות בהם דבר - מטעם הנזכר בסעיף הקודם נהגו בני ספרד שלא למול תינוק שנדחתה מילתו ביום חמישי או שישי, אולם בני אשכנז נהגו למול אפילו בערב שבת<sup>35</sup>.  
שרובה ישראל - נסיעת ספינות ישראליות בש"ק אסורה בתכלית, ואין בזה שום היתר הלכתי, ויעברו עוד כמה שנים עד שיהיו אניות היכולות לנסוע זמן ממושך ללא מגע יד אדם, ואין לדמותה להיתרים המבוארים בסימן זה כמבואר לעיל אות כח<sup>36</sup>.  
כגון שרובה ישראל - ובספינות של ימינו אסור להכנס אפילו קודם ג' ימים, כיון שיחללו עליו שבת בהמתקת המים, הדלקת אור וכו'<sup>37</sup>, ובפרט שיכול לסדר נסיעתו

## מקורות

בשערי הלכה ומנהג ח"ב ע' ל.  
(37) ראה להלן סי' רעו אופני האיסור וההיתר בזה, ויש לאסור אפילו ספינה המפליגה בזמנים קבועים בין שיש עליה נוסעים בין שאין, דאין בזה ההיתר של נר לאחד נר למאה, דלא כפי שכתב בשמירת שבת כהלכתה פ"ל סנה, אלא אם כן ימחה בהם בתוקף המתאים שלא יעשו שום פעולה בשבת עבורו.  
(38) אג"ק ח"ג ע' שעב, וראה לעיל אות כח ואות לב.  
(39) להלן סי' רעו ס"ז.  
(40) ראה לעיל אות לה.

השבת, (צד נוסף לאיסור זה מצד ביטול עונג שבת ראה לעיל אות ג). ענין זה מבואר על כל פרטיו בלקו"ש חט"ז ע' 518.  
(35) יו"ד סי' רס"ב בט"ז וש"ך סק"א וברעק"א שם.  
(36) דין הנוסע בה כמחלל שבת בפרהסיא, ובמכתב כ"ק אדמו"ר לא' שנסע באניה בש"ק: במענה על מכתבו בו מבקש תיקון במה שנסע באני' כו' הנה יעשה לו קביעות בלימוד הלכות שבת. . . וכן בלי נדר הנה בכל עש"ק יתן איזה פרוטות לצדקה וביום הש"ק גופא יהי' לו שיעור נוסף בלימוד פנימיות התורה היא תורת החסידות. ע"כ. ענין זה על כל פרטיו מבואר בקונטרס באיסור נסיעה באניה ישראלית בשבת שנדפס גם

חלק ב, דין המפליג בספינה וההולך בשיירא בשבת טעמים ה-ו

## שולחן ערוך - הלכות תפילין

שמאל הקורא, ותחלת שמאל זו היא פרשת "שמע" ואחריה פרשת "ויהי אם שמע", ונמצא שפרשת "קדש" הוא בבית החיצון שמשמאל המניח שהוא ימין הקורא, ואחריה "ויהי כי יבאך", ואחריה "שמע" מימין המניח שהוא שמאל הקורא, ואחריה "ויהי אם שמע" בבית החיצון. ונמצא שהקורא לשקורא פדרכו מימינו לשמאלו - קורא אותן פסדרן כמו שהן פתובות פתורה, שפמו שפתיבתן צריכה להיות פסדרן - כך הנחתן בפתיים צריכה להיות פסדרן לגבי הקורא.

ב ואם החליף איזה פרשה שנתנה שלא בביתה המיוחד לה - פסולין:

ג ויש פסדר זה מחלקת ישנה בין הגאונים הראשונים, ונחלקו גם בן בזה רש"י ורבנן תם.

רש"י וסיעתו מפרשים דברי חכמים: "שמע" ויהי אם שמע" משמאל - שמאל זו התחלתה היא מאמצע ראש המניח, ששתי פרשיות הראשונות הן בשמאל ראש המניח, שהוא ימין הקורא, ושתי פרשיות האחרונות הן מאמצע הראש לצד ימינו, שהוא



ואף על פי שהמניח שני זוגות תפלין כשרות עובר ב"בל תוסיף", אם הוא מתכוון למצוה בשניהם, ואף אם אינו מתכוון למצוה אלא באחת מהן — אף-על-פי-כן אסור מדברי סופרים, מכל מקום כאן שזוג אחד הוא פסול ממה נפשך — אין כאן משום "בל תוסיף" כלל, שהרי לא עשה אלא מצוה אחת, ולא הוסיף כלום בגוף המצוה זו, שזוג השני עומד בפסולו בפני עצמו, ואינו שייך כלל לזוג הכשר, אלא כשהוא מתכוון למצוה בשניהם — אסור מדברי סופרים מפני שנגזרה במוסיף, כמו שנתבאר בסימן תרנא:

ה ואם אינו יודע לכוון המקום להניחן יחד, או שחושש מפני היתורא — גיטת של רש"י ויברך עליהן ששה העקר, והן יהיו עליו בשעת קריאת שמע ותפלה, ולאחר התפלה גיטת של רבנו תם בלא ברכה, כדי לצאת לדברי הכל.

ואם לבו נוקפו שנקרא קריאת שמע בלא תפלין לרבנו תם וסייעתו, והעיד עדות שקר בעצמו — יחזור וינקרא קריאת שמע אחר התפלה פרושת "שמע" ופרשת "והיה אם שמע" שבהן הזכירו מצות תפלין, ואין צריך לומר גם פרושת "ויאמר":

ו מכל מקום, לא כל הרוצה לטל את השם יבוא ויטל, ולא יעשה בן במקום הרואים, אלא מי שמחזק ומפרסם בחסידות, שפינו שבעולם נהגים כרש"י — נראין להם כיוהרא מי שחושש להחמיר על עצמו בזה, אם אינו מחזק להם שמחמיר על עצמו גם בן בשאר דברים:

ז לא גיטת שתי הזוגות בכיס אחד, אלא יעשה שני כיסים וסימן לכל כיס וכיס, שלא יתן של זה בזה, לפי שזוג אחד מהן הוא חל, ואסור להניחו בכיס המיוחד לתפלין, אלא אם בן התנה מתחלה עליו בן בשעה שיחדו לכו, כמו שיתבאר בסימן מב:

ח וכן לא יחליף הבתים והרצועות מזה לזה, אלא אם בן התנה מתחלה:

חלק א', סימן לד דין הנחת הפרשיות סעיפים ב-ח

אבל רבנו תם וסייעתו מפרשים מה שאמרו חז"ל: "שמע" ו"היה אם שמע" משמאל — שמאל זו התחלתה היא בבית החיצון שמימין המניח שהוא שמאל הקורא, ושם נותנין פרושת "שמע", ואחריה "והיה אם שמע", בבית הסמוך לו המתקרב יותר לימין הקורא. ונמצא שפרשת "שמע" היא בבית החיצון שמימין המניח, ופרשת "קדש" בבית החיצון שבשמאלו. וסימן לדבר הוא "שינין", דהיינו שינין של "קדש" ו"שמע" אצל שינין שבצדדי הבתים החיצונים. ופרשיות "והיה כי יבאך" ו"היה אם שמע" — הן באמצע, וסימן לדבר "היוות" סמוכות זו לזו.

ולפי שפתיבתן בסדרן — לדברי הכל, לכן בפרשיות של ד ששה נכתבות בקלף אחד — צריך להניח חלק פרושת "והיה אם שמע", ויכתב תחלה פרושת "שמע" בקצה הקלף, ואחר-כך לפניה פרושת "והיה אם שמע".

וצריך להניח חלק כדי תשע אותיות, בסוף שיטה אחרונה שבפרשת "והיה אם שמע", כדי שפרשת "שמע" שבראש שיטה העליונה שבדף שלאחריה תהיה פרושה פתוחה, כמו שהיא פתוחה בתורה.

וכן צריך להניח בסוף פרושת "והיה כי יבאך", להנוהגים להתחיל פרושת "והיה אם שמע" בראש שיטה העליונה, כשאר הפרשיות. אבל להנוהגים לעשותה סתומה, ומניחין לפניה חלק כתשע אותיות בראש שיטה העליונה — אין להם להניח חלק כדי תשע אותיות בסוף פרושת "והיה כי יבאך":

ד והעקר כרש"י וסייעתו. וכן מנהג העולם.

ואף-על-פי-כן, בינו שתפלין אלו פסולין מן התורה לרבנו תם וסייעתו — נמצא שר"י כל ימיו בלא תפלין, לכן כל ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שני זוגי תפלין ויניחם יחד, ויכון בהנחתן: באותן ששה פהלכה — אני יוצא ידי חובה, והשאר הן כרצועות בעלמא, כי מקום יש בראש להניח שני זוגי תפלין, וכן בדרוש. וגיטת תפלין של ראש של רש"י למטה לצד הפנים, ושל רבנו תם למעלה מהן (וכן בדרוש).

תורה אור

תוכן הפרק: הטעם שפורים מותר בעשיית מלאכה וגדר שביתת הקב"ה ביום השבת

**אמנם לענין איסור עשיית מלאכה הוא דוקא ביו"מ ולא בפורים, וכמאמר רז"ל ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יו"מ לא כתיב.**

אמנם על פי כל הנ"ל במעלת פורים לגבי כל שאר הימים טובים, אינו מובן לאידך גיסא, אמאי לענין איסור עשיית מלאכה מצינו מעלה בשאר יו"ט לגבי פורים, שבנ"י לא קיבלו על עצמם איסור מלאכה בפורים.

**והענין כי היא הנותנת, כי הנה ענין איסור דעשיית מלאכה שהוא עליית השכל והמדות לשרשן.**

והענין הוא, דאדרבה, דוקא מחמת המעלה הנ"ל שבפורים, שבני ישראל הגיעו על ידי מסירת נפש שלהם לאור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, אין בו איסור מלאכה.

דהנה ענין השביתה ומנוחה, איסור עשיית מלאכה, מורה על עליית הכוחות (שכל ומדות) לשרשן. וכמו ענין המנוחה ממלאכה גשמית, דבשעת המלאכה מליש האדם את כוחותיו בעשיית המלאכה, שכוחותיו יוצאים משרשם (ששם הם "בכח") ומתלבשים ביד ובאצבעותיו עד שבאים למצב של "פעולה" והתעסקות בעשיית מלאכה, וענין המנוחה בגמר עשיית המלאכה הוא, שכוחותיו חוזרים לשרשם.

וכן על דרך זה בכל היו"ט, שנמשך בהם בתוספת אור וגילוי, ועי"ז שיך איסור מלאכה ושביתת מהמלאכה, שהוא בחינת עשי', למדרגת העליונה המתגלה אז.

עד"ז הוא ענין השביתה ואיסור מלאכה ביום טוב, להיות שביום טוב מאיר התוספת אור וגילוי בסדר השתלשלות, על כן צריך להיות ענין המנוחה, שהוא בחינת "עלי", היינו שהאדם צריך להתעלות ממדרגתו כדי שיוכל לקבל את המדרגה העליונה של ה"תוספת אור" המתגלה ביום טוב, והתעלות רוחנית זו מתבטאת באיסור ושביתה ממלאכה גשמית.

**וכל זה אינו אלא בסדר השתלשלות, דשיך שם מדרגת מעלה ומטה רוחניים.**

אבל כל ענין זה, הירידה או העלי' באור האלקי (המחייבת גם אצל האדם, או עשיית מלאכה או המנוחה והשביתה ממלאכה), אינו שיך אלא בהאור האלקי שב"סדר השתלשלות", דשם שיך הענין דחילוקי מדרגות רוחניים, "מעלה ומטה" (כנ"ל).

**אבל בעצמותו ומחותו ית' שאינו בגדר עלמין כלל אין שיך כלל בחינת שביתה שהוא עליות המדרגות, שהרי מעלה ומטה שוין אצלו לגמרי, שהעשייה גשמיות עם חכמה עילאה שניהן שוין ממש בלא חשיבי.**

הוא יתברך רם ונשא מן העולם היותר עליון לא פחות מרוממותו והבדלתו מהעולם היותר תחתון, להיות שהוא יתברך אינו בגדר העולמות, הרי כולם שווין ממש לפניו, עד שעשי' גשמית עם חכמה עילאה (היינו חכמה של עולם האצילות, שהיא הספירה הראשונה של העולם היותר עליון שהוא עולם אלקי ממש) - שווין ממש, וכלא חשיבי קמי' יתברך.

**ולכן גבי שבת נאמר שבת להוי"ה, וכנ"ל בענין רננו צדיקים בהוי"ה.**

זהו שגם בשבת נאמר "שבת להוי"ה", עד"ז יו"ט שנאמר בו "רננו צדיקים בהוי"ה", וכנ"ל שזהו לפי שביו"ט מאיר תוספת אור שבגדר השתלשלות (שד' אותיות השם רומזות לחילוקי המדרגות של עשר הספירות), וכן ענין עליית האור לשרשו ביום השבת (שבגלל עלי' זו נמשך ענין השביתה ומנוחה בשבת), הוא לפי שקדושת שבת היא משם הוי' (שבת לה'), אור של סדר השתלשלות.

שזהו ענין השביתה, והוא ענין עליות העולמות, כנודע מענין כי בו שבת בו'.

וכך הוא ענין המנוחה שנאמר אצלו יתברך, "כי בו שבת מכל מלאכתו", דפשוט דלא שיך לפניו יתברך גדר עייפות ח"ו, וכמחז"ל שלא בעמל ברא הקב"ה את עולמו, אלא פירוש מנוחה הוא - עליית כוחותיו יתברך לשרשם ומקורם. דבריא העולם היתה על ידי גילוי כוחותיו של הקב"ה (שהם עשר הספירות, הנחלקות לשני סוגים דשכל ומדות), משרשם ומקורם אל הגילוי והפעולה, ומנוחה היא - עלייתם חזרה אל שרשם ומקורם.

וזהו גם ענין "עליות העולמות", כי מאחר שכוחותיו יתברך שהם מקור החיות לכל העולמות עולים למקורם, הרי בהכרח שגם העולמות עצמם עולים ממדרגתם למדרגה יותר רוחנית.

**כל זה אינו שיך אלא בבהארה שבסדר החשתלשלות, דשיך שם מעלה ומטה במדרגה.**

אמנם כל זה - גדר יציאת וירידת הכוחות משרשם ומקורם, ועלייתם חזרה לשרשם ומקורם - לא שיך אלא בה"הארה" שב"סדר השתלשלות", דשם דוקא שיך "מעלה ומטה", היינו שבסדר השתלשלות יש חילוקי מדרגות ו"מעלה ומטה" בהאור אלקי, דיחנו כפי שהוא נמצא במקורו (שאו הוא בבחינת מנוחה ושביתה הפועל עליית העולמות למעלה ממדרגתם), ויש כפי שיוצא ממקורו להתלבש בעולמות (שאו העולמות יורדים למטה).

**ולכן ששת ימים תעשה מלאכה, ואח"כ "ביום השביעי" - שהוא מדרגה יותר נעלית הרבה - תשבות", להיות עליות העולמות ממדרגה שלמטה למדרגות עליונות יותר.**

וזהו החילוק בין ששת ימי המעשה ליום השבת, דששת ימים תעשה מלאכה, דכמו שאורו של הקב"ה הבורא ומחי' את העולמות הוא במצב של ירידה והתלבשות ב"סדר השתלשלות", כך האדם הוא במצב של "התלבשות" בעשיית מלאכה. ואח"כ ביום השביעי תשבות, להיות דביום השבת עולה האור למדרגה יותר נעלית הרבה, שמצד זה נמשך ענין ד"עליות העולמות" שהעולמות עולים ממדרגתם שלמטה למדרגות עליונות יותר (היינו למדרגת האור האלקי כפי שנמצא בשרשו ומקורו), על כן על האדם לשבות מעשיית מלאכה.

## ולכן בפורים מותר בעשיית מלאכה בו.

משא"כ בפורים, שבו נמשך מהותו ועצמותו ית' שאינו בגדר עלמין כנ"ל, לא שייך ענין איסור מלאכה. דרך באור של סדר השתלשלות, שיש בו "מעלה ומטה", שייך לומר שכדי לקבל את ה"תוספת אור" צריכים לצאת מן ה"מטה" (הגשמית) ולהיות במצב של "רוחניות" כדי לקבל את האור, דעשיית מלאכה (הטירדא בגשמיות) היא סתירה לגילוי אור עליון רוחני יותר המאיר בשבת ויו"ט; משא"כ מהותו ועצמותו יתברך, שאינו בגדר עלמין כלל, וחכמה עילאה ועשי' גשמיית שווין לפניו יתברך כנ"ל, הרי

הוא יתברך יכול להתגלות בעשי' גשמיות בדיוק כמו בחכמה דאצילות, דחכמה עילאה אינה "קרובה" יותר אליו יתברך מאשר עשי' גשמית, ועל כן פורים מותר בעשיית מלאכה, כי עשיית מלאכה גשמית אינה סתירה לגילוי מהותו ועצמותו יתברך.

במלים פשוטות יותר: דוקא בשמחה שמצד הדעת יש לה מניעה וביטול בעשיית מלאכה, אבל בשמחה שלמעלה מן הדעת, אין העבודה וענין עובדין דחול מניעה וביטול כלל לבחינת השמחה.

ד"ה חייב אינש פרק ח

## ב.

### הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

**והנה** יש להבין שרש ענין הנ"ל בענין תשובה ומע"ט ואיך דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא, צדיקייא דוקא (שזהו מה שנתלבש יעקב בבגדי עשו החמודו' לקבל הברכו' דשם אלקים כו' שיתקן שרשו ע"י שם מ"ה דתו"מ דוקא ושיגיע עי"ז תוס' אור ליעקב והוא ע"י התשובה לצדיקי' דוקא שזהו כללות עיקר ענין הנ"ל). דהנה באמת אין זה מובן כלל דצדיקים יעשו תשובה איך שייך התשובה בצדיקי' שלא חטאו מעולם כו'. וגם יש להבין הטעם למה בע"ת גדולי' מצ"ג כנ"ל, וכי בשביל שלא חטאו מעולם יוגרע ממעלת הבע"ת ששב על חטאו כו'. וגם יש להבין מה זה שתלוי תשובת הצדיקי' בביאת משיח דוקא שהוא אתא לאתבא כו'. והנה תחלה יש להקדים בכללות ענין צדיקי' ובע"ת שזהו בחי' מ"ה וב"ן, צדיקי' בבחי' מ"ה ובע"ת בבחי' ב"ן ומשיח אתא כו' היינו לייחד יחוד דמ"ה וב"ן לשלימותו כו'.

**ולהבין** זה הנה ביאור ענין דבחי' מ"ה וב"ן יובן מענין בחי' רצוא ושוב למעלה, דהנה אנו רואי' בכל הברואי' שיש בהם בחי' רו"ש הסתלקות והתפשטות ויובן זה במלאכי' עליוני' עד הגלגלי' דעשי', דהנה המלאכים אומרי' קדוש וברוך והמה ב' הפכי', קדוש הוא בחי' העלא' להיותו קדוש ומובדל בערך מן ההשגה דלית מחשב' תפיס' ב' כלל וברוך כבוד ה' הוא בחי' המשכה וירידה למטה מטה שיוורד ממקומו העליון כו', ומוכרח שמסתעף מהשגות אלה שהן ב' הפכי' ב' מיני התפעלו' שהן ב' הפכי' והיינו רצוא ושוב שמהתבוננו' דקדו"ש יתפעל בבחי' רצוא שהוא בחי' הביטול וההזזה ממקומו ליכלל במקור חוצבו בבחי' אי"ן ומהתבוננו' דברו"ך כבוד כו' יתפעל בבחי' שו"ב מפני שזהו גילוי אלקי' למטה

בקרוב יתפעל בירא' ופחד אלקי' וזהו בחי' שוב, ואנו רואי' ב' עניני' אלה בכל עבודה שבלב באדם למטה בהיות ידוע שיש ב' מיני התבוננות בתפלה הא' בבחי' סובב כ"ע שהוא בחי' קדו"ש שמובדל ומרומם לבדו ומתנשא מימות עולם והיינו למעלה מהיו' בחי' מקור ושרש לחיי העולמי' להשפיע מאין ליש ונק' מלך יחיד קודם שנק' חי העולמים כו', ודבר זה נפלא מן ההשגה שבמות היינו שלא יש לו תפיס' ממש איך הוא סובב ומקיף כו' רק שמשיג איך שאין ערוך לעולמו' הנשפעי' מאין ליש לגבי עצמות אלקי' כלל וכי לית מחשב' כו' וזהו בחי' קדוש הוי' כו', ומה יתפעל בלב בבחי' רצוא שהוא האהבה והתשוקה הנפלאה בבחי' התכללו' לצאת מחומרי גופו המחשיך כו' להיות נפשו צרורה בצרור החיים העליונים כו' שכל התפעלו' תשוקה וביטול לאי"ן האלקי היינו דוקא כאשר מרחוק ה' נראה לו איך שהוא קדוש ומובדל ומופלא כו', אך מהתבוננו' ה' איך שהוא ית' ממלא כ"ע שהוא כח הפועל האלקי בנפעלי' מאין ליש וכמ"ש שאו מרום וראו מי ברא אלה כו' כאשר יעמיק מחשבתו ודעתו איך שבכל רגע ורגע נמשך חיות העולם ממקור החיים שמחי' את הכל בפ"מ, יתפעל ביראה ופחד אלקי' לפי שכל פחד וירא' בא מצד הקירוב כשהמלך קרוב אליו דוקא וכמו ובאו במערות צורי' מפני פחד ה' כו' והיינו כאשר ההשג' אלקי' נתפסת ונרגשת דוקא בכלי המוח ממש כפי ערכו ונרגש בחוש בהרגשת המוח בחוש הטבעי (בל"א ער דערהערט די זאך אין מוח כו'), וכמ"כ התפעלות הלב בא במורגש גדול בירא' ופחד כרואה מקרוב ממש וזהו בחי' שוב ששב לאחור שהוא כמו הנרתע מאיזה פחד ישוב לאחור כמ"ש וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו' שבדאי זהו שבא אל

ברוך מלמעלה למטה כו', ומאחר שההשג' אלקי' זאת נתפס ונרגש בכל מלאך לפי מדרגתו ע"כ בא להתפעלו' ירא' ופחד וזהו בחי' שוב בהתפעלות מורגש"ת דוקא לפי ערך התפעלו' השגתו במחשבה ותפיס' דוקא בגילוי אור מקרוב. וזהו שהשרפי' או' קדוש בבחי' רצוא ביטול בלתי מורגש בהשגתם כלל והאופני' או' ברוך בהתפעלו' מורגש בהשג' ומדות כו' לפי שהשרפי' הן בעולם הבריאי' דאימ"א עילא' מקננא בכורסייא כו' בבחי' קדו"ש ואופני' ביצי' שהשגתם בבחי' ממלא או' ברו"ך וברעש גדול דוקא ומתנשאי' לעומת השרפי' שאו' קדוש לפי שזהו היפוך ממש שבשרפי' ההשג' נפלא' ובאופני' בא בגילוי ובמורגש ע"כ מתנשאי' לעומת' ולנגד השרפי' ואו' ברו"ך וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

עצמו דוקא היפך ההעלא' והזזה ממקומו בהסתלקו' דבחי' הרצוא כו' (ואע"פ שבפחד וירא' יש ביטול והזזה ממקומו יותר (בל"א ער ווערט צו ריךעט פון אַרט כו') אבל הוא בתוך תוכו וכמו וארכבותי דא לדא נקשן ולא מבחו"ץ כלל), וזהו מא' אם רץ לבך בהסתלקו' דתשוקה שבלב מצד בחי' ההפלא' באמרו קדו"ש כו' מיד שו"ב כו' באמרו ברו"ך וכמ"ש במלאכי' וחיו' הקדש והחיו' רצוא ושוב שהוא ע"ד הנ"ל בהתכוננו' דסובב וממלא כו', כשאו' קדו"ש מתפעלי' ברצוא מצד העדר ההשג' בקדו"ש העליון באי' לבחי' ביטול לאין לגמרי למעלה מהתפעלות או"ר במורגש כלל מאחר שנפלא ומובדל מהם אך כאשר באין לכלל השג' ותפיס' כמו השג' דבחי' ממלא הנ"ל אומרי'

## ג.

### הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

[הג"ה]

(\*) בהעתקתי המאמר הזה נסתפקתי בענין זה כי איך שייך לומר שההבדלה בין טהור לטמא אין שייך לישראל והלא נצטוו לבדוק בסימני חי' ובהמה להבדיל בין החי' הנאכלת דנוגה ובין אשר לא תאכל דג"ק הטמאות וגם איך הנוגה היא הבדלה טמאה הנ"ל ועיקר העבודה הוא בירורי נוגה, ואחר הישוב י"ל כי הפרכת הוא החשמ"ל והמעקה, וחולין שנעשו עטה"ק הוא סנדל השולט בימי החול, ונוגה מבדלת בין קדושה לג"ק היא הבדלה בין טהור לטמא ומ"מ בה עצמה יש טוב, ומה שאיננו מזכירים זה בהבדלה בין שבת לחול כי איננו מקבלים השפע באמצעיתה כ"א באמצעות סנדל רק שאחר קבלתינו השפע אלקית נצטוינו לבדוק ולקרב הטהורים שיכול לעלות למחיצתינו ולהרחיק הטמאים למחיצתם והבירור זה הוא בנוגה אבל הערלה י"ל שעיקרה רע דנוגה לכן כורתים אותם ודוחים אותה לגמרי, וז"ש מה יפו פעמיך בנעלים (שה"ש ז' ב') כי גם נפש הבהמית שלנו כד אתכפיי' ואתהפכא הרע שבה באת לשרשה מאופנים הנ"ל הנק' נעל ועולת בסוד מ"ן למעלה מעלה:

ומעתה מוכן דברי פח"ח מ"ש האריז"ל שסביב היסוד יש לבוש החשמ"ל בחי' פרכת הנ"ל ואח"כ ערלה נוגה הבדלה שבין טמא לטהור וכורתים ומעבירים אותה כו' ונשלם ביאור החלק הראשון בענין העברת הערלה:

**ועתה** יובן ענין העברת הערלה, שנצטוינו להסיר מעלינו ההעלם הזה שמעלים לגמרי כי איננו שייך אלינו כלל\* כמו שאיננו מזכירים בנוסח ההבדלה בין טהור לטמא כו', ועי"ז יזרח ויאיר בנפשותינו אור ה' כי המסך הזה הוא המונע הגילוי כנ"ל: וזהו פי' מילה ל' התגלות מ"ל י"ה התגלות או"א בחי' הביטול שבכח מ"ה שבנפש וז"ש ולא יקרא עוד שמך אברם והי' שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך (בראשית י"ז ה') פי' אב הוא ראשית הגילוי חכמה ורם היינו כמ"ש רם על כל גוים ה' (תהלים קי"ג ד') שהוא רחוק מהם כי קרו לי' אלקא דאלקייא ואומרים על השמים כבודו והיינו מחמת מסך מבדיל דערלה הנ"ל ועי"י המילה ניתוסף בו ה' בחי' התפשטות המורה על הגילוי להיות אורו זורח עד שיקרא אב המון גוים שיתגיירו גרים הרבה הם ניצוצי קדושה שנפלו בקליפות ויתקברו לקדושה עי"י אורו שיזרח עליהם בהסיר מסך מבדיל הנ"ל ולעתיד כתיב אהפוך אל עמים שפה ברורה (צפני' ג' ט') וראו כל בשר יחדיו כי פי' ה' דבר (ישעי' מ' ה') פי' שיעביר מסך מבדיל הנ"ל מכל וכל ויהי גילוי אלקות עי"י מדת מלכותו ית' הנק' פי' ה' כמשל האותיות שעל ידם מתגלים כל הכחות נפשיות שכל ומדות כו' וזהו ג"כ פי' מילה מ"ל ל' דבור כמו רוח ממללא וכמו שנת"ל:

## ד.

## הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

המדות והחקר אלק' תמצא, אלא זה נוכל לומר גם באלקות, שכמו שאנו משיגים כעת ענין המדות אנו יודעים שהמדות שייכים לעולמות, ובלא העולם אין אנו יודעים כלל למה הוא ענין המדה כו', אבל ענין החכמה הרי יוכל לישב בפ"ע ולהשכיל השכלות הגם כי לא יש לפני מי לסדר הדברים ולהשפיע לו כלל וכמו רשב"י שישב במערה י"ג שנה, ואעפ"כ ניתוסף אצלו כמארו"ל לגבי ר' פנחס בן יאיר, וע' מזה באריכות בד"ה אשר ברא<sup>94</sup> אלקי' לעשות, ואדרבה ענין פעולת החכ' כשצריכה לבוא על אמיתות הדבר לשפוט בשכלו אם כך הוא או כך הוא, אז ה"ה שותק לגמרי בהעדר ההשפעה עד שיניח א"ע בהנחה שכך הוא (בל"א איבער לייגין בא זיך גופא אזוי ציא אזוי). ולכן מצינו במשנה דסנהדרין שהיו מזדווגין זוגות זוגות, ויש בזה ב' פירושי' רש"י והרמב"ם<sup>95</sup>, או כל אחד ואחד לעצמו או עם בן זוגו, עכ"פ לא הכל ביחד. ולכאן' למה לא ישבו כל הלילה יחד ויחדיו ימתיקו סוד הדבר לבוא על הענין איך הוא, אלא ע"כ צ"ל שבכדי לבוא על אמיתות הענין יותר טוב שיהי' כאו"א לעצמו מכמו שיהיו כולם יחד, או עם בן זוגו לבד, והיינו שיי"ל כי ע"י בן זוגו מאיר ההעלם שלצורך השפעה, ואז יוכל לבוא לידי גילוי מההעלם הכללי שלצורך עצמו, כמשי"ת מזה לקמן אי"ה. עכ"פ היוצא מזה שהחכ' והמדות רחוקים הם זמ"ז בתכלית, הן מצד עצמן והן מצד גילוי בחי' ומדריגותם, וא"כ בכדי שיומשך מבחי' איתן שהוא כמשמעו קשה בחי' העדר ההשפעה, לבחי' נחל בחי' מדות שהם כל מהותם ה"ה בחי' השפעה לזולתו, צריך להיות ממוצע ביניהם.

המשך והחזרים תרל"א

ד"ה משכיל לאיתן האזרחי

[[מח]] **אמנם** בכדי שיומשך מבחי' איתן, שהוא כמשמעו קשה שה"ע העדר השפעה כמשי"ת לקמן אי"ה, נחל הוא בחי' מדות, שהרי באמת אין ערוך המדות לגבי המוחין<sup>91</sup> כלל, וכמש"ל בענין המשלים דארי"י<sup>92</sup> דחסד לגבי ארי' דחכמה שאין ערוך ביניהם כלל, שז"ע מה שארו"ל אלפי' שנה קדמה תורה לעולם, שענין פי' קדמה אין פי' שקדמה בזמן כ"א קדמה במדרגה, שהרי קודם שנבנה"ע לא הי' גם זמן, שהזמן הוא נברא ומחודש כמו המקום דעולם כו', אלא פי' קדמה הוא כנ"ל במעלה ומדרגה, ולכן מחולקים הם גם בפעולתם, שהרי ענין המדות עד"מ מדת החסד הו"ע השפעת הטוב והחסד, שזהו רק שיש מציאות נברא על מי להתחסד או להתרחם, אבל כשלא יש עדיין מציאות נברא עוד על מי להתחסד או להתרחם הרי מתבטל מהות המדה לגמרי, שהרי כל ענין החסד הוא להתחסד וכשלא יש על מי להתחסד ממילא מתבטל המדה לגמרי, עד"מ כשלא יש עני למי ליתן ממילא מתבטל מדת הנדיבות של זה, ואם הי' נמצא עכ"פ בעולם עני היינו יכולי' לומר שמ"מ מתעורר אצל הנדיב אי' ימצא עני להשפיע לו, אבל קודם שנברא עוד אדם וכ"ש קודם שנבנה"ע לגמרי שמאחר שלא יש כלל למי להשפיע אינו מתעורר המדה כלל וכלל, שהרי ג"ז אינו ידוע עדיין שיהי' עני ושיהי' מדת ההשפעה לעני. אמנם כ"ז הוא באדם, אבל למעלה שייכים בחי' אלו גם קודם שנברא, והגם שנת"ל ובכ"מ בענין זכור רחמין וחסדיך<sup>93</sup> כי מעולם המה הנה הפי' שהם שייכים לעולמות, מ"מ א"א לומר שאם לא העולם הי' מתבטל המדה, שאפשר הי' באופן אחר השפעת

93) שנת"ל ובכ"מ בענין זכור רחמין וחסדיך: לעיל ד"ה ואתה הרם שם. ובמקומות שנשמנו לעיל בהערה ד"ה: אמנם בכדי שיומשך. 94) וע' מזה באריכות בד"ה אשר ברא: סה"מ תרכ"ח שם ע' ד. 95) ולכן מצינו: דסנהדרין שהיו מזדווגין זוגות. ב' פירושי' רש"י והרמב"ם: ראה בארוכה סה"מ תרכ"ח שם ע' ה. תרכ"ט שם ע' ט.

91) אמנם בכדי שיומשך. אין ערוך המדות לגבי המוחין: בהבא לקמן בפיסקא זו ראה סה"מ תרכ"ח ע' ד ואילך. תרכ"ט ע' ט. תרל"ג ח"ב ע' תקמ"א. תרל"ד ע' נד ואילך. עזר"ת ע' קסח ואילך. תש"ח ע' 272 ואילך. ועוד. 92) וכמש"ל בענין המשלים דארי' ד"ה ואתה הרם את מטך (לעיל ע' רפח-ט).



## ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

**וזהו** ענין מה שנקראו גבורות הנ"ל בשם ישועות, וזהו גם כן שכוון של ברכה צריך להיות על ה' אצבעין דוקא. ומכל שכן בבחינת עתיק שהיה גבורות דשם הן ודאי כלולות ומיוחדות בהה' חסדים, דהא לית שמואלא בהאי עתיקא, ולכן מהן מיתוק כל הגבורות שלמטה, וכידוע מענין אין הדינין נמתקין אלא בשורשן, וכמו שכתוב בפרי עץ חיים בכוונת השופר, ואף על פי כן נקרא ה' גבורות שבהן ועל ידן נמשך שלימות פעולת הה' חסדים שתתחלק השפע בכדי שתוכל להתקבל אל הנבראים, וגם על ידי זה נמשך החסד לכל אחד ואחד מהנבראים בפרט.

**דהנה** בחינת החסד שנמשך בראש השנה ויום הכפורים מבחינת ה' חסדים דעתיק הוא בחינת המשכת חסד כללי לכללות העולם, והה' גבורות דעתיק שנמשכים בנעילה הוא שמתחלק בחינת החסד לכל נברא בפרט כמה מן החסד יומשך לכל אחד ואחד, וגם על ידי זה נמשך החותם שלא תומשך השפע ותתפשט יותר מדאי למקום שאין צריך, והיינו שלא תהיה יניקת החיצונים, דעל ידי שנמשך החסד לכל אחד ואחד על ידי בחינת הה' גבורות, שבאה השפעת החסד בבחינת הגבלה, ממילא לא תהיה מזה יניקת החיצונים, דדוקא כשהאור הוא בבחינת כלי גבול או יתפשט ביותר ויכול להיות שיומשך גם למקום שאינו ראוי, אבל כשהוא בבחינת הגבלה אינו נמשך למקום שאינו ראוי.

**וזהו** גם כן ענין הה' גבורות, דבכל אחד ואחד לא תהיה יניקת החיצונים מהשפעת החסד שנמשך אליו. וזהו ענין החותם דנעילה שהיינו מה שנחתם ונחלק השפעת החסד בפרט לכל אחד ואחד.

**קיצור.** ה' גבורות דעתיק מחלקות השפע שנמשך במלכות, גבורות גשמים, ה' מוצאות מחלקים הקול, ה' אצבעות מחלקים כח הכללי ועל ידן הן הפעולות, כוס ישועות דיתבא על ה' אצבעין, החותם בכדי שהשפע יגיע למקום הראוי ולכל אחד בפרט.

**והנה** שרש ההמשכה שנמשך בספירת המלכות מפתח מלכות בראש השנה שהוא האור והחיות מבחינת חסד דעתיק שנמשך בבחינת מלכות, הרי הוא בחינת אור כללי ולא נתחלק לפרטים כלל ואי אפשר שיתקבל אל המקבלים, ובכדי שיתקבל האור במקבלים זהו על ידי בחינת ה' גבורות דעתיק, שהם המחלקים את החסד לחלקים, שעל ידי זה יתקיים עיקר אמתת החסד שעל ידי זה יוכלו הנבראים לקבל את החסד, וכענין גבורות גשמים שיורדין בגבורה שמתחלקים טיפין טיפין וזהו תכלית ואמיתית החסד שעל ידי זה דוקא והנה את הארץ והולידה והצמיחה, וכן בכתות הנפש באדם, דהקול היוצא מהכל הלב הוא קול פשוט ומתחלק לאותיות בה' מוצאות הפה אחה"ע מהגרון גיכ"ק מהחיה כו' והיינו על ידי ה' גבורות מנצפ"ך מקור הדבור, וכדאיתא בהקדמת הזוהר בענין כוס ישועות אשא, כוס של ברכה אצטרף למהוי על חמש אצבעין, ומבואר שם שהן בחינת ה' גבורות, והם דוקא נקראו ישועות וכאמרו ואינון חמש איקרין ישועות, ועין שם בפירוש הרמ"ז (רבי משה זכות) שהן ה' גבורות הנמשכות מיסוד דעתיק.

**וזהו** שנקראו הה' גבורות ה' אצבעות, דכמו על דרך משל היד הנה קודם התחלקותה לה' אצבעות הרי הפח כלול בה ביחד כלי התחלקות, וכשמתחלקת לה' אצבעות מתחלק כח ההוא שיהיה לכל אצבע כח פרטי מצומצם בפני עצמו זו וזו קמיה כו' וכדאיתא בגמרא (פתיבות ה. א. ו"ש) דכל חדא וחדא למילתיה עבידא והתחלקות זו היא בחינת גבורות אף ה' גבורות אלו הן אמיתית החסד, שהרי היד אם לא היה בה חלוק האצבעות לא היה יכול לעשות בה מלאכה ופעולה ולא לכתוב שכל פעולות אלו נעשות דוקא על ידי האצבעות, נמצא שהגם שהיד עצמה היא כללות הפח מכל מקום אם לא על ידי ה' גבורות דחלוק האצבעות לא היה יכול להיות פעולה והשפעה מהפח שביד, ואם כן הרי ה' גבורות אלו הן שלמות פעולת החסד וכענין גבורות גשמים הנ"ל.

## ו.

## הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

התעוררות טובה בבירור וזיכרון מדותיו הטבעיים לשנות הרגילות שלו ולהתקרב אל הוי' בתפלה ונעשה יקר אצלו קיום מצות ה'. דכ"ז הוא בכחות נפשו המלוכשים באברי הגוף הניזונים מהמאכלים שהוא אוכל, שבהן ועל ידן מתחזק קישור וחבור הנפש עם הגוף, וכאשר בכח האכילה ההיא הוא לומד ומתפלל בכל לבבו ובכל נפשו ומקיים מצות ה' הנה עי"ז מתבררים הניצוצות שבהמאכלים ועולים ונכללים בקדושה ומוסיפים אור<sup>55</sup>. דכ"ז הוא כאשר המאכל הוא מותר ע"פ תורה. אבל מאכלות הבלתי ברורים בהיתר גמור ע"פ התורה ביי"ש<sup>56</sup> ברורה הנה הגם שלומד ומתפלל בכח האכילה ההיא אינה עולה ונכללת בקדושה. דהנה ארז"ל (יומא דע"ב ב') אריב"ל מאי דכתיב<sup>57</sup> וזאת התורה אשר שם משה וגו', זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה. דזכה היינו כאשר לימודו בתורה הוא זכה וברורה ביראת ה' דאז הנה כל הוראותיו הם ע"פ תורת ה', אז הנה כל הדברים שמשמש בהם ע"פ הוראותיו נעשו לו סם חיים. ואם לא זכה הנה הגם שלומד תורה אבל הוא אצלו כמו ידיעה שכלית בלבד ושוכח ח"ו על נותן התורה שזהו חכמתו ורצונו ית', ובכח חכמתו ממציא סברות שונות אבל אינם זכים בהבהירות דיר"ש, אז הנה הפסקי הלכות ח"ו נעשה לו סם מיתה. וכמו בגשמיות דכאשר אוכל מאכל טוב מתחזקים כחותיו, וכאשר אוכל מאכל רע אז נחלה ר"ל. וזהו בחמר ובלבנים דק"ו וגו' הם השגות שכלים, וגם זה הנה ע"פ התורה הוא רק דוקא כאשר הם ע"פ קבלה איש מפי איש. וטעם הדבר הוא לפי שהשכל שבתורה הוא שכל אלקי והוא בא רק בקבלה. וכל ענין היגיעה בתורה הוא להיות דברי התורה חקוקים במוחו ולבו והיינו שיהי' כלי אל התורה. וזהו ובלבנים ליבון הלכתא. וכל ליבון הוא ע"י אש. דזהו אש התפלה להלהיב את לבבו באהוי"ר ולהתחנן אל ה' כי יזכה לתורה.

ד"ה ויתן לך האלוקים וגו'

והנה כשם שבגלות מצרים הנה ע"י ויאנחו בני"י מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים וזכינו למ"ת, הנה כמו"כ ע"י שקידת העבודה וצעק לבם דגלות זה האחרון יזכו לגילוי פנימי התורה. דהנה אי' בזה"א דכ"ז ע"א, וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושיא, בחומר בקל וחומר, ולבנים בלבון הלכתא, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, את כל עבודתם כו' בפרך דא משנה. דכל ענין התורה שירדה למטה ונתלבשה בדברים גשמי' הוא בכדי לברר בירורים כמו שהם ע"פ גזירת חכמתו ית'. וכמאמר<sup>47</sup> מתניתין מלכתא וכמו המלך שגוזר אומר כך וכך, כך המשנה גוזר אומר שזה טמא וזה טהור זה מותר וזה אסור, וכמא' <sup>48</sup>בזכ' אתברירו. דחכמת התורה מבררת בירורים עי"ז שפוסקת ואומרת שזה מותר וזה אסור, ופי' מותר הוא מה שאינו אסור וקשור בידי החיצונים ויוכל לעלות וליכלל בקדושה. כי הדם הוא הנפש<sup>49</sup>. ומכל מאכל אשר יאכל נהפך לדם ובשר, כי תלת שליטין אינן מוחא ליבא וככדא<sup>50</sup> שהם ג' כלים כללי' לג' בחי' נר"ן נשמה במוח רוח בלב ונפש בכבד<sup>51</sup>. והם חב"ד חג"ת נה"י. וכמו בגשמי' הרי כל דבר מאכל מתברר בבירור אחר בירור עד שנעשה ממנו דם, שהדם ההוא נכלל בהכבד ומתברר עוד, והמובחר עולה להתברר ע"י הלב, והמובחר עולה להתברר ע"י המוח. הנה כ"ה ברוחני' דנפש בכבד שהוא בחי' נה"י שהן קיום המצות באברים חיצונים כמו הרץ לדבר מצוה<sup>52</sup> שהוא העבודה בפועל, וכן המייגע את גופו בתורה, והמרעב עצמו<sup>53</sup> להאריך בתפלה ותחנונים. ורוח בלב הוא בחי' מדות חג"ת שהם החיות בקיום המצות וכלימוד התורה וההתעסקות בעבודה שכלב זו תפלה<sup>54</sup> להתבונן בענין אלקי בבריאה יש מאין ובהשגחה פרטית. ונשמה במוח שהו"ע היגיעה בתורה שמניח כל שכלו בזה ויודע שזהו חכמתו ורצונו ית' ולומד פנימי' התורה בעיון רב להיות הענינים מושגים ונתפסים בשכלו היטב ופועל בו

47 ביצה כח, סע"ב.

48 ראה זח"ב (היכלות) רנד, סע"ב. עין חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ו. יח (שער רפ"ח ניצוצין) פ"ה. שער לט (שער מ"ן ומ"ד) דרוש א. תניא אגרת הקודש ס"כ (קמד, ב). סכ"ח. ספר המצוות להצ"צ לא, ב. סו, ב. אוה"ת אמור ח"ג ע' תתסג. ספר המאמרים תש"ח ע' 206. תש"ט ע' 55.

49 פ' ראה יב, כג.

50 זח"ב קנג, א.

51 ראה לעיל ס"ע קלא ואילך. וש"נ.

52 ראה טישו"ע או"ח סימן צ סעיף יב. שו"ע אדמו"ר הזקן שם סעיף יג. ועוד.

53 ראה סנהדרין ק, א.

54 תענית ב, א.

55 ראה תניא פ"ז.

56 = ביראת שמים.

57 ואתחנן ד, מד.

המדריגה הראשונה של תשובה עילאה היא, מה שהוא שואף להשתנות לטוב יותר. הרי למרות שבתשובה זו אין משום חרטה על העבר, אך בכל זאת מעורב בה מעמדו ומצבו, ולכן כל שאיפתו היא להשתנות לטוב יותר. ואילו המדריגה השנייה של תשובה עילאה איננה באה על ידי התבוננות פרטית במעמדו ומצבו הפרטי המעוררת בו שאיפה להשתנות לטוב יותר, כמו במדריגה הראשונה של תשובה עילאה, אלא במדריגות נעלות יותר. המדריגה השנייה של תשובה עילאה היא ענין אחר לגמרי. השאיפה של המדריגה השנייה של תשובה עילאה היא להיות כפי אמיתת רצונו יתברך, וההנחה הנפשית שלו היא שאם אדם אינו בפועל כפי אמיתת רצונו יתברך, הרי הוא ח"ו היפך רצונו יתברך.

שתי התנועות ההפכיות:

(א) תוקף הרצון להיות כפי אמיתת רצונו יתברך;  
(ב) ההנחה בנפש שאם לא כך הרי זה ח"ו היפך רצונו יתברך; מביאות אותו לידי התפעלות, עד לכולת הנפש ממש.

ההבדל שבין שתי השאיפות שבשתי המדריגות של תשובה עילאה, הרי למרות שהוא השכלה עמוקה במהלך כוחות הנפש, מכל מקום יכול כל אחד להבין את הדבר היטב, ומהבנה זו הוא יכול להגיע להרגש מסוים בטוב טעם של שאיפות אלו.

ט. הסבא אומר שאפילו צדיק גמור המתבטל מתלמוד תורה מחמת חלישות הגוף, צריך לעשות תשובה שלימה מעומק הלב.

מאמר זה אומר הסבא לפני עשרות מנינים אורחים בעלי בתים, ומאות חסידים, רבנים, שוחטים, בני תורה, בעלי בתים וחסידים פשוטים חוזרים עליו, ועל כולם משפיעה אימרה קצרה וחרפה זו תנועה של תשובה, בכל אחד בהתאם לערכו.

ראיה ומופת חי על כך הוא המכתב שקבלתי עכשיו, זה חמשים וארבע שנים שהלז שמע את המאמר, ועדיין השפעת המאמר נמשכת, בהתעוררות כזו עם "בכך", שגם צדיק גמור צריך לעשות תשובה ומכל שכן יהודי פשוט. זהו ברוך השם כוחה של תורת החסידות, שכל מאמר וכל מלה יש בהם כוח מיוחד להחיות ולעורר.

מלים ספורות אלו של הסבא עוררו והחיו מאות לבבות והביאו אותם לדרגות הנעלות ביותר.

מי שניחון בשכל הישר ובכוח ציור בריא ויקח זמן מסויים - כפי שהרבי אומר, שעה גדולה - ויצויר במחשבתו את מהלך הנפש של צדיק גמור, רגשותיו בטוב של אלקות ואיזו שאיפה והשתוקקות לאלקות יש לצדיק עד שהוא מתעלף בהתעלפות של כלות הנפש -

ז. אחד מאנ"ש שי' שהיה הרבה שנים בראש השנה בלויבאוויטש אצל הסבא, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כותב לי, שבראש השנה תרמ"א שמע מהסבא במאמר של ראש השנה, שאפילו צדיק גמור המתבטל מתלמוד תורה מחמת חלישות הגוף - צריך לעשות תשובה שלימה מעומק הלב.

היה זה מאד נעים לי לשמוע דרישת שלום חיה מהסבא, אימרה שנאמרה לפני חמשים, חמשים וחמש שנים.

כולנו יודעים שתשובה שלימה היא תשובה עילאה, שכן התשובה שענינה היא חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, היא תשובה תתאה. אך תשובה שלימה היא תשובה עילאה.

לכל אדם רגיל שאיפה בחיים, אליה הוא מתגעגע, אליה הוא שואף, וכאשר הוא מגיע אליה - טוב לו.

שאיפתו של כל אחד היא לפי ערך מהותו. גם תוקף השתוקקותו למה שהוא שואף ומדת הטוב שנעשה לו כאשר הוא מגיע לשאיפתו - תלוי במעלת מדריגת החושים וכוחות הנפש.

בכלל לא קל להגדיר חושיו וכשרונותיו של צדיק גמור, במילא קשה לתאר שאיפתו של צדיק גמור. מכל מקום מי שניחון בחוש של העמקה ויש בכוחו להתבונן בשאיפתו של צדיק גמור, יבין שתשובה שלימה של צדיק גמור היא המדריגה השנייה שבתשובה עילאה.

בחסידות מוסבר בטוב טעם הענין של תשובה עילאה וההבדל שבין תשובה תתאה לתשובה עילאה.

נקודתה של תשובה תתאה היא חרטה על העבר וקבלה על להבא. נקודתה של תשובה עילאה היא השאיפה להשתנות לטוב יותר.

שהרי, תשובה עילאה, אודותה מדובר כאן, איננה הענין של חרטה על העבר, כי הרי אין לו על מה להתחרט, אלא היא הענין של שאיפה לטוב יותר.

רק מפאת השאיפה החזקה להשתנות לטוב יותר, במלים עמוקות יותר, מצד ההרגש של הטוב, נעשה אצלו הטוב הקודם שלו - לא טוב, וזה בלבד מביא אותו לצעקת הלב, הלב צועק אצלו בקול פשוט.

ח. זוהי המדריגה הראשונה בתשובה עילאה. הרי למרות שזו צעקת געוויל של הנפש, בכל זאת אין זה עדיין עצם הנפש. התשובה של עצם הנפש היא במדריגה השנייה של תשובה עילאה. צעקת הלב בלי קול. והיא שאיפת עצם הנפש הבאה בלי שום גילוי של תנועה חיצונית.

כל שאיפה היא פועל יוצא ממהלך הנפש. מי שיכול להיות לו מושג במהלך הנפש של צדיק גמור ולהעמיק דעתו היטב להתבונן בשאיפתו זו יבין שהתשובה השלימה של צדיק גמור היא המדריגה השנייה של תשובה עילאה.

מבין את ההשכלה בהשגה אמיתית - הרי זה כשהוא מרגיש את ההשכלה.

אך כל זה הוא בעולם ההשכלה, כלומר בזמן שהוא שקוע במושכלות, הרי כל הרגש בהשכלה משאיר רושם מסויים למשך כל היום, בהנהגה היום יומית ניכר שהוא עוסק במושכלות.

הרושם של ציור והרהור הוא יותר באופן של חקיקה, הוא ביתר טעם השייך לגופניות מאשר הרושם של העמקת הדעת, שכן הרושם של העמקת הדעת הוא יותר מובדל מן העולם.

שני הרושמים האמורים, גם הרושם של העמקת הדעת וגם הרושם של ציור והרהור, הם שניהם תולדות, וכל תולדה דומה לטבע המולידה.

הטבע של העמקת הדעת הוא קר ומנותק מן העולם, וככל שהעמקה גדולה יותר - הקרירות וההתנתקות מן העולם ומן הגוף גדולות יותר. ואילו הטבע של ציור והרהור הוא חם, גופני וקרוב לעולם.

ממילא גם הרושמים של ציור והרהור ושל העמקת הדעת, דומים בטבעם למקור מוצאם. הרושם של העמקת הדעת יוצר קרירות לענייני העולם ההופכת לאדישות. ואילו הרושם של ציור והרהור הוא חם, אינו יכול להיות אדיש בטבעו והופך לטינה מסויימת לדברים הלא טובים שישנם בענייני העולם.

טעמו של דבר הוא, שכן השכלה, השגה ודעת רחוקות מענייני עולם. מצד עצם מהות טבעה אין להשכלה שום מגע ושום השפעה על העולם וענייניו, ולעולם וענייניו אין שום מגע ושום השפעה על השכלה. זה ההפרש בין השכלה לעבודה.

אך, הציור וההרהור קשורים במדה ידועה עם הגופניות והעולם, ואין הם יכולים להיות אדישים לענייני עולם. הרושם של ציור והרהור הוא חם, ממילא זה מורגש באדם בשתי תנועות: תנועה של השתוקקות לרגש הקודם, וגישה מסויימת לרגש העולם.

הגישה לרגש העולם תלויה בנושא הציור וההרהור, אם הציור וההרהור הם בדבר רע הרי גישתו לעולם היא למלא תאוות גופו בכל מיני רע וענייני תורה ועבודה אינם חודרים למוחו. לא עוזרים כאן לא משפיע ומשגיח טובים ולא ראש ישיבה טוב. ואילו אם ההרהור והציור הם בדבר טוב - הגישה שלו לעולם היא לעסוק בתורה ומצוות ובעבודה שבלב, והדבר מעורר בו סלידה כלפי העניינים הלא טובים שבעולם.

שמיני עצרת ושמיני תורה תרצ"ה

הנה התבוננות זו כשלעצמה היא עמוד אש ועמוד אור שיש בכוחה לשנות כל מהותו של המתבונן, שיתעלה לשעה בדרגה שבאין ערוך.

אכן, העליה של המתבונן היא לשעה בלבד, אין זו הדרגה שלו, אין הוא שייך עדיין לדרגה זו, אך אותם רגעים ספורים שבהם חי בהרגש של הציור שצייר לעצמו, יש בהם משום הופעת אור עליון המשאיר את רישומו וגורם להשתוקקות.

י. הגמרא ביומא<sup>5</sup> דנה אם מדה טובה מרובה ממדת פורענות, או ח"ו מדת פורענות מרובה ממדה טובה, ובאה לידי מסקנה שמדה טובה מרובה ממדת פורענות. במבול כתוב<sup>6</sup> "וארובות השמים נפתחו", ובנתינת המן כתוב<sup>7</sup> "ודלתי שמים פתח". הגמרא בסוטה<sup>8</sup> אומרת הלכה פסוקה: "ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות".

בציור שאדם מצייר במחשבתו דבר מה, ומתעמק בו בהרהור חזק, עד שהוא מרגיש בדבר שהוא מהרהר בו, ישנם שני סוגי הרהורים וציורים: ציור טוב וציור רע. מיותר להסביר זאת, ובמיוחד להסביר את הציור הרע שלדאבוננו זו היא הפינה החשוכה בחלק מסויים של אנשים הסובלים לא עלינו מהרהורים רעים ומציורים רעים מסויימים, ובמיוחד בשנים הצעירות. מר מאד לדבר על כך, ורחמנות מרה יותר לשתוק.

החושים והכוחות של ציור והרהור הם מתנה מיוחדת שמעניק השי"ת לאדם, הרי זה המתווך האמיתי המעלה את האדם למדרגה עליונה, מוציא אותו מחיי החולין, מציל אותו מהמהומה והרתיחה השוררות ברשות הרבים ומעמיד אותו ברשות היחיד.

אך, כל האמור הוא כאשר הוא מנצל את הציור וההרהור בדבר טוב, אז זה מעמיד את האדם במדרגה עלילאית. על ידי ציור והרהור, יכול האדם להגיע לרגשות כאלה, בטוב נפשי אמיתי וטהור, שבאמצעות השכל לא יגיע אליהם אף פעם.

השכל הוא מתווך בלבד כדי להבין כל דבר היטב ובאופן יסודי. ואילו הציור וההרהור מעניקים רגש במה שהוא מבין. הרגש שבא בציור והרהור נעלה יותר, בפרטים מסויימים, מאשר הרגש הבא על ידי העמקת הדעת.

יא. הרגש של העמקת הדעת הוא נעלה מאד. אלה שעוסקים במושכלות יודעים את ההבדל שבין השכלה והשגה לבין העמקת הדעת. השכלה והשגה הן הבנה ברורה וטהורה והעמקת הדעת היא הרגש. פעם כבר דיברנו על ההבדל שבין הבנת שכל לבין הרגשת שכל, ואשר חכם אמיתי אינו זו מהשכלה עד שהוא מרגיש אותה, שכן זוהי האמת של ידיעה. מתי נקרא שאדם

(7) תהלים עח, כג.

(8) יא, א.

(5) עו, א.

(6) בראשית ז, יא.

אגרות קודש

ב"ה. רפ"א

ר"ל אחרי האבילות הגדולה בהלקח הוד תפארתינו, אשר לא תסבול המוח כלל ועיקר, וגם בדמע עין לא תפוג ולא תוקל.

אמנם היא הנותנת לנו כח ועוז מישר הדעת לאזור כוחינו להטבת מצבינו הרוחני, ולעודד את אחינו ידידינו ד' עליהם יחיו, להאירם ולהעירם בכל אשר תשיג יד שכלינו. לקוות לחסדי ורחמי א-ל עליון כי יהי בעזרנו בזכות הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר בלי ספק חי חי הנהו אתנו, ומעורר רחמי שמים עלינו, כי יואיל אלקה היות בעוזרי נפשינו עשות רצונו ית'.

עליך אשים ידי, ובך הנני רואה פועל ועושה חרוץ, בעזרתו ית' באם תעזוב העצבות והיאוש הסובב אותך מאז ומקדם, ואם אתי עמי אתה, שמוע בקול אשר נצטוותי, אותה הנני דורש ממך, העת יקרה היא לכל, ומה גם לאלו, אשר הצלחת רבים והפרכתם בידם, בחסדי הא-ל נתונה, אינם רשאים להיות קר עוזב ובודד כמוך היום, רבנו ורבך, אשר העמידוך על האמת והשלום, דורש מאתך כי עבודה עבוד בהרמת התורה, בהדרת ישראל, קרנו וגאונו, ואין לך רשות היות כמו שהנך עד היום.

מקווה הנני קבל מכתביך, אשר יהיו ראויים לשימת לב, פתח מסגר לבבך, עזוב את השפלות והענוה, המטבעות הפסולות, וקח תמורתם עבודה ופועל, התעניין בכל אשר תוכל, בוא בכתובים את אחיך ריעיד, אשר רבים המה - יברכם הא-ל - וגם טובים ותאבדים לשמוע הוד קול יוצא מלב פנימה, ויאר ה' פניך אליך בכל אשר תעשה ברוי"ג.

[כרך א' עמ' קפה]

וכו' שלו הוא ומאשר מסר נפשו הקדושה עליכם מהידוע לכם ומהבלתי ידוע לכם הנה לכם כל הכבודה הקדושה הזה להתחשב בדגל עם הקודש כיהודים יקרים ומאין בא הקפאון והעדר ההרגשה הלזה אשר לא הרעשם עולם ומלואה מלחקור ולדרוש מה צוה אבינו הקדוש לכם.

עומד משתומם הנני כל העת ולא ידעתי מה לחשוב ומה גם כי אין מחשבה אחרת אודותיכם ואודות כל ידידינו אנ"ש שיחי' אשר רק הזמן בטרדת הפרנסה ושרשי החיים הביא את כ"ז אבל תורתנו עומדת מעלה מעלה מכל אלו. איש איש מכם יזכור חומו להוד כ"ק מורו ורבו הקדוש ואז יזכה כי חם זכותו הקדוש גם עליו בכל אשר לו ויצליח בכל עניינו.

חיו בטוב ובנעימים וזכרו את אשר לא תשכחו לעד הצליח בכל אוות נפשכם ונפש מורכם ורבים. הדו"ש ברגשי אהבת אחים.

[כרך א' עמ' קמד]

קשה לי מאד דומי' הארוכה, וביותר הדבור הקצר והצנוע בנמוס, אחרי דומי' ארוכה כזו המראה לדעת על כמה דברים, הבלתי נעימים במאד, או שאין מה לדבר - מפני לחיצת הלב והמוח או שאין חפץ לדבר - מפני היאוש ח"ו באור התורה - או שאין כח לדבר - מפני השפלות של שקר - אשר כ"א מהם וכולם יחד והמסתעף מהם פסולים ומאוסים בתורת החסידות ופועלים במאד מאד על מהלך העבודה המסורה ונתונה לכל איש ואיש בכוננת הבורא ית' בבריאתו אותם.

האלקים החפץ בטוב בריותיו, ואשר יתאימו אל תעודתם שיצרים, נתן למו היכולת בוא עד רום המעלות במעלת הנפש שיתגבר הצורה על החומר ויברא לו כנפים אשר על ידן יוכל לצאת מחומרותו וגסותו, והשליבה הראשונה אשר מעמדה בלב הבשר וראשה מגיע השמימה בשליבות משולבות ומקושרות אלו באלו, היא האהבה, אשר פרי מתוק ומועיל בחברת האנושי בכלל וכאשר יבאר העיקרים ... כזאת פגשנו ... גדוהים ... מה יקרה ... בכל אשר להם.

האבן הטובה הלזו תפיץ אור בהיר כאשר היא נתונה ביד מבין דבר לאשרו איך לכלל מעשיהו, כי הלא לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי אם בהמוצא בו ענין להתעניין בו, וכל אחד חייב לראות את עצמו כאלו הוא רק הוא, המחויב בדבר, לזכות את הרבים בכל אשר יוכל, הן בעירו ומקום משכנו, והן בהסביב לו ובכל מקום שידו מגעת. אין לנו בעולמנו אלא השכם ועשות טוב, מבלי התחשב עם מצבינו הפרטי החומרי והרוחני, אשר רבים מאתנו שמים - שוימען - בים התלאות

ב"ה

אל האברכים התמימים יושבי עיר ניוועל,  
ד' עליהם יחי'

שלום וברכה!

מה נורא הקרח הקפוא אשר בו נתעלפתם איכם תמימים איכם? תסמר שערות הראש עליכם ועל דרכיכם הלא זה שנה אשר כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הוד כ"ק מורכם ורבים אביכם הוא, ויחי' אבותיכם ואמותיכם באריכות ימים ושנים ברוי"ג, והוא נשא אתכם כאשר ישא איש את בנו הוא הצטער בצעריכם ל"ע ולהביא אתכם לחיים אמיתיים לולא הוא הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בעזרתו ית' ובמסירות נפשו האצילה והקדושה זכרו נא אי' הייתם כהיום האם לא כבהמות הייתם וכפראי יער נחשבתם היינו ח"ו הולכי שמים בארבע אשר אין בנות להם תורתכם ועבודתכם התורה ותפלה גמ"ח שמירת ש"ק



## יהושע ב א-כד

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־נֹן מִן־הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם־אֲנָשִׁים מִרְגְּלִים חָרָשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וְיִלְכּוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זֹנָה וּשְׂמָה רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲפֹר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחַב לֵאמֹר הֲוָצִיֵּאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי לַחֲפֹר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתַּצְפֵּנוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאֵן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר לְסָגֹר בַּחֲשָׁף וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי

## רש"י

(א) וישלח יהושע וגו'. על כרחי אני צריך לומר שבתוך ימי אבל משה שלחם, שהרי לסוף ג' ימים שתמו ימי אבל משה עברו את הירדן, שמשם אנו למדים שמת משה בז' אדר כשאתה מונה ל"ג למפרע מיום שעלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, ועל כרחך משנשתלחו המרגלים לא עברו את הירדן עד יום החמישי, שנאמר: וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים בו בלילה, ויעברו ויבאו אל יהושע בן נון וישכם יהושע בבוקר ויסעו מהשטים, הרי יום ד', וילינו שם טרם יעברו, נמצא שלא עברו עד יום ה': חרש. ברז, כך תרגם יונתן, אמר להם עשו עצמכם כחרשים, כדי שלא יסתירו דבריהם מפניכם. דבר אחר: חרש חרס, הטעינו עצמיכם קדרות, כדי שתהיו נראין כקדרין: ראו את הארץ ואת יריחו. והלא יריחו בכלל היתה ולמה יצאת, אלא שהיתה קשה כנגד כולם, לפי שהיתה יושבת

על הספר. וכיוצא בו (שמואל ב ב ל): ויפקדו מעבדי דוד תשעה עשר איש ועשהאל, והלא עשהאל בכלל היה, ולמה יצא, אלא שהיה קשה כנגד כולם, כיוצא בו (מלכים א יא א): והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה, והלא בת פרעה בכלל היתה, ולמה יצאת, אלא שהיה מחבבה כנגד כולם, וכלפי חטא שהחטיאה אותו יותר מכולן, כך שנויה בספרי (עקב נב): אשה זונה. תרגם יונתן: פונדקיתא, מוכרת מיני מזונות: (ב) לחפור. לרגל, כמו (איוב לט כט): משם חפר אוכל: (ד) ותצפנו. יש מקראות מדברים על הרבים כיחיד, לפי שמיהרה בהטמנתם, ובמקום צר, כאילו היה יחיד, ומדרש אגדת תנחומא (שלח א) יש: פנחס וכלב היו, ופנחס עמד לפניו ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך. דבר אחר: ותצפנו, כל אחד ואחד בפני עצמו, ודוגמתו מצינו (משלי כז ט): שמן וקטרת ישמח לב, ולא

## מצודת דוד

(א) מרגלים חרש. מחפשים מחשבות הבריות, אם נמס לבבם: לאמר. רצה לומר: וכה אמר: (ד) ותצפנו. כל אחד במקום מיוחד, כי יותר נוח להטמין אחד אחד: האנשים. אשר תשאלו עליהם: ולא ידעתי. בעת בואם:

בה: (ד) ותצפנו. הסתירה אותו, כמו (משלי כז ז) יצפן לישרים: כן. ענינו אמת, כמו (שמות י כט) כן דברת: מאין. מאיזה מקום: (ה) אנה. לאיזה מקום:

## מצודת ציון

(א) מרגלים. ענין חיפוש כמו (דברי הימים א, יט ג) לחקר ולהפך ולרגל: חרש. ענינו מחשבה, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה: זונה. מוכרת מזון: (ב) הנה. להעיר הזאת: לחפור. לרגל ולחפש, כמו (איוב לט כא) יחפרו בעמק, על שם שהמחפש דבר מה בקרקע חופר בה: (ד) ותצפנו. הסתירה אותו, כמו (משלי כז ז) יצפן לישרים: כן. ענינו אמת, כמו (שמות י כט) כן דברת: מאין. מאיזה מקום: (ה) אנה. לאיזה מקום:

אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁיָגוּם: וְהָיָא הָעֲלִיתָם הַגָּגָה  
וְתִטְמְנֶם בְּפִשְׁתִּי הָעֵץ הָעֲרֻכּוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ  
הַיִּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשָּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרָי כַּאֲשֶׁר יֵצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם:  
ח וְהָמָּה טָרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהָיָא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וְהָאִמֹּר אֶל־הָאֲנָשִׁים  
יִדְעָתִי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נִפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ  
כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מִי יַם־סוּף  
מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשֹׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּעֵבֶר  
הַיִּרְדֵּן לְסִיחָן וְלַעֲוֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיָּמָס לִבָּנוּ וְלֹא־קָמָה  
עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מַמְעַל  
וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת: יב וְעַתָּה הַשְׁבֵּעוּ־נָא לִי בִיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד  
וְעָשִׂיתֶם גַּם־אִתָּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וְנִתַּתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחֲיִיתֶם  
אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אֲחִי וְאֶת־ (כתיב אחותי) אֲחֻיוֹתִי וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם  
וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמּוֹת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתִּיכֶם לָמוֹת  
אִם לֹא תִגִּדּוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתַת־יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ

## רש"י

אמר ישמחו לב: (ו) בפשתי העץ. פשתים  
בגבעוליהן: (ז) על המעברות. מקום מעבר  
המים, שהיו סבורים שחזרו לאחוריהם אל  
ערכות מואב, והירדן מפסיק בינתיים: והשער  
סגרו. השוערים: (יא) ולא קמה עוד רוח

## מצודת ציון

(ו) הערוכות. מלשון עריכה וסדור: (ז) על. ענינו כמו  
עד, וכן (בראשית מט יג) וירכתו על צידון: המעברות. מקום  
מעבר הירדן: (ח) עליהם. ענינו כמו: אליהם, באל"ף:  
(ט) אימתכם. מלשון אימה ופחד: נמגו. נמסו:  
(י) הוביש. מלשון יבש: החרמתם. ענין מיתה וכליון:

## מצודת דוד

(ה) ויהי השער. רצה לומר, בעת בוא זמן סגירת שער  
העיר, כאשר חשך היום: כי תשיגום. היות זה מקרוב  
יצאו: (ו) ותטמנם. הוסיפה להטמינם במקום יותר  
נסתר: בפשתי העץ. בפשתים שהם עדיין בתוך העץ,  
והם הקנים של פשתן: הערוכות. בכדי שלא ירגישו שיש  
מי טמון שם: (ז) אחריהם. כן חשבו הרודפים לפי

דעתם: סגרו. לפי שרצו לבקשם עוד בעיר, לזה סגרו שומרי השער את השער, שלא יצאו מעתה: (ח) והמה.  
המרגלים: (ט) וכי נפלה וכו'. ולא נעצר כח להלחם בכם: (יא) ולא קמה וכו'. רצה לומר, כל איש רוחו נמוכה  
ושפלה: הוא אלהים. אם כן היכולת בידו על כולם: (יב) ועתה. הואיל והדבר ברור: חסד. היות כי עדיין לא עשיתם  
לי טובה מאומה: ועשיתם וכו'. לזה גם אתם עשו חסד עם בית אבי מבלי הקדמת טובה מהם: אות אמת. סימן  
אמיתי, למען ידעו כל ישראל לבל ישלחו בנו יד: (יד) נפשנו וכו'. אם מי ירצה לשלוח בכם יד, נמסור עצמנו  
למיתה בכדי להציל אתכם: את דברנו זה. את האות שאת מבקשת ונתנה לך, כי אם תגידי לגלות האות, הרבה  
יעשוהו להציל עצמם: חסד ואמת. היות את עשית עמנו חסד אבל צפית לתשלום גמול, אבל אנו נעשה עמך חסד  
של אמת מבלי תקות תשלום גמול:

חסד ואמת: טו ותורדם בחבל בעד החלון פי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת: טז ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו בכם הרדפים ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרבכם: יז ויאמרו אליה האנשים נקים אנחנו משבעתך הנה אשר השבעתנו: יח הנה אנחנו באים בארץ את תקנות חוט השני הנה תקשרי בחלון אשר הורדתנו בו ואת אבך ואת אפך ואת אחיך ואת כל בית אבך תאספי אליך הביתה: יט והיה כל אשר יצא מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה אתך בבית דמו בראשו אמר תהיה בו: כ ואם תגדי את דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר השבעתנו: כא ותאמר בדבריכם כן הוא ותשלחם וילכו ותקשר את תקנות השני בחלון: כב וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרדפים ויבקשו הרדפים בכל הדרך ולא מצאו: כג וישבו שני האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו אליהושע בן נון ויספרו לו את כל המצאות אותם: כד ויאמרו אליהושע כי נתן יהוה בידנו את כל הארץ וגם נמגו כל יושבי הארץ מפנינו:

רש"י

העיר, שתכירו האות ותחיוני: (טו) ותורידם בחבל בעד החלון. באותו חבל וחלון היו הנואפים עולין אליה. אמרה: רבוננו של עולם, באלו חטאתי באלו תמחול לי (זכחים שם): (טז) עד שוב הרודפים. ראתה ברוח הקדש שישבו לסוף שלשת ימים (ספרי דברים כב):

(יז) נקים אנחנו. הרי אנו תולין הדבר כך לעשות האות הזה: (יח) את תקות. לשון קו וחבל: (יט) דמו בראשו. עון הריגתו על ראשו תהא, כי הוא יגרום מיתתו: דמו בראשו. עון הריגתו תהא עלינו: (כג) ויעברו. את הירדן:

#### מצודת דוד

(טו) בעד החלון. כי שערי העיר סגרו: בקיר החומה. פני החלון אל מחוץ לחומה: (טז) פן יפגעו. כשתלכו עתה לדרכיכם, פן יפגעו בכם הרודפים בשובם: שמה. בהר: (יז) נקים. רצה לומר, רוצים אנחנו להיות נקיים מעון בטול שבועה, ולזה נפרש הדבר היטב: (יח) אנחנו באים. רצה לומר, בעת נבוא בארץ: הנה. אשר הורדתנו בו: תקשרי. להיות לאות וסימן: בו. מוסב על החלון ורצה לומר, דרך בו: (יט) דמו בראשו. רצה לומר, עון מיתתו על עצמו כי פשע בנפשו: ואנחנו נקים. כי לא היה מהאפשר לשומרו מן המיתה: (כ) זה. הסימן והאות הזה: (כא) כן הוא. רצה לומר, זהו הדרך הנכון: ותשלחם לפי שהלכו אל ההר בעצתה, אמר ותשלחם: ותקשור. בעת שבאו ישראל בארץ: (כד) כי נתן. במקרא שלפניו נאמר שספרו המוצאות אותם, וכאשר תמו לספר, אמרו הנה תכלית הדבר הוא כי נתן ה' וכו':

#### מצודת ציון

(טו) בקיר. בכותל: (טז) יפגעו. ענין פגישתם. מלשון מחבואה, ורצה לומר, תסתרו במקום מחבואה: (יח) תקות. מלשון קו וחבל, וכן (ישעיהו מד יג) נטה קו: השני. רצה לומר, צבוע בצבע אדום, כמו (שמות כה ד) ותולעת שני: תאספי. ענין הכנסה, כמו (שופטים יט טו) ואין איש מאסף אותם: (כג) המוצאות. מה שקרה להם:

## דברי הימים א ב אִנָּה

ב א אֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה יִשָּׁשְׁכָר וַיָּבֻלָּן: ב דֵּן יוֹסֵף  
וּבְנֵימִן נַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר: ג בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשָׁלָה שְׁלוּשָׁה נֹלֶד לָו  
מִבֶּת-שׁוּעַ הַפְּנִיעָנִית וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִיתֵהוּ: ד וְתָמָר  
כָּלְתָּו יִלְדָה לָו אֶת-פְּרִץ וְאֶת-זֶרַח כָּל-בְּנֵי יְהוּדָה חֲמִשָּׁה: ה בְּנֵי-פְרִץ חֲצִרֹן  
וְחָמוּל: ו וּבְנֵי זֶרַח זְמָרִי וְאִיתָן וְהִימָן וְכִלְכַּל וְדָרַע כָּלֶם חֲמִשָּׁה: ז וּבְנֵי פְרָמִי  
עֶכָר עֹבֶד יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָעַל בַּחֲרָם: ח וּבְנֵי אִיתָן עֲזַרְיָה: ט וּבְנֵי חֲצִרֹן  
אֲשֶׁר נֹלְדָלוּ אֶת-יִרְחֵמָאֵל וְאֶת-זֶרַם וְאֶת-כְּלוּבִי: י וְזֶרַם הוֹלִיד אֶת-עֲמִינָדָב  
וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת-נַחֲשֹׁן נָשִׂיא בְּנֵי יְהוּדָה: יא וְנַחֲשֹׁן הוֹלִיד אֶת-שְׁלֹמָא  
וְשְׁלֹמָא הוֹלִיד אֶת-בָּעֹז: יב וּבָעֹז הוֹלִיד אֶת-עֹבֶד וְעֹבֶד הוֹלִיד אֶת-יֵשִׁי:

רש"י

(ג) רע בעיני ה'. מפורש בב"ר שהיה חורש בגנות (ומערה לאשפות) בא עליה שלא כדרכה: (ד) ותמר כלתו. תמיה אני היאך מזכיר גנות זקנתו של דוד: (ו) ואיתן והימן וכלכל ודרע. כולם בימי דוד ובימי שלמה היו והיו חכמים ביותר ועל זה נאמר (מלכים א' ה') ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול, להלן לענין חכמת שלמה נופל לשון זה דרדע אע"פ שנקרא דוד דיעה בשביל חכמתו נתחכם שלמה מכולם ומה שאמר האזרחי אל"ף יתיר כמו הזרחי (במדבר כ"ו) מזרח יצא ובהרבה מקומות נכנסת האל"ף בתיבה ואינה נקראת ודוגמתו (איוב ג) ואחותי, והאזניחו (ישעיה ט') וכן והאספסוף (במדבר י"א) ופעמים נחסרת כמו ותמרו (שמואל ב' י"ט) ויכו הרמים (לקמן ב' כ"ב) כמו הארמים ופסיקתא דורש מכל אדם זה אדם הראשון איתן זה אברהם הימן זה משה וכלכל זה יוסף ודרדע זה דוד המדבר מחול שמחל להם מעשה עגל:

## מצודת דוד

(ג) בני יהודה. לכבוד דוד מייחס את שבט יהודה בראשונה: רע בעיני ה'. כי חטא לו ולזה המיתו עד לא השלים ימיו: (ו) ובני כרמי. כרמי היה בן זבדי והוא זמרי בן זרח ואף שאחד היה אמר ובני כי בן דרך ל' המקרא כמו ובני דן חושים (בראשית מ"ו) ורבים כמוהו: עכר. הוא עכן וקראו לגנאי כאמור כי היה עוכר ישראל בדבר אשר מעל בחרם בימי יהושע ועי"ז נס ישראל לפני האויב ונפלו בחרב: (י) וזרם הוליד. מפני כבוד דוד הקדים לספר יחסו עד לא הזכיר בני ירחמאל הבכור:

## מצודת ציון

(ז) עוכר. ענין בלבול והשחתה כמו עכרתם אותי (בראשית לד): מעל. ענין חטא ופשע: (ט) כלובי. הוא כלב: (י) וזרם הוליד. לכבוד דוד הקדים לספר יחסו עד לא הזכיר בני ירחמאל הבכור:

יג ואִישִׁי הוֹלִיד אֶת־בְּכֹרוֹ אֶת־אֱלִיָּאב וְאֶבְיָנָדָב הַשְּׁנִי וְשִׁמְעָא הַשְּׁלִישִׁי:  
 יד נִתְנָאֵל הָרְבִיעִי רְדִי הַחֲמִישִׁי: טו אֶצֶם הַשְּׁשִׁי דָּוִיד הַשְּׁבַעִי:  
 מז (כתיב ואחִיתִּיהֶם) וְאֶחֱוִיתִיהֶם צְרוּיָה וְאֶבְיָנָל וּבְנֵי צְרוּיָה אֲבִשִׁי וְיוֹאָב  
 וְעִשָּׂה־אֵל שְׁלֹשָׁה: יז וְאֶבְיָנָל יִלְדָה אֶת־עֲמִשָּׂא וְאֶבִי עֲמִשָּׂא יֵתֵר הַיִּשְׁמַעְאֵלִי:  
 יח וְכָלֵב בֶּן־חֲצֹרֹן הוֹלִיד אֶת־עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת־יִרְעֹת וְאֵלָה בְּנֵיהֶם יֵשָׁר וְשׁוּבָב  
 וְאַרְדּוֹן: יט וְתַמָּת עֲזוּבָה וְיִקְחָלָו כָּלֵב אֶת־אֶפְרַת וְתִלְדָּ לֹו אֶת־חֹור: כ וְחֹור

רש"י

וישלח המלך ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה ואביו איש צורי: (יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה. לפי שהיתה לו אשה ששמה עזובה לכך כינה את שם בתו עזובה אשה כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה ששמה עזובה: (יט) ותלד לו את חור: (כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל. צא וחשוב שכל אחד מהם היה פחות מן שמונה שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים במרגלים דכתיב (יהושע י"ד) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח וגו' ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן שעשה בצלאל כלב היה בן ח' כשהוליד עזובה אשה ובן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים וכתיב (שמות ל"ו) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מ"ג שנה הרי בצלאל בשעה שעשה המשכן בן י"ח שנה הרי מ' שנה חסר אחת נמצא שכל אחד מהם היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו:

## מצודת ציון

(יג) ואִישִׁי. הוא ישי: (יד) יֵתֵר הַיִּשְׁמַעְאֵלִי. הוא יתרא הישראלי האמור (בש"ב) ונקרא הישמעאלי על שהתגורר בארץ ישמעאל ולדעת שהוא מבני ישראל נקרא הישראלי:

אז לא היה יכול לומר ואחִיתִּיהֶם צְרוּיָה ואבִיגַיִל כי לאִלִּיהוּ לא היו אחיות לא מן האב ולא מן האם וכמ"ש (בש"ב) (אולם רז"ל לא אמרו כן: (יח) וכלב בן חצרון. מפני כבוד כלב שהיה נשיא הקדים גם אותו לירחמאל הבכור: הוליד את עזובה אשה. הוליד בנים מן עזובה אשתו ומן יריעות וכן כצאתי את העיר (שמות ט) ומשפטו מן העיר: ואלה בניה. של האחת, והיא עזובה:

להיות והלא נחשון בשנה שנייה ליציאת מצרים מת ושלמון בנו מת כבר והוא היה מבאי הארץ ובוועז בנו שהוא אבצן בכניסתו לארץ נולד ומיציאת מצרים עד יפתח היו שלש מאות שנה וחכמים אמרו בשעה שבא בוועז על רות והרתה מיד מת בוועז ואבצן היה שופט לאחר מות יפתח דכתיב (שופטים י"ב) וישפוט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם ועל זה אני תמיה שהרי מצינו באברם שהוא אמר לאחר שנצרר דמו וכו' ואמר הלבן מאה שנה יולד ואיך הוליד בוועז בן ג' מאות שנה וי"ל על כן אמר (רות ד') ויתן ה' לָהּ הָרִיוֹן דּוֹגַמְתּוּ וִירָאָהּ ה' (דברי ל"ב): אבצן. אב לכל הצנונים שהרי אשה בחורה שכבה אצלו ונצטנן ולא נגע בה (סא"א): (יג) ואִישִׁי הוֹלִיד אֶת בְּכֹרוֹ. מלא אל"ף כלומר איש גבור חיל: (טו) דוִיד הַשְּׁבַעִי. מלא יו"ד מפני כבודו של דוד ועתה מצא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו: (טז) וְאֶחֱוִיתִיהֶם צְרוּיָה ואבִיגַיִל. מפני כבודו של דוד שהיו בני אחותו גבורים ואנשי חיל ושרים כך מפורש: (יז) יֵתֵר הַיִּשְׁמַעְאֵלִי. (ובשמואל ב' י"ז) כתוב הישראלי בארץ ישמעאל היה דר דוגמת בית עובד אדום הגתי (שם ב' ו') וכן (מלכים א' ו')

## מצודת דוד

(טו) דוִיד הַשְּׁבַעִי. ולא זכר השמיני שהוא אליהו, שהקימו דוד לנגיד על יהודה ויתכן לומר שאלהו היה מאשה אחרת צרויה ואבִיגַיִל היו אחיות לשבעת האחים רק מן האם ולא מן האב ואם יחשוב עמהם גם את אליהו



הוליד את־אוֹרִי וְאוֹרִי הוֹלִיד אֶת־בְּצִלְאֵל: כא וְאַחֲרַיִם בָּא חֲצֹרֹן אֶל־בֶּת־מְכִיר  
 אָבִי גִלְעָד וְהוּא לִקְחָהּ וְהוּא בֶן־שְׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־שָׁגוֹב: כב וּשְׁגוֹב  
 הוֹלִיד אֶת־יֹאקִי וַיְהִי־לוֹ עֲשָׂרִים וּשְׁלוּשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד: כג וַיִּקַּח  
 גִּשּׁוֹר־וָאָרֶם אֶת־חֹת וַיֵּאִיר מֵאֲתָם אֶת־קִנְיָתָהּ וְאֶת־בְּנֵיהָ שְׁשִׁים עֵיר כָּל־אֵלֶּה  
 בְּנֵי מְכִיר אֲבִי־גִלְעָד: כד וְאַחֲרַיִם מוֹת־חֲצֹרֹן בְּכָל־ב אֶפְרַתָּה וְאִשְׁתּוֹ חֲצֹרֹן  
 אָבִיהָ וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אֲשָׁחֹר אָבִי תְקוּעָה: כה וַיְהִי בְנֵי־יִרְחִמְאֵל בְּכוֹר חֲצֹרֹן  
 הַבְּכוֹר רָם וּבוֹנָה וְאֶרֶן וְאַצֵּם אֲחִיהָ: כו וַתְּהִי אִשְׁתּוֹ אַחֲרַת לִירְחִמְאֵל וְשִׁמְהָ  
 עֲטָרָה הִיא אִם אוֹנָם: כז וַיְהִי בְנֵי־רָם בְּכוֹר יִרְחִמְאֵל מֶעֶץ וַיְמִין וַעֲקָר:  
 כח וַיְהִי בְנֵי־אוֹנָם שְׁמִי וַיִּדַּע וּבְנֵי שְׁמִי נָדָב וְאַבְיִשׁוֹר: כט וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ  
 אֲבִישׁוֹר אֲבִיחֵיל וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אֲחָבָן וְאֶת־מוֹלִיד: ל וּבְנֵי נָדָב סֹלַד וְאַפְּיִם

רש"י

וכשבא דוד החזירן ולפי שהחזירן כתבן כאן:  
 (כד) בכלב אפרתה. על שם (כלב) אשתו קראו  
 את העיר (כלב) אפרתה: ותלד לו את אשחור  
 אבי תקוע. לאחר מיתת חצרון: אבי תקוע.  
 שר של עיר תקוע שהוא של שבט יהודה:  
 (כה) ויהי בני ירחמאל בכור חצרון. לפי  
 שהפסיק במשפחתו של כלב ע"כ הוצרך לומר  
 בכור חצרון בכור ירחמאל, בכור של ירחמאל:  
 (כו) ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה  
 עטרה. לפי פשוטו ישראלית היתה וביבמות  
 ירושלמי כתב שלקח נכרית להתעטר בה יפה  
 ושרית היתה: היא אם אונם. (שמעתי) אם כמו  
 שקמתי אם בישראל (שופטים ה') (והיא היתה  
 סא"א) אונם שפל וחלש היה לשון אונן וכמו  
 לא אכלתי באוני ממנו (דברים כ"ו) וכמו

(כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר. כל זה  
 משום כבודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת  
 מכיר לקחה לפילגש שלא לשום אישות דוגמא  
 כאשר בא אל בת שבע (תהלים נ"א) והוא היה  
 בן ס' הרי ב' דברים לבת מכיר לגריעותא אחת  
 שלא לקחה לשום אישות וא' שחצרון היה זקן  
 מפני כבוד משפחות יהודה נתנוה לו וכשהוליד  
 יאיר נתנו לו בני מכיר כ"ג ערים ליקח אשה  
 אחת מבנותיו: (כג) ויקח גשור וארם. גשור  
 הוא גשורי והמעכתי לפי שהיו קרובים  
 לארמים שהיו יושבים במזרח של ארץ  
 ישראל וארם היו יושבים במזרח דכתיב (ישעיה  
 ט') ארם מקדם ופלשתים מאחור ובימי  
 השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב  
 ביד ארם ואז הלכו (אלו סא"א) ולקחום מהם

## מצודת דוד

(כא) ואחר. ר"ל אחר שנולד לו שלשת הבנים האמורים  
 למעלה: אבי גלעד. על כי גלעד היה חשוב וידוע לזה

מצודת ציון  
 (כג) חות. תרגומו כפרני:

יחס את מכיר אחר בנו וכמוהו רבים: (כב) ויהי לו. ארז"ל שלקח אשה מארץ הגלעד וממנה ירש הערים האלה  
 ואין זה יאיר הכתוב בתורה: (כג) את חות יאיר. על כי יאיר בן מנשה המוזכר בתורה קרא לעריו חות יאיר לזה  
 קרא גם הוא לעריו חות יאיר כי היה שמו כשמו ועריו מרובות וכמו יאיר הגלעדי השופט המוזכר בשופט' שהיו  
 לבניו שלשים ערים וקראם ג"כ חות יאיר בעבור זה: מאתם. ר"ל לאחר מות יאיר לקחו מבניו: את קנת. עם קנת  
 ועם בנותיה שהיו בהמחוז ההוא ששים עיר: כל אלה בני מכיר. תחסר הלמ"ד כאלו אמר כל הששים הערים האלה  
 היו לבני מכיר: (כד) ואחר מות חצרון. ר"ל אחר שמת חצרון בעת שלקח כלב בנו את אפרתה אז אשת חצרון ששמה  
 אביה ילדה לו את אשחור: אבי תקוע. שר של תקוע והוא שם עיר, ור"ל כל אנשי תקוע היו בניו וזרעו וכן בכל  
 מקום שנזכר לשון אבי על עיר: (כו) אשה אחרת. מלבד אם בניו האמורים למעלה: היא אם אונם. על כי אונם  
 היה חשוב וידוע לזה ייחס אמו אחריו:

וַיָּמָת סָלָד לֹא בָנִים: לֹא וּבְנֵי אֲפִים יִשְׁעִי וּבְנֵי יִשְׁעִי שִׁשְׁן וּבְנֵי שִׁשְׁן אַחֲלִי:  
 לִב וּבְנֵי יִדְעֹל אַחִי שְׁמִי יֵתֶר וַיּוֹנְתָן וַיָּמָת יֵתֶר לֹא בָנִים: לֹא וּבְנֵי יוֹנָתָן פִּלָּת  
 וַיִּזְא אֱלֹהָ הָיוּ בְנֵי־יִרְחֻמָּאֵל: לֹד וְלֹא־הָיָה לְשִׁשְׁן בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וּלְשִׁשְׁן  
 עֶבֶד מִצְרִי וְשִׁמּוֹ יֶרֶחָע: לֹה וַיִּתֵּן שִׁשְׁן אֶת־בָּתּוֹ לִירְחָע עֶבְדּוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד  
 לוֹ אֶת־עֲתִי: לוֹ וְעַתִּי הֵלִיד אֶת־נָתָן וְנָתָן הֵלִיד אֶת־זֹבֵד: לוֹ וְזֹבֵד הֵלִיד  
 אֶת־אֶפְלָל וְאֶפְלָל הֵלִיד אֶת־עֹזֵבֵד: לֹה וְעֹזֵבֵד הֵלִיד אֶת־יְהוּא וַיְהוּא הֵלִיד  
 אֶת־עֲזַרְיָה: לֹט וְעֲזַרְיָה הֵלִיד אֶת־חֶלְצִי וְחֶלְצִי הֵלִיד אֶת־אֶלְעָשָׂה: מ וְאֶלְעָשָׂה  
 הֵלִיד אֶת־סֶסְמִי וְסֶסְמִי הֵלִיד אֶת־שָׁלוֹם: מֹא וְשָׁלוֹם הֵלִיד אֶת־יִקְמִיָּה  
 וַיִּקְמִיָּה הֵלִיד אֶת־אֱלִישָׁמַע: מֵב וּבְנֵי כָלֵב אַחִי יִרְחֻמָּאֵל מִישַׁע בָּכְרוֹ הוּא  
 אֲבִי־זִיף וּבְנֵי מֶרְשָׁה אָבִי חֶבְרוֹן: מֶג וּבְנֵי חֶבְרוֹן קָרַח וְתַפַּח וְרָקִם וְשִׁמַּע:  
 מִד וְשִׁמַּע הֵלִיד אֶת־רַחֲם אָבִי יֶרֶקֶם וְרָקִם הֵלִיד אֶת־שִׁמִּי: מֶה וּבְנֵי־שִׁמִּי  
 מַעֲזָן וּמַעֲזָן אָבִי בֵּית־צֹר: מוֹ וְעִיפָה פִּילָגָשׁ כָּלֵב יִלְדָהּ אֶת־חֶרֶן וְאֶת־מוֹצָא

רש"י

כמתאוננים (במדבר י"א) ויצא ממנו ששן, שנתן  
 בתו לירחע המצרי עבדו ומספר בגנותו כלומר  
 לא היו ראויין למלכות ויצא ממנו ישמעאל בן  
 נתניה בן אלישמע שהרג גדליה בן אחיקם  
 (ירמיה מ"א): (לד) ולא היה לששן בנים כי  
 אם בנות. ומה שאמר למעלה ובני ששן אחלי,  
 חולה שפל היה ומת בלא בנים: (לה) ויתן  
 ששן את בתו לירחע עבדו לאשה. מכאן  
 אמרו בתך בגרה שחרר עבדך ותנהו לה ומכאן  
 אמרו חכמים ביבמות ירושלמי אל תאמן בגר  
 עד ט"ו דורות וט"ו דורות הם מן עתי המצרי  
 עד ישמעאל וי"א ט"ז דורות עם ירחע ומדרש  
 רבותינו אפשר כן שהי' מזרע המלוכה והלא  
 ישמעאל מזרע ירחמאל היה ולא מן רם אלא  
 שהעביר מזרעו למולך: (מב) ובני כלב אחי

ירחמאל. לפי שיחס למעלה קצת משפחות  
 כלב והפסיק ביחס ירחמאל צריך לומר כלב  
 אחי ירחמאל שלא תאמר כבר יחס כל  
 משפחות כלב לכך הוצרך לומר כלב אחי  
 ירחמאל שזה לא כלב אחר היה וכן דרך כל  
 היחס אינו מיחס כסדר אלא מיחס קצת  
 ממשפחת פלוני ותופש משפחה אחרת וכשיחס  
 קצת ממשפחה זו מתחיל ליחס משפחה  
 ראשונה כבתחילה ושוב האחרת וכן מעורבב  
 כל ספר היחס הזה: הוא אבי זיף. שר של זיף  
 ושר כל בני מרשה ושר חברון ושם העיירות  
 האלה כתובות בספר (ביהושע ט"ו) וכדכתיב זיף  
 וטלם ובעלות (וכתיב) קעילה (שם) ואכזיב  
 ומרשה: (מד) אבי ירקעם. כל אבי שנאמר  
 כאן שר על אותה העיר הכתובה בסמוך:

מצודת דוד

(לב) לא בנים. בלא בנים: (לד) ולא היה לששן בנים. כי בנו אחלי מת בחייו ולא השאיר זרע: (מב) ובני כלב.  
 עם שכבר התחיל לספר מזרע כלב פסק בו וחזר לספר מזרע ירחמאל אחיו ועתה חזר לספר עוד מזרע כלב וכן דרך  
 הספר הזה לספר קצת ולהפסיק בספור אחר ולחזור לספור הראשון: מישע בכורו. אולי הנזכרים למעלה היו חשובים  
 ממנו ולזה הקדימם: ובני מרשה. תחסר מלת זיף וכאלו אמר ובני זיף מרשה וכו' ולפי שזה עתה הזכיר זיף סמך  
 על המבין:

וְאֶת־גִּזּוֹ וְחָרֵן הַלֵּיד אֶת־גִּזּוֹ: מוּ וּבְנֵי יְהוּדֵי רָגַם וַיִּזְתֶּם וַיִּגִּישְׁן וּפָלַט וְעִיפָה וְשַׁעַף: מח פִּלְגָשׁ כָּלֵב מַעֲכָה יֶלֶד שֹׁבֵר וְאֶת־תְּרַחְנָה: מט וְתֹלַד שַׁעַף אָבִי מִדְּמִנָּה אֶת־שׂוּא אָבִי מִכְּבֵנָה וְאָבִי גִבְעָא וּבֶת־כָּלֵב עֲכָסָה: נ אֱלֹהָ הָיוּ בְּנֵי כָלֵב בֶּן־חֹר בְּכוֹר אֶפְרָתָה שׁוּבָל אָבִי קְרִית יַעֲרִים: נא שְׁלֵמָא אָבִי בֵּית־לָחֶם חֲרָף אָבִי בֵּית־גִּדְרָ: נב וַיְהִיו בָּנִים לְשׁוּבָל אָבִי קְרִית יַעֲרִים הָרָאָה חֲצִי הַמִּנְחֹת: נג וּמִשְׁפַּחֹת קְרִית יַעֲרִים הִיתְרִי וְהַפּוֹתִי וְהַשְׁמָתִי וְהַמְשַׁרְעִי מֵאֱלֹהָ יֵצְאוּ הַצִּרְעָתִי וְהָאֶשְׁתָּאֲלִי: נד בְּנֵי שְׁלֵמָא בֵּית לָחֶם וּנְטוּפָתִי עֲטָרוֹת בֵּית

## רש"י

(מז) ובני יהדי. אחד מבנים של עיפה היה ומה שלא הזכיר מי היה אביו לפי שאינו צריך להזכיר שום מבנים של עיפה כי אם זה יהדי: (מט) ותלד שעף אבי מדמנה את שוא אבי מכבנה ואבי גבעא. שתי עיירות הללו שלו היו: ובת כלב עכסה. עתה מתחיל לראש ומקדים בעכסה משום שהיתה אשת עתניאל כדכתיב שם ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר וגו': (נ) אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה. פתרון אלה היו בני כלב בן חור כמו בנו חור והוא חור היה בנו הבכור לאפרת אשתו ולא בכור לכלב וכן מפורש למעלה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, ע"א אלה היו וגו' חור היה בן לכלב והוליד בן ויקרא שמו כלב לכך פירשו ואלה היו בניו של כלב בנו של חור שובל וגו': בכור אפרתה. ולא בכור לכלב על חור הוא אומר כן נראה לנו: (נב) הרואה חצי המנחות. מדינה אחת היתה בארץ ומנוחות שמה דכתיב

ויגלם אל מנחת (לקמן ח') והוא המושל על חצי מדינה ולקמן נאמר מי משל על חצי מדינה האחר' הרואה פורמדיפי"ו בלע"ז: (נג) ומשפחות קרית יערים. יושבי קרית יערים: מאלה יצאו הצרעתי והאשתאולי. יושבי צרעה ואל תתמה שכתב (שופטים יג) ותחל רוח ה' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול דמשמע שהיו שתי עיירות הללו של בני דן כי כל אלה שנאמר כאן של בני יהודה היו שאנו יכולין לומר העיירות והגבול שהיה בין צרעה ואשתאול היה של דן אבל צרעה ואשתאול עצמן של בני יהודה היו: (נד) בני שלמא בית לחם. בני שלמא היו מיושבי בית לחם הנטופתי: עטרות בית יואב. וגם מיושבי נטופת ועטרות בית יואב חצי מדינת המנחות תפשו להם בני צרעה והיו יושבים בהם שם מקומות הן מהרי הנטופתי, בענה הנטופתי (ש"ב כ"ג) גבורי דוד, ומנחת ויגלום אל מנחת (לק' ח):

## מצודת דוד

(מז) ובני יהדי. הוא אחד מבני עיפה פילגש כלב הנזכר למעלה ושתי שמות היה לו: (מח) ילד שבר. רצה לומר כלב ילד ממנה את שבר וכו': (מט) ותלד שעף. ר"ל שעף וכו' הוליד את אשתו את שוא שהיה שר על מכבנה ועל גבעא, או ר"ל אנשי הערים ההם היו מזרעו: (נ) כלב בן חור. למעלה אמר שחור בן כלב הוליד את אורי ואמר עתה שעוד היה בן לחור ושמו כלב ואלה הם בניו: בכור אפרתה. חור היה בכור לאמו ולא לאביו כי מישע היה שם בכורו: (נב) הרואה חצי המנחות. שם האחד הרואה ושם האחד חצי המנחות ואין לתמוה על צרופ שמות בני אדם שידמה ענין ודוגמתו גדלתי ורוממתי עזר (לקמן כ"ה) שידמה ענין והם שמות בני אדם: (נג) קרית יערים. יושבי קרית יערים: מאלה. מן הבנים משפחות האלה יצאו יושבי צרעה ואשתאול והם שתי עיירות מנחלת יהודה: (נד) בית לחם. אנשי בית לחם היו מבניו וגם אנשי נטופה: עטרות וכו'. הם שמות מקומות או משפחות:

יֹאבֹב וַחֲצִי הַמִּנְחָתִי הַצָּרְעִי: נָה וּמִשְׁפַּחַת סִפְרִים (כְּתִיב יִשְׁבֹּן) יִשְׁבִּי יַעֲבֹץ  
תִּרְעָתִים שְׁמַעְתִּים שׁוֹכְתִים הִמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מִחֶמֶת אָבִי בֵּית־רֶכֶב:

רש"י

(נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ. סיעת יעבץ שהיה מושל עליהם כדכתיב למטה ויהי יעבץ נכבד מאחיו: תרעתים שמעתים שוכתים. כולם שמות בית אביהם: המה הקינים. והיכן מקומם של אלו והלא הם יושבי קין שם מקום דכתיב הקין וגבעה ותמנה ערים עשר (יהושע טז): הבאים מחמת אבי בית רכב. שיצאו מחמת שהיה של בית רכב וישב בקין, ע"א יעבץ שם של עיר ושל יששכר היתה כדכתיב והרבית וקשיון ואבץ (שם יט): המה הקינים. צורפים ויתנהו לצורף תרגומו לקינאה (שופטים י"ז):

מצודת ציון

(נה) סופרים. וחכמים ובדרז"ל סופר מברך ובור יוצא (חולין ק"ח):

מצודת דוד

(נה) ומשפחות סופרים. גם מבניו היו משפחות הסופרים וחכמים סיעת יעבץ אשר ישבו עמו ועסקו בתורה והיו טפלים לו וכמ"ש ויהי יעבץ נכבד מאחיו (לקמן ד):

תרעתים וכו'. הם שמות משפחות הסופרים: המה הקינים. המשפחות האלה היו נקראים בשם כולל קינים: הבאים מחמת. ר"ל יוצאי ירך איש אשר שמו חמת שהיה אבי בית רכב:

## אגרות קודש

ב"ה, ט' אדר"ש, תשי"ז

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה על מכתבה מיום 3/5.

כאשר תודיע שמה העברי בצירוף שם אמה, יזכירוה לברכה למילוי משאלות לבבם לטובה ובפרט בענין שידוך טוב ומתאים, ומענינים העיקרים בזה שימהרו ברכות בורא העולם ומנהיגו בהאמור, שתחליט בתוקף הכי גדול, אשר כשתמצא זיווגה המתאים ותנשא, תנהיג ביתה על יסודי התורה והמצוה כיאות לבנות יהודים אמיתיות, בשמירת חוקי ודיני טהרת המשפחה, כשרות, שמירת שבת וכו'. ורואים במוחש שכל זה תלוי ברצון האשה בעלת הבית, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, וכאשר השם יתברך הרואה ללבב יראה שהחליטה בזה על מנת לקיים כן בפועל. תתקרב על ידי זה ברכתו ברכת השי"ת שתמצא זיווגה בקרוב ממש.

במה שכותבת אודות עניני פרנסה, לפלא קצת, כיון שלפי המצב בארץ ישראל עתה, מחפשים אחרי אלו שיכולים לעזור בעניני רפואה בבתי חולים ובבתי הבראה וכיוצא בזה.

ובמה שכותבת שצריך לדבר בעברית, בטח למדה השפה קצת והשאר הרי אפשר ללמוד גם במשך עבודתה, ואפשר שאינה מחפשת משרה במרץ הדרוש, ויהי רצון שגם בעניני פרנסה תצליח ותבשר טוב.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ. ב.

במזכירות שלי אין כותבים צרפתית, ולכן בא המענה בעברית אבל היא מצדה יכולה גם להבא לכתוב צרפתית, כיון שקורא הנני שפה זו.

א ומליל יי עם משה למימר:  
 ב פקד ית אהרן וית בנוהי  
 למימר דא אורייתא דעלתא היא  
 עלתא על דמתוקדא על מדבחא  
 כל ליליא עד צפרא ואשתא  
 דמדבחא תהא יקדא בה:  
 ג וילבש כהנא לבושין דבוין  
 ומכנסין דבוין ילבש על בסרה  
 ויפרש ית קטמא די תיכול  
 אשתא ית עלתא על מדבחא  
 וישונה בסטר מדבחא: ד וישלח  
 ית לבושוהי וילבש לבושין  
 אחרנין ויפק ית קטמא למבדא  
 למשריתא לאתר דכי: ה ואשתא  
 על מדבחא תהי יקדא בה לא  
 תשפי ויבער עלה כהנא אציא

ו א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ז צו את-  
 אהרן ואת-בניו לאמר זאת תורת העלה הוא  
 העלה על מוקדה על-המזבח כל-הלילה  
 עד-הבקר ואש המזבח תוקד בו <sup>כש"י</sup>: ח ולבש  
 הכהן מדו בד ומכנסי-בד ילבש על-בשרו  
 והרים את-הדשן אשר תאכל האש את-  
 העלה על-המזבח ושמם <sup>כש"י</sup>: ט ואצל המזבח  
 ופשט את-בגדיו ולבש בגדים אחרים  
 והוציא את-הדשן אל-מחויז למחנה אל-  
 מקום טהור <sup>כש"י</sup>: י והאש על-המזבח תוקד-בו  
 לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר

## רש"י

לא נתאכלו, מחזירין על המזבח, לאחר שחתה  
 גחלים אילך ואילך ונטל מן הפנימיות, שנאמר:  
 "את-העלה על-המזבח", ברש"י ישן:  
 (ד) ופשט את-בגדיו. (יומא כג) אין זו חובה אלא  
 דרך-ארץ, שלא ילכלך בהוצאת הדשן בגדים  
 שהוא משמש בהן תמיד. בגדים שבשל בהן קדרה  
 לרבו, אל ימזג בהן כוס לרבו, לך: "ולבש בגדים  
 אחרים", פחותין מהן: והוציא את-הדשן. (תמיד  
 כח) הצבור בפתוח, כשהוא רבה ואין מקום  
 למערכה, מוציאו משם. ואין זה חובה בכל יום,  
 אכל התרומה חובה בכל יום: (ה) והאש על-  
 המזבח תוקד-בו. רבה פאן יקידות הרבה: "על  
 מוקדה", "ואש המזבח תוקד בו", "והאש על-  
 המזבח תוקד בו", "אש תמיד תוקד על-המזבח".  
 כלן נדרשו במסכת יומא (דף כח) שנתלקו רבותינו  
 במנן המערכות שהיו שם: וערף עליה העלה.  
 עולת תמיד היא תקדים (פסחים נח). [ברש"י ישן:  
 ומנין שלא יהא דבר קודם על המערכה לתמיד של  
 שחר? תלמוד לומר: העלה, עולה ראשונה]: חלבי

(ב) צו את אהרן. (ת"כ) אין "צו", אלא לשון  
 זרזו מיד ולדורות. אמר רבי שמעון: ביותר צריך  
 הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס: זאת  
 תורת העלה וגו'. הרי הענין הזה בא ללמד על  
 הקטר חלבים ואיברים שיהא כשר כל הלילה,  
 וללמד על הפסולין, איזה אם עלה - ירד, ואיזה  
 אם עלה - לא ירד; שכל 'תורה' לרבות הוא בא,  
 לומר: תורה אחת לכל העולים, ואפלו פסולין,  
 שאם עלו לא ירדו: הוא העלה. למעט את הרובע  
 ואת הנרבע וכיוצא בהן, שלא היה פסולין בקדש,  
 שנפסלו קדם שבאו לעזרה. [כל הענין בתורת כהנים  
 ויבחים פרק ג ופרק ד]: (ג) מדו בד. היא הפתנת;  
 ומה תלמוד לומר: "מדו"? שתהא כמדתו: על-  
 בשרו. שלא יהא דבר חוצץ בינתים (ת"כ ערכין ג):  
 והרים את-הדשן. היה חותה מלא המחפה מן  
 המאכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש (תמיד  
 כד): הדשן אשר תאכל האש את-העלה.  
 ועשאתה דשן, מאותו דשן ירים תרומה: ושמם  
 אצל המזבח. [על המזבח, מצא איברים שעדין



בַּבֶּקֶר וְעֶרֶךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהַקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבִי  
הַשְּׁלָמִים רס"ו: ו אֵשׁ תָּמִיד תִּזְקַד עַל-הַמִּזְבֵּחַ  
לֹא תִכְבֶּה רס"ז: ׀ וְזֹאת תֹּזֶרֶת הַמִּנְחָה  
הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנִי-אֶהְרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל-פְּנֵי  
הַמִּזְבֵּחַ רס"ח: ח וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֵּלֶת  
הַמִּנְחָה וּמִשְׁמְנָהּ וְאֵת כָּל-הַלֶּבְנָה אֲשֶׁר עַל-  
הַמִּנְחָה וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אִזְכָּרְתָּהּ  
לַיהוָה רס"ט: ט וְהַנּוֹתֵרֶת מִמֶּנּוּ יֹאכְלוּ אֶהְרֹן  
וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכֵל בְּמָקוֹם קָדֵשׁ בַּחֲצֵר  
אֹהֶל-מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ רס"י: י לֹא תֹאפֶה חֲמִץ  
חֲלָקֶם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאֲשֵׁי קָדֵשׁ קִדְשִׁים הִוא  
בַּחֲטָאֹת וּכְאֲשֶׁם רס"י: יא כָּל-זֶכֶר בְּבָנֵי אֶהְרֹן  
יֹאכְלֶנָה חֶק-עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאֲשֵׁי יְהוָה כָּל

רס"י

בַּבֶּקֶר וְעֶרֶךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהַקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבִי  
הַשְּׁלָמִים רס"ו: ו אֵשׁ תָּמִיד תִּזְקַד עַל-הַמִּזְבֵּחַ  
לֹא תִכְבֶּה רס"ז: ׀ וְזֹאת תֹּזֶרֶת הַמִּנְחָה  
הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנִי-אֶהְרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל-פְּנֵי  
הַמִּזְבֵּחַ רס"ח: ח וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֵּלֶת  
הַמִּנְחָה וּמִשְׁמְנָהּ וְאֵת כָּל-הַלֶּבְנָה אֲשֶׁר עַל-  
הַמִּנְחָה וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אִזְכָּרְתָּהּ  
לַיהוָה רס"ט: ט וְהַנּוֹתֵרֶת מִמֶּנּוּ יֹאכְלוּ אֶהְרֹן  
וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכֵל בְּמָקוֹם קָדֵשׁ בַּחֲצֵר  
אֹהֶל-מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ רס"י: י לֹא תֹאפֶה חֲמִץ  
חֲלָקֶם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאֲשֵׁי קָדֵשׁ קִדְשִׁים הִוא  
בַּחֲטָאֹת וּכְאֲשֶׁם רס"י: יא כָּל-זֶכֶר בְּבָנֵי אֶהְרֹן  
יֹאכְלֶנָה חֶק-עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאֲשֵׁי יְהוָה כָּל

הַשְּׁלָמִים. אם יביאו שם שלמים. ורבותינו (שם)  
למדו מכאן: "עליה", על עולת הבקר השלם כל  
הקרבות כלם. מכאן שלא יהא דבר מאחר לתמיד  
של בין הערבים: (ו) אֵשׁ תָּמִיד. (יומא מד) אֵשׁ  
שנאמר בזה "תמיד", היא שמדליקין בזה את  
הנרות, שנאמר בזה (שמות כו יג): "להעלות נר  
תמיד". אף היא מעל המזבח החיצון תוקד: לא  
תכבה. המכבה אש על המזבח עובר בשני לאוין:  
(ז) וְזֹאת תֹּזֶרֶת הַמִּנְחָה. תורה אחת לכלן  
להטעין שמן ולבונה האמורין בענין, שיכול, אין  
לי טעונות שמן ולבונה אלא מנחת ישראל שהיא  
נקמצת. מנחת כהנים שהיא כליל מנין? תלמוד  
לומר: "תורת": הקרב אתה. היא הגשה בקרן  
דרומית מערבית: לפני ה'. הוא מערב, שהוא לצד  
אהל מועד: אל פני המזבח. הוא הדרום, שהוא  
פניו של מזבח, שהפכש נתון לאותו הרוח:  
(ח) (והרים ממנו. מהמחבר, שיהא עשורן שלם

כל דיקרב בהון יתקדש:  
 יב ומליל יי עם משה למימר:  
 יג דין קרבן אהרן ובנוהי די  
 יקרבונו קדם יי ביומא דרביאו  
 יתה חד מן עסרא בתלת סאין  
 סלתא מנחתא תדירא פלגותה  
 בצפרא ופלגותה ברמשא: יד על  
 מסריתא במשא תתעבד רביכא  
 תיתנה תופיני מנחת בצועין  
 תקרב לאתקבלא ברעוא קדם יי:  
 טו וכהנא דמרבא תחותיה  
 מבנוהי יעבד יתה קים עלם קדם  
 יי גמיר תתסק: טז וכל מנחתא  
 דכהנא גמיר תהי לא תתאכל:  
 יז ומליל יי עם משה למימר:  
 יח מלל עם אהרן ועם בנוהי  
 למימר דא אורייתא דחטאתא  
 בארתא די תתנכס עלתא תתנכס  
 חטאתא קדם יי קדש קודשין  
 היא: יט כהנא דמכפר יתה (נ"א  
 בדמה) ייכלנה באתר קדיש תתאכל

אשר יגע בהם יקדש כס"י: פ ע"כ בחול שני יב וידבר  
 יהוה אל משה לאמר: יג זה קרבן אהרן ובניו  
 אשר יקריבו ליהוה ביום המושח אתו  
 עשירת האפה סלת מנחה תמיד מחציתה  
 בפקר ומחציתה בערב כס"י: יד על מחבת  
 בשמן תעשה מרבכת תביאנה תפיני מנחת  
 פתים תקריב ריחניח ליהוה כס"י: טו והבהן  
 המשיח תחתיו מבניו יעשה אתה חק עולם  
 ליהוה כליל תקטר כס"י: טז וכל מנחת כהן  
 כליל תהיה לא תאכל כס"י: פ וידבר יהוה  
 אל משה לאמר: יח דבר אל אהרן ואל בניו  
 לאמר זאת תורת החטאת במקום אשר  
 תשחט העלה תשחט החטאת לפני יהוה  
 קדש קדשים הוא: יט הבהן המחטא אתה  
 יאכלנה במקום קדש תאכל בחצר אהל

## רש"י

ופרורין לפי שאינה נקמצת, אלא כופלה לשנים,  
 וחוזר וכופלה לארבע שתי-וערב ואינו מבדיל. וכן  
 מקטיר לאשים, בתורת כהנים מפרש לה:  
 (טו) המשיח תחתיו מבניו. המשיח מבניו,  
 תחתיו: כליל תקטר. אין נקמצת להיות שריה  
 נאכלין, אלא בלה כליל. וכן כל מנחת כהן של  
 נדבה כליל תהיה: (טז) כליל. בלה שנה לגבה:  
 (יט) המחטא אתה. העובד עבודותיה שהיא  
 נעשית חטאת על ידו: המחטא אתה יאכלנה.  
 (זכחים קב) הראוי לעבודה, יצא טמא בשעת זריקת  
 דמים, שאינו חולק בפשר. ואי אפשר לומר שאוסר  
 שאר כהנים באכילתה, חוץ מן הזורק דמה, שהרי  
 נאמר למטה: "כל זכר בכהנים יאכל אתה":

לרבות בעלי מומין למחלקת (זכחים קב): כל  
 אשר יגע וגו'. קדשים קלים או חלין שיגעו בה  
 ויבלעו ממנה (ת"כ): יקדש. להיות כמותה, שאם  
 פסולה, יפסלו, ואם כשרה, יאכלו כחמר המנחה  
 (ת"כ): (יג) זה קרבן אהרן ובניו. (מנחות עח) אף  
 ההקדושות מקריבין עשירית האיפה ביום שהן  
 מתחנכין לעבודה, אבל כהן גדול בכל יום,  
 שנאמר: "מנחה תמיד וגו'", והכהן המשיח תחתיו  
 מבניו חקת עולם וגו': (יד) מרבכת. חלוטה  
 ברותחין כל צרפה (ת"כ): תפיני. אפוייה אפיות  
 הרבה, שאחר חליטתה, אופה בתנור וחוזר  
 ומטגנה במחבת: מנחת פתים. מלמד שטעונה  
 פתיתה. [ברש"י ישן: ולא פתיתה ממש בציעין

בְּדֶרֶת מִשְׁפֵּן זִמְנָא: כ כל די  
יִקְרַב בְּבִסְרָה יִתְקַדֵּשׁ וְדִי יְדִי  
מִדְמָה עַל לְבוּשׁ דִּי יְדִי עֲלֵה  
תַּתְחִיור בְּאַתֵּר קִדִּישׁ: כא וּמִן  
דְּחִסְף דִּי תַתְּפִשֵׁל בֵּיה יִתְבַּר וְאִם  
בְּמִנָּא דְנִחְשָׂא תַתְּפִשֵׁל וְיִתְמַרְק  
וְלִשְׁתַּטֵּף בְּמִיָּא: כב כָּל דְּכוּרָא  
בְּכַהֲנִיָּא יָכוֹל יִתֵּה קִדֵּשׁ קוּדְשִׁין  
הִיא: כג וְכָל חֲטָאֲתָא דִּי יִתְעַל  
מִדְמָה לְמִשְׁפֵּן זִמְנָא לְכַפָּרָא  
בְּקוּדְשָׁא לָא תִתְאַכַּל בְּנוּרָא  
תַתְּוֹקֵד: א וְדָא אורִיתָא דְאַשְׁמָא  
קִדֵּשׁ קוּדְשִׁין הוּא: ב בְּאַתְרָא דִּי  
יִכְסֹון יֵת עֲלֵתָא יִכְסֹון יֵת אֲשָׁמָא  
וְיֵת דְמָה יִזְרֵק עַל מִדְּבָחָא סְחֹור  
סְחֹור: ג וְיֵת כָּל תְּרַבָּה יִפְרֵשׁ  
מִנָּה יֵת אֲלִיתָא וְיֵת תְּרַבָּא דְחָפִי  
יֵת גִּזָּא: ד וְיֵת תַּרְתִּין כְּלִין וְיֵת  
תְּרַבָּא דִּי עֲלִיתָהּ דִּי עַל גִּסְסִיָּא וְיֵת  
חֲצָרָא דְעַל כְּבִדָּא עַל כְּלִיתָא  
עַל־הַכֹּהֲנִים וְאֶת־הַיִּתְרֹת עַל־הַכֹּהֲנִים יִסְרְנָה:

מוֹעֵד כִּסִּי: כ כל אֲשֶׁר־יִגַּע בְּבִשְׂרָה יִקְדֵּשׁ  
וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדְמָה עַל־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ  
תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קִדֵּשׁ כִּסִּי: כא וְכָל־יִחְרָשׁ אֲשֶׁר  
תִּבְשֹׁל־בּוֹ יִשְׁבֵּר וְאִם־כָּלִי נִחֲשֶׁת בִּשְׂלָה  
וּמִרְק וְשִׁטֵּף בְּמִים כִּסִּי: כב כָּל־זָכָר בְּכַהֲנִים  
יֹאכֵל אֹתָהּ קִדֵּשׁ קִדְשִׁים הוּא כִּסִּי: כג וְכָל־  
חֲטָאֲתָא אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדְמָה אֶל־אַהֵל מוֹעֵד  
לְכַפֵּר בְּקִדֵּשׁ לָא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף כִּסִּי: פ  
ז א וְזֹאת תֹּוֹרַת הָאֲשֵׁם קִדֵּשׁ קִדְשִׁים  
הוּא כִּסִּי: ב בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַטוּ אֶת־הָעֹלָה  
יִשְׁחַטוּ אֶת־הָאֲשֵׁם וְאֶת־דָּמּוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ  
סָבִיב כִּסִּי: ג וְאֵת כָּל־חֵלְבּוֹ יִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת  
הָאֵלִיָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְּכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב כִּסִּי:  
ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלִיתָהּ  
אֲשֶׁר עַל־הַכֹּסֶלִים וְאֶת־הַיִּתְרֹת עַל־הַכֹּהֲנִים יִסְרְנָה:

כִּסִּי

לְמִדָּתָא, שְׁהִמְחִטָא אוֹתָהּ הָאֲמֹר לְמַעְלָה - לָא  
לְהוֹצִיא שְׂאֵר הַכֹּהֲנִים, אֲלֵא לְהוֹצִיא אֵת שְׂאִינוֹ  
רְאוּי לְחִטּוֹי: (כג) וְכָל־חֲטָאֲתָא וְגו'. (זבחים פב)  
שְׂאֵם הַכֹּהֲנִים מִדָּם חֲטָאֲתָא הַחִיצוֹנָה לְפָנִים - פְּסוּלָה:  
וְכָל. לְרִבּוֹת שְׂאֵר קִדְשִׁים: (א) קִדֵּשׁ קִדְשִׁים  
הוּא. (תמורה יח. ת"כ) הוּא קֶרֶב, וְאִין תְּמֹוֹרְתּוֹ  
קֶרֶבָה: (ב) יִשְׁחַטּוּ. רָבָה לָנוּ שְׁחִיטוֹת הַרְבֵּה, לְפִי  
שְׁמִצִּינוּ אֲשֶׁם בְּצִבּוּר, שְׁנֵאֲמַר "יִשְׁחַטּוּ" רַבִּים,  
וְתֵלָאוּ בְּעוֹלָה, לְהִבְיָא עוֹלַת צִבּוּר לְצִפּוֹן:  
(ג) וְאֵת כָּל־חֵלְבּוֹ וְגו'. עַד כָּאן לָא נִתְּפָרְשׁוּ  
אֲמֹרִין בְּאֲשֶׁם, לְכַף הַצֶּרֶף לְפָרֶשֶׁם כָּאן, אָבֵל  
חֲטָאֲתָא - כָּכָר נִתְּפָרְשׁוּ בֵּיה בְּפִרְשֵׁת "וַיִּקְרָא": אֵת  
הָאֵלִיָּה. לְפִי שְׂאֲשֶׁם אִינוּ כָּא אֲלֵא אֵיל אוֹ כֶּבֶשׂ,

(כ) כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע בְּבִשְׂרָה. (שם צו) כָּל דְּבַר אֲכָל  
אֲשֶׁר יִגַּע וְיִבְלַע מִמֶּנָּה: יִקְדֵּשׁ. לְהִיּוֹת כְּמוֹהָ: אִם  
פְּסוּלָה - תְּפִסֵּל, וְאִם הִיא כְּשֶׁרָה - תֹּאכַל כַּחֲמֹר  
שְׂבֵה: וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדְמָה עַל־הַכֹּהֲנִים. וְאִם הִזָּה  
מִדְמָה עַל הַכֹּהֲנִים (ת"כ), אוֹתוֹ מָקוֹם דָּם (הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר  
יִזֶּה עָלֶיהָ), תִּכְבֹּס בְּתוֹךְ הַעֲזָרָה: אֲשֶׁר יִזֶּה. יֵהָא  
נִזְהָ, כְּמוֹ (איוב טו כט): "וְלֹא יִטָּה לְאַרְצָא מִנְלָם",  
יֵהָא נְטוּי: (כא) יִשְׁבֵּר. לְפִי שְׁהִבְלִיעָה שְׁנִבְלַעַת  
בּוֹ נַעֲשֶׂה נֹוֹתֵר, וְהוּא הִדִּין לְכָל הַקִּדְשִׁים: וּמִרְק.  
לְשׁוֹן "תְּמַרוּקֵי הַנָּשִׁים" (אסתר ב יב). אֲשִׁקוּרִי"ר  
כְּלַע"ז: וּמִרְק וְשִׁטֵּף. לְפִלֵּט אֵת בְּלִיעָתוֹ, אָבֵל כְּלִי  
חָרָס, לְמִדָּה הַכְּתוּב כָּאן, שְׂאִינוֹ יוֹצֵא מִיַּדִּי דְפִיו  
לְעוֹלָם: (כב) כָּל־זָכָר בְּכַהֲנִים יֹאכֵל אֹתָהּ. הָא

וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ אִשָּׁה לַיהוָה  
 אֲשֶׁם הוּא רַס"י: וְכָל־זָכָר בִּכְהֹנִים יֹאכְלֻנוּ  
 בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֹאכֵל קָדֵשׁ קֳדָשִׁים הוּא רַס"י:  
 וּבַחֲטָאתָ כַּאֲשֶׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן  
 אֲשֶׁר יִכְפֹּרֵבּוּ לוֹ יִהְיֶה רַס"י: ח וְהַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב  
 אֶת־עֹלֹת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקָּרִיב לָכֶן  
 לוֹ יִהְיֶה רַס"י: ט וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֹּאפֶה בַּתְּנוּר  
 וְכָל־נִעֲשָׂה בַּמִּרְחָשֶׁת וְעַל־מִחְבַּת לָכֶן  
 הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה רַס"י: י וְכָל־מִנְחָה  
 בְּלוּלָה־בְּשֶׁמֶן וַחֲרֻבָּה לְכָל־בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה  
 אִישׁ בְּאָחִיו רַס"י: פ שְׁלִישִׁי יֵא וְזֹאת תּוֹרַת זִבַּח  
 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יִקְרִיב לַיהוָה: י אִם עַל־תּוֹדָה  
 יִקְרִיבֻנוּ וְהַקָּרִיב א על־זִבַּח הַתּוֹדָה חֲלוֹת

יַעֲדֶנָּה: ה וַיִּסַּק יְתָהוֹן כַּהֲנָא  
 לְמִדְבָּחָא קֳרִבָנָא קָדָם יי אֲשָׁמָא  
 הוּא: ו כָּל דְּכוּרָא בִּכְהֹנִיָּא  
 יִיכְלִנָּה בְּאַתְר קָדִישׁ וַיֹּאכַל קָדֵשׁ  
 קוֹדֶשִׁין הוּא: ז פְּחֻטָּאֲתָא  
 כַּאֲשָׁמָא אוּרִיתָא חָדָא לְהוֹן  
 כַּהֲנָא דִּי יִכְפֹּר בֵּה דִּילָהּ יִהֵא:  
 ח וְכַהֲנָא דְּמִקְרִיב יֵת עֲלֵת גְּבֵר  
 מִשָּׁד עֲלֵתָא דִּי יִקְרִיב לְכַהֲנָא  
 דִּילָהּ יִהֵא: ט וְכָל מִנְחָתָא דִּי  
 תִּתְּנָא פִּי בַּתְנוּרָא וְכָל דִּתְתַּעֲבֵד  
 בְּרִדְתָּא וְעַל מִסְרִיתָא לְכַהֲנָא  
 דְּמִקְרִיב יִתָּה דִּילָהּ תִּהֵא: י וְכָל  
 מִנְחָתָא דְּפִילָא כַּמִּשַׁח וְדָלָא  
 פִּילָא לְכָל בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהֵי גְבֵר  
 כַּאֲחוּהִי: יא וְדָא אוּרִיתָא דְּנִכְסֵת  
 קוֹדֶשִׁיא דִּי יִקְרִיב קָדָם יי: יב אִם  
 עַל תּוֹדָתָא יִקְרִיבֻנָּה וְיִקְרִיב עַל  
 נִכְסֵת תּוֹדָתָא גְרִיצָן פִּטִּירָן דְּפִילָן

## רַס"י

לו לְבָדוּ? תַלְמוּד לומר: "לְכָל־בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה".  
 יְכֹל לְכָלָן? תַלְמוּד לומר: "לָכֶן הַמִּקְרִיב". הָא  
 פִּיצֵד? לְבֵית אָב שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם שְׁמִקְרִיבִין אוֹתָהּ  
 (ת"כ): (י) בְּלוּלָה־בְּשֶׁמֶן. זֹו מִנְחַת נִדְבָה:  
 וַחֲרֻבָּה. זֹו מִנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קִנְאוֹת, שְׁאִין בָּהֶן  
 שְׁמֶן: (יב) אִם עַל־תּוֹדָה יִקְרִיבֻנָּה. אִם עַל דְּבַר  
 הוֹדָאָה עַל גִּס שְׁנַעֲשָׂה לוֹ, כְּגוֹן יוֹרְדֵי הַיָּם וְהוֹלְכֵי  
 מִדְּבָרִיּוֹת וְחִבּוּשֵׁי בֵּית הָאֲסוּרִים וְחוֹלָה  
 שְׁנִתְרַפָּא - שְׁהֵם צָרִיכִין לְהוֹדוֹת, שְׁפָתוֹב בָּהֶן  
 (תהלים קז כא-כב): "יִוְדוּ לָהּ חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי  
 אָדָם. וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תּוֹדָה", אִם עַל אַחַת מֵאֵלֶּה נִדָּר,  
 שְׁלָמִים הִלְלוּ - שְׁלָמֵי תּוֹדָה הֵן, וְטַעֲנוֹנוֹת לָחֶם  
 הָאֲמוֹר בְּעִנְיָן, וְאִינָן גָּאָכְלִין אֲלָא לְיוֹם וּלְלֵילָה, כְּמוֹ  
 שְׁמִפְרָשׁ כָּאֵן: וְהַקָּרִיב עַל־זִבַּח הַתּוֹדָה. אַרְבַּעַה  
 מִיָּנִי לָחֶם: חֲלוֹת וּרְקִיקִין וּרְבּוּכָה - שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי  
 מִצָּה, וּכְתִיב: "עַל־חֲלוֹת לָחֶם חֻמָּץ וְגו'", וְכָל מִין

וְאִיל וְכֶבֶשׂ נִתְרַבּוּ בְּאַלְיָה: (ה) אֲשֶׁם הוּא. עַד  
 שְׁיִנְתַּק שְׁמוֹ מִמֶּנּוּ. לְמַד עַל אֲשֶׁם שְׁמָתוֹ בְּעָלְיוֹ אוֹ  
 שְׁנִתְכַּפְּרוּ בְּעָלְיוֹ בְּאַחַר, אֶף־עַל־פִּי שְׁעוּמָד לְהִיּוֹת  
 דְּמִיו עוֹלָה לְקִיץ הַמִּזְבֵּחַ, אִם שְׁחָטוּ סֶתֶם, אִינוּ  
 כָּשֶׁר לְעוֹלָה קָדָם שְׁנִתַּק לְרַעְיָה. וְאִינוּ כָּא לְלַמֵּד  
 עַל הָאֲשֶׁם שֶׁיֵּהָא פָּסוּל שְׁלֹא לְשָׁמוֹ, כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ  
 — "הוּא" הַכְּתוּב בַּחֲטָאתָא, לְפִי שְׁאֲשֶׁם לֹא נֶאֱמַר  
 בוֹ: "אֲשֶׁם הוּא", אֲלָא לְאַחַר הַקְּטָרֶת אֲמוּרִין.  
 וְהוּא עֲצָמוֹ שְׁלֹא הַקְּטָרוֹ אֲמוּרִיו - כָּשֶׁר (זבחים דף  
 ד. ועיי"ש ברש"י): (ו) קָדֵשׁ קֳדָשִׁים הוּא. בְּתוֹרַת  
 כְּהֹנִים הוּא נִדְרָשׁ: (ז) תּוֹרָה אַחַת לָהֶם. בְּדָבָר  
 זֶה: הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּרֵבּוּ. הָרְאוּי לְכַפֵּרָה חוֹלֵק בוֹ,  
 פָּרֹט לְטָבוֹל יוֹם וּמַחֲסֵר כְּפוּרִים וְאוּגֹן: (ח) עוֹר  
 הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקָּרִיב לָכֶן לוֹ יִהְיֶה. פָּרֹט לְטָבוֹל  
 יוֹם וּמַחֲסֵר כְּפוּרִים וְאוּגֹן, שְׁאִינָן חוֹלָקִים בְּעוֹרוֹת  
 (זבחים קג): (ט) לָכֶן הַמִּקְרִיב אֹתָהּ וְגו'. יְכֹל

מצות בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים  
 בשמן וסלת מרפכת חלת בלולת בשמן כס"י:  
 יג על-חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על-זבח  
 תודת שלמיו כס"י: יד והקריב ממנו אחד מכל-  
 קרבן תרומה ליהוה לכהן הזרק את-דם  
 השלמים לו יהיה כס"י: טו ובשר זבח תודת  
 שלמיו ביום קרבנו יאכל לא-יניח ממנו  
 עד-בקר כס"י: טז ואם-גדר א נדבה זבח  
 קרבנו ביום הקריבו את-זבחו יאכל וממחרת  
 והנותר ממנו יאכל כס"י: יז והנותר מבשר  
 הזבח ביום השלישי באש ישרף: יח ואם  
 האכל יאכל מבשר-זבח שלמיו ביום  
 השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב  
 לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה

במשח ואספוגין פטירין  
 דמשיחין במשח וסלתא רביכא  
 גריצן דפילן במשח: יג על  
 גריצן דלחם חמיע יקריב קרבנה  
 על נכסת תודת נכסת קודשוהי:  
 יד ויקריב מנה חד מכל קרבנא  
 אפרשוהא קדם יי לכהנא דיזרק  
 ית דם נכסת קודשאיא דילה יחי:  
 טו ובסר נכסת תודת נכסת  
 קודשוהי ביום קרבנה יתאכל לא  
 יצנע מנה עד צפרא: טז ואם  
 גדרא או נדבתא נכסת קרבנה  
 ביומא די יקריב נכסתה יתאכל  
 וביומא דבתרוהי ודאשתאר מנה  
 יתאכל: יז ודאשתאר מבסר  
 נכסתא ביומא תליתאה בגורא  
 יתוקד: יח ואם אתאכלא יתאכל  
 מבסר נכסת קודשוהי ביומא  
 תליתאה לא יחא לרעוא דמקריב  
 יתה לא יתחשב לה מרחק יחא  
 ואנש דתיכול מנה חובה יקבל:

## רש"י

בקר. אכל אוכל הוא כל הלילה. אם-כן, למה  
 אמרו 'עד חצות'? כדי להרחיק האדם מן העברה  
 (ריש ברכות): (טז) ואם-גדר או נדבה. שלא  
 הביאה על הודאה של נס, אינה טעונה לחם,  
 ונאכלת לשני ימים, כמו שמפרש בענין: וממחרת  
 והנותר ממנו. בראשון יאכל (ספרים אחרים:  
 'והנותר ממנו יאכל'). ו'זו יתרה היא, ויש כמוה  
 הרבה במקרא, כגון: "ואלה בני צבעון ואיה  
 וענה" (בראשית לו כד), "תת וקדש וצבא מרמס"  
 (דניאל ח יג): (יח) ואם האכל יאכל וגו', (ת"כ)  
 במחשב בשחיטה לאכלו בשלישי הכתוב מדבר.  
 יכול אם אכל ממנו בשלישי נפסל למפרע? תלמוד  
 לומר: "המקריב אתו לא יחשב" - בשעת הקרבה  
 הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי. וכן פרושו: בשעת  
 הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה, ואם

ומין עשר חלות; כך מפרש במנחות (דף נו),  
 ושיעורן חמש סאין ירושלמיות שהן שש  
 מדבריות, כ' עשרון: מרפכת. לחם חלוט ברותחין  
 כל צרכו: (יג) יקריב קרבנו על-זבח, (שם דף עו,  
 ת"כ) מגיד, שאין הלחם קדוש בקדשת הגוף לפסל  
 ביוצא וטבול-יום ומלצאת לחלין בפדיון, עד  
 שישחט הזבח: (יד) אחד מכל-קרבן. לחם אחד  
 מכל מין ומין יטל תרומה לכהן העובד עבודתה.  
 והשאר נאכל לבעלים ובשרה לבעלים, חוץ מחזה  
 ושוק שבה, כמו שמפרש למטה תנופת חזה ושוק  
 בשלמים, והתודה קרויה "שלמים": (טו) ובשר  
 זבח תודת שלמיו. (זבחים לו. ת"כ) יש פאן רבוין  
 הרבה: לרבות חטאת ואשם ואיל גזיר וחקיגת י"ד,  
 שיהיו נאכלין ליום ולילה: ביום קרבנו יאכל.  
 וכזמן בשרה - זמן לחמה: לא-יניח ממנו עד-



תֵּשָׂא רַס"י: יט וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר-יִגַּע בְּכָל-טָמֵא לֹא יֹאכַל בָּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כָּל-טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר רַס"י: כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-תֹאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטָמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמּוּיָהּ רַס"י: כא וְנֶפֶשׁ כִּי-תִגַּע בְּכָל-טָמֵא בְּטָמְאָת אָדָם אוֹ בְּבִהְמָה טָמְאָה אוֹ בְּכָל-שֶׂקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבֶּשֶׂר-זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמּוּיָהּ: כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כג דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל-חֵלֶב שֹׁר וְכֶשֶׂב וְעִז לֹא תֹאכְלוּ: כד וְחֵלֶב נְבִלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל-מִלְאָכָהּ וְאָכַל לֹא תֹאכְלֶהוּ רַס"י: כה כִּי כָל-אָכַל חֵלֶב מִן-הַבִּהְמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשָּׁה לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמּוּיָהּ: כו וְכָל-אִדָּם לֹא תֹאכְלוּ

רַס"י

טָהוֹר שְׂאֵכַל אֶת הַטָּמֵא אֵינוֹ עָנוּשׁ פֶּרֶת אֲלֵא אֲזַהֲרָה "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר-יִגַּע בְּכָל-טָמֵא וְגו'". וְאֲזַהֲרֵת טָמֵא שְׂאֵכַל אֶת הַטָּהוֹר אֵינָה מִפְּרִשְׁת בַּתּוֹרָה, אֲלֵא חֻקִּים לְמַדוּתָּהּ בְּגִזְרָה שְׁוִיָּה. (ת"כ ג') פֶּרֶתוֹת אֲמִירוֹת בְּאוֹכְלֵי קִדְשִׁים בְּטָמְאָת הַגּוֹף, וְדִרְשׁוּתָּהּ רַבּוּתִּינָה בְּשִׁבְעוֹת (דף ו) אַחַת לְכָלִּל, וְאַחַת לְפָרֶט וְאַחַת לְלִמָּד עַל קֶרֶפֶן עוֹלָה וְיִזְרֵד, שְׁלֵא נֶאֱמַר אֲלֵא עַל טָמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשִׁיו: (כד) יַעֲשֶׂה לְכָל-מִלְאָכָהּ. (פסחים כג, ת"כ) בָּא וְלִמָּד עַל הַחֵלֶב, שְׁאֵינוֹ מִטָּמֵא טָמְאָת נְבִלּוֹת: וְאָכַל לֹא תֹאכְלֶהוּ. (חולין פרק גיד הנשה) אֲמָרָה תּוֹרָה: יָבוֹא אֲסוּר נְבִלָה וְטְרֵפָה וְיַחּוּל עַל אֲסוּר חֵלֶב, שְׁאֵם אָכְלוֹ, יִתְחַיֵּב אָף עַל לֹא שֶׁל נְבִלָה, וְלֹא תֹאמַר: אֵין אֲסוּר חֵל עַל אֲסוּר: (כו) לְעוֹף

יט וְכִסּוּר קוֹדֶשׁא דִּי יִקְרַב בְּכָל מְסָאב לֹא יִתְאַבֵּל בְּנוֹרָא יִתּוּקֵד וְכִסּוּר קוֹדֶשׁא כָּל דִּי דְכִי בְּקוֹדֶשׁא יִיכּוֹל בְּסוּר קוֹדֶשׁא: כ וְאַנְשׁ דִּי תִיכּוֹל בְּסָרָא מִנְכֶּסֶת קוֹדֶשׁא דִּי קִדָּם יִי וְסוּבְתָהּ עֲלוּהִי וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשׁא הָהִיא מַעֲמָה: כא וְאַנְשׁ אַרִי תִקְרַב בְּכָל מְסָאב בְּסוּאֲבַת אֲנָשׁא אוֹ בְּבַעֲרָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּכָל שִׁקְצָא מְסָאב וְיִיכּוֹל מִבְּסוּר נִכְסֵת קוֹדֶשׁא דִּי קִדָּם יִי וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשׁא הָהִיא מַעֲמָה: כב וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר: כג מִלִּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר כָּל תִּרְבַּת תּוֹר וְאִמָּר וְעָזָא לֹא תִיכְלוּן: כד וְתִרְבַּת נְבִילָא וְתִרְבַּת תְּבִירָא יִתְעַבֵּד לְכָל עֲבַדְתָּא וּמִיכַל לֹא תִיכְלֶנָּה: כה אַרִי כָּל דִּיכּוֹל תִּרְבָּא מִן בַּעֲרָא דִּי יִקְרִבוּן מִנָּה קִרְבָּנָא קִדָּם יִי וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשׁא דִּי תִיכּוֹל מַעֲמָה: כו וְכָל דְּמָא לֹא תִיכְלוּן בְּכָל מוֹתְבִיכּוֹן

חֲשֵׁב - פִּגּוּל יִהְיֶה: וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ. אֲפִלּוּ בַּתּוֹף הַזֶּמֶן עֲוֹנָה תֵּשָׂא: (יט) וְהַבֶּשֶׂר. שֶׁל קִדְשׁ שְׁלָמִים אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל-טָמֵא, לֹא יֹאכַל: וְהַבֶּשֶׂר. לְרִבּוֹת אֵיכָר שְׂיָצָא מִקְצָתוֹ, שֶׁהַפְּנִימִי מִתֵּר: כָּל-טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר. (פסחים עט) מַה תִּלְמוּד לִזְמִיר? לְפִי שְׁנֵאֲמַר (דברים יב כז): "וְדָם זָבַחְיָךְ יִשְׁפֹּךְ וְגו'" וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל", יָכוֹל לֹא יֹאכְלוּ שְׁלָמִים אֲלֵא הַבְּעָלִים? לְכֹךְ נֵאֱמַר: "כָּל-טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: (וְהַבֶּשֶׂר כָּל-טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר. כְּלוּמָר: כָּל מַה שְּׂאֲסִרְתִּי לָךְ בַּחֲטָאָת וְאַשָּׁם, שְׁאֵם יֵצְאוּ חוּץ לְקִלְעִים - אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בַּחֲצֵר אֵהֵל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ", בְּבָשָׂר זֶה אֲנִי אוֹמֵר לָךְ: "כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר", אֲפִלּוּ בְּכָל הָעִיר): (כ) וְטָמְאָתוֹ עָלָיו. (זבחים מג, ת"כ) בְּטָמְאָת הַגּוֹף הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אָכַל

דעוּפּא וּדְבַעִירָא: כּו כָּל אֲנָשׁ  
 דִּי תִיכּוּל כָּל דְּמָא וְיִשְׁתִּיבִי  
 אֲנָשׁ הָהִיא מַעֲמָה: כח וּמְלִיל  
 יִי עִם מִשָּׁה לְמִימָר: כט מְלִיל עִם  
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר דְּמִקְרַב יֵת  
 נְכִסְתָּ קוּדְשׁוּהִי קָדָם יִי יִיתִי יֵת  
 קִרְבָּנָה לְקָדָם יִי מִנְכִּסְתָּ  
 קוּדְשׁוּהִי: ל יְדוּהִי תִיתּוֹן יֵת  
 קִרְבָּנָה יֵת יֵת תִּרְבָּא עַל חֲדָא  
 יִיתְנָה יֵת חֲדָא לְאַרְמָא יֵת  
 אֲרוּמָא קָדָם יִי: לא וְיִסַּק פְּתָנָא  
 יֵת תִּרְבָּא לְמַדְבָּחָא וְיִהִי חֲדָא  
 לְאַהֲרֹן וּלְבְנוֹהִי: לב וְיֵת שׁוּקָא  
 דִּימִינָא תִתְּנוֹן אֲפֻרְשׁוּתָא לְכַהֲנָא  
 מִנְכִּסְתָּ קוּדְשִׁיכוֹן: לג דְּמִקְרַב יֵת  
 דָּם נְכִסְתָּ קוּדְשִׁיא וְיֵת תִּרְבָּא  
 מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילָה תְּהִי שׁוּקָא  
 דִּימִינָא לְחֶלֶק: לד אֲרִי יֵת חֲדָא  
 דְּאַרְמוּתָא וְיֵת שׁוּקָא דְּאַפְרִשׁוּתָא

לד כִּי אֶת־חֲזִוִּה הַתְּנוּפָה וְאֵת | שׁוּק הַתְּרוּמָה לְקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם לְעֹזף וּלְבַהֲמָה כִּסִּי: כו כָּל־  
 נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ  
 הַהִוא מֵעַמִּיהָ: כח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה  
 לֵאמֹר: כט דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר  
 הַמִּקְרִיב אֶת־זִבְח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־  
 קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזִּבְח שְׁלָמָיו: ל יָדָיו תְּבִיאֶנָּה  
 אֵת אֲשֵׁי יְהוָה אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה יְבִיאֵנוּ  
 אֵת הַחֹזֶה לְהַנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לְפָנֵי יְהוָה כִּסִּי:  
 לא וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֶלֶב הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה  
 הַחֹזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כִּסִּי: לב וְאֵת שׁוּק הַיָּמִין  
 תִּתְּנוּ תְּרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם כִּסִּי:  
 לג הַמִּקְרִיב אֶת־דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֶלֶב  
 מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִּהְיֶה שׁוּק הַיָּמִין לְמִנְחָה כִּסִּי:

רש"י

לְמַדְנוּ, שֶׁשְּׁלֹשָׁה כֹהֲנִים זָקוקִין לָהּ; כִּן מִפְרָשׁ  
 בְּמִנְחוֹת (דף סב): אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה יְבִיאֵנוּ.  
 וְאֵת הַחֹזֶה לָמָּה מְבִיא? לְהַנִּיף אוֹתוֹ הוּא מְבִיא,ו  
 וְלֹא שִׁיחָא הוּא מִן הָאֲשִׁים. לְפִי שְׁנָאֵמָר: "אֵת אֲשֵׁי  
 ה' אֶת־הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה", יָכוֹל שִׁיחָא אִף הַחֹזֶה  
 לְאֲשִׁים, לְכִן נֶאֱמָר: "אֵת הַחֹזֶה לְהַנִּיף וְגו'":  
 (לא) וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֶלֶב. וְאַחַר כֵּן "וְהָיָה  
 הַחֹזֶה לְאַהֲרֹן", (ת"כ) לְמַדְנוּ, שֶׁאֵין הַבֶּשֶׂר נֶאֱכָל  
 בְּעוֹד שֶׁהָאֲמוּרִים לְמַטָּה מִן הַמִּזְבֵּחַ: (לב) שׁוּק.  
 מִן הַפָּרֶק שֶׁל אֲרֻכָּה הַנִּמְכָּרָת עִם הָרֹאשׁ עַד הַפָּרֶק  
 הָאֲמָצְעִי, שֶׁהוּא סִבָּן שֶׁל יָרֵךְ: (לג) הַמִּקְרִיב  
 אֶת־דָּם וְגו', (פסחים נט) מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְזִרְיָקְתּוֹ  
 וְלִהְיוֹת קַטֹּר חֲלָבִיו; יֵצֵא טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת דָּמִים אוֹ  
 בְּשַׁעַת הַקֹּטֵר חֲלָבִים, שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵק בְּבִשּׁוֹר:  
 (לד) הַתְּנוּפָה... הַתְּרוּמָה. (סוכה לו) מוֹלִיךְ

וּלְבַהֲמָה. (שם ס) פָּרֹט לָדָם דָּגִים וְחִגְבִּים: בְּכָל  
 מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם. לְפִי שֶׁהִיא חוֹבֶת הַגּוֹף וְאֵינָה חוֹבֶת  
 קֶרֶק, נוֹהֶגֶת בְּכָל מוֹשְׁבוֹת. וּבְמַסְכַּת קְדוּשִׁין בְּפָרֶק  
 א' (דף לו) מִפְרָשׁ לָמָּה הֶצְרֹךְ לוֹמַר: (ל) יָדָיו  
 תְּבִיאֶנָּה וְגו'. (מנחות ס"א) שִׁתָּהָ זֶד הַבְּעָלִים  
 מְלַמְעָלָה וְהַחֶלֶב וְהַחֲזוֹת נִתְּנוּן בָּהּ, וְיֵד כֹּהֵן  
 מְלַמְטָה וּמִנִּיפֵן: אֵת אֲשֵׁי ה'. וְמָה הֵן הָאֲשִׁים?  
 "אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה": יְבִיאֵנוּ. כְּשֶׁמְבִיאֵנוּ מִבֵּית  
 הַמִּטְבָּחִים נוֹתֵן הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה, וּכְשֶׁנוֹתְנוֹ לְיָד  
 הַכֹּהֵן הַמִּנִּיף, נִמְצָא הַחֹזֶה לְמַעְלָה וְהַחֶלֶב לְמַטָּה.  
 וְזֶהוּ הָאֲמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר (לקמן י'): "שׁוּק הַתְּרוּמָה  
 וְחֹזֶה הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי הַחֲלָבִים יְבִיאֵנוּ לְהַנִּיף וְגו'";  
 וְלֹאֲחֵר הַתְּנוּפָה נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן הַמִּקְטִיר, וְנִמְצָא הַחֹזֶה  
 לְמַטָּה, וְזֶהוּ שְׁנָאֵמָר (שם ט כ): "וְיִשְׁיִמוּ אֶת־  
 הַחֲלָבִים עַל־הַחֲזוֹת וַיִּקְטֹר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחַ".

נסבית מן בני ישראל מנכסת  
 קודשיהון ויהבית יתהון לאהרן  
 כהנא ולבנוהי לקים עלם מן בני  
 ישראל: לה דא רבות אהרן  
 ורבות בנוהי מקרבניא דיי פיומא  
 די יקרבון יתהון לשמשא קדם  
 יי: לו די פקיד יי למתן להון  
 פיומא דרפי יתהון מן בני ישראל  
 קים עלם לדריהון: לו דא  
 אורייתא לעלתא למנחתא  
 ולחטאתא ולאשמא ולקרבניא  
 ולנכסת קודששא: לח די פקיד יי  
 ית משה בטורא דסיני פיומא  
 דפקודה ית בני ישראל לקרבא ית  
 קרבנהון קדם יי במדברא דסיני:  
 א ומליל יי עם משה למימר:  
 ב קרב ית אהרן וית בנוהי עמה  
 וית לבושיא וית משחא דרבותא  
 וית תורא דחטאתא וית תרין  
 דכרין וית סלא דפטיריא: ג וית  
 כל כנשתא כנש לתרע משפן  
 זמנא: ד ועבד משה כמא די  
 פקיד יי יתה ואתכנישת כנשתא  
 לתרע משפן זמנא: ה ואמר  
 משה לכנשתא דין פתגמא די  
 פקיד יי למעבד: ו וקריב משה  
 ית אהרן וית בנוהי ואסחי יתהון  
 במיא: ז ויהב עלוהי ית כתונא

מזבחי שלמיהם ואתן אתם לאהרן הכהן  
 ולבניו לחק-עולם מאת בני ישראל כס"י:  
 לה זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי  
 יהוה ביום הקריב אתם לכהן ליהוה: לו אשר  
 צוה יהוה לתת להם ביום משחו אתם מאת  
 בני ישראל חקת עולם לדורתם: לו זאת  
 התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם  
 ולמלוואים ולזבח השלמים כס"י: לח אשר צוה  
 יהוה את-משה בהר סיני ביום צותו את-בני  
 ישראל להקריב את-קרבניהם ליהוה במדבר  
 סיני: פ רביעי ח א וידבר יהוה אל-משה  
 לאמר: כ קח את-אהרן ואת-בניו אתו ואת  
 הבגדים ואת שמן המשחה ואת א  
 החטאת ואת שני האילים ואת סל  
 המצות כס"י: ג ואת כל-העדה הקהל אל-פתח  
 אהל מועד כס"י: ד ויעש משה כאשר צוה  
 יהוה אתו ותקהל העדה אל-פתח אהל  
 מועד: ה ויאמר משה אל-העדה זה הדבר  
 אשר-צוה יהוה לעשות כס"י: ו ויקרב משה  
 את-אהרן ואת-בניו וירחן אתם במים: ז ויתן עליו את-הכתנת

רע"י

(שמות כז); ועכשו ביום ראשון למלואים חזר וזרזו  
 בשעת מעשה: (ג) הקהל אל-פתח אהל מועד.  
 זה אחד מן המקומות שהחזיק מעט את המרבה:  
 (ה) זה הדבר. דברים שתראו שאני עושה  
 לפניכם - צוני הקדוש-ברוך-הוא לעשות, ואל  
 תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. כל הענין

ומביא, מעלה ומוריד: (לז) ולמלוואים. ליום  
 חנוך הכהנה: (ב) קח את-אהרן. פרשה זו  
 נאמרה שבעת ימים קדם הקמת המשכן, שאין  
 מקדם ומאחר בתורה: קח את-אהרן. קחנו  
 בדברים ומשכהו: ואת פר החטאת וגו'. אלו  
 האמורים בענין צנאת המלוואים ב"ואתה תצוה"

וַיַּחְגְּרֵנִי אֶתֹּךְ וַיִּלְבַּשׁ אֶתֹּךְ הַמְּעִיל  
וַיִּתֵּן עָלַי אֶת־הָאָפֶד וַיַּחְגְּרֵנִי אֶתֹּךְ בְּחֹשֶׁב  
הָאָפֶד וַיֹּאמֶר לֹא בֹא וַיִּשֶׁם עָלַי אֶת־הַחֹשֶׁן  
וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִימִים כִּסִּי:  
ט וַיִּשֶׁם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשִׁי וַיִּשֶׁם עַל־  
הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מֹול פָּנָיו אֶת צֵיץ הַזָּהָב גִּזֹּר  
הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּסִּי: י וַיִּקַּח  
מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן  
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם: יא וַיֵּן מִמֶּנּוּ  
עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פָּעִמִּים וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ  
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כָּנּוֹ  
לְקֹדֶשֶׁם כִּסִּי: יב וַיִּצֹק מִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ  
אֶהֱרֹן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ כִּסִּי: יג וַיִּקְרַב מֹשֶׁה  
אֶת־בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּלְבָּשֶׁם בִּתְנֵת וַיַּחְגְּרֵם אֹתָם  
אַבְנֵט וַיַּחבֵּשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה  
אֶת־מֹשֶׁה כִּסִּי: חמישי יד וַיִּגֹּשׁ אֶת פֶּר הַחֲטָאֹת  
וַיִּסְמַךְ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פֶּר  
הַחֲטָאֹת: טו וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן  
עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיַּחֲטֵא  
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הָדָם יִצֹק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְדָּשׁוּ לְכַפֵּר עָלָיו כִּסִּי:

וַיַּחְגְּרֵנִי אֶתֹּךְ וַיִּלְבַּשׁ אֶתֹּךְ הַמְּעִיל  
וַיִּתֵּן עָלַי אֶת־הָאָפֶד וַיַּחְגְּרֵנִי אֶתֹּךְ בְּחֹשֶׁב  
הָאָפֶד וַיֹּאמֶר לֹא בֹא: ח וַיִּשֶׁם עָלַי אֶת־הַחֹשֶׁן  
וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִימִים כִּסִּי:  
ט וַיִּשֶׁם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשִׁי וַיִּשֶׁם עַל־  
הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מֹול פָּנָיו אֶת צֵיץ הַזָּהָב גִּזֹּר  
הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּסִּי: י וַיִּקַּח  
מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן  
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם: יא וַיֵּן מִמֶּנּוּ  
עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פָּעִמִּים וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ  
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כָּנּוֹ  
לְקֹדֶשֶׁם כִּסִּי: יב וַיִּצֹק מִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ  
אֶהֱרֹן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ כִּסִּי: יג וַיִּקְרַב מֹשֶׁה  
אֶת־בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּלְבָּשֶׁם בִּתְנֵת וַיַּחְגְּרֵם אֹתָם  
אַבְנֵט וַיַּחבֵּשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה  
אֶת־מֹשֶׁה כִּסִּי: חמישי יד וַיִּגֹּשׁ אֶת פֶּר הַחֲטָאֹת  
וַיִּסְמַךְ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פֶּר  
הַחֲטָאֹת: טו וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן  
עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיַּחֲטֵא  
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הָדָם יִצֹק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְדָּשׁוּ לְכַפֵּר עָלָיו כִּסִּי:

## רש"י

הָיָה דְּפָרֶשֶׁת הַמְּלֹאִים פֶּרֶשְׁתִּי בִּ"וֹאֲתָה תְּצַוֶּה" נִצְטָוָה בַּהֲזָאוֹת הַלְלוּ: (יב) וַיִּצֹק... וַיִּמָּשַׁח. בַּתְּחִלָּה יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ, וְאַחֲרֵכָּךְ נוֹתֵן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו וּמוֹשֵׁף בְּאֶצְבָּעוֹ מִזֶּה לָּזֶה: (יג) וַיַּחבֵּשׁ. לְשׁוֹן קְשִׁירָה: (טו) וַיַּחטֵא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ. חֲטָאוֹ וְטִהָרוֹ מִזְרוֹת לִכְנֵס לְקֹדֶשׁ: וַיִּקְדָּשׁוּ. בַּעֲבוּרָה

(שם): (ח) אֶת־הָאוּרִים. כְּתָב שֶׁל שָׁם הַמִּפְרָשׁ: (ט) וַיִּשֶׁם עַל־הַמִּצְנֶפֶת. פְּתִילֵי תְּכֵלֶת הַקְּבוּעִים בְּצִיץ נָתַן עַל הַמִּצְנֶפֶת. נִמְצָא הַצִּיץ תְּלוּי בַּמִּצְנֶפֶת: (יא) וַיֵּן מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ. לֹא יָדַעְתִּי הֵכֵן

וּקְדָשָׁה לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי: טז וּנְסִיב  
 ית כל תִּרְבָּא די על גִּוּא וְיֵת חֲצֵר  
 כְּבֹדָא וְיֵת תְּרִתִּין פְּלִין וְיֵת תִּרְבֵּהּ  
 וְאַסְק מִשָּׁה לְמִדְבָּחָא: יז וְיֵת  
 תּוֹרָא וְיֵת מִשְׁכָּה וְיֵת בְּסֵרָה וְיֵת  
 אֲכֹלָה אוֹקִיד בְּנוֹרָא מִבְּרָא  
 לְמִשְׁרִיתָא כְּמָא די פְּקִיד יי ית  
 מִשָּׁה: יח וְקָרִיב ית דְּכָרָא  
 דְּעֻלְתָּא וּסְמָכוֹ אֶהְרֹן וּבְנוֹהִי ית  
 יְדִיהוֹן עַל רִישׁ דְּכָרָא: יט וּנְסִיב  
 וְזָרַק מִשָּׁה ית דְּמָא עַל מִדְבָּחָא  
 סְחֹר סְחֹר: כ וְיֵת דְּכָרָא פְּלִיג  
 לְאַבְרוּהִי וְאַסְק מִשָּׁה ית רִישָׁא  
 וְיֵת אֲבָרִיא וְיֵת תִּרְבָּא: כא וְיֵת  
 גִּוּא וְיֵת כְּרַעֲיָא חֲלִיל כְּמִיָּא וְאַסְק  
 מִשָּׁה ית כל דְּכָרָא לְמִדְבָּחָא  
 עֻלְתָּא הוּא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא  
 קִרְבָּנָא הוּא קָדָם יי כְּמָא די פְּקִיד  
 יי ית מִשָּׁה: כב וְקָרִיב ית דְּכָרָא  
 תַּנְיָנָא דְכָר קִרְבָּנָא וּסְמָכוֹ אֶהְרֹן  
 וּבְנוֹהִי ית יְדִיהוֹן עַל רִישׁ דְּכָרָא:  
 כג וּנְסִיב וּנְסִיב מִשָּׁה מִן דְּמָא  
 וְיֵהֵב עַל רוּם אוֹדְנָא דְּאֶהְרֹן  
 דִּימִינָא וְעַל אֱלִיּוֹן יְדָה דִּימִינָא  
 וְעַל אֱלִיּוֹן רִגְלָה דִּימִינָא:  
 כד וְקָרִיב ית בְּנֵי אֶהְרֹן וְיֵהֵב  
 מִשָּׁה מִן דְּמָא עַל רוּם אוֹדְנָהוֹן  
 דִּימִינָא וְעַל אֱלִיּוֹן יְדִיהוֹן דִּימִינָא  
 וְעַל אֱלִיּוֹן רִגְלָהוֹן דִּימִינָא וְזָרַק  
 מִשָּׁה ית דְּמָא עַל מִדְבָּחָא סְחֹר  
 סְחֹר: כה וּנְסִיב ית תִּרְבָּא וְיֵת  
 אֲלִיתָא וְיֵת כָּל תִּרְבָּא די עַל גִּוּא

טז וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת  
 יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת־שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֶת־חֶלְבֵהֶן  
 וַיִּקְטֹר מִשָּׁה הַמִּזְבֵּחַ כִּסְי: יז וְאֶת־הַפֶּר וְאֶת־  
 עֲרוֹ וְאֶת־בָּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרֵף בָּאֵשׁ מִחוּץ  
 לַמִּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: יח וַיִּקְרַב  
 אֶת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אֶהְרֹן וּבְנָיו אֶת־  
 יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל: יט וַיִּשְׁחֹט וַיִּזְרֹק מִשָּׁה  
 אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כ וְאֶת־הָאֵיל  
 נָתַח לִנְתָחָיו וַיִּקְטֹר מִשָּׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־  
 הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפֶּדֶר: כא וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־  
 הַכְּרָעִים רָחֵץ בַּמַּיִם וַיִּקְטֹר מִשָּׁה אֶת־כָּל־  
 הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה הוּא לְרִיח־נִיחָח אֲשֶׁה  
 הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ששי  
 כב וַיִּקְרַב אֶת־הָאֵיל הַשְּׁנִי אֵיל הַמַּלְאִים  
 וַיִּסְמְכוּ אֶהְרֹן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ  
 הָאֵיל כִּסְי: כג וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מִשָּׁה מִדָּמֹו וַיִּתֵּן  
 עַל־תֵּנוּךְ אֶזְנו־אֶהְרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יְדֹ  
 הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית: כד וַיִּקְרַב  
 אֶת־בְּנֵי אֶהְרֹן וַיִּתֵּן מִשָּׁה מִן־הַדָּם עַל־תֵּנוּךְ  
 אֶזְנוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יְדֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן  
 רִגְלֹם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מִשָּׁה אֶת־הַדָּם עַל־  
 הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כה וַיִּקַּח אֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־  
 הָאֲלִיָּה וְאֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת־שְׁתֵּי

רש"י

זו: לְכַפֵּר עָלָיו. מַעֲתָה כָּל הַכִּפּוּרוֹת: (טז) וְאֵת הַכֹּהֵן עֲמָה: (כב) אֵיל הַמַּלְאִים. אֵיל הַשְּׁלָמִים,  
 יִתְרַת הַכֹּהֵן. לְכַד הַכֹּהֵן, שֶׁהָיָה נוֹטֵל מֵעֵט מִן שְׂמֻלוֹאִים לְשׁוֹן "שְׁלָמִים", שְׂמֻמְלָאִים וּמְשֻׁלָּמִים



וְיֵת חֲצֵר פְּכֻדָּא וְיֵת תְּרִיתִין פְּלִין  
וְיֵת תְּרַבְּהֵן וְיֵת שׁוּקָא דְיִמְיָנָא:  
כו וּמִסְלָא דְפִטְרִינָא דִּי קָדָם יִי  
נָסִיב וְגִרְצָתָא פִטְרָא חֲדָא  
וְגִרְצָתָא דִלְחָם מִשַּׁח חֲדָא  
וְאַסְפּוּג חֲדָא וְשׁוּי עַל תְּרַבְּינָא וְעַל  
שׁוּקָא דְיִמְיָנָא: כז וְיֵהֵב יֵת כָּלָא  
עַל יְדֵי אֲהֶרֶן וְעַל יְדֵי בְנוֹהֵי  
וְאַרְם יִתְהוֹן אֲרָמָא קָדָם יִי:  
כח וְנָסִיב מִשָּׁה יִתְהוֹן מִעַל  
יְדִיהוֹן וְאַסְק לְמַדְבָּחָא עַל עֲלֵתָא  
קִרְבְּנִיָּא אֲנוּן לְאַתְקַבְּלָא בְרַעוּא  
קִרְבְּנָא הוּא קָדָם יִי: כט וְנָסִיב  
מִשָּׁה יֵת חֲדָא וְאַרְיִמָה אֲרָמָא  
קָדָם יִי מְדַבֵּר קִרְבְּנִיָּא לְמִשָּׁה  
הוּא לְחֵלֶק כָּמָא דִּי פִקִּיד יִי יֵת  
מִשָּׁה: ל וְנָסִיב מִשָּׁה מִמִּשְׁחָא  
דְּרַבּוּתָא וּמִן דָּמָא דִּי עַל מַדְבָּחָא  
וְאַדִּי עַל אֲהֶרֶן עַל לְבוּשׁוֹהֵי וְעַל  
בְּנוֹהֵי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהֵי עֲמָה  
וְקִדִּישׁ יֵת אֲהֶרֶן יֵת לְבוּשׁוֹהֵי וְיֵת  
בְּנוֹהֵי וְיֵת לְבוּשֵׁי בְנוֹהֵי עֲמָה:  
לא וְאָמַר מִשָּׁה לְאַהֲרֹן וּלְבְנוֹהֵי  
בְּשִׁילוֹ יֵת בְּסָרָא בְּתַרְע מִשְׁפָּן  
זְמָנָא וְתַמָּן תִּיכְלוּן יִתְהוּ וְיֵת  
לְחָמָא דִּי בָּסַל קִרְבְּנִיָּא כָּמָא דִּי  
פִקְדִית לְמִימַר אֲהֶרֶן וּבְנוֹהֵי  
יִיכְלֻנָּה: לב וּדְאִשְׁתָּאֵר בְּבִשְׂרָא  
וּבְלֶחְמָא בְּנוּרָא תּוֹקְדוֹן:  
לג וּמִתְרַע מִשְׁפָּן זְמָנָא לָא  
תִּפְקוֹן שְׁבַעַא יוֹמִין עַד יוֹם  
מִשְׁלָם יוֹמֵי קִרְבְּנִיכוֹן אֲרִי שְׁבַעַא

הַכִּלִּית וְאֶת־חֲלִבָּהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין: כו וּמִסְלָ  
הַמִּצֹּת אֲשֶׁר | לִפְנֵי יְהוָה לֶקַח חֶלֶת מִצָּה  
אֶחָת וְחֶלֶת לֶחֶם שֶׁמֶן אֶחָת וְרִקִּיק אֶחָד  
וַיִּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין כִּשִׁי: כז וַיִּתֵּן  
אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֲהֶרֶן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וַיִּנָּף  
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: כח וַיִּקַּח מִשָּׁה אֹתָם  
מֵעַל כַּפֵּיהֶם וַיִּקְטֹר המִזְבֵּחַה עַל־הָעֹלָה  
מִלֵּאִים הֵם לְרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה הוּא לַיהוָה כִּשִׁי:  
כט וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת־הַחֹזֶה וַיְנִיפֵהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי  
יְהוָה מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים לְמִשָּׁה הָיָה לְמִנָּה  
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: שביעי ל וַיִּקַּח  
מִשָּׁה מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־  
הַמִּזְבֵּחַ וַיִּזַּן עַל־אֲהֶרֶן עַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו  
וְעַל־בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֶת־אֲהֶרֶן אֶת־  
בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ:  
לא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֲהֶרֶן וְאֶל־בָּנָיו בִּשְׁלוּ  
אֶת־הַבָּשָׂר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשֶׁם תֹּאכְלוּ  
אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בָּסַל הַמִּלֵּאִים כַּאֲשֶׁר  
צִוִּיתִי לֵאמֹר אֲהֶרֶן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ: לב וְהַנּוֹתָר  
בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: מִפִּטְרִי\* לא וּמִפִּתָּח  
אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם  
מִלֵּאת יְמֵי מִלֵּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יִמְלֵא

\* לכל העולם, לא לערים מוקפות חומה

רש"י

את הכהנים בכהנתם: (כו) וחלת לחם שמן. המזבחה. משה שמש כל שבועת ימי המלוואים  
היא רבוכה, שהיה מרבה בה שמן כנגד החלות בחלוק לכן: על־העלה. אחר העלה, ולא מצינו  
והקריקין, כך מפרש במנחות: (כח) ויקטר שוק של שלמים קרב בכל מקום, חוץ מזה:

אֶת־יְדֹכֶם: לֹד כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צֹוה  
 יְהוָה לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם כִּסְי: לֹה וּפְתַח אֹהֶל  
 מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וּלְלֵילָה שְׁבַעַת יָמִים  
 וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא תִמּוּתוּ  
 כִּי־כֵן צִוִּיתִי כִסְי: לו וַיַּעַשׂ אֹהֶל וּבְנוּ אֶת  
 כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה כִּסְי:

יִמִּין יִקְרַב יֵת קֶרֶבְכּוֹן: לֹד כַּמָּא  
 דִּי עֲבַד בַּיּוֹמָא הַדִּין פִּקִּיד יִי  
 לְמַעַבְד לְכַפֵּרָא עֲלֵיכּוֹן:  
 לֹה וּבִתְרַע מִשְׁכֵּן זְמָנָא תִּיתְבּוּן  
 יָמָם וְלֵילִי שְׁבַעַת יוֹמִין וְתִשְׁרוּן  
 יֵת מִשְׁרֵת מִימְרָא דִּי וְלֹא תִמּוּתוּן  
 אֲרִי כֵן אֲתַפְקִידִית: לו וַיַּעַבְד  
 אֹהֶל וּבְנוּהִי יֵת כָּל פְּתָגְמָא דִּי  
 פִּקִּיד יִי בִּידָא דְּמֹשֶׁה: ס ס ס

ססס צ"ו פסוקים, צ"ו סימן.

רע"י

(לד) צוה ה' לעשות. כל שבעת הימים. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו: "לעשות" - זה מעשה פרה, "לכפר" - זה מעשה יום-הכפורים; וללמד, שכהן גדול טעון פרישה קדם יום הכפורים שבעת ימים (לו) ויעש אהל וכו'. להגיד שכהן שלא הטו ימין ושמאל: חסלת פרשת צו

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. \* מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). \* כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. \* האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

וקוראין בספר שני פרשת זכור (לערים מוקפות חומה)

מפסיר ז זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים:  
 יח אשר קרך בדרך ויזנב בך כל-הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע  
 ולא ירא אלהים: יט והיה בהניח יהוה אלהיך לך מכל-איביך  
 מסביב בארץ אשר יהוה-אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה  
 את-זכר \* זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

### ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך, אדמו"ר הוקן בעל התניא והשולחן ערוך סימן רפד סעיף יא.

### הפטרה בציבור לערים מוקפות חומה

שמואל-א טו

### הפטרת צו לכל העולם

(שמו"ת לערים מוקפות חומה)

בירמיה פרק ז

טו בֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פִּקְדֹתַי אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה עִמָּלְךָ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׂם לוֹ בְּדָרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: גַּעֲתָהּ לָךְ וְהִפִּיתָה אֶת-עִמָּלְךָ וְהִחְרַמְתָּם אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלֹא תַחֲמֹל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד-אִשָּׁה מֵעַלְלָל וְעַד-יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד-שֶׁה מִגִּמְלָה וְעַד-חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמַע שְׁאוּל אֶת-הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּטֹלָאִים מֵאֲתָיִם אֶלְפֵי רִגְלֵי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת-אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֹא שְׁאוּל עַד-עִיר עִמָּלְךָ וַיִּרֶב בְּנַחֲלָה: ו וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל-הַקִּינִי לְכוּ פָּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עִמָּלְכִי פֶּן-אֶסְפְּךָ עַמּוֹ וְאַתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסֶר קִינֵי מִתּוֹךְ עִמָּלְךָ: ז וַיֵּךְ שְׁאוּל אֶת-עִמָּלְךָ מִחוּלָה בּוֹאֶךָ שׁוֹר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרָיִם: ח וַיִּתְּפֹשׂ אֶת-אַגַּג מֶלֶךְ-עִמָּלְךָ חַי וְאֶת-כָּל-הָעָם הַחֲרִים לִפְיֵי חָרֶב: ט וַיַּחֲמֹל שְׁאוּל וְהָעָם עַל-אַגַּג וְעַל-מִיטְבַּ הַצֹּאֵן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל-הַפָּרִים וְעַל-כָּל-הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל-הַמִּלְאכָה נִמְבָּזָה וְנִמָּס אֶתָּה הַחֲרִימוּ: י וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יא גִּחְמֹתִי כִּי-הִמְלַכְתִּי אֶת-שְׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי-שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת-דְּבָרִי לֹא הָקִים וַיַּחֲרֹ לְשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל-יְהוָה כָּל-הַלַּיְלָה: יב וַיִּשָּׁכֶם שְׁמוּאֵל לִקְרֹאת שְׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיִּגְדַּל לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא-שְׁאוּל הַכְרַמְלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד

כא בֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל-זְבוֹחֵיכֶם וְאָכְלוּ בָשָׂר: כב כִּי לֹא-דִבַּרְתִּי אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל-דְּבָרִי עוֹלָה וְזֹבֵחַ: כג כִּי אִם-אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי לְעָם וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לַמַּעַן יִיטֵב לָכֶם: כד וְלֹא שְׁמְעוּ

וְלֹא־הָיוּ אֶת־אֲזָנָם  
וַיִּלְכוּ בְּמַעֲצוֹת בְּשָׂרֹת  
לִבָּם הָרַע וַיְהִיו לְאַחֹר  
וְלֹא לִפְנִים: כה לְמוֹן־  
הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵצְאוּ  
אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם  
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֲשַׁלַּח  
אֵלֵיכֶם אֶת־כָּל־עַבְדֵי  
הַנְּבִיאִים יוֹם הַשָּׁבַע  
וְשַׁלַּח: כו וְלֹא שָׁמְעוּ  
אֵלַי וְלֹא הָיוּ אֶת־אֲזָנָם  
וַיִּקְשׂוּ אֶת־עַרְפָּם הֲרֵעוּ  
מֵאֲבוֹתָם: כז וּדְבַרְתָּ  
אֵלֵיהֶם אֶת־כָּל־  
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא  
יִשְׁמְעוּ אֵלַיִךְ וְקִרְאתָ  
אֵלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה:  
כח וְאָמַרְתָּ אֵלֵיהֶם זֶה  
הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ  
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא  
לָקְחוּ מוֹסֵר אֲבָדָה  
הָאֱמוּנָה וְנִכְרַתָּה  
מִפְּיָהֶם: ט כב כה |  
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־הַלָּל  
חֲכָם בְּחִכְמָתוֹ וְאֹל־  
יִתְהַלָּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ  
אֱלֹהֵי־הַלָּל עֲשִׂיר  
בְּעֲשָׂרוֹ: כג כִּי אִם־בִּזְאת

וַיִּסָּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: יג וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ  
שָׁאוּל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הִקִּימְתִּי אֶת־דְּבַר יְהוָה: יד וַיֹּאמֶר  
שְׁמוּאֵל וּמָה קוֹל־הִצָּאן הַזֶּה בְּאָזְנִי וְקוֹל הַבִּקְרָא אֲשֶׁר אָנֹכִי  
שֹׁמֵעַ: טו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעַמְלָקִי הֵבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעַם  
עַל־מִיטֵב הִצָּאן וְהַבִּקְרָא לְמַעַן זָכֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר  
הַחֲרָמְנוּ: טז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֲרָף וְאֶגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר  
דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלִּילָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: יז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלֹא  
אִם־קָטָן אַתָּה בְּעֵינַיִךְ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁחךָ יְהוָה  
לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: יח וַיִּשְׁלַחךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לְךָ וְהַחֲרַמְתָּהּ  
אֶת־הַחֲטָאִים אֶת־עַמְלָק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה  
לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי  
יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה  
וְאַלֶּךְ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאַבִּיא אֶת־אֲנִי מֶלֶךְ עַמְלָק  
וְאֶת־עַמְלָק הַחֲרָמְתִּי: כא וַיִּקַּח הָעַם מִהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֹאשִׁית  
הַחֶרֶם לְזֹבֵחַ לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ בְּגִלְגָּל: כב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפֹץ  
לַיהוָה בַּעֲלוֹת וּזְבָחִים כְּשָׁמַע בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמַעַל מִזְבֵּחַ טוֹב  
לְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים: כג כִּי חֲטֵאתָ־קֶסֶם לְרִי וְאֲנִי וְתִרְפִּים  
הַפָּצַר יַעַן מָאֲסַתְּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמָּאֶסֶךְ מִמֶּלֶךְ: כד וַיֹּאמֶר  
שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי כִּי־עֲבַרְתִּי אֶת־פְּרִי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ  
כִּי יֵרָאֵתִי אֶת־הָעַם וְאֲשָׁמַע בְּקוֹלָם: כה וַעֲתָה שָׂא נָא  
אֶת־חֲטָאתִי וְשׁוּב עִמָּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל  
אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאֲסַתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמָּאֶסֶךְ  
יְהוָה מִהָיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסָּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֹק  
בְּכַנָּף־מַעִילוֹ וַיִּקְרַע: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קִרַּע יְהוָה אֶת־  
מַמְלַכּוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיֶיךָ הַיּוֹם וּנְתַנָּה לְרַעַךְ הַטּוֹב מִמָּךְ: כט וְגַם  
נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:  
ל וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עָתָה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זַקְנִי־עִמָּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל  
וְשׁוּב עִמָּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ: לא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה: לֵב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲגִישׁוּ אֵלַי<br/> אֶת־אַגָּג מֶלֶךְ עַמְלֶק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אַגָּג מַעֲדַנֶּת וַיֹּאמֶר אַגָּג<br/> אֲבֹן סָר מִר־הַמּוֹת: לֵב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כֹּאֲשֶׁר שָׂכַלָה נָשִׁים<br/> חֲרָבָךְ בֶּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמָּךְ וַיִּשְׁפֹּף שְׁמוּאֵל אֶת־אַגָּג לִפְנֵי<br/> יְהוָה בַּגִּלְגָּל: לֵב וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הַרְמַתָּה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ<br/> גִּבְעַת שָׁאוּל:</p> | <p>יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל<br/> הַשֶּׁפֶל וַיֵּדַע אוֹתִי כִּי<br/> אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד<br/> מִשְׁפָּט וַיִּצְדָּקָה בְּאָרֶץ<br/> כִּי־בִאֲלֹהַ חִפְצָתִי נֶאֱסֶר<br/> יְהוָה:</p> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,  
הָאֵל הַנָּאֶמֶן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שֶׁכֵּל דְּבָרָיו אֱמֶת  
וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ  
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל  
הַנָּאֶמֶן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה  
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,  
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד  
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:  
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ  
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ  
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם  
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:



# לוח זמנים לשבוע פרשת צו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

| מדינה ועיר          | זריחה |      | סוף זמן קריאת שמע |      |        |       | סוף זמן תפילה |       | שקיעה |       | צאת הכוכבים |       | כניסת שבת | יציאת שבת |
|---------------------|-------|------|-------------------|------|--------|-------|---------------|-------|-------|-------|-------------|-------|-----------|-----------|
|                     |       |      | מג"א              |      | אדמו"ר |       |               |       |       |       |             |       |           |           |
|                     | ו     | א    | ו                 | א    | ו      | א     | ו             | א     | ו     | א     | ו           | א     |           |           |
| אוסטריה וינה        | 5:56  | 6:06 | 8:01              | 8:07 | 9:05   | 8:59  | 10:00         | 10:04 | 18:02 | 18:10 | 18:33       | 18:40 | 17:52     | 18:56     |
| אוסטרליה מלבורן     | 6:24  | 6:20 | 8:35              | 8:37 | 9:24   | 9:26  | 10:25         | 10:26 | 18:37 | 18:29 | 19:03       | 18:55 | 18:11     | 19:08     |
| אוקראינה אודסה      | 5:59  | 6:09 | 8:12              | 8:06 | 9:08   | 9:03  | 10:07         | 10:04 | 18:06 | 18:13 | 18:35       | 18:42 | 17:55     | 18:57     |
| אוק. דניפרופטרובסק  | 5:40  | 5:51 | 7:52              | 7:45 | 8:50   | 8:44  | 9:49          | 9:45  | 17:47 | 17:55 | 18:18       | 18:25 | 17:37     | 18:41     |
| אוקראינה ז'יטומיר   | 6:05  | 6:16 | 8:15              | 8:08 | 9:15   | 9:09  | 10:14         | 10:10 | 18:12 | 18:20 | 18:44       | 18:52 | 18:02     | 19:09     |
| אוקראינה קייב       | 5:59  | 6:10 | 8:08              | 8:01 | 9:09   | 9:02  | 10:08         | 10:03 | 18:05 | 18:13 | 18:37       | 18:46 | 17:55     | 19:02     |
| איטליה מילאנו       | 6:24  | 6:34 | 8:38              | 8:32 | 9:33   | 9:27  | 10:32         | 10:28 | 18:30 | 18:37 | 19:00       | 19:06 | 18:19     | 19:21     |
| ארגנטינה ב. איירס   | 6:57  | 6:53 | 9:11              | 9:12 | 9:58   | 9:59  | 10:59         | 10:59 | 19:10 | 19:03 | 19:35       | 19:28 | 18:45     | 19:41     |
| ארה"ב בולטימור      | 6:07  | 6:15 | 8:26              | 8:21 | 9:15   | 9:10  | 10:14         | 10:11 | 18:14 | 18:19 | 18:41       | 18:46 | 18:01     | 18:59     |
| ארה"ב ברוקלין נ.י.  | 5:58  | 6:06 | 8:15              | 8:10 | 9:06   | 9:01  | 10:05         | 10:01 | 18:04 | 18:09 | 18:31       | 18:36 | 17:51     | 18:50     |
| ארה"ב לוס אנג'לס    | 5:55  | 6:02 | 8:16              | 8:11 | 9:02   | 8:58  | 10:02         | 9:58  | 18:02 | 18:06 | 18:27       | 18:30 | 17:48     | 18:43     |
| ארה"ב מיאמי         | 6:24  | 6:29 | 8:47              | 8:44 | 9:29   | 9:26  | 10:29         | 10:26 | 18:31 | 18:33 | 18:53       | 18:56 | 18:15     | 19:07     |
| ארה"ב משיגן         | 6:34  | 6:43 | 8:50              | 8:45 | 9:42   | 9:37  | 10:41         | 10:38 | 18:40 | 18:46 | 19:07       | 19:13 | 18:28     | 19:27     |
| ארה"ב ניו ג'רסי     | 5:59  | 6:07 | 8:17              | 8:11 | 9:06   | 9:02  | 10:05         | 10:02 | 18:05 | 18:10 | 18:31       | 18:37 | 17:52     | 18:50     |
| ארה"ב ניו הייבן     | 5:53  | 6:02 | 8:10              | 8:05 | 9:01   | 8:56  | 10:00         | 9:57  | 18:00 | 18:06 | 18:27       | 18:33 | 17:48     | 18:47     |
| ארה"ב שיקאגו        | 5:51  | 6:00 | 8:08              | 8:02 | 8:59   | 8:54  | 9:58          | 9:55  | 17:58 | 18:04 | 18:26       | 18:31 | 17:46     | 18:45     |
| ברזיל ס. פאולו      | 6:11  | 6:09 | 8:30              | 8:30 | 9:12   | 9:12  | 10:13         | 10:12 | 18:21 | 18:17 | 18:44       | 18:39 | 17:59     | 18:50     |
| ברזיל ריו דה ז'נרו  | 5:57  | 5:55 | 8:17              | 8:17 | 8:58   | 8:58  | 9:59          | 9:58  | 18:08 | 18:03 | 18:30       | 18:25 | 17:45     | 18:36     |
| בריטניה לונדון      | 6:00  | 6:12 | 8:08              | 8:01 | 9:10   | 9:04  | 10:09         | 10:05 | 18:07 | 18:15 | 18:39       | 18:48 | 17:57     | 19:05     |
| בריטניה מנצ'סטר     | 6:09  | 6:21 | 8:14              | 8:06 | 9:20   | 9:13  | 10:19         | 10:14 | 18:15 | 18:25 | 18:50       | 18:59 | 18:07     | 19:17     |
| גרמניה פרנקפורט     | 6:26  | 6:37 | 8:35              | 8:28 | 9:35   | 9:29  | 10:34         | 10:30 | 18:32 | 18:40 | 19:04       | 19:12 | 18:22     | 19:28     |
| ישראל באר שבע       | 5:43  | 5:50 | 8:05              | 8:01 | 8:50   | 8:46  | 9:50          | 9:46  | 17:50 | 17:53 | 18:14       | 18:17 | 17:35     | 18:29     |
| ישראל חיפה          | 5:42  | 5:49 | 8:04              | 7:59 | 8:49   | 8:45  | 9:49          | 9:45  | 17:49 | 17:53 | 18:13       | 18:17 | 17:23     | 18:29     |
| ישראל ירושלים       | 5:41  | 5:48 | 8:03              | 7:59 | 8:48   | 8:44  | 9:48          | 9:44  | 17:48 | 17:51 | 18:12       | 18:15 | 17:11     | 18:28     |
| ישראל תל אביב       | 5:43  | 5:50 | 8:05              | 8:01 | 8:50   | 8:46  | 9:50          | 9:46  | 17:50 | 17:53 | 18:14       | 18:18 | 17:33     | 18:30     |
| מולדובה קישינב      | 6:06  | 6:15 | 8:18              | 8:12 | 9:15   | 9:09  | 10:14         | 10:10 | 18:12 | 18:19 | 18:42       | 18:49 | 18:01     | 19:04     |
| מקסיקו מקסיקו       | 6:39  | 6:43 | 9:04              | 9:01 | 9:44   | 9:41  | 10:44         | 10:41 | 18:46 | 18:47 | 19:08       | 19:09 | 18:29     | 19:20     |
| סינגפור סינגפור     | 7:10  | 7:08 | 9:34              | 9:32 | 10:12  | 10:10 | 11:12         | 11:10 | 19:16 | 19:15 | 19:37       | 19:35 | 18:58     | 19:46     |
| פולין ורשא          | 5:36  | 5:48 | 7:43              | 7:36 | 8:46   | 8:40  | 9:45          | 9:41  | 17:43 | 17:51 | 18:16       | 18:25 | 17:33     | 18:42     |
| צרפת ליאון          | 6:42  | 6:51 | 8:55              | 8:49 | 9:50   | 9:45  | 10:49         | 10:46 | 18:48 | 18:55 | 19:17       | 19:24 | 18:37     | 19:39     |
| צרפת פריז           | 6:52  | 7:02 | 9:02              | 8:56 | 10:01  | 9:55  | 11:00         | 10:56 | 18:58 | 19:06 | 19:29       | 19:37 | 18:48     | 19:52     |
| קנדה טורונטו        | 6:19  | 6:28 | 8:34              | 8:29 | 9:27   | 9:22  | 10:26         | 10:23 | 18:25 | 18:31 | 18:53       | 18:59 | 18:13     | 19:14     |
| קנדה מונטריאול      | 5:56  | 6:05 | 8:09              | 8:03 | 9:04   | 8:59  | 10:03         | 10:00 | 18:01 | 18:08 | 18:30       | 18:37 | 17:50     | 18:52     |
| רוסיה מוסקבה        | 6:28  | 6:41 | 8:30              | 8:22 | 9:40   | 9:32  | 10:39         | 10:33 | 18:35 | 18:45 | 19:11       | 19:22 | 18:27     | 19:40     |
| רוסיה רוסטוב (דנון) | 6:23  | 6:33 | 8:35              | 8:29 | 9:32   | 9:26  | 10:31         | 10:27 | 18:29 | 18:36 | 18:59       | 19:07 | 18:18     | 19:22     |
| שווייץ ציריך        | 6:27  | 6:37 | 8:39              | 8:33 | 9:36   | 9:30  | 10:35         | 10:31 | 18:33 | 18:40 | 19:03       | 19:10 | 18:22     | 19:26     |

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

## תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסוע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

## בחסות

**לוי שי' הלוי בן חנה**

**וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר**

**ויוצאי חלציהם**

**צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב**

**שלום הלוי וזוגתו אורלי**

**רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב**

**זבולון הלוי וזוגתו רות**

**חגית ובעלה גבריאל סופייב**

**שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו**

**לבייב**

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org \* USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com \* www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

|                      |
|----------------------|
| <b>Dvar Malchus</b>  |
| <b>Issue # 00104</b> |
| <b>16/03/2008</b>    |